

Filistin'de İnsan Hakları İhlalleri ve Gazze Soykırımı Raporu

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Filistin'de İnsan Hakları İhlalleri ve Gazze Soykırımı Raporu

2024

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

FİLİSTİN'DE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE GAZZE SOYKIRIMI RAPORU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Mithatpaşa Cad. No: 52, 06420 Kızılay/ANKARA
Tel: +90 312 422 78 00
Faks: +90 312 422 78 99
baskanlik@tihek.gov.tr
www.tihek.gov.tr

ISBN: 978-625-98544-6-5

Yapım

Sata Desing
Yukarı Dikmen Mh. Alexander Dubçek Cd.
No: 5/29 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 312 468 72 83
satareklam@gmail.com
www.satareklam.com

Baskı Tarihi ve Yeri

Ekim 2024/ANKARA

Baskı

Girişim Matbaacılık
Zübeyde Hanım, Samyeli Sk. No:31, 06070
Altındağ/ANKARA
Tel: +90 312 384 22 23
www.girisimmatbaacilik.com

© Raporda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

Bu Raporun hazırlanmasına ilişkin proje kapsamında;

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu bünyesinde oluşturulan "İsrail'in Filistin'de Gerçekleştirdiği Hak İhlallerinin ve Savaş Suçlarının Araştırılması Hakkında Komisyon"unun faaliyetleri TIHEK Kurul Üyesi Muhammet Ecevit CARTİ koordinesinde gerçekleştirilmiştir.

Komisyon

TIHEK II. Başkanı Av. Alişan TİRYAKİ
TIHEK Kurul Üyesi Dilek ERTÜRK
TIHEK Kurul Üyesi İsmail AYAZ
TIHEK Kurul Üyesi Mehmet Emin GENÇ
TIHEK Kurul Üyesi Muhammet Ecevit CARTİ
TIHEK Kurul Üyesi Yunus Emre KARAOSMANOĞLU

Rapor aşağıda isimleri belirtilen Akademik Heyet tarafından oluşturulmuş ve Rapor'u koordine eden Doç. Dr. Muhammed Hüseyin MERCAN tarafından yayına hazırlanmıştır.

Akademik Heyet

Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK
Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ
Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN
Doç. Dr. Ali Osman KARAOĞLU
Doç. Dr. Eldar HASANOĞLU
Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER
Doç. Dr. Muhammed Hüseyin MERCAN
Doç. Dr. Taha EĞRİ
Dr. Öğretim Üyesi Hasan Basri BÜLBÜL
Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Celal KUL
Dr. Öğretim Üyesi Özlem YÜCEL

Gazze'den tedavi amacıyla Türkiye'ye getirilen hasta, yaralı ve refakatçileri ile görüşmeler Doç. Dr. İslam Safa KAYA tarafından gerçekleştirilmiştir.

Rapora ilişkin çalışmalarda; Uluslararası İlişkiler ve Proje Birimi koordinasyonunda TIHEK personeli Salih GÜNAY (Koordinatör), Ezgi KAŞKAVAL OKYAY (İHE Uzmanı), Sevde ŞENGÜL (İHE Uzmanı), Emine ATMACA (İHE Uzman Yrd.), Muhammed Tarık ÜNALDI (İHE Uzman Yrd.) görev almıştır.

VATANLARININ İŞGAL EDİLMESİNE KARŞI
DİRENİRKEN YA DA ÖZGÜRLÜĞÜNE
KAVUŞMASI İÇİN MÜCADELE EDERKEN
CAN VEREN FİLİSTİNLİLERİN
AZİZ HATIRALARINA

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	6
Dijital Raporlar	7
Yönetici Sunuşu	8
Yönetici Özeti	10
Komisyon Sunuşu	16
Giriş	26
1. İSRAİL’İN FİLİSTİN’DEKİ İŞGALİ VE SALDIRGANLIĞININ TARİHSEL VE DİNİ ARKA PLANI.....	31
1.1. İşgalin Tarihsel Arka Planı.....	32
1.1.1. Erken Dönem Siyonizm Düşüncesi.....	32
1.1.2. Hristiyan Siyonist Laurence Oliphant’ın İstanbul’daki Girişimleri	36
1.1.3. Avrupa’nın Yahudi Sorunu ve Theodor Herzl’in Faaliyetleri	38
1.1.4. Balfour Deklarasyonu, Manda Yönetimi ve İsrail’in Kuruluşuna Giden Süreç	40
1.2. İsrail’in Saldırganlığının Milliyetçilik ve Dinle Meşrulaştırılması	48
1.2.1. “Vadedilmiş Topraklar” İnancını	48
1.2.2. Vadedilmiş Topraklar Uğrunda Kutsal Savaş	51
1.2.3. Siyon’a Dönüş Ülküsü.....	55
1.2.4. Teoriden Pratiğe: Yahudi Devleti Kurma Çabaları	56
ÇERÇEVE 1: İSRAİL VE TERÖR	59
2. İSRAİL’İN FİLİSTİN’İ İŞGALİ VE ULUSLARARASI HUKUK İHLALLERİ.....	71
2.1. Filistinlilerin Selfdeterminasyon Hakkı	71
2.2. Doğu Kudüs’ün ve Kutsal Mekânların İşgali	74
2.3. Filistinlilerin Geri Dönüş Hakkının Engellenmesi	77
2.4. Yerleşim Politikası Yoluyla İşgalin Tahkimi	83
2.5. Apartheid Duvarı ve Uluslararası Adalet Divanı’nın “Duvar” Danışma Görüşü.....	85
2.6. İsrail’in Apartheid Rejimi ve İnsan Hakları İhlalleri.....	86
2.7. Tarım Alanlarının Yok Edilmesi	93
2.8. Su Kaynakları Üzerinde Mutlak Egemenlik İddiası.....	94
3. SAVAŞ ÖNCESİ HUKUK VE SAVAŞ İÇİ HUKUK KURALLARI AÇISINDAN İSRAİL’İN GAZZE SALDIRILARI.....	97
3.1. Savaş Öncesi Hukuk Bakımından İsrail’in Gazze Saldırıları ve Yaptığı İhlaller	97
3.1.1. Gazze Ablukasının Kapsamı ve Hukuki Niteliği.....	97
3.1.2. 7 Ekim Öncesi Saldırıların Genel Çerçevesi	101
3.1.3. Aksa Tufanı Operasyonu ve İsrail’in Meşru Müdafaa İddiası.....	103
3.2. Jus in Bello Açısından İsrail’in Gazze’ye Yönelik Saldırıları ve Yaptığı İhlaller	106
3.2.1. 7 Ekim Öncesi Saldırıları Açısından İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri.....	107

3.2.2.	7 Ekim Sonrasında İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri	114
3.3.	İsrail ve İsrail'e Uygulanabilecek Muhtemel Yaptırımlar	129
3.3.1.	İsrail'in Soykırım Sözleşmesi Uyarınca Uluslararası Adalet Divanı Önünde Yargılanmasının Yansımaları-Etkileri	129
3.3.2.	Filistin'in 2015 Tarihli Başvurusu Çerçevesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Sorumlu Bireylerin Yargılanması	132
3.3.3.	Devletlerin Tek Taraflı ve Kolektif Yaptırımları	136
3.3.4.	BM Bünyesinde Muhtemel Yaptırımlar	140
	ÇERÇEVE 2: İSRAİL VE BMGK KARARLARI.....	143
4.	KÜRESEL DÜNYADA GAZZE SUSKUNLUĞUNUN SEBEPLERİ VE SOYKIRIMIN İDEOLOJİK VE İKTİSADİ BAĞLAMI.....	147
4.1.	İşgal, Etnik Temizlik ve Soykırımı Görünmez Kılan Sebepler	148
4.2.	Gazze'ye Yönelik Soykırımın ve Etnik Temizliğin İdeolojik Arka Planı	151
	ÇERÇEVE 3: GAZZELİ HASTA VE YARALILARIN TANIKLIKLARI	156
4.3.	İsrail İşgali ve Filistin Ekonomisinin Yok Edilişi.....	159
4.3.1.	İsrail'in Filistin'in İktisadi Can Damarlarına Bastığı Postal: Emeğin Dolaşımı ve Ticari Hareketlilik Üzerindeki Etkisi.....	159
4.3.2.	"Erişime Sınırlı (Kısıtlanmış) Alanların" Gazze Örneği Bağlamında Filistin Ekonomisine Etkisi	164
4.3.3.	Savaşın Ekonomik Etkisi.....	169
4.3.3.1.	7 Ekim Öncesi Dönem.....	169
4.3.3.2.	7 Ekim Sonrası Gazze Ekonomisi	171
5.	SONUÇ: FARKINDALIĞI KORUMAK VE SÖYLEM ÜRETMEK	175
5.1.	Farkındalığı Korumak ve Doğru Yöne Kanalize Etmek	176
5.1.1.	Enerjiyi Korumak ve Onun Yanlış Mecralara Yönelmesini Önlemek	177
5.1.2.	Kalıcı Kurumsal Yapılar Oluşturmak	178
5.1.3.	Filistinliler Adına Değil Onlarla Birlikte Strateji Belirlemek ve Hareket Etmek.....	179
5.2.	Yeni Bir Perspektif, Dil ve Söylem Üretmek	179
EK 1.	TİHEK'İN GAZZE SOYKIRIMI SÜRECİNDEKİ ÇALIŞMALARI	191
EK 2.	YARALANMA YA DA HASTALIK SEBEBİYLE TÜRKİYE'DE TEDAVİ GÖRMEKTE OLAN FİLİSTİNLİLER VE REFAKATÇİLERİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖRÜŞMELER.....	197
	KAYNAKÇA.....	248

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BBC	: Britanya Yayın Kuruluşu
BM	: Birleşmiş Milletler
BM UHK	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CBOA	: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi
GSMH	: Gayrisafi milli hasıla
GSYH	: Gayrisafi yurt içi hasıla
HAMAS	: İslamî Direniş Hareketi
ICJ	: bk. UAD
IDF	: İsrail Savunma Kuvvetleri
NDAH	: Öğrencilere Yönelik Ayrımcılık Yapmama ve Tacizi Önleme Politikası ve Prosedürleri
OCHA	: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
PCBS	: Filistin Merkezi İstatistik Bürosu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UKLFI	: Birleşik Krallık İsrail İçin Avukatlar Grubu
UNHRC	: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Yakın Doğudaki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı

DİJİTAL RAPORLAR

TR
Türkçe

AR
Arapça

EN
İngilizce

FR
Fransızca

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

YÖNETİCİ SUNUŞU

Soğuk Savaş dönemiyle birlikte insan onurunun ve insan haklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla evrensel insan hakları normları ihdas edilmiştir. Bu duruma koşut biçimde küresel ölçekte ulusal insan hakları kurumları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu çerçevede, 1993 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından, ulusal insan hakları kurumlarını tanımlayan yetkili uluslararası “minimum gereklilikler seti” olarak işlev gören Paris Prensipleri kabul edilmiştir. Paris Prensipleri ile uyumluluk arz eden ulusal insan hakları kurumları, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi noktasında önemli kurumsal aktörler olarak tanınmıştır.

Ulusal insan hakları kurumu olarak kurumsal yapısına kavuşturulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), “insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele ve işkence ve kötü muamelenin önlenmesi” alanlarında faaliyet göstermektedir. TİHEK, evrensel düzeyde kabul gören insan hakları normlarının ulusal düzeyde korunması, geliştirilmesi ve uygulanmasının sağlanması, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması ve işkence ve kötü muamelenin önlenmesi misyonu çerçevesinde birçok görev ve yetkiyi haizdir.

Evrensel insan hakları ilkelerinin ihdas edilmesinin akabinde ulusal insan hakları kurumlarının ve koruma mekanizmalarının gelişerek artan varlığına rağmen yakın tarihimizde yaşanan insani krizler, trajediler ve yıkıcı savaşlar, evrensel insan hakları normlarının kırılma noktasına gözler önüne sermektedir. Günümüzde evrensel insan hakları normları ihlal edilmeye ve insanlığa karşı en ağır suçlar işlenmeye devam etmektedir. Özellikle son dönemde Filistin’de yaşanan soykırım suçu teşkil eden eylemler, bunun en yakın örneği olarak

karşımızda durmaktadır. İsrail'in tüm dünyanın gözü önünde sivilleri hedef alan saldırıları neticesinde başta kadın, yaşlı ve çocuklar olmak üzere binlerce kişi katledilmiş, on binlerce kişi yaralanmış ve bir milyondan fazla kişi ise yerinden edilmiştir. Bu süreçte, Gazze'de insanların en temel gereksinimlerine ulaşamamasına, hastanelerin, ibadet yerlerinin, sivil yerleşim alanlarının bombalanmasına ve temel hak ve özgürlükler ile insancıl hukukun en temel ilkelerinin ihlal edilmesine tanık olunmuştur. İsrail'in bombardımanı ve topyekûn ablukası, nüfusun %80'inden fazlasının insani yardıma muhtaç olduğu Gazze'de uzun süredir devam eden insani krizi daha da derinleştirerek tam anlamıyla vahşete dönüştürmüştür. İsrail'in Gazze'ye giriş ve çıkışları kapatması, gıda ve ilaç gibi insani ihtiyaçların temininin ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanması nedeniyle Gazze halkı haksız ve kapsayıcı bir 'cezalandırıcılığa' maruz bırakılmıştır. Bugün tüm dünyanın gözleri önünde Filistinliler kitlesel etnik temizlik tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Bu kapsamda; ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı Filistin'de gerçekleşen hak ihlallerini incelemek, raporlamak ve dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla TİHEK, 6701 sayılı TİHEK Teşkilat Kanunu'nda belirtilen “*insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele alanındaki uluslararası gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek, alanındaki uluslararası kuruluşlarla ilgili mevzuat dâhilinde iş birliği yapmak*” görevi kapsamında harekete geçmiştir. Söz konusu görevin ifası kapsamında, İsrail'in 7 Ekim 2023 tarihinden bu yana Gazze'de artarak devam eden savaş suçu ve soykırım suçu teşkil eden saldırıları nedeniyle bölgede yaşanan temel hak ve özgürlük ihlalleri ile uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ihlallerinin araştırılması amacıyla Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 02.11.2023 tarihli 218 sayılı toplantısında alınan 2023/850 ve 851 sayılı kararlarıyla, “Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail'in Filistin'de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçlarının Araştırılması ve Raporlanması Komisyonu” oluşturulmuştur.

Komisyon, raporlama çalışmaları kapsamında ulusal ve uluslararası ölçekte kamu kurum ve kuruluşlarıyla görüşmeler gerçekleştirmiş, alanında uzman akademisyenlerle bir araya gelmiş ve konuya ilişkin kamuoyu bilgilendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi iş birliğiyle “İsrail'in Filistin/Gazze Topraklarında Sebep Olduğu İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlalleri Çalıştayı” ve Sakarya Üniversitesi ev sahipliğinde “Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail'in Filistin'de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçları Çalıştayı” gerçekleştirilerek raporun nihai haline getirilmesine katkı sağlanmıştır.

Bu metodolojiyle hazırlanan “*Filistin'de İnsan Hakları İhlalleri ve Gazze Soykırımı Raporu*”; Filistin'de yaşanan hak ihlallerini uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk normları ve müktesebatı çerçevesinde objektif biçimde tespit etme ve bölgede yaşanan insan hakları ihlallerini gözler önüne serme amacı taşımaktadır.

Bu vesileyle, raporlama sürecine bilgi ve birikimleriyle katkı sunan çok kıymetli akademisyenlere, Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail'in Filistin'de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçlarının Araştırılması ve Raporlanması Komisyonu üyelerine ve Kurumumuzun değerli personeline şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrol ettiği Arap topraklarından I. Dünya Savaşı'nın ardından çekilmesi, bölgede İngiltere ve Fransa eliyle yeni bir statükonun inşasına kapı araladı. Yüzyıllar boyunca barış ve istikrarın hâkim olduğu topraklarda kolonyal güçlerin yürüttüğü strateji, geleneksel kodları değiştirdiği gibi aynı zamanda toplumsal ve siyasal yapıyı da köklü bir şekilde dönüştürdü. Baskı ve zor araçlarını kullanarak bölgedeki hakimiyetlerini pekiştirmeye ve çıkarlarını maksimize etmeye çalışan İngiltere ve Fransa, yüzyıl sonrasında bile istikrarsızlığı derinleştiren bir sistemi bölgede inşa ettiler.

Orta Doğu'da düzenin radikal bir değişimle yeniden biçimlendirildiği savaş sonrası dönemde, özellikle Filistin topraklarına dünyanın farklı bölgelerinden Yahudilerin göç etmesinin sağlanması, uzun yıllar boyunca devam edecek derin bir insanlık krizini başlattı. 1917'de İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un, Filistin topraklarında bir Yahudi devletinin kurulmasına yönelik her türlü desteğin hükümetlerince verileceğini duyurması, bölgenin yeniden oluşan statükosuna köklü bir müdahale anlamına gelmekteydi. Daha öncesinde Theodor Herzl öncülüğünde organize edilen Siyonist kongrelerinde, Filistin'de devlet kurulmasına dair alınan kararın ardından Batılı devletler eliyle bu süreç aktif bir şekilde yürütülmüştü. İngilizlerin, Osmanlı sonrası oluşan siyasal boşlukta, Yahudi göçlerinin organizasyonuna yardım etmesi ve Filistin'e gelen Yahudilerin bu toprakları asli sahiplerinden almak için gerçekleştirdiği saldırılara göz yumması, tarihin en uzun soluklu trajedilerinden biriyle neticelendi. Irgun, Haganah gibi terör örgütlerinin katliamları eliyle Filistin köyleri, yerleşim yerleri Yahudiler tarafından alınırken, İngilizlerin adil bir yönetimden uzak tavrı sonucunda, toprak ve nüfus bakımından avantajlı konuma geçen bir Yahudi varlığı Filistin'de oluştu.

Krizin derinleşmesi ve uluslararası aktörlerin çeşitli girişimlerine rağmen sahada sürdürülebilir ve adil bir stratejinin hayata geçirilememesi, özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından yeni koşullar çerçevesinde İsrail'in devletleşme sürecinin ete kemiğe bürünmesine olanak tanıdı. ABD'nin küresel sistemin başat hegemonik gücü haline geldiği bu yeni vasatta, İngilizlerin uygun koşulları hazırladığı için artık bölgeden çekilmesi ve Washington tarafından da onayın verilmesiyle on yıllardır Filistin topraklarında Yahudilerin yaptığı baskı, katliam ve zulüm neticesinde devletleşme süreci tamamlandı ve 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşu ilan edildi.

Devletleşme sürecinde öne çıkan temel husus, Yahudilerin tarihsel ve dini anlatılarına verdiği referanslarla Filistin topraklarını ana hedef olarak görmeleriydi. Avrupa'da genelde kabul görmemiş olan Roma'nın eski sürgünleri Yahudiler arasında tarih boyunca yurt arama fikri daima canlı kaldı. Dini metinlerine yerleştirilen ve zihinlerinde tekrarlanan "vadedilmiş topraklar"a, yani "Eretz İsrail"e dönme ve burada devlet kurma ideali, Batı'da problemle karşılaştıkları her devirde onları Filistin'e yönlendirmişti.

Esasında onları Batı toplumunun bir parçası olarak görmeyenler de bu fikrin gelişmesine katkı sunmuşlardır. Nitekim 19. yüzyılda siyasi bir harekete dönen Siyonizm düşüncesi dünyada dağınık şekilde yaşayan Yahudilerin bir diğer adı Siyon olan Kudüs'e, Siyon tepesi yakınlarına, yani kendilerine vadedildiğine inandıkları topraklara dönme fikrinin politik ifadesiydi. Bu konuda bütün Yahudiler aynı fikirde olmasa dahi kimi Siyonizm'in siyasi projeksiyonundan aldıkları ilham ve motivasyonla kimisi ise siyasi ve iktisadi şartlar karşısında sunulan imkanları bahane ederek kimileri ise bizzat Yahudi lobilerinin dayatması sonucu Filistin topraklarına göç etti.

Yahudi ulus devletinin inşasında ve bu devlete agresif yayılcı bir "ulusal dava" icat edilmesinde, tarihin ve dinin elverişli unsurlarının yeniden yorumlandığı ve kitle mobilizasyonuna imkân sunacak bir ideolojinin biçimlendirildiği görülmektedir. Söz konusu olan Siyonizm ideolojisi seküler bir karaktere sahip olsa da Yahudi teolojisi ve tarihinden yararlanmış ve bunlara atıfla katliamlarını meşrulaştıran ve Filistinlileri canavarlaştıran bir anlatı ortaya çıkmıştır. Bu noktada, Yahudiliğin istila ve yayılma sürecinde politik bir malzeme olarak araçsallaştırıldığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

Ana akım Yahudi teolojisinde Tanrı, seçilmiş kavim ve kutsal toprak üçlüsü bir arada değerlendirilerek kutsallık çemberi oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre bu çemberdeki kutsal üçlü hiçbir zaman birbirinden ayrı tasavvur edilemez. İnanışa göre Tanrı insanlar içerisinden onları seçmiş, ataları Hz. İbrahim ile ahitleşerek Nil'den Fırat'a kadar tüm araziye O'na ve soyundan gelenlere vermiştir. Erken dönemde İbraniler diye isimlendirilen bu soyun mensupları sonradan İsrailoğulları ve Yahudi isimleriyle de anılmaya başlamıştır. Bahis konusu bölgenin Tanrı tarafından özel olarak atalarına verildiğine inandıkları için Yahudiler burayı "vadedilmiş topraklar" diye isimlendirmişlerdir.

Kuşaktan kuşağa miras olarak geçen İbrani töresi bu toprakların ata mirası olduğunu savunmuş, Yahudiler kendilerini bu toprakların sahibi olarak görmüşlerdir. Öte yandan, tarihin hiçbir döneminde Yahudilerin bu kadar geniş araziye kapsayacak büyüklükte bir devlete sahip olmadıkları da bilinmektedir. Eski çağlardan itibaren Yahudilerin kurdukları devletlerin en geniş sınırı Kenan diyarı, yani günümüzdeki Filistin ile Ürdün'ün batısında az bir kısımdan öteye geçmemiştir. Ayrıca, İsrailoğulları tarih boyunca kesintisiz olarak Kenan diyarında yaşamamış, göç ve sürgün gibi sebeplerle farklı bölgelere dağılmışlardır. Ancak yazılı ve sözlü kültürlerinde yer alan vadedilmiş topraklara dönüş vurgusu, aralarındaki bağı canlı tutmuş ve Tanrı'ya duydukları imanın eşdeğeri olarak bu topraklara duydukları aidiyet hafızalarına kazınmıştır. İlahi iradenin kutsal üçlü çemberin tamamlanmasından yana olduğuna inanan Yahudiler, nereye giderlerse gitsinler kendilerinin Tanrı tarafından yine bu topraklara geri döndürüleceklerini düşünmüşlerdir. Asırlar boyunca bu inanış hâkim iken 19. yüzyılda Siyonistler "ilahi

iradeyi beklemeyi” bırakmış ve bu coğrafyada bir Yahudi devleti kurmaya girişmişlerdir. 1948’de İsrail devletinin kurulmasıyla bu hedeflerine ulaşan Siyonistler işgal politikasını sürdürmüş ve gün geçtikçe yeni topraklar ele geçirmek için uğraşmışlardır.

İşgalci İsrail Devleti’nin sınır tanımaz tavrı, yıllar içinde bölgenin güvenliğine ve istikrarına tehdit oluşturan ana aktöre dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle 1977’de Camp David’de varılan uzlaşma ve 1979’da Mısır ile barış anlaşmasının imzalanmasının ardından, Arap dünyasından kendisine yönelik ciddi bir tehdit oluşmayacağına kanaat getiren Tel Aviv, o tarihten itibaren Filistin topraklarındaki yayılmasını hızlandırmış ve gasp ettiği arazilerde inşa ettiği yasa dışı yerleşim birimleriyle, kontrol ettiği alanları ciddi biçimde genişletmiştir, 1967 savaşı öncesindeki sınırlara dönülmesi ve başkenti Doğu Kudüs olan Filistin Devleti’nin kurulması için alınan kararlar ve yapılan çağrılara kulak asmayan Siyonist yönetim, her türlü hak ve hukuk ihlalini gerçekleştirerek, Filistin topraklarında büyük bir terör dalgası estirmiştir. Uluslararası toplumun gerekli eylem iradesini ortaya koyamamasından cesaret alan İsrail, pervasızca saldırılarını sürdürmüş ve uluslararası sistemde kendine istisnai bir alan inşa etmiştir. Başka devletler için yasak olan eylemlerin İsrail söz konusu olduğunda serbestlik tanındığı bir gerçeklik sonucunda, Siyonist yönetim Filistin topraklarında dini ve tarihsel amacına ulaşmak için her türlü katliamı gerçekleştirmiştir.

Batılı kurumsallaşmış demokrasilerin iki yüzlü yaklaşımlarından ötürü İsrail’in Filistin’deki yayılmacı politikasını durdurmaya yönelik ciddi adımlar atılmadığı gibi Filistin halkının kendi kaderini tayin etme (self-determinasyon) hakkını kullanmasına da izin verilmemiştir. Her ne kadar mevcut çatışmanın sonlandırılmasının ancak iki devletli bir çözümden geçtiği yönünde hâkim bir kanaat oluşsa da İsrail’in hukuk dışı eylemlerine yönelik müeyyidelerin uygulanmaması ve Filistinlilerin devletleşme iradesini ortaya koymasının olabildiğince engellenmesi, çözümsüzlüğü daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, Kudüs, Mescid-i Aksa ve kutsal mekanların statüsüne yönelik kabul edilen çerçevenin, İsrail tarafından ihlal edilmesine rağmen uluslararası toplum tarafından gerekli adımların atılmaması, meselenin daha girift bir hale dönmesine yol açmış ve İsrail’in kesintisiz işgal siyasetinden ötürü barış umutlarını her defasında ortadan kaldırmıştır.

Kudüs’ün kutsallığı ve semavi dinler için önemi dikkate alındığında bu şehrin statüsü sorununun, İsrail ve Filistin arasındaki en önemli uyuşmazlık konusu olduğu aşikardır. Kudüs’ün kutsallığından ötürü her iki taraf da şehrin özellikle tarihi yapıları bulduran kısımlarının kendinde kalması üzerinde ısrar etmektedir. Bu nedenle Kudüs uyuşmazlığı esas itibarıyla işgal edilmiş Filistin topraklarındaki toprak uyuşmazlıklarının özetini teşkil etmektedir. 1967 sonrasında İsrail’in Doğu Kudüs üzerindeki tasarrufları uluslararası hukuka ve uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olan self-determinasyon hakkına da aykırıdır. İsrail Doğu Kudüs’ün statüsünü değiştirmek ve diğer muhataplara bunu kabul ettirmek amacıyla özel mülkiyet alanlarını kamulaştırmakta ve yerleşim birimleri inşa etmektedir. BM kararlarında da ifade edildiği üzere yerleşim birimleri tümüyle uluslararası hukuka aykırıdır. Yine İsrail,

Doğu Kudüs'ten çıkmak zorunda kalan Filistinlilere ait mülklere de el koymakta ve bu mülkleri gerçek sahiplerine iade etmekten imtina etmektedir. Benzer şekilde, 1970'te çıkarılan bir usul yasası ile 1948 öncesinde Doğu Kudüs'te yaşayan Yahudilere mülkleri iade edilirken aynı hak Batı Kudüs'te yaşayan Filistinlilere ise tanınmamıştır.

Kudüs ve kutsal mekanların statüsünün yanında öne çıkan diğer bir sorun alanı da işgalci İsrail'in geri dönüş hakkına izin vermemesidir. Milyonlarca Filistinli'nin katliam ve tehcir sebebiyle topraklarından koparılması, bugün yaşanan trajedinin en önemli boyutlarından biridir. Siyonist yönetimin Gazze ve diğer Filistin bölgelerindeki katliamlarından ötürü kendi toprakları dışından mülteci statüsünde yaşayan Filistinlilerin durumları genelde göz ardı edilmektedir. Halbuki Suriye, Ürdün ve Lübnan'daki Filistin kamplarında yaşayanların koşullarına bakıldığında, İsrail'in bir terör devleti olduğunun somut emareleri açık bir şekilde gözlemlenmektedir.

İşgalin sınırlarını genişletirken bir taraftan da Filistinlilerin yaşam hakkını tamamen elinden alan Siyonist yönetim, tarım alanlarını yok etmekte, su kaynaklarını yer altında kendi topraklarına yönlendirmekte, Filistinlilerin hayatlarını idame ettirememeleri için her türlü faaliyeti gerçekleştirmektedir. Sadece son üç yılda Batı Şeria'da 20 bin civarında zeytin ağacının işgal ordusu tarafından kesildiği ve böylece Filistinlilere yaşam olanağı bırakılmadığı görülmektedir. Filistin ekonomisini tam anlamıyla kontrol eden İsrail, işgal sürecini sadece Filistinlileri katlederek değil aynı zamanda yaşam şartlarını zorlaştırmak ve bağımsız ekonomik faaliyetlere izin vermemek suretiyle de sürdürmektedir. Bu yönüyle İsrail'in her türlü aracı kullanarak çok boyutlu bir soykırım gerçekleştirdiğini ifade etmek yerinde olacaktır.

İslami Direniş Hareketi'nin (Hamas) silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın 7 Ekim 2023'te başlattığı Aksa Tufanı Operasyonu sonrası, işgalci İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği katliamlar insanlık tarihinde nadir görülecek türdendir. Filistin direnişinin yıllardır içinde buldukları ablukayı kırmak ve işgalciye karşı yeni bir strateji ortaya koymak için başlattığı bu operasyon, Siyonist yönetime büyük darbe vurmuş ve İsrail'in gerçek yüzünün tüm dünya tarafından görülmesi ve devletin patolojik aklının anlaşılmasına olanak tanımıştır. Bugüne kadar uluslararası alanda inşa ettiği istisnai pozisyon nedeniyle her türlü baskı ve müeyyideden uzak kalmayı başaran İsrail, 7 Ekim'in ardından uluslararası alanda günden artan tepkiler ve protestolardan ötürü büyük bir meşruiyet kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Sahada yüzleştiği stratejik mağlubiyetin yanında tüm dünyada İsrail karşıtı seslerin yükselmesi, artık dengelerin İsrail aleyhine döndüğünü göstermiştir. Medya, akademi ve kültür-sanat alanlarındaki hegemonik etkisinden ötürü daha önceki süreçlerde İsrail'in ürettiği argümanların tüm dünya tarafından benimsendiğine defaatle şehit olunurken, 7 Ekim sonrasında ise artık küresel anlamda kitleler, İsrail manipülasyonuna kulak asmamaya başlamıştır. İsrail'i eleştirmenin anti-semitik olmakla bir alakasının bulunmadığının idrak edilmesi, Siyonist yönetimin saldırgan tutumuna karşı küresel bir intifadayı tetiklemiştir.

7 Ekim sonrası Gazze’de her türlü uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve insan hakları ihlallerini gerçekleştiren Siyonist yönetim, hiçbir hedef ayırt etmeksizin Gazze’deki her canlıyı yok etmek için azami bir gayret içindedir. Yasaklı olanlar dahil her türlü silahı kullanarak okulları, mabetleri, bilhassa hastaneleri ve sığınma merkezlerini hedef alan İsrail, tüm dünyanın gözü önünde açık bir soykırım işlemektedir. Dini referanslarla bu soykırımı meşrulaştırmaya çalışan Siyonist yönetim, hiçbir uyarıyı dikkate almamakta ve uluslararası toplumdan yükselen sese kulaklarını tıkayarak, her bir Filistinliyi kendi emellerinin önünde bir tehlike olarak görmesinden ötürü yaş ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin katletmektedir.

İsrail tarafından Gazze’ye yönelik soykırım ve etnik temizlik mesabesine varan saldırıların ve katliamın gerek Başbakan Binyamin Netanyahu gerekse İsrail’in diğer siyasi ve askeri yöneticilerince dini/teolojik birtakım gerekçelerden hareketle meşrulaştırılmaya çalışılması özellikle dikkat çekicidir. Örneğin Netanyahu 7 Ekim olaylarının hemen sonrasında kendileri tarafından yürütülen savaşı ışık güçlerinin karanlık güçlerine karşı savaşı olarak nitelemiş ve bu savaşın İsrailoğullarının azılı düşmanları olduğuna inanılan Amaleklere karşı yürütülen bir savaş olduğunu ifade ederek Filistinlileri tarihsel süreçte İsrailoğullarının en azılı düşmanları arasında olan ve Tevrat’ta kendileri ile birlikte hayvanlarının da öldürülmesi emredilen Amaleklerle özdeşleşmiştir. Bundan başka Yahudi kutsal metninde yer alan Yeşaya kitabında yer alan kehanetlere dikkat çekmiş ve bu savaşla kendilerinin Yeşaya’nın bahsettiği dönemi inşa etmekte olduklarını vurgulamıştır. Bundan başka İsrail Savunma Bakanı Galant, Gazze’de savaştıkları kişileri “insansı hayvanlar” olarak nitelemiştir. İsrail Başbakanı ile siyasi ve askeri üst düzey liderlerinin bu tarz söylemlerinin İsrail genelinde başta aşırı sağ ve dindarlar olmak üzere halk nezdinde genel kabul görüyor olması ve Gazze’de yürütülen soykırımı ve etnik temizliğe geniş destek verilmesi yapılan katliamın dini argümanlarla meşrulaştırılmasına yönelik yaklaşımın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.

Gazze’de eşi benzeri görülmemiş bu soykırım devam ederken, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ve Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde (UCM) devam eden davalar ise, tarihi bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Küresel düzenin istisnai aktörünün ilk defa soykırım suçu işlemesinden ötürü UAD’de yargılanması, küresel düzenin kodlarında bir kırılma anlamına gelmektedir. Benzer bir şekilde UCM bünyesinde Başbakan Netanyahu ve Savunma Bakanı Yoav Gallant’ın işledikleri savaş suçları nedeniyle tutuklanma talebiyle yargılanması yine 7 Ekim sonrası İsrail’e dair ezberlerin bozulduğu ve kısa vadede olmasa bile orta ve uzun vadede statükonun dönüşeceği bir yola girildiğinin habercisi mahiyetindedir.

İşgal devletinin işlediği suçlar ve gerçekleştirdiği soykırımı karşı mücadelede de yeni yöntemlerin benimsenmesi ve farklı araçların uygulanması elzemdir. Eskiye nazaran ciddi bir farkındalığın olduğu bu süreçte küresel alanda alternatif dinamikleri de hayata geçirerek İsrail’in saldırganlığını sonlandırmaya ve soykırım nedeniyle gerekli yaptırımları devreye almaya duyulan acil ihtiyaç ortadadır. Bu minvalde İsrail’in istisnai konumuna son verecek ve uluslararası yeni bir bilinci meydana getirecek hamlelerin yapılması ve adımların atılması şarttır.

Bu çerçevede öncelikle Filistin’de yaşanan dehşetin oluşturduğu küresel farkındalığın korunması ve bu farkındalığın yanlış kanallara yönelmesine izin verilmemesi için kalıcı kurumsal yapılar oluşturulmalıdır. Bunun ardından da yeni bir perspektif, dil ve söylem üretilmelidir. Bu kapsamda, öncelikle dünyanın her yerinde her kimlik ve inanca mensup vicdan sahibi tüm insanları kucaklayıcı bir söylem inşa edilmeli, adaletin ve insan haklarının diliyle konuşulmalıdır.

Sorunun görülmesini engelleyecek, uzun ve sonu gelmez felsefi tartışmalara konu edilerek soykırımı gölgede bırakacak veya sarmala girmeyi ifade edecek yanlış yaklaşımlara karşı; işgali, 7 Ekim öncesini ve soykırımı tartışmanın merkezine almak gerekmektedir.

Soykırım konuşulurken hiçbir gerekçenin veya bahanenin -“sorun görüldüğünden daha karmaşık” gibi ifadeler örneğinde- soykırımı görmeyi ve ona karşı net bir tutum almayı engelleyici tartışmaların tuzağına düşülmemelidir. Aynı netlik, kavramlara gerçek anlamlarını vererek kullanma önerisinde de belirginleşmekte; “yerleşimci” yerine “işgalci” veya “çatışma” yerine “etnik temizlik” kavramlarını kullanarak doğru bir akıl yürütme yapılarak kavramlarının kullanımına büyük itina gösterilmelidir.

Filistin için yürütülecek mücadelede yöntemsel çoğulculuğun mümkün ve meşru olduğu, dolayısıyla bu konudaki tartışmaları Filistinlilerin hedeflerine zarar vermediği sürece bir zenginlik olarak görmek gerektiği vurgulanmalıdır.

Adil olmayan bir yaklaşıma zihinde ve dilde yer vermemenin Filistin adına yürütülecek bir çalışmada temel olması gereğinin farkında olunarak işgal ve Siyonist ırkçılıkla mücadelenin antisemitizmi haklılaştırmayacağına dikkat edilmelidir.

İsrail tarafından gerçekleştirilen soykırımın Nazilerinkine benzeyen ve benzemeyen yanlarına da atıflar yapılarak soykırım hassasiyeti diri tutulmalıdır. Soykırımın dayandığı ideolojik meşrulaştırma, örneğin hedef alınan insanları insan değilmiş gibi resmetme, şeytanlaştırma ve neden yok edilmeleri gerektiğine dair hususlar Naziler tarafından kullanılan benzer ifadelerle vurgu yapılmak suretiyle sürekli dillendirilerek Siyonist yönetimin bu alandaki manipülasyonlarına izin verilmemelidir. Netanyahu’nun diline yansıyan soykırım ideolojisinin insanların yanında diğer canlıların da hedef alınması bakımından nekrofilik bir zihniyete işaret ettiği sürekli tekrarlanmalı ve Batılı demokrasilerin İsrail’e verdikleri destekten ötürü bu Nazi zihniyetine manevra alanı tanıdıkları anlatılmalıdır.

Son tahlilde bu raporda, soykırımcı İsrail’e karşı acil önlemlerin alınması, Filistin konusunda küresel bir farkındalığın doğru yöne kanalize edilebilmesi bakımından sözün ve eylemin sadece Batılı devletleri veya toplumları ikna etmeye hasredilmemesi ve sınır aşan geniş bir müzakere için tüm insanlığı muhatap alacak “küresel bir yuvarlak masa” kurulması, adil bir hafıza oluşturularak soykırım sürecinde bugüne kadar kimin ne yaptığının anlatılması ve bütün bu faaliyetlerin Filistinliler adına değil Filistinlilerle birlikte yapılması önerilmektedir.

KOMİSYON SUNUŞU

19. yüzyılın sonlarında Edmond Rothschild'in destekleriyle başlayan yerleşim faaliyetleri, II. Abdülhamid'in Filistin'de yeni ve yasadışı Yahudi yerleşimini kısıtlanması nedeniyle başlarda çok sınırlı ve tehlikesiz görünse de Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesi sonrasında kurulan İngiliz Manda Yönetimi döneminde önemli bir ivme kazanmıştır. Siyonistler, Filistin'de belirli bir nüfusa ve güce ulaştıktan sonra coğrafyayı Arapsızlaştırma amaçlı faaliyetlere girişmiş ve bu amaç uğrunda, kendilerine bir yurt sunan İngilizlere dahi saldırmaktan geri durmamışlardır. İsrail Devleti'nin kurulduğu 1948 yılına kadar Siyonist terör örgütleri eliyle binlerce Filistinli köylü topraklarından edilmiş ya da katledilmiş, çok sayıda yabancı asker ve diplomat da tedhiş eylemlerinin hedefi olmuştur.

İsrail Devleti'nin kuruluşundan itibaren genişleme ve işgal politikaları sürekli devam etmiş; özellikle 1967 Savaşı'ndan sonra belirginleşen, Doğu Kudüs dâhil işgal edilen topraklar sorunu, yasadışı Yahudi yerleşimci sorunu ve Filistinli mülteciler konuları başta olmak üzere, İsrail-Filistin sorunu Birleşmiş Milletler'in de temel gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. BM Genel Kurulu ile BMGK'nın bu konularla ilgili kararları İsrail tarafından ısrarlı bir şekilde uygulanmamış ancak İsrail bu süreçte herhangi bir yaptırımla da karşılaşmamıştır. İsrail, başta ABD olmak üzere Batılı devletlerden almış olduğu destekle sorgulanamaz bir statüye kavuşmuş ve bu örtük kabul İsrail hukuk tanımazlığının, saldırganlığının ve vahşetinin her seferinde daha da artmasına sebep olmuştur.

1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşması sonrasında, Gazze Şeridi'nin yönetimi 1994 yılında Filistin Ulusal Yönetimi'ne devredilmiş ve 2007 yılında seçimleri kazanan HAMAS Gazze Şeridi'nde iktidara gelmiştir. İsrail, bu tarihten sonra Gazze'ye ağır bir ambargo uygulamaya başlamıştır. İsrail, 2008'de "Dökme Kurşun Harekâtı", 2011'de "Gazze hava harekâtı", 2012'de "Bulut Sütunu Operasyonu", 2014'te "Koruyucu Hat Operasyonu" ve 2021'deki hava saldırıları ile binlerce Gazzeli sivil katletmiştir. Aksa Tufanı Operasyonu sonrasında İsrail, yine Batılı devletlerin sınırsız desteğini alarak "Demir Kılıçlar Operasyonu" olarak adlandırdığı saldırılarına başlamıştır. İsraili siyasi ve askeri yetkililer saldırıların ilk anından itibaren, Gazze'ye "tam saldırı" yapacaklarını, "insansı hayvanlarla" ve "Amalek"lerle savaştıklarını ve Gazze Şeridi'ni tamamen yıkacaklarını hiçbir hukuki yaptırımdan ya da ahlaki değerden çekinmeden açıkça ifade etmişlerdir.

Batılı birçok devlet adamı ve siyasetçi 7 Ekim sonrasında İsrail'e destek ziyaretlerinde bulunmuş ve İsrail'in yapacağı tüm ihlallere desteklerini İsrail'in "kendini savunma hakkı vardır" cümlesiyle ifade etmişlerdir. İsrail'in sivillere yönelik toplu cezalandırmaları, temel insan hakları sözleşmelerine, uluslararası insancıl hukuk normlarına, Roma Statüsüne ve Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne açıkça aykırılık teşkil etmesine rağmen, "insan hakları ve demokrasi" savunusunda

öncülüğü kimseye bırakmayan devletler İsrail'in pervasız insan hakları ihlallerine açık destek vermeyi tercih etmiştir.

İnsan haklarının savunulması şüphesiz zor zamanlarda daha anlamlı ve değerlidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde 7 Ekim sonrası süreçte en çok zarar gören kavram “insan hakları” olmuş, İsrail gerçekleştirdiği bütün ihlallere rağmen insan hakları sözleşmeleri ve koruma mekanizmaları karşısında istisnai bir koruma altına alınmakla kalmamış, “insan hakları ve demokrasi” söylemini kullanan ülkelerden önemli silah ve mühimmat desteği de almıştır. Roma Statüsü'ne taraf bazı ülkeler “*Bu yüzyıl süresince milyonlarca çocuk, kadın ve erkeğin, insanlık vicdanını derinden etkilemiş, hayal bile edilemeyen kötülüklerin kurbanı olduğunu akılda tutarak*”¹ İsrail'in bu kötülüklerin yenilerini ve daha büyüklerini işlemesine müsaade etmenin ötesinde filen bu kötülükleri desteklemektedir.

Bu devletler sadece İsrail'in ihlallerini desteklemekle yetinmemiş aynı zamanda sürecin mağduru olan Filistine karşı eylemlere de imza atmışlardır. İsrail'in Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) personellerinden bazılarının Hamas ile ilişkili olduğu ve 7 Ekim olaylarına karıştığı iddiaları üzerine; ABD ve bazı Avrupa ülkeleri UNRWA'na desteğini keserek, İsrail'in uyguladığı toplu cezalandırmaya ortak olmuştur. UNRWA'yı “terör örgütü” olarak tanımlayan tasarının Knesset'te yasalaşma sürecinin ilk aşamasının olumlu sonuçlanması da İsrail'in uluslararası kurumları dahi terörle yaftalamaya varacak pervasızlığını afişe etmektedir.

İsrail saldırganlığına karşı dünyanın pek çok yerinde sürekli ve büyük kitlesel katılımlı protesto ve eylemler gerçekleştirilmiş ancak “ifade özgürlüğü” ve “toplantı özgürlüğü” kapsamında değerlendirilebilecek barışçıl nitelikli girişimler bile olağanüstü yaptırım ve önlemlerle karşı karşıya bırakılmış, süregelen soykırım karşısında temel hak ve hürriyetlerini kullanarak protesto gerçekleştiren kişilere yönelik son derece sert ve kısıtlayıcı tedbirler alınmıştır. İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları için “*Yaşananlar, tarihe Siyonist projenin sonunun başlangıcı olarak geçecek.*” ifadelerini kullanan İsraili tarihçi Prof. Dr. Ilan Pappé, ABD'nin Detroit Metropolitan Havaalanı'nda “*Hamas destekçisi*” olduğu iddiasıyla Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarafından 2 saat sorguya çekildiğini belirtmiştir. Almanya, 2012 yılında vefat eden ünlü Fransız düşünür ve yazar Roger Garaudy'nin eserlerini “*Holokost inkarcısı*” olduğu gerekçesiyle yasaklamıştır. 43 gün boyunca Gazze'de kalarak İsrail'in saldırılarına şahitlik eden Glasgow Üniversitesi Rektörü Filistin asıllı İngiliz akademisyen Prof. Dr. Ghassan Abu Sittah, Gazze'deki gözlemlerini aktarmak üzere Nisan 2024'te Berlin'de düzenlenen bir konferansa davet edilmiş ancak Almanya tarafından alınan Schengen Bölgesine giriş yasağı kararıyla karşılaşılmıştır.

1 Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, Giriş

Süreçte yaşanan olağandışı gelişmelerin ilgi çekici bir örneği de Gazze soykırımının baş faili Benjamin Netanyahu'nun ABD Kongresinde yaptığı ve Amerikan demokrasi tarihine kara bir leke olarak geçecek konuşması bağlamında yaşananlardır. Konuşma öncesinde Temsilciler Meclisi Başkanı Mike Johnson, Netanyahu'nun konuşmasını engelleme ya da bölme girişiminde bulunanların gözetimine alınacağını ifade eden bir mektup göndererek Kongre üyelerini tehdit etmiştir. Netanyahu'nun, Gazze'de yaşanan soykırıma yönelik fiilleri aklayan, İsrail'in uluslararası hukuka bakışını ve niyetini sembolik bir şekilde ortaya koyarcasına Gazze'de sivilleri korumak için çok çaba sarf edildiğini söylediği ve Filistin'i destekleyen Amerikan vatandaşlarına "kullanışlı aptallar" ifadeleriyle hakaret ettiği konuşması Kongre üyelerince defalarca ayakta alkışlanmıştır.

ABD'de üniversitelerde başlayan Filistin yanlısı öğrenci protestoları nedeniyle üniversite rektörleri Kongre'de ifade vermek zorunda kalmış, protestolara katılan öğrenciler tehdit edilmiş ve şiddete maruz kalmıştır. Gazze soykırımı sürecinde özellikle gençlerin gösterdiği duyarlılık dünyanın geleceği açısından umut vermiştir. ABD'de özellikle 30 yaş altı gençler Gazze'de yaşanan katliama, Filistin halkına yönelik ayrımcılığa ve ABD'nin İsrail'e askeri desteğine yönelik itirazlarını; protesto gösterileri ve çeşitli eylemlerle ifade etmişlerdir. 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren ABD genelinde 317 şehir ve kasabadaki 525 okulda Filistin destekçisi 3.700 protesto gösterisi gerçekleştirilmiştir. Bu gösterilerin neredeyse tamamı barışçıl gösteriler olmasına rağmen eylemler sırasında 3.645 gözaltı yapılmıştır.² New York Üniversitesi, 2024-2025 öğretim yılı başında yayımladığı öğrenci davranışlarına yönelik beklenti ve rehberlik metninde; pek çok Yahudi için Siyonizmin Yahudi kimliğinin bir parçası olduğu değerlendirmesine dayanarak "Siyonist" gibi kod sözcükleri kullanmayı ayrımcı olarak tanımlamıştır. Buna göre; Yahudi veya İsrail halkını hedef alması durumunda "Üniversitenin Öğrencilere Yönelik Ayrımcılık Yapmama ve Tacizi Önleme Politikası ve Prosedürleri" (NDAH) ihlal edecek olan konuşma ve davranışlar, Siyonistlere yönelik olması durumunda da NDAH'ı ihlal edebilecektir.³ Öğrencilere yönelik bu orantısız müdahaleler, gereksiz baskılar ve anti-semitizm suçlamalarının gelişigüzel kullanılması vicdan sahibi Amerikan gençlerin Siyonizme ve İsrail'in uygulamalarına karşı bakış açılarında ciddi kırılmalar meydana getirmiştir. Amerikalı öğrencilerin barışçıl protesto gösterileri çoğunlukla kolluk kuvvetlerinin orantısız şiddetine maruz kalsa da bazı üniversitelerde İsrail bağlantılı şirketlerden yatırımların çekilmesi, Filistin'le ilgili araştırma merkezlerinin kurulması, anti-semitizm tanımının gözden geçirilmesi gibi olumlu sonuçlara da ulaşılmıştır. Bununla birlikte ana akım medya ile sosyal medya haberleri arasındaki gerçeklik ve tarafsızlık farkları, Amerikan siyasetinin İsrail yanlısı tutumu, üniversite yönetimlerinin bağışçıların tehditleri ile öğrencilere müdahaleleri, iş dünyasının protestocuları fişlemesi gibi tehditkâr eylemler, gençler nazarında ırkçı, şantajcı ve rüşvetçi bir siyonist hegemonyanın ifşasına sebep olmuştur.

2 <https://ash.harvard.edu/articles/crowd-counting-blog-an-empirical-overview-of-recent-pro-palestine-protests-at-u-s-schools/>

3 <https://www.nyu.edu/students/student-information-and-resources/student-community-standards/nyu-guidance-expectations-student-conduct.html>

Amerikan üniversitelerinde Filistin’i destekleyen öğrenci gösterilerinin düşünsel arka planına ilişkin aşağıdaki tespitler de dikkat çekicidir. North Carolina Üniversitesi’nde 1980’lerde de Güney Afrika’daki Apartheid rejimine karşı protestolar düzenlenmiş, uluslararası baskılara dayanamayan beyaz azınlık rejimi geri adım atmak zorunda kalmıştır. Son süreçte üniversite öğrencileri, üniversitelerinin İsraili silah şirketleri ve kurumlarla ilişkilerinin sonlandırılması talebiyle kampüste çadır kurarak protesto gösterisinde bulunmuşlardır. Öğrencilerin üniversitedeki akademik faaliyetleri sekteye uğratmayan, kampüs ve çevrenin temizliğine azami dikkat gösterdikleri barışçıl eylemler; silahlı ve kalabalık bir polis gücünün çadırları dağıtması, öğrencilerin tutuklanması ve okuldan uzaklaştırma cezası almaları ile bastırılmaya çalışılmıştır. Üniversite yönetiminin baskıcı tavrı daha büyük gösteriler düzenlemesine ve protestolara katılımın artmasına sebep olmuştur. Protestolara katılan öğrenciler sadece Arap ve Müslüman öğrencilerle sınırlı kalmamakta, beyaz, siyahi, Müslüman, Hristiyan ve anti-siyonist Yahudilerin de katıldığı geniş bir yelpazeyi barındırmaktadır. Öğrenciler dayanışma içinde, birbirlerinin inanç ve ibadetlerine saygılı bir şekilde toleranslı bir hümanizm sergilemektedir. Amerikan siyasetinin İsrail’e olan açık desteği, B. Lewis ve S. P. Huntington’un “Medeniyetler Çatışması” tezinin Siyonist propagandanın aracı olduğunu, bu tez etrafında şekillenen Amerikan siyasetinin ve dış politikasının dillendirdiği Arap ve İslam düşmanlığının salt cehaletten kaynaklanmadığı, İsrail zulmünü perdelemek amacıyla kasıtlı olarak kullanıldığı gerçeğini öğrencilerin anlamasına vesile olmuştur. Filistin yanlısı öğrenciler sadece Gazze’de yaşanan zulme karşı gelmemekte aynı zamanda kendilerine dayatılan oryantalist ve ırkçı tezlere de karşı çıkmaktadır.⁴

Yapılan araştırmalar, özellikle ABD’de 30 yaş altı ve üstü arasında İsrail ve Filistin arasında yaşananlara bakış açısında ciddi farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. 19 Kasım 2023’te bir Amerikan haber ajansı tarafından yapılan anket 18-34 yaş arasındaki genç seçmenin, İsrail’in Gazze Şeridi’ne yönelik saldırılarını ileri yaştaki seçmenlere göre daha az desteklediğini ortaya koymuştur.⁵ Ekim ayında yapılan bir diğer anket de benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Ankette 45 yaş üst katılımcıların %78’i ABD’nin İsrail’e açıktan destek vermesi gerektiğini savunurken, 45 yaş altı katılımcılarda bu oran %48’de kalmaktadır.⁶ Yine 30 yaş altı gençlerin önemli bir kısmı Hamas’ın İsrail’le savaşmak için geçerli sebepleri olduğuna inanmaktadır.⁷ ABD’de bir medya kuruluşu tarafından yapılan güncel bir anket; Demokrat Parti seçmeninin %77’sinin, 30 yaş altındakilerin %77’sinin, Amerikalıların %61’inin, siyahilerin %75’inin, Hispaniklerin %64’ünün ve liberallerin %79’unun ABD’nin İsrail’e silah göndermesine karşı olduğunu ortaya koymuştur.⁸

4 <https://bulten.isam.org.tr/abd-universitelerindeki-gazze-protestolarinin-dusunsel-arke-plani/> (Bu tespitlerin sahibi Prof. Dr. Cemil AYDIN, öğrencilerin önemli protestolar gerçekleştirdiği North Carolina Üniversitesi’nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.)

5 <https://www.nbcnews.com/politics/2024-election/poll-bidens-standing-hits-new-lows-israel-hamas-war-rcna125251>

6 <https://www.indyturk.com/node/667261/d%C3%BCnya/yeni-anket-z-ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1-hari%C3%A7-abdlilerin-%C3%A7%C4%9Funlu%C4%9Fu-i-CC%87sraili-destekliyor>

7 <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/04/02/younger-americans-stand-out-in-their-views-of-the-israel-hamas-war/>

8 <https://www.cbsnews.com/news/poll-trump-biden-neck-and-neck-06-09-2024/>

Soykırma karşı hassasiyetini büyük bir fedakarlıkla işgal altındaki topraklarda gerçekleştirdiği barışçıl eylemlerle Filistinlilere destek veren siviller de İsrail terörüne maruz kalmıştır. Türk kökenli ABD vatandaşı Ayşenur Ezgi Eygi, Batı Şeria’da işgal karşıtı bir protesto esnasında İsrail askerleri tarafından başından vurularak öldürülmüştür. Olay anında yanında olan arkadaşı; vurulma esnasında askerler tarafından açıkça görülebildikleri bir konumda olduklarını ve hedef olmalarını gerektirecek bir hareket yapmadıklarını ifade etmiştir. Vatandaşı İsrail tarafından öldürülen ABD Başkanı Joe Biden ise, Eygi’nin hedef gözetilerek vurulduğuna dair ciddi emareler bulunmasına rağmen, olayın muhtemelen bir kaza sonucunda gerçekleştiğine dair yorum yapmıştır.

İsrail’in Gazze’ye yönelik saldırılarının ezici niteliği ile dayattığı yok edici yaşam koşulları Filistinlileri bir grup halinde fiziki olarak yok etme niyetini ortaya koymuştur. BM Özel Raportörü Francesca Albanese’nin hazırladığı “Bir Soykırımın Anatomisi” başlıklı tarihe geçen raporda ortaya koyulduğu üzere İsrail’in Gazze’deki Filistinlilere yönelik “*grup üyelerinin öldürülmesi; grup üyelerine ciddi bedensel veya zihinsel zarar verilmesi ve grubun tamamen veya kısmen fiziksel olarak yok edilmesini sağlamaya uygun yaşam koşullarının kasıtlı olarak uygulanması*” eylemleri, soykırım işlendiğini ortaya koyan eşğin aşıldığını göstermektedir. Söz konusu eylemler, üst düzey askeri yetkililer ve hükümet yetkilileri tarafından yapılan ve soykırım niyetini ortaya koyan açıklamaların ardından onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir.⁹ Bu süreçte insan haklarına ve hukuka bağlılık konusundaki hassasiyeti ile dikkat çeken ve tarihe geçecek bir rapor sunan Albanese, soykırım destekçilerinden de ciddi tepkiler almıştır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği New York Ofisi Direktörü olarak görev yapmakta iken İsrail’in Gazze’ye yönelik saldırılarının BM tarafından görmezden gelindiğini, BM’nin “kitlesele zulümlerin önlenmesi, savunmasız insanların korunması ve failerin hesap verilebilirliğinin sağlanması” konusunda başarısız olduğunu ve “ders kitaplarında okutulacak şekilde bir soykırım” olarak tanımladığı Gazze’de yaşananlar konusunda ABD, İngiltere ve Batı ülkelerinin de suç ortağı olduğunu vurgulayarak istifa eden Craig Mokhiber’in¹⁰ bir sosyal medya paylaşımına¹¹ yaptığı yorum¹² sonrasında Albanese “klasik” antisemitizm suçlamasına muhatap olmuştur. Albanese’nin, Netanyahu’nun Hitler ile özdeşleştirildiği bir paylaşımına dair olumlu düşüncesini ifade etmesi üzerine BM İnsan Hakları Konseyinde ABD’nin Daimi Temsilcisi Michele Taylor, bu ifadenin kınanacak ve antisemitik bir ifade olduğu, bu tür insanlık dışı söylemlere yer olmadığı, raportörlerin insan hakları sorunlarını alevlendirmek yerine iyileştirmeye

9 <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1MSqXzEN.pdf>

10 <https://www.aa.com.tr/en/world/top-un-diplomat-resigns-citing-text-book-case-of-genocide-in-gaza/3040387> - Gazze soykırımı esnasında ülkesinin uyguladığı politikaları gerekçe göstererek istifa eden üst düzey kamu görevlilerinden biri de İngiliz diplomat Mark Smith’tir. İngiltere’nin İsrail’e silah satışına devam etmesini protesto ederek görevinden istifa eden Smith; Gazze’de İsrail tarafından savaş suçu ve insanlığa karşı suç işlendiğini, İsrail Hükümeti ve ordusunun açıkça soykırım niyetini gösterdiği, İngiltere’nin İsrail’e silah satmasının hiçbir şekilde haklı gösterilemeyeceğini ve İngiltere Dışişleri Bakanlığı’nın savaş suçlarının ortağı olduğunu ifade etmiştir. (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/ingiliz-diplomat-ulkesinin-israile-silah-satirlari-nedeniyle-istifa-etti-873438.html> (E.T.: 19/8/2024).)

11 <https://x.com/CraigMokhiber/status/1816220453347766659>

12 <https://x.com/franceskalbs/status/1816234719412932965?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

çalıştırması gerektiği¹³ ifadelerini içeren bir paylaşım yapmıştır. ABD'nin BM Büyükelçisi Linda Thomas Greenfeld ise Albanese'ye yönelik suçlamaları daha da artırarak BM'de insan haklarını desteklemekle görevli kişiler için antisemitizme yer olmadığını, Albanese'in BM'deki mevcut pozisyonuna ya da herhangi bir pozisyona uygun olmadığını iddia etmiştir.¹⁴

İsrail Gazze'ye düzenlediği saldırılarla eşanlı olarak Filistin Otoritesi altında bulunan Batı Şeria'da da Filistinli sivilleri katletmeye devam etmektedir. 7 Ekim 2023 tarihi sonrasında Batı Şeria'da yaşayan 716 Filistinli sivilin İsrail tarafından katledilmesi, İsrail'in yaptığı hukuksuzluklara uluslararası alanda meşruiyet sağlamak amacıyla ileri sürdüğü “meşru müdafaa” tezini anlamsızlaştırdığı gibi soykırım ve işgal niyetini de açıkça ortaya koymaktadır.

UCM tarafından, 13 Haziran 2014'ten bu yana Gazze ve Doğu Kudüs dâhil Batı Şeria'da Roma Statüsü uyarınca işlenen muhtemel suçlarla ilgili olarak 3 Mart 2021'de açılan ve yavaş ilerlediği ve etkisizliği iddiasıyla sık sık eleştirilen soruşturma 7 Ekim sonrasında genişletilerek UCM Başsavcısı Karim Khan tarafından İsrail Başbakanı Binyamin Netanhayu ve Savunma Bakanı Yoav Gallant hakkında 20 Mayıs tarihinde tutuklama talebinde bulunulmuştur. Bunun üzerine üzerine; kuruluş misyonu İsrail'i desteklemek olan United Kingdom Lawyers for Israel (UKLFI - Birleşik Krallık İsrail İçin Avukatlar Grubu) grubu tarafından “İngiliz Barosunun davranış kurallarına uymadığı” gerekçesiyle şikâyet edileceği bildirilen ve “sahte iddialarla tutuklama emri çıkarmaya çalıştığı”ni iddia edilen Khan'a tehditler içeren 25 sayfalık bir mektup 27 Ağustos tarihinde gönderilmiştir.¹⁵ BBC'ye verdiği röportajında İsrail'in, sivilleri aç bırakarak ölüme terketmek, cinayet, sivil nüfusu doğrudan hedef almak ve katliam gibi suçlar işlediğini ve dosyada sadece kendisini gördüğü kanıtlar olduğunu ifade eden Khan, birçok dünya lideri tarafından Netanyahu hakkında tutuklama kararı çıkarılmaması için baskı gördüğünü de açıklamıştır.¹⁶

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin 29 Aralık 2023'te, 1948 tarihli BM Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiği gerekçesiyle İsrail aleyhine Uluslararası Adalet Divanı'nda açtığı davada Divan, 26 Ocak 2024 tarihinde, İsrail'in Soykırım Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinde tanımlanan fiillerin işlenmemesi için elinden gelen tüm önlemleri almasına ilişkin tedbir kararını, 28 Mart 2024 tarihinde ise İsrail'den Gazze'ye acilen ihtiyaç duyulan insani yardımların ulaştırılmasını sağlaması ve Filistinlilerin haklarını ihlal etmemesi gerektiğine ilişkin ek tedbir kararını açıklamıştır. İsrail'in söz konusu tedbir kararlarına rağmen sürdürdüğü eylemler karşısında Divan, 24 Mayıs 2024 tarihli kararında, daha önce hükmettiği tedbirlerin yeterli olmadığını belirterek, İsrail'in Refah kentine yönelik askeri saldırılarını derhal durdurması da dâhil olmak üzere daha kapsamlı tedbirlere hükmetmiştir. Divan

13 <https://x.com/usambhrc/status/1816749008859074975?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

14 <https://x.com/usambun/status/1816906822361731166?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

15 <https://rozenberg.substack.com/p/khan-may-face-regulator>

16 <https://www.bbc.com/news/articles/c303y5m1p19o>

Statüsü'nün 63'üncü maddesi uyarınca Soykırım Sözleşmesi'ne Taraf Devletler, görülmekte olan davada Sözleşme'nin çeşitli hükümlerinin yorumlanması söz konusu olduğundan müdahillik beyanı sunma hakkına sahiptir. Bu kapsamda Divan'da görülmekte olan davaya, Nikaragua, Kolombiya, Libya, Meksika, Filistin ve İspanya ile birlikte Türkiye de müdahil olma talebinde bulunmuş, Türkiye'nin müdahil olma talebini içeren dosya 7 Ağustos 2024 tarihinde Divan'a sunulmuştur. İsrail'in Gazze'de işlediği soykırımla diplomatik alanlarda mücadele eden Türkiye, hukuken de İsrail'in işlediği suçların hesabının sorulması ve devam eden soykırımın durdurulması için gerekli adımları atmaktadır.

UAD bu süreçte açıkladığı 9 Temmuz 2004 tarihli "İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçlarına İlişkin Danışma Görüşü" ile Batı Şeria ve Doğu Kudüs'teki İsrail yerleşimlerinin ve bununla bağlantılı rejimin uluslararası hukuku ihlal ederek kurulduğunu ve duvar inşasını işgal edilmiş topraklar üzerinde bir *fait accompli* rejimi yaratma ve *de facto* ilhak olarak değerlendirmiştir. UAD, duvar inşası ile Filistinlilerin çalışma hakkının; yerleşme, mal-mülk edinme hakkı ve mal-mülkün zarar görmemesi hakkının; eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma ve uygun yaşam koşullarına sahip olma hakkının; seyahat özgürlüğü hakkının ve doğal kaynaklar üzerindeki haklarının ihlal edildiğini açıklamıştır.¹⁷

UAD, 19 Temmuz 2024 tarihli "İsrail'in Doğu Kudüs Dahil İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki Politika ve Uygulamalarından Kaynaklanan Hukuki Sonuçlara İlişkin Danışma Görüşü"nde, İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarındaki varlığının hukuka aykırı olduğunu ve en kısa sürede sona erdirmekle yükümlü olduğunu; İsrail'in tüm yeni yerleşim faaliyetlerini derhal durdurmak ve tüm yerleşimcileri işgal altındaki Filistin topraklarından tahliye etmekle yükümlü olduğunu, İsrail'in işgal altındaki topraklardaki ilgili tüm gerçek veya tüzel kişilere verilen zararı telafi etmekle yükümlü olduğunu açıklamıştır. Mahkeme, işgalin egemenlik sıfatını işgalci güce devredemeyeceğini belirtmiş; bir işgalin uzun süreli olmasının, uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki hukuki statüsünü tek başına değiştiremeyeceğini ifade etmiştir. 2004 tarihli Danışma Görüşü'nden bu yana İsrail'in yerleşim politikasının genişlediğine dair haberleri endişe ile takip ettiğini açıklamıştır.¹⁸

İsrail'in saldırıları karşısında en insani talep olan ateşkes çağrıları, ABD'nin BMGK'na sunulan tasarıları defalarca veto etmesiyle akim kalmıştır. 25 Mart 2024'te kabul edilen ateşkes kararını uygulamayan İsrail, kendisi üzerinde herhangi bir yetkili merci görmediğini bütün dünyaya ilan etmiştir. BM Genel Kurulu'nun ezici bir oy farkı ile¹⁹ gözlemci statüsündeki Filistin'e ilave haklar tanıyan 9 Mayıs 2024 tarihli ve A/ES-10/L.30/Rev.1 No'lu kararının ardından, İsrail'in BM Daimi Temsilcisi Gilad Erdan'ın BM Şartı'nı hem de BM kürsüsünde kâğıt öğütücü ile parçalaması, İsrail'in uluslararası hukuka

17 <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>

18 <https://www.icj-cij.org/node/204176>

19 Söz konusu karar 143 Evet, 25 Çekimser ve 9 Hayır oyu ile alınmış olup, Hayır oyu veren ülkeler dikkat çekicidir: ABD, Arjantin, Macaristan, Çekya, Papua Yeni Gine, Mikronezya, Palau ve Nauru.

bakışını sembolik bir tarzda gösteren bir eylemdir. BM’de İsrail’i temsil konumunda bulunan Erdan, İsrail’in uluslararası hukuku yok sayışını çok cüretkâr biçimde deklare etme konusunda ısrarcıdır: İsrail gazetesi Maariv’den aktarılan bir haberde Erdan’ın bir röportajındaki “BM binalarının kapatılması ve yeryüzünden silinmesi gerekiyor.” ifadelerine yer verilmektedir. Haberde Erdan’ın BM’ye karşı bu tür ifadeleri ilk kez kullanmadığı, daha önce yaptığı başka bir açıklamada, “İsrail’e karşı süregelen önyargısı karşısında açık bir mesaj göndermek için Kudüs’teki BM yerleşkesini kapatmak ve İsrail’de bulunan kuruluşların liderlerini sınır dışı etmek gibi BM aleyhinde benzeri görülmemiş önlemler alınması gerektiğini” vurguladığı da hatırlatılmaktadır.²⁰

Bütün bu yaşananlar insanlığın barış içerisinde yaşaması ve savaşın acılarından korunması amacıyla kurulan BM örgütünün, BMGK’nın daimi beş üyesinin veto yetkisini kullanma pratikleri nedeniyle dünya barışına ciddi bir katkı sağlayamamakta ve insan haklarını koruma fonksiyonunu yerine getirememekte olduğunun açık göstergeleridir. Bu durum, Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından BM kürsüsünde ve pek çok uluslararası platformda ifade edilen “*Dünya beşten büyüktür*” sözünün önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.²¹

Türkiye, İsrail’in Gazze’ye saldırılarının başladığı ilk andan itibaren barışın sağlanması ve sivillerin korunması için tüm diplomatik imkânlarını seferber etmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı üye ülkelerini ve diğer ülkeleri İsrail’in vahşetine karşı birlik olmaya ve ortak hareket etmeye çağırmıştır. Diğer taraftan, Ticaret Bakanlığı’nca, İsrail’in uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde, Gazze’de derhal ateşkes ilan edene ve Gazze Şeridi’ne yeterli miktarda ve kesintisiz insani yardım akışına izin verinceye kadar yürürlükte kalmak üzere 9 Nisan 2024 tarihinden itibaren, bir takım ürünlerin İsrail’e ihracatını kısıtlama kararı alınmıştır.²²

Filistin halkının maruz kaldığı İsrail zulmünün dünya kamuoyuna daha güçlü bir şekilde duyurulması amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne davet edilen Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan’ın da katılımıyla gerçekleştirilen Filistin konulu özel oturumda TBMM’ye hitabında Türkiye’nin Filistin konusundaki hassasiyetine teşekkür etmiş ve Kudüs’ün önemine dikkat çekmiştir. TBMM Başkanı Prof. Dr. Numan Kurtulmuş da Türkiye’nin Filistin meselesine

20 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-bm-temsilecisi-bm-binalarinin-yeryuzunden-silinmesi-gerektigini-soyledi/3308692>

21 Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan; son olarak 24 Eylül 2024 tarihinde BM’nin 79. Genel Kurulunda yaptığı kapsamlı konuşmasında; Türkiye’nin Filistin’e bakışını, soykırım işlenirken yaşanan sessizliğin evrensel olduğu iddia edilen değerlere zarar verdiğini, İsrail’in uyguladığı soykırım ve Filistin sorununun çözümü bağlamında BM bünyesindeki güvenlik ve karar mekanizmalarında yapılması gereken revizyona dair önerilerini güçlü vurgularla ifade etmiştir. <https://www.tcgb.gov.tr/haberler/410/153686/-gazze-de-sadece-cocuklar-degil-ayni-zamanda-birlesmis-milletler-sistemi-oluyor->
<https://x.com/iletisim/status/1838657718929744299?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

22 <https://ticaret.gov.tr/haberler/israile-ihracat-kisitlamasi>

hassas yaklaşımını ve güçlü desteğini yansıttığı konuşmasında yeryüzünde insanlık cephesinin kurulduğunu ifade etmiştir.²³

6701 sayılı Kanun ile kurulan TİHEK de bu süreçte evrensel insan hakları anlayışı, uluslararası sözleşmeler ve ulusal hukuk çerçevesinde insan onurunu ve barışı önceleyen bir perspektifle çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, anılan Kanun ile verilen “*insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak*” ve “*insan hakları ve ayrımcılıkla mücadele konularında kitle iletişim araçlarını da kullanarak bilgilendirme ve eğitim yoluyla kamuoyunda duyarlılığı geliştirmek*” görevleri kapsamında Kurulumuzun 16.11.2023 tarihli ve 2023/850-851 sayılı Kararlarına istinaden “Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail’in Filistin’de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçlarının Araştırılması Komisyonu” oluşturulmuş ve alanında uzman akademisyenlerin çalışmalarıyla Gazze’de yaşanan olayların hukuki niteliğini tespit etmek üzere “Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail’in Filistin’de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçlarının Araştırılması Raporu” hazırlanmıştır.

Rapor çalışmaları kapsamında, Gazze’den ülkemize tedavi için getirilen hasta ve yakınları ile maruz kaldıkları veya şahit oldukları hak ihlallerinin kayıt altına alınması için görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 1948 Soykırımın Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ile Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde hazırlanan sorularla; otuz beş Gazzeli savaş mağduru ile hukukçu akademisyen ve psikologlar eşliğinde gerçekleştirilen görüşmelere dair özet bir bilgi Rapor’da (Çerçeve 3), görüşmelerin içerikleri de Ek:2’de yer almaktadır.

Raporumuz, sadece İsrail’in 7 Ekim sonrasında Gazze’de işlediği suçların uluslararası hukuk bağlamında değerlendirilmesiyle sınırlı kalmamış olup İsrail’in kuruluşuna giden süreçten bugüne Filistin topraklarında yaşananları tarihsel ve teo-politik arka planıyla birlikte ortaya koymayı da amaçlamıştır. Bunlara ek olarak Raporda, İsrail soykırımının insanlığa karşı işlenen bu suçların uluslararası yargı makamlarının ve insan hakları örgütlerinin dikkatine sunulması, İsrail saldırganlığının durdurulması için uluslararası mekanizmaların harekete geçirilmesi de amaçlanmaktadır. Ayrıca, soykırımcı İsrail’e karşı

23 Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, hitabında, Recep Tayyip Erdoğan’ın liderliğindeki Türkiye’nin Filistin halkının meşru haklarını savunan duruşunu takdir ettiğini belirterek “Kudüs kırmızı çizgimizdir, ondan taviz vermeyeceğiz, Kudüs’ün kalbimizdeki ve Türk halkının kalbindeki yerini biliyoruz” ifadelerini kullanmıştır. TBMM Başkanı Prof. Dr. Numan Kurtulmuş da, “On yıllar boyunca, Filistin topraklarında her türlü zulme maruz kalan, yerlerinden edilen, evleri işgal edilen, hayattan koparılan, şehit edilen her türlü zulme ve işkenceye uğrayan ama buna karşılık mücadeleden vazgeçemeyen, direnen, bugünlere kadar Filistin davasını getiren bütün büyük mücahitleri saygıyla anıyorum. Yaser Arafat ve Şeyh Ahmed Yasin’in şahsında Filistin davasının mücahitlerini, mücahidelerini rahmetle, minnetle, şükranla anıyorum” sözleriyle başladığı konuşmasında yeryüzünde insanlık cephesinin kurulduğunu ifade etmiş, Filistin ve Gazze’nin Türk milleti için uzakta bir yer olmadığını, Hazreti Ömer’in, Selahaddin Eyyubi’nin, Kanuni Sultan Süleyman’ın, Sultan Abdülhamid Han’ın mirası ve emaneti olduğunu vurgulamıştır.
<https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=f973ad52-17db-44ba-9c22-019157b7c2c2>
<https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmm-baskani-kurtulmus-filistin-meselesi-bizim-icin-milli-bir-davadir/3304610>

alternatif mücadele yöntemlerinin gerekliliği ve yeni bir söylem inşasına dair öneriler, raporda güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır.

Tarihin kırılma anlarından birini yaşıyoruz. Hem birer insan olarak hem de üstlendiğimiz vazifelerden ve temsil ettiğimiz değerlerden dolayı yaşananları görmezden gelme imkânımız bulunmuyor. Şairin “Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine” şeklinde betimlediği insan onuruna yaraşır bir yaşam için, Dünyanın her tarafında insanların özgür ve kardeşçe yaşaması için bir şeyler yapmakla mükellef şu anda tüm insanlık. Biliyoruz ki bugün yaşanan ve İsraili yetkililerin normal insanların anlayamayacağı bir mutlulukla sürdürdükleri soykırımı anlatmaya hiçbir raporun, belgeselin, şiirin, ağtın ya da filmin gücü yetmeyecektir. Bu eşi benzeri görülmemiş vahşet Dünya tarihinde utançla anılacak bir kilometre taşı olarak kalacaktır. Güç sarhoşluğu ile beslenen sapkın bir inançla dünyanın bugüne kadar şahit olmadığı zulümleri işleyen Netanyahu ve suç ortakları da benzerleri gibi lanetle anılacaktır.

Biliyoruz ki, yarının tarihi BM, UAD ya da UCM’de yaşanan -kimi zaman teatral ve samimiyetsiz- eylemlerin sonucunda yazılmayacaktır. Yarının tarihi; adaletin hüküm sürdüğü ve insanların güven içinde yaşadığı bir dünyada yaşamak isteyen ve bunun için tüm insanların yaradılışlarında eşit olduğuna ve birbirlerine üstünlüklerinin olmadığına dair bir inançla mücadele edenlerce yazılacaktır.

Kurulumuzca, kanunla verilen görevlerimizin de ötesinde, Gazze’de yaşanan soykırımı dair en temel insani vazifenin yerine getirilmesi bilinciyle hazırlanan bu Rapor, bu süreçte İsrail vahşetine karşı Filistinlilerin safında seslerini yükselten dünyanın vicdanlı insanların yüreklerindeki “daha adil bir dünya” talebinin uzak olmayan bir gelecekte hayata geçeceği umudunun da ifadesidir.

GİRİŞ

Uzun yıllardır işgalci İsrail Devleti'nin ablukası altında bulunan ve her türlü uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve insan hakları ihlalinin gerçekleştiği Gazze'de 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren tüm dünyanın gözü önünde insanlık tarihinin en büyük trajedilerinden biri yaşanmaktadır. Gazze'de her türlü katliamı gerçekleştiren İsrail; insani, ahlaki ve hukuki normları ayaklar altına alarak aylardır sürdürdüğü katliamlarına fasıla vermeksizin devam etmektedir. ABD'nin yanı sıra İngiltere, Almanya ve Fransa gibi devletlerin de desteğiyle hukuk ve insanlık dışı eylemlerini herhangi bir müeyyideye tabi tutulmaksızın sürdüren İsrail, bu eylemleriyle açık bir şekilde soykırım suçu işlemektedir.

Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinin ardından İngilizlerin de desteğiyle Filistin topraklarını istila ederek Irgun ve Haganah gibi terör örgütlerinin eylemleriyle devletleşme sürecini tamamlayan İsrail, tıpkı geçmişte tanıklık edildiği gibi bugün de terör eylemleriyle kadın-erkek, çoluk-çocuk, genç-ihliyar ayırt etmeksizin Gazze'de yaşayan insanları katletmektedir. Savaş hukukuna göre yasaklı silahların da kullanıldığı bu süreçte İsrail, hastanelerden bakım merkezlerine, eğitim kurumlarından sosyal alanlara, ibadethanelerden su ve elektrik dağıtım merkezlerine kadar her türlü yapıyı yıkmaktan imtina etmeyecek Gazze'de yaşamı imkânsız kılacak her türlü eylemi gerçekleştirmiştir. Yahudiliğin kutsal metin ve anlatılarına atıfla katliamlarını meşrulaştırmaya çalışan Siyonist yönetim, tüm insanlığın barış, huzur ve istikrarını yok etmek açısından büyük bir sorun teşkil ettiğini 7 Ekim'den bu yana defaatle ispat etmiştir.

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Gazze'yi ilhak ve Filistinlilerden arındırma stratejisi karşısında uluslararası toplumun gerekli iradeyi ortaya koyamamasından ötürü soykırımın boyutları günden güne daha da derinleşmiştir. ABD müesses nizamında etkin role sahip Yahudi lobileri ve Hristiyan Siyonistlerin baskıları nedeniyle Beyaz Saray'ın Tel Aviv'e her alandaki koşulsuz desteği, Netanyahu ve kabinesinin şahin üyelerini cesaretlendirmiş ve Gazze'ye yönelik saldırganlığın akıl almayacak boyutlara ulaşmasına imkan tanımıştır. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, 7 Ekim sonrası Tel Aviv'e gerçekleştirdiği ilk ziyarette kendisinin "sadece ABD Dışişleri Bakanı olarak değil aynı zamanda bir Yahudi olarak geldiğini" ifade etmiştir. Sadece bu açıklama dahi İsrail'in insanlık dışı saldırılarına ABD'nin koruyucu kalkan olacağını işaretliydi. Benzer şekilde ABD Başkanı Joe Biden da defaten Hristiyan Siyonist olduğunu belirtmiş ve İsrail'in güvenliği için Beyaz Saray'ın her türlü adımı atmaktan imtina etmeyeceğini çok defa deklare etmiştir. Bu doğrultuda katliamların baş sorumlusu Netanyahu'nun soykırımın 10. ayında ABD'ye gerçekleştirdiği ziyarette gerek Başkan Biden ve başkan adayı Donald Trump'tan gerekse Kongre üyelerinden gördüğü teveccüh, ABD yönetiminin İsrail'i desteklemekten asla vazgeçmeyeceğini uluslararası kamuoyuna bir kez daha göstermiştir.

Batı dünyasından aldığı destekle Filistinlileri canavarlaştıran ve anne karnındaki bebekleri dahi potansiyel "terörist" olarak nitelendirip katliamlar gerçekleştiren Siyonist yönetim, işgal ettiği

topraklarda hiçbir Filistinli kalmayınca dek sınırsız saldırganlığını sürdürme niyetini eylemleriyle göstermektedir. Bu bağlamda İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın "Gazze'de insansı hayvanlarla savaşıyoruz" sözü, işgal devletinin yöneticilerinin hastalıklı zihin yapısını anlamak için oldukça açık bir örneklik teşkil etmektedir. Soykırımı dini referanslarla meşrulaştıran Tel Aviv, kutsal anlatılar üzerinden tüm dünyayı dönüşü olmayan bir krize doğru ısrarlı bir şekilde sürüklemekte ve uluslararası toplumun gerekli iradeyi gösterememesinden kaynaklanan eylemsizliğinden ötürü de hedefine geri adım atmaksızın ilerlemektedir.

Uluslararası toplumun İsrail'in saldırganlığını sonlandırmak için somut adımlar atamamasına rağmen, 7 Ekim'den itibaren dünya genelinde Siyonist yönetime karşı yeni bir bilinçlenmenin meydana geldiği de dikkatlerden kaçmamaktadır. Siyonist lobinin medya, kültür ve akademik alanlardaki baskınlığı, bugüne dek Filistinlilerin dramının göz ardı edilmesine yol açmakta ve her koşulda İsrail'in kendini haklı çıkardığı bir sonucu doğurmaktaydı. Bununla birlikte Aksa Tufanı Operasyonu'nun ardından işgal devletinin gerçek yüzünün anlaşılması, uluslararası kamuoyunda Filistin lehine önemli adımların atılmasını beraberinde getirdi.

Küresel sistemin hukuk tanımaz aktörü İsrail, inşa ettiği istisnai alan ile herhangi bir müeyyideyle karşılaşmadan tüm terör eylemlerini onlarca yıl devam ettirdi. Bunun sonucunda başka devletlere yasak iken İsrail'e mübah olan eylem ve davranışların sıradanlaştığı bir gerçeklik meydana geldi. 7 Ekim'in ardından tüm dünyanın gözü önünde gerçekleşen soykırım karşısında İsrail'i baskılamak ve ABD gibi Siyonist yönetimin açık destekçisi Batılı ülkelerin ikiyüzlü tavrını ortaya koymak için uluslararası kamuoyunu hareketlendirecek önemli adımlar atıldı. Güney Afrika'nın İsrail'in soykırım suçuyla UAD'de yargılanması için yaptığı başvuru ve dava sürecinin başlaması, işgal devletinin tarihinde yüzleştiği en büyük meydan okuma olarak kayıtlara geçti. Ardından UCM Başsavcısı Karim Khan tarafından Bin-yamin Netanhayu ve Yoav Gallant hakkında tutuklama talebinde bulunulması da işgal devletine karşı küresel arenada algıların tamamen değişmesini sağladı.

Bu süreçte Türkiye'nin uluslararası sistemde Gazze'de yaşanan soykırımı gündemde tutmak için izlediği stratejinin önemi de aşıkardır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın her türlü diplomatik ve hukuki mekanizmayı harekete geçirmek için yaptığı çağrılar, yaşanan sürecin doğru tanımlanması için kullandıkları net ve kamuoyunu cesaretlendirici ifadeler ve gösterdikleri çaba, Filistin direnişinin bu süreçte özgüven kazanması ve uluslararası alanda daha fazla meşruiyet elde etmesinde kritik bir rol oynamıştır. Türkiye'nin UAD'deki davaya müdahillik başvurusu, işgal devletinin saldırganlığını sona erdirmek için Ankara'nın attığı somut adımların en önemlilerinden biridir.

Tüm insanlığın gözü önünde gerçekleştirilen soykırım karşısında sessiz kalmamak ve tarihe not düşmek adına TİHEK bünyesinde İsrail'in yaptığı ihlallerin ortaya konması için elinizdeki raporun hazırlanmasına karar verilmiştir. Geniş bir ekibin uzun soluklu bir çalışması sonucunda ortaya çıkan rapor, İsrail'in Filistin topraklarındaki agresif genişleme siyaseti ve katliamlarını farklı veçheleriyle ele almaktadır. Meselenin sadece hukuki düzeyde incelenmesinin yeterli olmayacağı görüşünden hareketle, işgalin arka planı, teo-politik çerçevesi ve iktisadi zemini de detaylı bir şekilde incelenmiş ve Siyonist yönetime karşı mücadelede yeni bir dilin inşasına yönelik imkanlar sorgulanarak somut öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Raporun ilk bölümünde İsrail'in temelleri ve devletleşme süreci incelenmiştir. Özellikle terör örgütlerinin saldırılarıyla Filistin topraklarının asıl sahiplerinden arındırılması konusunda ne tür stratejilerin Siyonist Yahudiler tarafından izlendiği ve İngiliz Manda Yönetimi'nin bu sürece nasıl destek verdiği ortaya konmuştur. Ayrıca devletleşme süreciyle birlikte uluslararası toplumun İsrail'i meşrulaştırma yönündeki belli başlı adımları mercek altına alınmış ve terör örgütünden terör devletine geçişin tarihsel arka planı sarıh bir şekilde ortaya konulmuştur. İlk bölümde bu tarihsel çerçevenin yanı sıra Siyonist projenin dini temelleri de tartışılarak İsrail'in bugüne kadarki saldırganlığının kökenleri özellikle kutsal metinlere yapılan doğrudan atıflar üzerinden derinlemesine analiz edilmiştir.

İkinci bölümde İsrail'in 7 Ekim öncesinde Gazze ve Filistin topraklarında gerçekleştirdiği hukuk ihlalleri çok yönlü bir şekilde ele alınmış ve uluslararası hukuk ve insancıl hukuk zemininde delillendirilerek ihlaller ortaya konmuştur. Duvar inşası, kutsal mekânların statüsü, işgal devletinin tarım alanları ve su kaynaklarını gasp etmesi ya da kullanım dışı bırakması gibi hususlar da yine raporun ikinci bölümünde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

7 Ekim sonrası yaşanan duruma odaklanılan üçüncü bölümde ise işgal devletinin Gazze'de gerçekleştirdiği soykırım tüm yönleriyle tahlil edilmiştir. Uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve insan hakları ihlallerinin ilgili mevzuatlara atıfla ispat edildiği bu bölümde, Siyonist yönetimin Gazze'deki soykırımı şüpheye mahal bırakmayacak şekilde ortaya konulmuş ve delilleriyle nitelikli bir tartışma yapılmıştır.

Raporun dördüncü bölümünde Gazze'deki soykırımın ardından Siyonist yönetime karşı yeni bir dil oluşturmanın imkânı ele alınırken bu çerçevede mücadeleyi güçlendirmek adına Siyonist yönetimin Gazze soykırımında kullandığı söylemlerin teo-politik zaviyeden analizi de yapılmıştır. Bunun yanı sıra İsrail'in bugüne kadar Filistin'de işlediği suçlara ve günümüzde Gazze'de yaşanan soykırımı dünyanın sessiz kalmasının sebepleri ortaya konulmuştur. Ayrıca İsrail'in sadece saldırılarla değil aynı zamanda ekonomik araçlarla da Filistin topraklarında yaptığı soykırımı ortaya koymak adına detaylı bir ekonomi-politik analiz de bu bölümde yapılmıştır.

Son olarak ise raporun sonuç bölümünde, bundan sonrasında İsrail'e karşı uluslararası topluma sorumluluklarını hatırlatmak ve neler yapılmasını gerektiğini göstermek bakımından somut öneriler sunulmuştur. Yaşananları tanımlarken ve yeni bir düzen önerirken kullanılacak doğru dilin ve oluşturulacak mekanizmaların niteliği, geliştirilecek küresel iş birliğinin çerçevesi ve bu alanda oluşan enerjinin doğru bir şekilde kullanılması için yeni yöntemler önerilmiştir.

İsrail gibi müzakerelerle uzlaşmaya varılmayacağını defalarca göstermiş bir devlete karşı çok boyutlu ve çok araçlı bir mücadelenin gerekliliği dikkate alındığında, raporun içeriği ve özellikle de sonuç bölümündeki önerilerin bu mücadeleye önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Tarihin önemli kırılma anlarından birinde doğru tarafta; insanlığın, hak ve adaletin tarafında yer almak adına hazırlanan bu raporun, Filistin'deki hak ihlallerini ortaya koyması ve işgal devletinin gerekli yaptırımlarla yüzleşmesi amacına hizmet etmesi hem TİHEK hem de rapor yazım ekibinin en büyük beklentisi ve temennisidir.

1. İSRAİL'İN FİLİSTİN'DEKİ İŞGALİ VE SALDIRGANLIĞININ TARİHSEL VE DİNİ ARKA PLANI

19. yüzyılın sonlarından günümüze intikal etmiş olan ve hala çözüm bekleyen dünyanın en uzun süreli ihtilaflarından biri kuşkusuz Filistin ile İsrail arasında yaşanmaktadır. Özellikle İsrail'in Gazze'ye karşı başlattığı son saldırıları ve soykırıma varan sonuçlarını Hamas'ın 7 Ekim 2023'te gerçekleştirdiği saldırısıyla izah etmek imkânsızdır. Esasen son yüzyılda ve 7 Ekim'den sonra Filistin topraklarında yaşananları tarihten bağımsız düşünmek mümkün değildir. Filistin meselesi, ortaya çıktığı günden beri dünya barışını tehdit eden konuların başında gelmiştir. Sorun, 19. yüzyılın sonunda Filistin'e başlayan Yahudi göçü neticesinde Filistin'in işgal edilerek bölgede bir Yahudi devleti kurulmasından ibaret değildir. Aynı zamanda bir kısım Yahudilerin din-devlet ve dünya algılarını şekillendiren Siyonizm meselesi olarak gelişmiştir.

Avrupa'da genelde kabul görmemiş olan Roma'nın eski sürgünleri Yahudiler, tarih boyunca yurt arama fikrini daima canlı tutmuşlardır. Dini metinlerine yerleştirilen ve zihinlerinde tekrarlanan "vadedilmiş topraklar"a, yani "Eretz İsrail'e" dönme ve burada devlet kurma ideali, Batı'da problemle karşılaştıkları her devirde onları Filistin'e yönlendirmiştir. Esasında onları Batı toplumunun bir parçası olarak görmeyenler de bu fikrin gelişmesine katkı sunmuşlardır. Nitekim 19. yüzyılda siyasi bir harekete dönen Siyonizm düşüncesi dünyada dağınık şekilde yaşayan Yahudilerin bir diğer adı Siyon olan Kudüs'e, Siyon Tepesi yakınlarına, yani kendilerine vadedildiğine inandıkları topraklara dönme fikrinin politik ifadesidir. Bu konuda bütün Yahudiler aynı fikirde değillerdi. Hepsi vadedilmiş topraklara

dönme idealine inanmakla birlikte bir bölümü bunun için bir aksiyona gerek olmadığına ve bu dönüşün tanrısal bir mucize ile gerçekleşeceğine inanırken, bir bölümü de aksini düşünerek Siyonizmin eylemler ile gerçekleşeceğine inanmaktaydı.

1.1. İşgalin Tarihsel Arka Planı

1.1.1. Erken Dönem Siyonizm Düşüncesi

18. yüzyılın sonlarında başarısız Mısır ve Suriye/Filistin seferini yapan Napolyon, Avrupa'daki Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmelerini dile getirdiğinde bir kısım Yahudilerin bu yöndeki umutlarını yeşertmiştir.¹ Ancak Napolyon'un başarısız askerî harekâtı bu düşünceyi de geriye itmiştir. Diğer taraftan 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Amerikan Siyonizminin öncüsü kabul edilen Mordecai Manuel Noah (1785-1851) ve Yahudilikten devşirme olduğu kabul edilen Katolik Fransız tarihçi Joseph Salvador'un (1796-1873) düşünceleri, artık Yahudilerin Avrupa dışında yaşamaları gerektiği fikrini pekiştirmiştir. Hatta Noah, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda zayıflamasını Yahudilerin devlet kurmaları için bir avantaj olarak ileri sürerken² Salvador da bunun için bir kongre toplanmasını önermiştir. Elbette bu düşüncenin gelişmesinde hem Yahudi topluluklarının iç dinamikleri hem de dış faktörler etki etmiştir. Fransız Devrimi'nin uyandırdığı geniş çaplı etkinin yansımaları, Avrupa'nın farklı bölgelerinde yaşayan Yahudi din adamları ve aydınlarında da görülmüştür. Fransız Devrimi ve aydınlanma değerlerinin Yahudi entelektüeller tarafından benimsenmesi, hem farklı dinsel anlayışların ortaya çıkmasına, hem de seküler ideolojilerin tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Modernleşmenin Yahudi din ve geleneğinde yol açtığı köklü kırılmaları başlatan Yahudi aydınlanması (*Haskala*) ilerleyen zaman içinde Avrupa dışında yurt arayışını, yani Siyonist düşüncenin öğretisini yaygınlaştırmıştır. Bu anlamda Siyonizm bir taraftan *Haskala*'dan diğer taraftan da antikçağlardan beri kurtuluş özlemi fikrini benimseyen mesihçi (mesiyani) Yahudi teolojisinin modern söylemi olan ve Leon Pinsker tarafından (1821-1891) ortaya atılıp Nathan Birnbaum (1864-1937) tarafından yeniden formüle edilen *Selbst-Emancipation* (öz kurtuluş) düşüncesinden beslenmiştir. Esasında bir tarafta Fransız ihtilalinin doğurduğu milliyetçilik düşüncesi, diğer tarafta artık Avrupa'da istenmediklerini hisseden Yahudilerin mesihçi yaklaşımlarıyla Siyonizm nevi şahsına münhasır, teolojiden beslenen seküler bir hareket olarak ortaya çıkmıştır.³

İngiltere'de Evanjelik Birliği Başkanı olan Shaftesbury Lordu Anthony Ashley-Cooper'ın (1801-1885) öncülüğünü yaptığı ve Yahudileri destekleyen Hristiyan Siyonizmi, Yahudilerin Filistin'e dönüş idealine önemli katkılar vermiştir. Evanjelik dini yorumlarıyla Yahudiler'in Filistin'e yerleştirilmelerini

1 Abdul Wahab Kayyali, "Zionism and Imperialism: The Historical Origins", *Journal of Palestine Studies*, Spring, 1977, Vol. 6, No. 3 (Spring, 1977), University of California Press, s. 99.

2 Louis Ruchames, "Mordecai Manuel Noah and Early American Zionism", *American Jewish Historical Quarterly*, March, 1975, Vol. 64, No. 3 (March, 1975), The Johns Hopkins University Press, s. 195.

3 Aviezer Ravitzky, *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*, Chicago: The University of Chicago Press, 1996, s. 151.

savunan Lord Shaftesbury, bu düşüncesini Osmanlı'nın Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın merkez ile yaşadığı sorunlardan faydalanarak fırsata çevirmek istemiştir. 1839'da *Quarterly Review*'de yayımlanan ve etki uyandıran makalesinde, Yahudilerin Filistin'e göç ettirilmeleri hususunu dile getirmiştir.⁴ Nitekim on yıl boyunca Mehmet Ali Paşa idaresinde kalan Suriye/Filistin topraklarında Yahudi yerleşimi gerçekleşmemiş olmakla beraber göçe öncülük edecek yabancı konsolosluklar çoğalmıştır. 1852 yılında bir başka İngiliz Hollingsworth, İngiltere'nin Hindistan'daki varlığı ve oraya ulaştırılan yol güvenliği için Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması çağrısında bulunmuştur.⁵ Nitekim 1853-54 Kırım Savaşı yıllarında Lord Shaftesbury daha da ileri gidecek ve İngiliz yönetimini Suriye topraklarında Yahudilere bir yurt açmaları için etkilemeye çalışacaktır. Bu doğrultuda, Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmesinin önünü açan ve meşrulaştıran meşhur "A land without a people for a people without a land" (topraksız bir halk için halksız bir toprak) sloganını Shaftesbury'nin ürettiği de kimi kaynaklarda yer almaktadır.⁶

Alman sosyalist ve teorisyeni, aynı zamanda Engels ve Marx'ın arkadaşı olan Moses Hess'in (1812-1875) 1862'de yayımladığı *Rom und Jerusalem, die Letzte Nationalitätsfrage* (Roma ve Kudüs: Son Ulusal Sorun) isimli kitabında Yahudilerin Filistin'e yerleştirilip sosyalist bir ülkenin kurulmasını savunması erken dönem İşçi Siyonizmine öncülük edecek ve 35 yıl sonra Theodor Herzl'in büyük övgüsünü kazanacaktır. Zira Hess, tarihi hatıralarını sürdüren Yahudi toplumunun hiçbir zaman Avrupalılaşamayacağını savunuyor ve en iyi çözümün Filistin'e dönüş olduğunu iddia ediyordu. Siyonizm fikrinin bir diğer öncüsü başka bir Alman Yahudi din adamı da Hirsch Kalischer (1795-1874)'dir.⁷ O, İsrail vatanının yeniden kurulmasının dini bir görev olduğunu savunurken aslında bu konuda bir eylem planı da yaparak daha sonraki eylemci Siyonistlere rehberlik etmiştir. Kalischer 1862'de dünya üzerindeki Yahudilerden para toplayarak Filistin'de zirai alanların satın alınmasını, bir ziraat mektebinin açılmasını ve ayrıca Filistin'de kurulacak kolonileri korumak için bir Yahudi askeri birliğinin oluşturulmasını önerdi. Nitekim Kalischer'in fikirlerinden etkilenen en önemli takipçilerinden biri daha sonra Filistin'de toprak satın alma ve çiftlikler kurma işini üstlenecek olan Edmond James de Rothschild'dir. Kalischer sadece yayın yapmakla kalmadı, fikirlerini yaymak ve yardım toplamak için Almanya'da seyahatlere çıktı. Ayrıca 1860 yılında ilk Siyonist Kongresini toplarken 1861'de Frankfurt'ta *Jewish Colonization Society*'nin kurulmasına öncülük etti.⁸

Bütün bu teorik çalışmaları ve Siyonizm'i kısmen eyleme dönüştürme fikrini hızlandıran ve Yahudileri Avrupa'da istenmeyen unsurlar olarak gören hareket antisemitizmdir. Yahudi karşıtlığı düşüncesine

4 Eitan Bar-Yousef, "Christian Zionism and Victorian Culture" *Israel Studies*, Summer, 2003, Vol. 8, No. 2 Published by: Indiana University Press. (Summer, 2003), s. 21.

5 <https://jewishencyclopedia.com/articles/14339-territorialists> (Erişim tarihi 14.03.2024).

6 Adam M. Garfinkle "On the Origin, Meaning, Use and Abuse of A Phrase" *Middle Eastern Studies*, London, 27 (4): Octobr 1991, 539-550,

7 Aryeh Newman, "Father of the Third Return to Zion", *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, FALL 1962, Vol. 5, No. 1 (FALL 1962), pp. 76-89.

8 A.g.mak. s. 82.

isim olan antisemitizm yukarıdaki fikirlerin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kuşkusuz Yahudilere yönelik nefreti besleyen bu düşüncenin arkasında, Hristiyan inancına göre “Tanrı’nın oğlu İsa Mesih’in” Yahudiler tarafından öldürüldüğü fikri ve bunu besleyen psikoloji yatmaktadır. Orta çağlardan beri var olan bu nefret, çağlara göre şekil almış ve her dönemde başka şekillerde tezahür etmiştir. Bu durumu bilen Yahudiler de Avrupa kentlerinde kendi gettolarında yaşamaya mecbur kalmışlardır. Bu ayrışma onların zamanla bazı meslek ve görevlerden menedilmelerine ve çeşitli iftiralara uğramalarına neden olmuştur. Fransız İhtilali sonrası Avrupa’da başlayan özgürlük hareketi ve vatandaşlık hukuku Yahudileri gettolarından çıkarmış olsa da onlara eşitlik sağlamamıştır. Özellikle Avrupa’da, Doğu Avrupa ve Rusya’da toplumsal sorunların ortaya çıktığı, siyasi ve ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği dönemlerde Yahudiler hep hedef tahtasında olmuşlar ve sorumlu gösterilmişlerdir. Nitekim onlara karşı duyulan bu nefret, Doğu Avrupa ve Rusya’da pogrom adıyla antisemitik infazlara dönmüştür.

Dolayısıyla Avrupa’da antisemitizmin yükselişi Yahudilerin Amerika’ya ve Osmanlı egemenliğinde olan Filistin’e yönelmelerini hızlandırmıştır. Zira her iki ülke de Yahudiler için güvenli görülüyordu. Özellikle Osmanlı Devleti’nin farklı unsurlara karşı müsamahakâr tutumu, Osmanlı topraklarında Yahudilerin yaşıyor olmaları ve daha önemlisi Filistin’in bu topraklarda olması Osmanlı Devleti’ni oldukça cazip hale getirmişti. Diğer taraftan Yahudilerin hacı olmak için pasaportlarıyla Kudüs’e gitmelerine de bir engel yoktu ve bu durum da onların işini kolaylaştırıyordu.

1866 yılı sonbaharında Osmanlı Devleti merkezi ile Suriye ve Kudüs arasındaki yazışmalara Yahudilerin Filistin’e ilgisini gösteren ilginç bir hikâye yansıyacaktır. Buna göre Amerikalı olduklarını söyleyen otuz kadar aile Yafa İskelesinden karaya çıkmışlardı. İddialarına göre Yafa ve Ramle taraflarında arazi satın alıp buralarda ziraat yapmak için izin almışlardı. Ancak kimden izin aldıkları ve kimin sponsorluğunda geldikleri belli değildi veya bu bilgileri açık etmemişlerdi. Mahalli yetkililer konuyu Kudüs’teki Amerika konsolosluğuna bildirip bu konuda bilgilerinin olup olmadığını sordu. Alınan cevapta, söz konusu göçmenlerin tanınmadığı ve ellerinde resmî belgeleri olmadığı dolayısıyla onlara diğer yabancılara yapılan işlemin aynısının yapılabileceği bildirildi. Bu gizemli hikâyenin nasıl geliştiği bilinmemekle birlikte, aynı yazışmalarda, gelen göçmenlerin arazi satın alarak bölgede koloni kurmak istediklerinin anlaşıldığı belirtiliyordu. Suriye Valisi bunun asla mümkün olmadığını kendilerine bildirdiyse de etrafa dağılmamaları için geçici misafir olarak Yafa’da kalmalarına müsaade edecekti.⁹ Aslında bu tarihten önce Avrupa’dan Amerika’ya Yahudi göçü başlamıştı. Gelenler Amerika’ya gidip oradan Filistin’e dönenler miydi, yoksa Amerikalı göçmenler miydi bilinmiyor. Ancak her halükârda bu göçmenler aracılığıyla Osmanlı Devleti’nin tepkisinin ölçüldüğü anlaşılıyordu. Bu hikâyenin yaşandığı tarihte yabancılara Osmanlı Devleti’nde mülk edinmeleri yasaktı. Ancak bir yıl sonra çıkarılan bir kanun yabancılara mülk edinme hakkı sağlayacak, bu da Yahudilerin sınırlı da olsa Filistin’de toprak edinmesine imkân verecekti.

9 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), *Hariciye İdare* (HD.İD) 24/14.

1870 yılında daha önce Osmanlı Devleti'nin farklı vilayetlerinde okullar açmış olan Alliance Israélite Universelle¹⁰ yeni ve somut bir adım attı. Cemiyet, Yahudi çocuklarına ziraat eğitimi vermek amacıyla Yafa'da bir Ziraat Okulu açma ruhsatı almak için Osmanlı Devleti'ne müracaat etti. Bunun için oldukça stratejik bir yöntem izlenmişti. Alliance Israélite Universelle bu müracaatı Paris şubesi üzerinden yapmıştı. Zira dönemin Sadrazamı ve Hariciye Nazırı Fransızlar ile iyi ilişkileri olan Âli Paşa idi ve başvuranlar taleplerinin karşılanacağından emin idiler. Nitekim Alliance Israélite Universelle'nin Paris şubesi başkanı Charles Netter'in Osmanlı Paris elçiliğine yaptığı müracaatın yazışmaları hızlı gelişti. Üstelik Netter mektubunda, "atalarının yurdundaki çocuklardan" bahsediyor ve oradaki Yahudilere yardım etmek istediğini açıkça yazıyordu. Ancak kastettiklerinin Yafa'da eskiden beri var olan çok sınırlı sayıdaki Osmanlı vatandaşları Yahudiler mi yoksa kaçak olarak bölgeye gelip yerleşen göçmen Yahudiler mi olduğuna dair bilgi vermiyordu. Mahalli meclislerde ve İstanbul'da konu en üst seviyede tartışılırken hiç kimse Netter'in "atalarının yurdu"ndan bahsetmesine takılmamıştı. Aksine bu okulun (Mikveh Israel/İsrail'in Umudu) açılmasının faydalı olacağı konusunda bir uzlaşma sağlandı. Bu konudaki şartnamenin hazırlanacağı Şûrâ-yı Devlet toplantısında bir hayli tartışma yaşandıysa da okulun bazı şartlar dâhilinde açılmasına izin verildiği gibi bu maksatla müracaat eden cemiyete kullanmak üzere 2600 dönüm arazi de tahsis edildi. Böyle bir okulun bölgede modern usuller ile ziraatın gelişmesine katkı sağlayacağına kanaat getiren yönetim, okulun Maarif Nezaretine bağlı olmasını ve okula sadece Osmanlı tebaasından olanların kabul edilmesini şart koşmuştu.¹¹

Yahudilerin Filistin'e ilgisini artıran bir faaliyet de 1865'te İngiliz Kraliçesi'nin himayesinde kurulan Palestine Exploration Fund'ın sahadaki araştırmalarıdır. Özellikle 1867-1878 yılları arasında bilimsel araştırmalar adı altında Filistin'i adım adım gezen kuruluşun desteklediği arkeolog, tarihçi, coğrafyacı ve haritacılar çoğunlukla Tevrat ve İncil'de adı geçen yerleri tespit ederek haritalarını çıkarmışlardır.

Atılan bu ilk adımlardan sonra on yıl boyunca Avrupalı Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri teşvik edildi. Aslında onların pek çoğu yerlerini terk etmekte istekli değillerdi. Ama Hristiyan Siyonistler ile Yahudi Siyonistler iş birliği içinde onları ikna etmek için yeni projeler peşindeydiler. Zira Filistin hep gündemlerinde olmasına rağmen orada ne yerleşecek toprakları ve ne de herhangi bir yerinde çoğunluğu teşkil eden Yahudi topluluğu vardı. Hayata geçirebilecekleri iki yöntem vardı. Birincisi Osmanlı Devleti'ni çeşitli yollarla ikna ederek Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmelerine razı etmek, ikincisi ise ikna olmadığı takdirde bu planı Avrupa'nın baskısıyla Osmanlı hükümetine kabul ettirmektir. Bu ikisinden de sonuç alınamaması halinde de hac bahanesi veya kaçak yollar ile Filistin'e göçmen sokarak fiili bir durum oluşturulacaktı.¹² Sonuncu plan için hem Yahudi sermayedarlar ve hem de Avrupalı siyasetçiler ile bu işe gönül verenler iş birliği yapacaktı.

10 Evrim Gümüş, "Alliance Israelite Universelle: Osmanlı Yahudilerinin Dönüşümünde Bir İtici Güç" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 40, Denizli 2020, s. 259.

11 CBOA, İ.MMS 38/1593.

12 Bayram Kodaman- Nedim İpek "Yahudilerin Filistin'e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak II. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Layiha" *Bellefen*, Cilt 57, Sayı 219, Ankara Ağustos 1993, s. 567.

1.1.2. Hristiyan Siyonist Laurence Oliphant'ın İstanbul'daki Girişimleri

Avrupalı Yahudilerin Filistin'e yerleşmeleri için Osmanlı Devleti'ne ilk resmi müracaat Berlin Kongresi'nden yaklaşık bir yıl sonra Mayıs 1879'da, hayatını bu konuya adanmış olan İngiliz diplomat, gazeteci yazar ve aktivist Laurence Oliphant (1829-1888)¹³ tarafından yapılacaktır. Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmelerinin gerekli olduğuna inanmış sıkı bir Evanjelik olan Oliphant yalnız değildi. Ona arka-dışı olan dönemin İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli (1804-1881), hatta daha sonra kral olacak olan Galler Prensi Edward ve Siyonist sermayedarlar da destek veriyordu.¹⁴ Filistin'e yaptığı seyahatten sonra İstanbul'a gelen Oliphant Sultan II. Abdülhamid'e Avrupa'daki Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesini içeren geniş bir teklif sunacaktır. Oliphant'ın motivasyonu Avrupa'dan dışlanan ve ötekileştirilen Yahudilere duyduğu sempatiden ziyade bir restorasyonist/evanjelik olarak İsa'nın yeryüzüne dönmesi için Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması gerektiğine inanmasıydı.¹⁵

Diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu en zor zamanlarını yaşamaktadır. Osmanlı-Rus Savaşından sonra Berlin Kongresinde Osmanlı Devleti'nin paylaşılması gündeme gelmiştir. Devlet borç batağındadır ve hazine bomboştur. Balkanlardan gelen göçmenlerin yerleştirilmesi için büyük meblağlara ihtiyaç vardır. Devletin içinde bulunduğu bu durumu fırsata çevirmek isteyen Oliphant adeta ekonomik bir program sunarak Osmanlı Devleti'ni ikna etmek niyetindedir.

İstanbul'da iyi bir çevre edinerek ve üst düzey görüşmeler yaparak projesini Sultan'a ulaştıran Oliphant istediğini hemen alamayınca sabırsızlanır ve teklifini II. Abdülhamid'in Fransız asıllı askeri uzmanlarından olan Dreysse Paşa'nın aracılığıyla bir kere daha yeniler.¹⁶ Dreysse Paşa, Oliphant ile yaptığı görüşmeyi ve projenin Osmanlı Devletine sağlayacağı faydaları anlatan yeni bir raporu Sultana sunarken, Yahudi göçmenlerine Kudüs civarında verilecek arazi karşılığında devletin elde edeceği sonuçları özetleyerek Oliphant'ın düşüncelerini tekrarlar. Buna göre; devlet yabancılardan borçlanmak zorundadır. Böyle bir borcun alınabileceği yegâne sermayedarlar da Yahudilerdir. Onlar da teminat olarak Kudüs civarında verilebilecek topraktan başka bir şeyi kabul etmeyeceklerdir. Oliphant'ın bu fikirlerini nakleden Dreysse Paşa böyle bir anlaşmanın sağlayacağı faydaları da şöyle sıralamaktadır:

1. Hızlı bir şekilde ve önemli miktarda nakdi bir sermaye sağlanacaktır.
2. Sermaye, kapitülasyonlardan bağımsız olan Yahudilerden geleceğinden Osmanlı'da uygulanmakta olan kapitülasyonların yararsızlığı ortaya çıkacaktır.
3. Filistin'i Yahudi göçmenlerine açmakla gelişmiş bütün toplumların takdiri kazanılacaktır.

13 Ş. Tufan Buzpınar, "The Ottoman Response to Laurance Oliphants Project of Jewish Settlement in Palestine (1879-1882)" *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, LVI (2020), 259-286.

14 Albert M Hyamson, *Palestine A Policy*, London 1942. s.38-42.

15 Philip Early Steele, "British Cristian Zionism (Part 2) The Work of Laurance Oliphant" <https://124.im/c6KP2Z>

16 CBOA, Y.PK.MYD 1747.

Sultan cazip ama içinde şantaj barındıran bu tekliflere baştan beri tereddütle bakıyordu. Ama Berlin Kongresi'nde verilen taahhütler gereği Osmanlı Devletinden reformlar yapmasını bekleyen ve bu teklifi desteklediğini bildiği İngilizleri de kızdırmak istemediği için işi zamana bıraktı. Hatta bu sürede İngiltere'nin İstanbul'daki Büyükelçisi Layard ile Oliphant'ı kabul ederek uygun bir dil ile teklife olumsuz baktığını da bildirdi. Lakin baskılar yeniden artınca meseleyi Sadrazam Said Paşa'nın başkanlığındaki hükümete havale edip bu konuda resmi bir karar almalarını istedi. Hükümet toplanıp teklifi değerlendirildi ve sonucu bir tutanakla Sultan'a bildirdi. 9 Mayıs 1880 tarihli tutanakta teklif şöyle özetleniyordu: *Avrupa'da bulunan Musevilerin Filistin'e göç edebilmeleri için bir şirket kurulacak ve bu şirkete makul bir ücretle 4.300 bin dönüm arazi verilecektir. Bu araziye iskân edilecek Musevilerin buradaki mahkemeleri, idarecileri ve muhasebeci ve mal müdürleri kendilerinden olacak ve ayrıca yine kendilerinden asayiş sağlayacak askeri bir güç oluşturulacaktır.* Teklif, ayrıca bölgede bir demiryolu inşasını ve bazı ekonomik imtiyazların söz konusu şirkete verilmesini içermekteydi. Projeyi bu şekilde özetleyen hükümet üyeleri, bu teklifin *hükümet içinde bir hükümet* anlamına geldiğini ve ciddi politik mahsurları olduğunu, ayrıca Yahudilerin bölgeye göç ettirilmesinin olumsuz sonuçlar doğuracağını söyleyerek, teklifi kesin bir dil ile reddetmişlerdir.¹⁷ Böylece II. Abdülhamid zaten karşı olduğu bu projeyi hükümet eliyle de resmen reddederek Avrupalı muhataplarına bir mesaj vermiştir.¹⁸

Umutsuz ve kızgın bir şekilde İstanbul'u terk eden Oliphant, daha sonraki yazılarında Osmanlı Devleti aleyhinde yazacak ama ölümüne kadar da fikrinde sabit kalarak Avrupalı Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri için her türlü teşviği sağlayacaktır. Bu tarihten sonra Leon Pinsker'in Rusya'da kurduğu Hibat Zion ile Doğu Avrupa ve Rusya Yahudilerinin örgütlediği Bilu cemiyetleri de fiilen göç organizasyonları başlatacaktır. Bu sırada iki önemli gelişme daha yaşanacaktır. 1881 yılında Çar II. Alexander'ın öldürülmesi üzerine Doğu Avrupa'da ve Rusya'da Yahudilere karşı baskılar hatta katliamlar artarken,¹⁹ Osmanlı'ya bağlı özerk Bulgaristan'da ve diğer bazı Osmanlı vilayetlerinde Siyonistler lehinde toplantı ve mitingler başlayacaktır. Bu gelişmeler sonrasında insanî gerekçeler bahane edilerek "mağdur edilmiş Yahudileri" Filistin'e kabul etmesi için II. Abdülhamid'e yeniden müracaat edilecek ve hatta baskılar artacaktır. Sultan II. Abdülhamid bu mağduriyet karşısında üzüntülerini dile getirecek ve Osmanlı vatandaşlığına girmeleri şartıyla Yahudilerin Filistin dışındaki Osmanlı topraklarına yerleşebileceklerini beyan edecekti.²⁰ Ancak Oliphant'ın bu teklifi dikkate alınmayacaktı. 1882 yılında İngilizler'in Mısır'ı işgal ettiği ve Osmanlı Devleti'nin dikkatlerinin o tarafa çekildiği süreçte yukarıda bahsi geçen cemiyetlerin de gayretiyle Filistin'e illegal yollar ile ilk toplu göç hareketi başlatılacaktır. Hatta denilebilir ki göç organizatörleri Yahudileri göçe zorlamak için adeta Rusya'nın onlara daha fazla baskı yapmasını istiyordu. Bu baskılardan beklenen etki ve istenilen sonuç alınmasa da geri dönüşü simgeleyen *Birinci*

17 CBOA, MB. İ 67/198; Y.A.RES 5/58; HR.TH 35/38.

18 CBOA, HR.TO 35/36.

19 Albert M Hyamson, a.g.e., s.55.

20 CBOA, Y.PRK.BŞK 6/77.

Aliyah'da 25 bin kadar Doğu Avrupalı Yahudi Filistin topraklarına sokulmuştu. Bu işin ilk finansını da Edmond James Rothschild sağlamıştı. Hatta Rothschild bir süre sonra, Osmanlı Devleti'ne müracaat ederek Beyrut ve etrafında satın aldığı ve uzun süredir boş olan arazilerine Yahudi göçmenlerin yerleştirilmelerini resmen talep edecekti.²¹

Osmanlı Devleti kaçak göçü önleme konusunda kanunlar çıkarmasına ve önlemler almasına rağmen başarılı olamadı. Bu yüzden Filistin sahillerinden giren kaçak göçmenlerin en azından Kudüs ve etrafına yerleşmemeleri için çaba gösterdiği gibi, insani gerekçeler ile onları geri göndermeyip Filistin sınırları dışına yerleşmeleri için teşvik etti. O tarihlerde Filistin diye bir idarî birim olmadığı için bir tanım yapılması ihtiyacı da ortaya çıktı. Nitekim Meclis-i Vükela'nın (Bakanlar Kurulu) 12 Nisan 1891 tarihindeki oturumunda, Yahudi göçmenlerin asla Kudüs ve o tarihteki Akka Sancağına yerleştirilmemeleri kararı çıkarıldı.²² Hatta aynı tarihlerde Hayfa'ya kaçak olarak gelen 400 civarında Yahudi'nin vatandaşlık talebi "ileride orada bir Musevi hükümeti teşkilini doğurabileceği" gerekçesiyle reddedildi.²³ Osmanlı Devleti sadece Filistin'e yönelmiş olan Yahudiler ile değil, özellikle Rusya'dan İstanbul'a gelen göçmenlerin sorunlarına çare bulmak için uğraşılıyor ve onların iskânları için de uygun yerler arıyordu.²⁴ Mesela 18 Ağustos 1892 tarihli bir rapora göre; Rusya'dan gelen Yahudi göçmenlerden 45 kişilik bir grup İstanbul Hasköy'e, 17 kişilik bir grup İzmir'e, 426 kişilik bir grup da Adana, Mersin ve Selanik'e yönlendirilerek geleneksel Osmanlı misafirperverliği gösterildi. Ancak bunun sürdürülmesinin mümkün olmadığı da müteaddit yazışmalar ile Rusya elçiliğine bildirilip göçün engellenmesi istendi.²⁵

1.1.3. Avrupa'nın Yahudi Sorunu ve Theodor Herzl'in Faaliyetleri

Bir Avusturya-Macaristan Yahudisi olan Theodor Herzl (1860-1904) Siyonizm'e politik bir form kazandırıp eyleme dönüştüren kişidir. Gençliğinde bizzat gördüğü antisemitik baskılar onu *Avrupa'nın Yahudi Sorunu* ile yüzleştirmiş ve çözüm aramaya itmiştir. Hukuk eğitimi almış bir gazeteci olarak Yahudi Sorunu'nun çeşitli yönleriyle ilgilenirken; 1895 yılında Fransa'da Almanlar lehinde casusluk yapmakla suçlanan Yahudi subay Alfred Dreyfus'un yargılanmasını da yakından takip ediyordu. Fransa'da büyük skandallara neden olan Dreyfus olayı Onu derinden etkiledi;²⁶ Yahudi Sorununun bir Avrupa sorunu olduğuna kanaat getirip Yahudiler için yeni bir örgütlenmenin yapılması gerektiğine inandı. Herzl, 1896'da *Yahudi Devleti* (Der Judenstaat) adıyla bir kitap neşrederek Yahudilerin kurtuluşu için devlet kurmaları gerektiği hakkındaki fikirlerini ve planlarını ortaya koydu. Kurulacak bu devletin yeri de Filistin toprakları olmalıydı. Kısa zamanda diğer dillere de çevrilen kitap büyük ilgi gördü. Kitabının

21 CBOA, Y.PRK.SRN 3/43.

22 CBOA, MV 64/15.

23 CBOA, İ.MMS 123/5276.

24 CBOA, İ. HUS 1/41.

25 CBOA, İ. HUS 2/64; HR.İD 16/46.

26 Albert M Hyamson, a.g.e, s.65-66.

temel iddiası, kendi ifadesi ile Yahudi Sorunu'nun (The Jewish Question) Yahudilerin yaşadığı her yerde varlığını sürdüreceğiydi. Bunun için yegâne çare siyasi bir çözüm bulunup Yahudilerin kendi devletlerini kurmalarıydı.²⁷

Theodor Herzl Dünya Siyonist Örgütünü kurmak için bir adım daha atarak 1897'de Birinci Siyonist Kongresini İsviçre/Basel'de toplamayı başardı. Bu tarihten sonra Avrupa'nın çeşitli kentlerinde toplanan kongrelerde Filistin'de bir Yahudi Devleti kurma düşüncesi daha da geliştirildi. Birkaç kere İstanbul'a gelen ve II. Abdülhamid'den Filistin'de yer talep eden Herzl, bu konuda sonuç alamadığı gibi, Filistin'e Yahudi göçünü engelleyen yeni kararların alınmasına da sebep oldu. Zira Osmanlı Devleti başlangıçta Avrupa'nın mağdurları olarak görüp sempati ile baktığı Yahudi Sorununun kendi topraklarını hedef alan Siyasi Siyonizm'e dönüştüğünü fark etti ve buna göre tedbirler almaya başladı. Herzl başta Alman İmparatoru II. Wilhelm olmak üzere dünya liderleri ve siyasetçilerini aracı yapıp II. Abdülhamid'i ikna etmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Hatta bunu 7. Siyonist Kongresinde açıkça itiraf etti.²⁸ Aslında başarısızlığının ardında sadece Osmanlı Devleti'nin projesine karşı gelmesi yoktu. Pek çok Ortodoks Yahudi de Herzl'in fikirlerini, dinlerini ifsat eden seküler, sosyalist sapkın düşünceler olarak değerlendiriyordu.

Ancak ilerleyen süreçte Osmanlı vatandaşı olan Filistin Yahudileri Herzl'in ikna ettiği Siyonist sermayedarların imkânlarıyla desteklenecek ve kurulan şirketler aracılığıyla daha fazla toprak sahibi olmaları sağlanacaktır. Böylece yavaş yavaş Filistin'e gönderilecek kaçak göçmenlerle Yahudi kolonileri oluşturulacaktır. Nitekim Herzl'in öldüğü yıl *İkinci Aliyah* (1904) gerçekleşecek ve pek çok Yahudi kaçak göçmen, Filistin sahillerine çıkarılıp bu kolonilere yerleştirilecektir. Kontrol edilemeyen göçe bir de yaşadıkları toplumdan çıkartılıp bilmedikleri bir coğrafyaya taşınan göçmenlerin yerli ahali ile sorunları eklenecektir. Yaşadıkları yerlerde kendilerine uygulananların benzerini başkalarına yaşatacak olan göçmenler pek çok şikâyete konu olacak, bu da karşılıklı çatışmalara sebebiyet verecektir. Bu konuda Osmanlı arşivlerinde Yahudi kolonilerinin civarında yaşayan yerlilerden merkeze ulaşan pek çok şikâyet mektupları ve dilekçeleri bulunmaktadır.

Osmanlı merkezî hükümeti bu problemler ile boğuşurken bir taraftan da arazilerin el değiştirmesini engelleyecek kurallar koyma çabası içindeydi. Ancak düzenlenmesi gereken işler oldukça karmaşıktı. Kurallara uygun olarak bölgeye yerleşip vatandaşlık alanlar, eskiden beri bölgenin yerlisi olan Yahudiler ile göçmenlerin işlemleri birbirine karışmıştı. Mahallinden gelen raporlara göre, aracılar kaçak veya sahte pasaportlar ile göçmenleri Filistin'e sokup Yahudi çiftliklerine gönderiyordu.²⁹ Yahudi sermayedarları veya kanuni hakkı olanlar aracılığıyla vekâlet yoluyla arazilerin el değiştirmeye başlaması ciddi

27 Theodor Herzl, *The Jewish State*, The Project Gutenberg EBook, s. 86-89; ([https://www.gutenberg.org/files/25282/25282-h.htm](https://www.gutenberg.org/files/25282/25282-h/25282-h.htm)).

28 CBOA, HR.SYS 1779/44.

29 CBOA, Y.PRK.BŞK 80/55.

sorunlara sebep olmaya başladı. Bu arada önce Araplar ile ortaklık kurarak, zarar ettirilen veya kredi verilip borçlandırılanların arazilerine el konulmaya başlandı. Özellikle Beyrut ahalisinden olan Hristiyan Sarsuk ve Tubinî aileleri Hayfa ve Nasıra'da arazi toplayıp ardından bu arazileri özerk statüde olan Cebel-i Lübnan'daki noterlerde veya konsolosluklarda düzenledikleri senetler ile göçmenlere devrediyorlardı. Merkezî hükümet bu durum karşısında 1910 yılı sonunda mahalli yetkilileri sürekli uyardığı gibi, bütün alım satımların Defter-i Hakani Nezareti üzerinden yapılmadıkça kanuni olmayacağını ilan ettiyse de³⁰ yerli gayrimüslim simsarlar aracılığıyla bazı arazilerin el değiştirmesi engellenemedi. II. Abdülhamid'in Filistin'de Yahudi yerleşimine açık olan muhtemel bazı arazileri doğrudan kendi uhdesindeki Hazine-i Hassa'ya devrettirmesi de Kudüs etrafına yerleşimleri engellemiştir. Buna rağmen yukarıda anlatılan yöntemlerle 1880-1914 yılları arasında 650 bin dönümlük arazi Yahudilerin eline geçmiştir. Yerli Yahudilerin arazilerine yapılan göçlere ve arazilerin el değiştirmesine rağmen Yahudiler ne nüfus ve ne de arazi bakımından I. Dünya Savaşı sonuna kadar Filistin'in hiçbir yerinde devlet kurma iddialarını destekleyecek bir sayıya ulaşabildiler.

1.1.4. Balfour Deklarasyonu, Manda Yönetimi ve İsrail'in Kuruluşuna Giden Süreç

I. Dünya Savaşı yılları Yahudi teşkilatlarının en aktif oldukları yıllardır. Aslında, Filistin'e göçü destekleyen Yahudi siyasetçiler, savaş öncesinde uluslararası rekabetten çekindikleri için devlet kurma fikirlerini düşük perdeden seslendirseler de savaşın çıkmasıyla birlikte önlerine çıkan bu altın fırsatı değerlendirmek amacıyla her çareye başvurdular. Böylece İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan İtilâf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'nin taksimini öngören planlarının içine kendi fikirlerini de yerleştirdiler. İsviçre'de yayımlanan *Le Suisse* gazetesinin 1 Ekim 1915 tarihli nüshasında yer alan bir habere göre; İtilaf devletlerini ikna etmek için Filistin Yahudilerinden oluşturulan ve Mısır'da eğitilip *Palestinian Force* adı verilen sembolik bir askeri grup Çanakkale'de Osmanlılara karşı savaştırıldı. Hatta bu askeri birlik Siyonistler tarafından iki bin yıldan beri Yahudilerin oluşturduğu ilk askeri birlik olarak nitelendirildi.³¹ Savaşın başından itibaren kutsal mekânlar meselesi en çok gündemde olan konu olup, bunun bilahare üç devlet tarafından verilecek bir kararla çözüleceği ilan edilmiştir. Durumu fırsata çeviren Siyonistler, kısa zamanda o sıralarda tarafsız olan Cenevre, Bern ve Lahey'de birer istihbarat şubesi kurarak başta Avrupa olmak üzere fikirlerini bütün dünyaya yayıp Filistin'de Yahudi devleti kurma yolunda önemli bir adım daha attılar.

Siyonizm'in liderleri ve onları destekleyen sermayedarlar savaş sürecinde çok aktifti. Diğer taraftan I. Dünya Savaşı yıllarında daralan Avrupa ekonomisini hareketlendirmek için Yahudi sermayesine ihtiyaç duyulmuştu. Yahudi sermayedarları da bu ihtiyacı cömertçe karşılayarak savaşı finanse etmişler ve karşılığında Filistin'i istemişlerdi. Ancak bu konuda Batılı müttefikler arasında bir fikir birliği yoktu.

30 CBOA, DH.İ.UM 26/4-8.

31 Paula Kitching, *Britain's Jews in the First World War*, UK 2019, s. 124-125.

İngiltere ve Fransa arasındaki görüşmelerde hatta 1916 Sykes-Picot görüşmelerinde Filistin'e özel bir statü belirleneceği söylenirken; İngilizler bundan bağımsız olarak isyana teşvik ettikleri Şerif Hüseyin'e Filistin'in de içinde olduğu bir Arap krallığı vadettiler. Dahası Eylül 1917'de Lloyd George, Suriyeli bazı Arap ayrılıkçılarına, İngilizlerin en büyük emelinin Arapça konuşanları Türk boyunduruğundan kurtarmak olduğunu söylerken, kabul ettiği Yahudi Ajansının temsilcilerine de İngiltere hükümetinin Yahudilerin millî mefkûrelerinin hayata geçirilmesi için destek vereceğini bildiriyordu.³²

Nitekim bu görüşmenin üzerinden fazla zaman geçmeden İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour tarafından İngiliz-Yahudi Cemiyeti mensubu Baron Rothschild'e hitaben yazılan mektup, Filistin topraklarında Yahudilere millî bir vatan kurulmasının destekleneceği sözünü verecektir. 2 Kasım 1917 tarihini taşıyan ve Balfour Deklarasyonu adını alan bu mektubun yayımlanmasında kuşkusuz Lloyd George, Arthur Balfour ve Winston Churchill gibi İngiliz devlet adamlarının Siyonizm fikrine duydukları kişisel sempatinin yanı sıra dışişleri bürokrasisindeki Siyonist Yahudi bürokratların varlığı da önemli rol oynamıştır. Daha da önemlisi Alman Yahudi sermayedarların amacı Alman siyaseti üzerinde baskı kurup savaştan çekilmesini ve müttefiklerin savaş ekonomisini de sürdürmeyi sağlamaktır. Kısa bir zaman önce, Siyonizm'in öncülerinden ünlü kimyager Chaim Weizmann'ın İngiliz ordusuna yaptığı katkılara karşılık İngiltere'nin Yahudilere olan desteğini resmen ilan etmesini talep etmesi de bu süreçte etkili olmuştur. Nitekim Balfour Deklarasyonundan sonra Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması fikri açıkça tartışılmaya başlandı.

Balfour'un mektubu esasında Yahudilere net bir vaat içermez; fakat bunu bir vaat olarak algılayan İngiltere'deki Siyonistler, Londra'da elli bin kişilik büyük bir miting düzenleyerek Filistin konusundaki niyet ve arzularını bütün dünyaya ilan ettiler. Büyük bir yankı yapan bu toplantı İskandinav ülkeleri dışında Avrupa kamuoyunda da geniş yer buldu.³³ Söz konusu deklarasyon Osmanlı Devleti tarafından çaresizce protesto edildi.

Kudüs 9 Aralık 1917'de İngiliz ordusu tarafından işgal edilince Filistin'de yeni bir dönem başladı. Osmanlı Hariciye Nezareti bu yeni durumun doğuracağı sonuçları dikkate alarak, 3 Mart 1918 tarihli ve *Filistin Meselesi-Siyonizm Davası* başlıklı geniş bir rapor hazırladı. Raporda son elli yıldaki gelişmeler değerlendirilip Filistin'in daha fazla Yahudi göçmeni kaldıramayacağı beyan edilerek savaş sonunda işgalin Osmanlı lehine kaldırılması beklentileri bir temenni olarak ortaya konuldu.³⁴

Balfour Deklarasyonu'nda şu ifadeler yer alıyordu: *Majestelerinin hükümeti Yahudilere Filistin'de bir yurt tesisi fikrini hararetle desteklemektedir. Bu maksatla her ne gerekiyorsa yapılacaktır. Filistin'de yaşayan ve Yahudi olmayanların medeni ve dini haklarının zarar görmemesi için de azami gayret*

32 CBOA, HR.SYS 2291/4.

33 CBOA, HR.SYS 2443/47.

34 Bâbiâli Hariciye Nezareti, *Filistin Meselesi-Siyonizm Davası*, İstanbul 1334,

*gösterilecektir.*³⁵ İngilizlerin geleneksel diplomatik yazışmalarına uygun muğlak ifadelerden oluşan bu mektubun içeriğini ve nasıl sonuçlar doğuracağını mektubu yazan da muhatapları da biliyordu. Başkasına ait bir toprağı bir başkasına vermeyi taahhüt eden ve benzeri olmayan bu deklarasyon, diplomasi tarihinin utanç verici belgelerinden biri olarak adlandırılmayı hak etmiştir. Mektubun içeriğı Siyonistlerin arzularına bir cevap, onlara Filistin'de "ulusal bir yurt" sağlamak gibi masumane bir görüntü verse de genel olarak İngiliz, özel olarak da Avrupa siyasetindeki hipokrasinin zirveye ulaştığı örneklerdendir. Bu deklarasyon her ne kadar İsrail Devletinin kuruluşuna giden yolu açmış olsa da aslında Avrupa'daki Yahudi karşıtlarının yani antisemitizmin ve Siyonist Hristiyanların gizli bir zaferi olması hasebiyle de değerlendirilmeye değerdir. Kaldı ki, bu deklarasyonda sözü edilen haklar, Yahudilerin dışında kalan ve ilan edildiğı sırada bölgedeki nüfusun %93'ünü oluşturan diğer unsurlara asla verilmemiştir.³⁶

Filistin'in Müslüman ve Hristiyan Arapları Balfour Deklarasyonu'na sessiz kalmayacaklardı. Nitekim Filistin'in İngiliz işgaline girmesi ve işgal komutanı Allenby'nin Siyonizm sempatizanı Sir Donald Stross'u askeri hâkim olarak Kudüs'e tayin etmesi sürecin nasıl devam edeceğinin işaretiydi. Bunun üzerine Arapların geleceklerini tartışmak üzere 1919 yılı sonunda topladıkları I. Filistin Kongresinden bir sonuç alınamamış olup bir yıl sonraki kongrede Filistin meselesine öncülük edecek olan Arap İcra Kurulu kurulmuştur. Dünya Siyonist Örgütü Başkanı Weizman'ın dostu aynı zamanda kendi de ünlü bir Siyonist olan eski İngiliz devlet adamı ve siyasetçi Samuel Herbert'in 1920 yılında Filistin Yüksek Komiseri olarak atanması bir kere daha Yahudilerin devlet kurmaları yolundaki engelleri azaltmıştı. Nitekim bu atamadan sonra, Yahudi yerleşimini organize eden Yahudi Ajansının Filistin bürosu ile Londra merkezli komisyon birleştirilerek, 1921 yılında Filistin Siyonist İcra Kurulu kurulacaktı. Bu Kurul 1929 yılında yeniden Yahudi Ajansı olarak örgütlenecektir. Bu süreçte Filistin'deki İngiliz askeri yönetimi Kahire'ye çekilerek kurulması planlanan Manda yönetiminin hazırlıklarına başlayacaktı.

Türkiye'nin barış yapılmadan eski Osmanlı toprakları üzerinde bir karar verilemeyeceğine dair itirazlarına rağmen³⁷ Milletler Cemiyeti, İngiltere ve Fransa'nın San Remo Konferansındaki uzlaşısına dayanarak 1922 yılında İngilizlerin Filistin Mandasını onayladı. Aynı zamanda İngiltere'ye Balfour Deklarasyonu'nu da hayata geçirme sorumluluğunu verdi. Bu da İngiltere'yi Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri ve yerleşmeleri için teşvik edecek hatta mecbur bırakacaktı. Nitekim Filistin Mandası, Fransızların Suriye ve İngilizlerin Irak Mandası gibi gelişmedi. Çoğunluğu Arap olan Filistin'de tamamen yeni bir Yahudi Milli Yurdu oluşturulmasının adımları atıldı. Elbette Manda döneminde İngilizler ile Siyonistlerin ilişkileri hep olumlu gitmedi. Özellikle Ürdün'ün ayrı bir idare olarak kurulması Yahudileri rahatsız etti. Ancak sonuçta çıkarılan pek çok yasa yerlilerden ziyade göçmenlere yaradı. 1920 yılında

35 "Balfour Declaration: Text of the Declaration", *Jewish Virtual Library*, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/text-of-the-balfour-declaration>, Erişim Tarihi: 17.03.2024

36 Arthur Goldschmidt Jr- Lawrence Dawidson, *Kısa Ortadoğu Tarihi*, İstanbul 2007, s. 367.

37 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi 2706-23846-4, 1922.05.29.; CBOA, HR.SYS 2470/91.

yaşanan Arap direnişinden sonra kurulan Yahudi yer altı örgütleri Histadrut'un sendikal eylemleri ve Kibutzların, yani ele geçirilen yerlerde kurulan çiftliklerin yaygınlaşmasını sağlaması ile silahlı örgütleri Haganah'ın baskıları pek çok Arap'ı yerinden edecek ve İsrail'in kuruluşuna giden yoldaki engelleri kaldıracaktı. Zaten 1919'dan itibaren Filistin'e yeni göç dalgaları başlatılmış ve 1926 yılına kadar çoğunluğu Doğu Avrupa'dan olmak üzere yüz bine yakın Yahudi göçmen Filistin'e ulaşmıştı. Tabii ki göçmenler için yeni yerleşim alanlarına ve toprağa ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu ihtiyacın karşılanmasında Yahudi İcra Kurulu ve Manda yönetimi birlikte çalışıyordu. Bu açıdan Manda yönetiminin toprak rejimini hatırlamakta yarar vardır.

İngiliz Manda Yönetimi (1920-1948) kendini Filistin'de Osmanlı toprak hukuk sisteminin oluşturduğu statükoya bağlı kalmak zorunda hissetmiştir. Diğer taraftan 1907 Lahey Konferansında alınan kararlara da bağlıdır. Lahey'de kabul edilen uluslararası hukuka göre işgal edilmiş ülkelerdeki hukuk sisteminde köklü değişiklikler yapılması mümkün değildir. Lahey kurallarına bağlılık, Eylül 1922'de İngiliz Manda Yönetimi tarafından çıkarılan kanun hükmündeki kararnamenin 46'ncı maddesinde de açıkça ifade edilmiştir. Bu maddede İngilizlerin kurduğu sivil mahkemelerin, 1 Kasım 1914 tarihinde yürürlükte olan Osmanlı kanunlarına uygun olarak çalışacağı belirtilmiştir. Bu kanunlardan biri de 1858 tarihli Osmanlı Arazi Kanunu'dur. Osmanlı Arazi Kanunu'nun geçerli olduğu prensip olarak kabul edilmişse de, Kanun'un uygulanmasında ciddi değişikliklere sebebiyet veren yeni yönetmelikler ile Filistin'deki mülkiyet rejimi kolonyal bir sisteme dönüştürülmüştür. İngiliz Manda Yönetiminin, Arazi Kanunu'nda zikredilen Mevat kategorisindeki arazilerin (mülk arazi dışında kalıp köylere sınır olan araziler) yönetimine ilişkin olarak 16 Şubat 1921 tarihinde çıkardığı kararname (the Mewat Lands Ordinance of 1921) kısa bir metin olmasına rağmen Filistin'deki mülkiyet ilişkilerini düzenleyen önemli bir yasal düzenleme olmuştur ve bundan yerli Araplar negatif yönde etkilenmişlerdir. 1921 Kararnamesi'nin özellikle ilk kısmı büyük önem taşır "Herhangi bir kişi yönetimin onayını almaksızın, kimseye ait olmayan boş bir araziyi kendi için ayırır ya da bu arazide ekim yaparsa, bu tür toprakta herhangi bir tapu hakkı yoktur ve sonraki aşamada araziye tecavüz etmiş olmaktan ötürü cezalandırılabilir." Oysa 1858 tarihli Osmanlı Arazi Kanunu'nun 103'üncü maddesi, mevat araziyi izin almaksızın tarıma açan kişiye tapu bedeli ödemesi kaydıyla tapu alma hakkı tanırken; 1921 Kararnamesi arazilerin izinsiz kullanımını cezaya tabi bir ihlal olarak kabul etmiştir. Osmanlı Devleti'nin tarımsal üretimi ve arazi mülkiyetini düzenleyen hukuk rejimini baltalayan 1921 tarihli düzenleme, Manda döneminde önemsiz gibi görünse de bilhassa İsrail yönetimi sırasında ciddi sonuçlar doğuracaktır. Zira Arapların tarih boyunca ekim biçtiği ama bir tapuya bağlı olmayan arazileri ellerinden alınacaktır. Mesela 1948 yılından önce Birüssebi Kazası'nın özellikle kuzey bölgelerinde yaşayan bedevilerin yaklaşık %80'i bölgeyi terk etmeye zorlanmıştır. Birüssebi ve civarında arazi mülkiyet sistemini karmaşadan kurtarabilecek kadastro çalışmalarına Manda yönetiminin 1920 yılında yürürlüğe konulmuş olan Kadastro Yönetmeliği (the Cadastral Survey Ordinance of 1920) uygulanmamış ve eski toprak sahiplerinin mülkiyeti tescil edilememiştir. Manda yönetiminin

mülkiyetindeki toprakları sınıflandıracak komitelerin yetki ve görevlerini düzenleyen bu yönetmelik uygulanmamıştır. İngiliz yönetiminin Filistin topraklarının yarısını ilgilendiren Birüssebi ve civarında idarede uygulamış olduğu “laissez faire” (müdahalesizlik) politikası toprak rejimi hususunda yalnızca görünürde geçerli olmuştur. Tıpkı Osmanlı döneminde olduğu gibi, bu dönemde de Birüssebi bedevilerinin idari merkezi olarak işlev görmüştür. Bedevi şeyhleri İngiliz yönetiminde de kabilelerin temsilcisi olarak kabul edilmiş, böylelikle idari erk ile topluluk arasındaki geleneksel ilişki geçerliliğini korumuştur. Bahsedilen kadastro çalışmaları başlatılamasa da bu konuda komisyon tarafından hazırlanan bir rapor bölgedeki arazilerin zirai amaçla kullanılmakta olduğu tespitini yapıyordu. Bu rapora göre Birüssebi bölgesinde zirai amaçla kullanılan arazinin 2.829.880 dönüm olduğu, 1.059.000 dönümünün ise otlak olarak kullanıldığı belirtilmişti.³⁸ Ancak 1948 sonrasında bu araziler maliklerinin ellerinden alınmış ve malikleri yaşam alanlarından uzaklaştırılmışlardır.

Manda döneminde mülkiyetle ilgili olarak çıkarılan bazı kanun hükmünde kararnamelelerin teoride Osmanlı hukuku ile uyum içinde olması gerekliliğinin aranmasıyla birlikte; yeni düzenlemeler, cari olan Osmanlı hukuki yapısında önemli değişikliklere de neden olmuştur. Manda yönetimi var olan hukuki zemini temelden değiştirmeden, kendi idareleri altında bulunan diğer yerlerdekine benzer bazı düzenlemeler ile Filistin'deki mülkiyet hukukunu kolonyal bir anlayışa doğru götürdü. Özellikle miri olarak nitelendirilen ve asırlardır işleyenlerin üzerinde “tasarruf hukuku” oluşan arazilerin durumunu yanlış yorumlayarak Filistinliler mülksüzleştirildi. Geçmişte özel mülk gibi işlem gören arazilerin ve maliklik hakkı olan mutasarrıfların Osmanlı döneminde verilmiş olan hakları ya azaltıldı veya yok sayıldı. Manda yönetimi 1858 Arazi Kanunu'nun 103'üncü maddesini değiştirerek yeni haksızlıklara kapı aralamıştı. Daha önce de belirtildiği gibi, önceki dönemde cari olan mevzuatta devlete müracaat etmeden mevat araziye işleyen olursa ilgili arazinin tapuya geçirilmesi gerektiği vurgulanıyordu. 1921 yılında yapılan değişiklikle, yeni bir tanım getirmeksizin, izin almadan hiç kimse mevat araziye işleyemeyecek, işleyen olursa da kovuşturmaya tabi tutulacaktı (Palestine Official Gazette 1921). Bu da devlet lehinde keyfi uygulamaların gelişmesine ve tasarruf sahiplerinin haklarını kaybetmesine neden oldu. Bu Kanun değişikliğiyle binlerce Filistinli otlaklarından ve işledikleri topraklarından edilmiş oldu.

Manda yönetimi ihtiyaç duyduğu hallerde yeni yönetmeliklerle Osmanlı Arazi Kanunlarını yönetim lehinde yorumlamış ve pek çok araziye devletleştirmiştir. Kanuna vurgu yapılmasa da bu durumun doğurduğu ekonomik sonuçlar, 1930 tarihli Hope Simpson³⁹ ve Lord Passfield'in raporlarında da belirtilmiştir. İngiltere Sömürge Bakanı Passfield raporunda Filistinlileri çeşitli yöntemlerle mülksüzleştiren Yahudi Ajansını suçlamaktadır. Zira Yahudilerin ellerine geçen arazilerde yarıcı veya kiracı olarak çalışmakta olan Arapların buralardan sürüldüğünü söyleyen Passfield, Yahudi göçünün ve arazi alımlarının

38 British National Archive Colonial Office (CO) 733/18/47.

39 “Hope Simpson Report -Body English (1930)”, https://ecf.org.il/media_items/1462 (erişim tarihi 19.03.2024)

sınırlanması gerektiğini hükümetine ifade ediyordu.⁴⁰ Nitekim İngiltere'nin uygulayacağını vadettiği Osmanlı Arazi Kanunu'nda yaptığı değişiklikler veya uygulamadaki yorumları 1948 sonrası İsrail'in arazi mülkiyetiyle ilgili iddialarının da kaynağını teşkil edecekti.

1929'da başlayan Ağlama/Burak Duvarı olayları Arap-Yahudi gerilimini o güne kadar olmadığı kadar tırmandırdı. İngiltere bölgeye komisyonlar gönderip meseleyi incelettiyse de Manda yönetiminin artık olayları kontrol edemediği anlaşıldı. Diğer taraftan Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi ve ABD'nin göçmenlere kısıtlama getirmesi Filistin'i Yahudiler için yegâne göç destinasyonu haline getirdi. Bu da Arapların sabrını zorlamaya başladı ve azınlık durumuna düşme endişelerine neden oldu. Passfield'in önerilerine rağmen Filistin'e Yahudi göçüne sınırlama konulmaması, 1933'ten sonra Yahudi-Arap çekişmesini tırmandırdı ve bu durum 1936 yılındaki genel greve kadar devam etti. Aylarca süren grev Filistin'de hayatı durdurdu ve süreç içinde grev isyana dönüştü. Olaylarda 5.000'den fazla insan hayatını kaybederken 1.500'den fazlası da yaralandı. Bunun üzerine İngiltere'nin görevlendirdiği Lord Peel başkanlığındaki soruşturma komisyonu görevini yapamadan 1937'de bölgeden ayrılmak zorunda kaldı. Ancak komisyonca hazırlanan ve bir yıl sonra yayınlanan raporda daha çok Siyonistlerin görüşleri yansıtılıyor ve ilk defa resmi bir şekilde Filistin'in bölünmesi öneriliyordu.⁴¹

Yahudileri memnun eden bu tutum Araplarda hayal kırıklığı oluşturdu. Peel Komisyonu'nun paylaşım planı veya iki devlet önerisi o tarihte soruna en adil çözüm gibi görünmekteyse de toprakları dışardan gelenlere verilen Araplar için kabul edilebilecek bir çözüm değildi. Zaten bu çözüm Yahudilere bir devlet, Araplara da Ürdün ile birleşmeyi öngörüyordu. Onlara göre bu plan gelecekte bütün Filistin'in elden çıkması anlamını taşıyordu. İngiltere 1939 yılında tarafları bir araya getirecek bir konferans düzenlediyse de konferans sonuçsuz kaldı. Bunun üzerine İngiltere, tarafları teskin etmek için yeni bir plan açıkladı. Buna göre on yıl içinde Manda idaresine son verilecekti, ayrıca bu süre içinde yılda sadece 15 bin göçmenin Filistin'e girişine izin verilecek ve göçmenlere arazi satışı da kısıtlanacaktı. İngiltere'nin yeni planı, kazanımlarından, hatta kendilerine taahhüt edilen Balfour Deklarasyonu'ndan vazgeçmek olarak gören Yahudileri memnun etmeyecekti.

İngiltere'nin Yahudi göçü ve arazi edinme konusundaki kısıtlamalarında ciddi olduğu anlaşılınca Yahudiler Amerika ile yakınlaşmaya başladılar. Nitekim 1942 Mayıs'ında toplanan Amerikan Siyonistleri 1939'da yayınlanan İngiliz programını reddeden ve Filistin'i bir Yahudi devletine dönüştürmeyi öneren Biltmore Programı'nı benimsediler.⁴² Dünya Siyonist Örgütü'nün de kabul ettiği bu program daha sonra ABD'nin Filistin politikalarına adeta rehberlik etti. ABD'li politikacıların da desteğini alan

40 Carly Beckerman-Boys, "The Reversal of the Passfield White Paper, 1930-1 A Reassessment", *Journal of Contemporary History*, APRIL 2016, Vol. 51, No. 2 (APRIL 2016), pp. 213-233.

41 Shaul Bartal, "The Peel Commission Report of 1937 and the Origins of the Partition Concept", *Jewish Political Studies Review*, Spring 17, Vol. 28, No. 1/2, 100 Years Since the Balfour Declaration (Spring 2017), p. 58.

42 https://ecf.org.il/media_items/1473 (Erişim tarihi: 19.03.2024)

Yahudilerin Stern gibi silahlı örgütleri tekrar terör estirmeye başladı. Ayrıca ABD de aynı sıralarda İngiltere'ye Yahudi göçünü serbest bırakması için baskı yapmaya başladı. Bu maksatla 1946'da bölgeye gönderilen bir ABD heyeti kısa zamanda 100 bin göçmenin daha Filistin'e taşınmasını ve arazi satın almaları konusundaki kısıtların kaldırılmasını istedi.⁴³ Tabii ki bu öneri tarafları tatmin etmediği gibi çatışmaları da tırmandırdı. İngilizler Filistin'deki politikaların işe yaramadığını anlayarak konuyu BM Genel Kuruluna taşımak zorunda kaldı.

BM Genel Kurulu bir Filistin Özel Komitesi kurarak bu komiteden bölgede incelemeler yapmasını ve rapor hazırlamasını talep etti. 1947 yazında bölgeye giden üyeler sahada gördükleri karşısında bir fikir birliğine varamadı. Zira nüfusun 2/3'ü Arap, diğerlerinin çoğu dünyanın farklı yerlerinden gelmiş olan Yahudi göçmenlerdi. Bunları bir devlet altında ya da ayrı devletler olarak teşkilatlandırmak oldukça güçtü. Komite uygulaması zor bir plan önerdi. Filistin yedi bölgeye ayrılacak, üçü Arapların, üçü de Yahudilerin olacaktı; 7. bölge, yani Kudüs ve Beytullahim BM tarafından idare edilecekti. Bu plana göre pek çok Arap ve Yahudi yer değiştirecekti. Plan ne Filistinli Araplar ne de komşu devletler tarafından kabul edildi. Buna rağmen BM'de yapılan oylamada 13 hayır oyuna karşı 33 oyla kabul edildi. Filistin'i bölmeyi öneren bu plan için hazırlanan haritalarda bile Yahudiler çok sınırlı yerlerin dışında hemen her yerde nüfus ve toprak sahipliği konusunda azınlıkta idiler. Bu yüzden plan onların lehine görülüyordu ve kabul etme eğilimindeydiler. Ama Araplar plana şiddetle karşı çıkınca olaylar yeniden başladı. Arap devletleri itiraz ediyor ancak ordu sevki konusunda suskun kalıyorlardı. Bu yüzden taraflar gönüllüler toplayarak ordular oluşturmaya ve birbirlerine saldırmaya başladılar. Özellikle Siyonist terör örgütü Irgun'un Kudüs yakınlarındaki bir Arap köyü olan Deyr Yasin'de yaptığı katliam adeta Yahudi-Arap çatışmasının ve problemin çözümsüzlüğünün başlangıcı oldu.

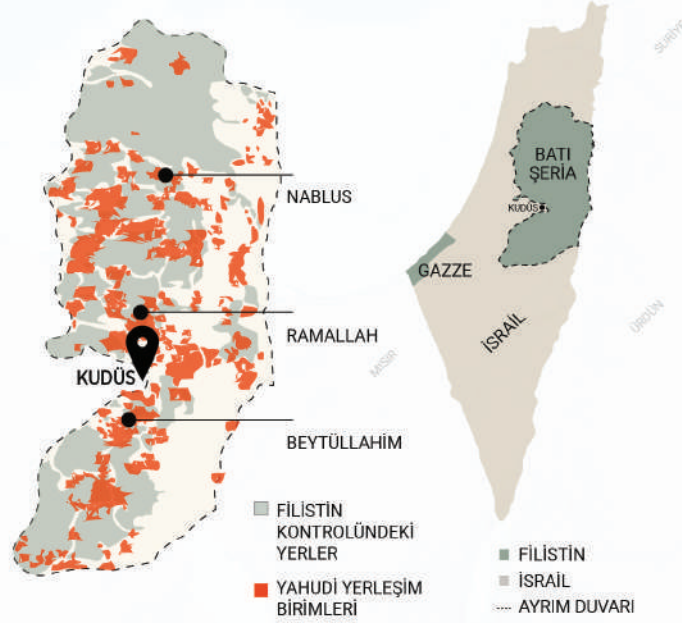
Bu gelişmeler karşısında BM paylaşım planını on yıllık bir soğumaya terk etmeyi önerdi ise de bu öneri Yahudiler tarafından büyük bir dirençle karşılandı. Yahudi lobilerinin ABD Başkanı Truman üzerinde baskı kurması üzerine muhalefetlere rağmen Truman'ın Yahudileri destekleyeceğini açıklaması onlara büyük cesaret verdi. Nitekim Yahudiler BM planına göre Arapları yerlerinden çıkarmayı -Araplara göre etnik temizlik yapmayı- hedefleyen Dalet Planı'nı uygulamaya koyunca gerilim iyice tırmanışa geçti. Zira bu planı uygulamaya geçiren Ben Gurion ve diğer Yahudi liderleri baskı, şiddet ve terör uygulamaları ile biliniyor ve güven vermiyorlardı. Beklendiği gibi Mart 1948'de harekete geçirilen Yahudi örgütler, köyleri yakıp yıkarak Arapları yaşadıkları bölgelerden kaçırma eylemlerine başladılar. Böylece İsrail Devleti'nin ilan edildiği 14 Mayıs 1948'e kadar 200'den fazla Arap köyü tahrip ve 175.000 Arap da yerinden edildi. Bu siyaset sürdürülerek 1948 Mayıs'ından savaşın sonlandığı 1949 yılına kadar da yüzbinlerce Filistinli mülteci durumuna düşürüldü. İsrail Devleti kurulduktan sonra 1950 yılında çıkarılan ve zorla yerinden edilip mülteci durumuna düşürülenlerin mallarına el koymaya imkân veren *Absentee Property Law* (Yerinde Bulunmayanların Mülkiyeti Kanunu) hak ihlallerini zirveye taşıdı.

43 https://ecf.org.il/media_items/398. (Erişim tarihi: 19.03.2023).

FİLİSTİN TOPRAKLARINDAKİ GASP VE ŞİDDETİN ADI Yahudi yerleşim birimleri

- Batı Şeria'da 2024'ün ilk yarısında **1.530 yerleşimci saldırısı** kayda geçti
- İşgal altındaki Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te inşa edilen **Yahudi yerleşim birimleri, 1967 sınırlarında bir Filistin devletinin de kurulmasını imkansız hale getiriyor**

BATI ŞERIA VE DOĞU KUDÜSTE

262 🏠

Yahudi yerleşim birimi bulunuyor

- 252'si Batı Şeria'da
- 10'u Doğu Kudüs'te

745 Bin

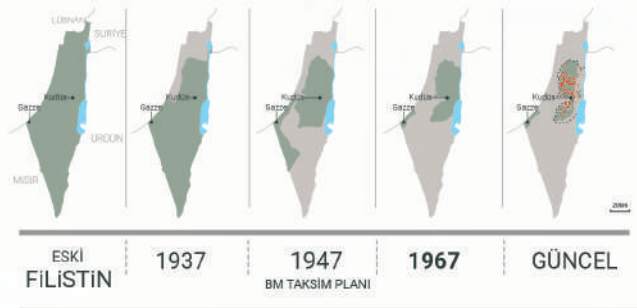
Yahudi yerleşimci yaşıyor

230 BİNDEN fazlası Doğu Kudüs'te

Yahudi yerleşim birimleri **Batı Şeria'nın yüz ölçümünün %13'ünden fazlasına tekabül ediyor**

1967

İsrail, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü işgal etmesinin ardından bölgede **Yahudi yerleşim yerleri inşa etmeye başladı**

1.2. İsrail'in Saldırganlığının Milliyetçilik ve Dinle Meşrulaştırılması

Gerek ulus devlet inşasında ve gerekse de ona yayılcı ve saldırgan bir “ulusal dava” icat edilmesinde tarihin ve dinin elverişli unsurlarının yeniden yorumlanarak bir ideolojinin biçimlendirilmesi söz konusu olabilmektedir. Seküler bir ideoloji olarak Siyonizm de bu amaçla tarihten ve dinden yararlanmıştır. Bu süreçte Musevi teolojisi, yayılcı ve saldırgan bir politikanın malzemesi olarak araçsallaştırılmıştır.

Ana akım Yahudi teolojisinde Tanrı, seçilmiş kavim ve kutsal toprak üçlüsü bir arada değerlendirilerek kutsallık çemberi oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre bu çemberdeki kutsal üçlü hiçbir zaman birbirinden ayrı tasavvur edilemez. İnanişe göre Tanrı insanlar içerisinde onları seçmiş, ataları Hz. İbrahim ile ahitleşerek Nil'den Fırat'a kadar tüm araziye O'na ve soyundan gelenlere vermiştir. Erken dönemde İbraniler diye isimlendirilen bu soyun mensupları sonradan İsrailoğulları ve Yahudi isimleriyle de anılmaya başlamıştır. Bahse konu olan bölgenin Tanrı tarafından özel olarak atalarına verildiğine inandıkları için Yahudiler burayı “vadedilmiş topraklar” diye isimlendirmişlerdir.

Kuşaktan kuşağa miras olarak geçen İbrani töresi bu toprakların ata mirası olduğunu savunmuş, Yahudiler kendilerini bu toprakların sahibi olarak görmüşlerdir. Öte yandan, tarihin hiçbir döneminde Yahudilerin bu kadar geniş araziye kapsayacak büyüklükte bir devlete sahip olmadıkları da bilinmektedir. Eski çağlardan itibaren Yahudilerin kurdukları devletlerin en geniş sınırı Kenan diyarı, yani günümüzdeki Filistin ile Ürdün'ün batısında az bir kısımdan öteye geçmemiştir. Ayrıca, İsrailoğulları tarih boyunca kesintisiz olarak Kenan diyarında yaşamamış, göç ve sürgün gibi sebeplerle farklı bölgelere de dağılmışlardır. Ancak yazılı ve sözlü kültürlerinde yer alan vadedilmiş topraklara dönüş vurgusu, aralarındaki bağı canlı tutmuş ve Tanrı'ya duydukları imanın eşdeğeri olarak bu topraklara duydukları aidiyet hafızalarına kazınmıştır. İlahi iradenin kutsal üçlü çemberin tamamlanmasından yana olduğuna inanan Yahudiler, nereye giderlerse gitsinler kendilerinin Tanrı tarafından yine bu topraklara geri döndürüleceklerini düşünmüşlerdir. Asırlar boyunca bu inanış hâkim iken 19. yüzyılda Siyonistler “ilahi iradeyi beklemeyi” bırakmış ve bu coğrafyada bir Yahudi devleti kurmaya girişmişlerdir. 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasıyla bu hedeflerine ulaşan Siyonistler işgal politikasını sürdürmüş ve gün geçtikçe yeni topraklar ele geçirmek için uğraşmışlardır.

1.2.1. “Vadedilmiş Topraklar” İnancı

Yahudilik Hz. İbrahim'in tarihteki ilk Yahudi ve Yahudilerin atası olduğunu savunur. Tevrat'ta anlatıldığına göre O, ilahi emre uyarak (hazırda günümüzdeki Bağdat'ın güneydoğu taraflarına düşen) Kalde'nin Ur şehrinden kuzeybatı istikametinde göç etmiş ve Harran'a gelmiştir. Buradan güneye, Filistin'e göç eden Hz. İbrahim el-Halil/Hebron şehrinde yerleşmiş, ancak kıtlık sebebiyle buradan da batıya doğru yola çıkmış ve Mısır'a kadar gelmiştir. Kısa bir süre sonra tekrar el-Halil'e dönmüş ve

vefat ettiğinde buraya gömülmüştür. Tanrı (Yahve) Hz. İbrahim'in ilahi emre itaat etmesini beğenmiş, insanlar arasından O'nu dost edinmiş ve ahitlemiştir. Bu ahit çerçevesinde Hz. İbrahim'in ayağının değdiği topraklar O'na ve soyundan gelenlere verilmiştir.

Bu olaylardan sonra Yahve bir vizyon sırasında İbrahim'e "Korkma, İbrahim" diye seslendi, "Senin kalkanın benim, ödülün çok büyük olacak" dedi. İbrahim "Efendim Yahve, bana ne vereceksin?" dedi. (Tekvin 15: 1-2)

Tanrı İbrahim'e "Bu toprakları sana miras olarak vermek için Kildaniler'in Ur kentinden seni çıkararak Yahve benim" dedi. İbrahim "Efendim Yahve, bu toprakları miras alacağımı nasıl bileceğim?" diye sordu. (Tekvin 15:7-8) Yahve İbrahim'e şöyle dedi: "Şunu iyi bil ki, senin soyun yabancı bir ülkede, gurbette yaşayacak. Dört yüz sene kölelik edip baskı göreceksin. Ama soyuna kölelik yaptıran ulusu cezalandıracağım. Sonra soyun oradan büyük mal varlığıyla çıkacak... Soyunun dördüncü kuşağı buraya geri dönecek. (Tekvin 15: 13-16)

O gün Yahve İbrahim'le antlaşma yaparak ona şöyle dedi: "Mısır Irmağı'ndan büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan bu toprakları -Ken, Keniz, Kadmon, Hitit, Periz, Refa, Amor, Kenan, Girgaş ve Yevus topraklarını- senin soyuna vereceğim." (Tekvin 15: 18-21)

Bu inanişaya göre; Hz. İbrahim'in vefatından sonra Tanrı ahit bağına koparmamış, Hz. İshak ve Hz. Yakup ile de ahitlemiştir. Böylece İbraniler Hz. İbrahim'den itibaren kesintisiz olarak Tanrı ile ahitleşme içerisinde bulunmuşlardır.

İsrailoğullarının Tevrat'ta anlatılan gurbet hayatı, Hz. Yakup zamanında başlamıştır. Mısır'a Hz. Yusuf'un yanına göç eden aile burada kalmaya devam etmiştir. Ancak bu süre zarfında İbraniler vatan şuurunu muhafaza etmiş, yerli halk ile pek kaynaşıp karışmamış, geldikleri yere bir gün geri döneceklerine inanmışlardır. Tevrat'ta yer alan bilgiler en azından Hz. Yakup'un ve oğullarının hayatta olduğu zamanda bu kavmin Kenan toprakları ile bağlarını sürdürdüklerini ortaya koymaktadır. Örneğin, Hz. Yakup vefat ettiğinde el-Halil'de defnedilmesini vasiyet etmiş ve bu vasiyeti icra edilmiştir.

Sonra Yakup şunu diyerek oğullarına emretti: "Ben ölmek, halkıma kavuşmak üzereyim. Beni Kenan ülkesinde atalarımın yanına, Mamre yakınlarında Hititli Efron'un tarlasındaki mağaraya, Makpela Tarlası'ndaki mağaraya gömün. İbrahim o mağarayı mezar yapmak üzere Hititli Efron'dan tarlasıyla birlikte satın almıştı. İbrahim'le karısı Sara, İshak'la karısı Rebeka oraya gömüldüler. Lea'yı da ben oraya gömdüm. Tarla ile içindeki mağara Hititler'den satın alındı." Oğullarına verdiği talimatları bitirince Yakup ayaklarını yatağın içine çekti, son soluğunu vererek halkına kavuştu. (Tekvin 49: 29-32)

Yas günleri geçince, Yusuf firavununun ev halkına, “Eğer benden hoşnut kaldınızsa, lütfen firavunla konuşun” dedi. “Babam bana ant içirdi: ‘Ölmek üzereyim. Beni Kenan ülkesinde kendim için kazdığım mezara gömeceksin’ dedi. Şimdi lütfen firavuna bildirin, izin versin gideyim, babamı gömüp geleyim.” Firavun “Git, babanı göm, andını yerine getir” dedi. Böylece Yusuf babasını gömmeye gitti. Firavunun bütün görevlileri, sarayın ve Mısır’ın ileri gelenleri ona eşlik etti. Yusuf’un bütün ailesi, kardeşleri, babasının ev halkı da onunla birlikteydi. (Tekvin 50: 1-7)

Yakup’un oğulları, babalarının vermiş olduğu buyruğu tam tamına yerine getirdiler. Onu Kenan ülkesine götürüp Mamre yakınlarında Makpela tarlasındaki mağaraya gömdüler. O mağarayı mezar yapmak üzere tarlayla birlikte Hititli Efron’dan İbrahim satın almıştı. Yusuf babasını gömdükten sonra, kendisi, kardeşleri ve onunla birlikte babasını gömmeye gelenlerin hepsi Mısır’a döndüler. (Tekvin 50: 12-14)

Babası gibi Hz. Yusuf da vefat ettiğinde kutsal topraklarda gömülmek için vasiyette bulunmuştur. İsrailoğulları’nın Mısır’dan çıkarken O’nun naaşını yanlarında götürmeleri, bu vasiyeti unutmadıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, İsrailoğulları’nın Mısır’da yaşadıkları süre boyunca vaat edilmiş topraklar doktrinini hep muhafaza ettiklerini ve bir gün oraya dönme gayesini taşıdıklarını gösterir.

Yusuf yakınlarına, “Ben ölmek üzereyim” dedi, “Ama Tanrı kesinlikle size yardım edecek; sizi İbrahim’e, İshak’a, Yakup’a ant içerek söz verdiği topraklara götürecektir.” Sonra onlara ant içirerek, “Tanrı kesinlikle size yardım edecek” dedi, “O zaman kemiklerimi buradan götürürsünüz.” Yusuf yüz on yaşında öldü. Onu mumyalayıp Mısır’da bir tabuta koydular. (Tekvin 50: 24-26)

Musa Yusuf’un kemiklerini yanına almıştı. Çünkü Yusuf İsrailoğullarına, “Tanrı kesinlikle size yardım edecek, kemiklerimi buradan götüreceksiniz” diye sıkı sıkı ant içirmişti. (Çıkış 13: 19)

İsraililer Mısır’dan çıkarken Yusuf’un kemiklerini de yanlarında getirmişlerdi. Bunları Yakup’un Şekem’deki tarlasına gömdüler. Yakup bu tarlayı Şekem’in babası Hamor’un torunlarından yüz parça gümüşe satın almıştı. Burası Yusuf soyundan gelenlerin mülkü oldu. (Yuşa 24:32)

Mısır’da geçen dört yüz senenin ardından, İsrailoğulları Hz. Musa liderliğinde Filistin’e doğru yola koyuldular. Onlar bu toprakların Tanrı tarafından kendilerine verildiğine ve Tanrı’nın bu vaadini gerçekleştirmek için yardım edeceğine inanıyorlardı. Tevrat’taki aktarımlara göre yol boyunca gösterilen mucizelerle bu inanç desteklenmiştir.

Sizi Mısırluların boyunduruğundan çıkaracak, onların kölesi olmaktan kurtaracağım. Onları ağır biçimde yargılayacak ve kudretli elimle sizi özgür kılacağım. Sizi kendi halkım yapacak ve Tanrınız olacağım. O zaman sizi Mısırluların boyunduruğundan çıkaran Tanrınız Yahve'nin ben olduğumu bileceksiniz. Sizi İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a vereceğime ant içtiğim topraklara götüreceğim. Orayı size mülk olarak vereceğim. Ben Yahve'yim. (Çıkış 6: 6-8)

Ne var ki İsrailoğulları ilahi emre karşı gelmiş ve puta tapmışlardır. Bu yüzden Tanrı o kuşağın kutsal topraklara girmemelerini murat etmiş ve kırk sene boyunca onları çölde dolaştırmıştır.

İsraililer Mısır'dan çıktıklarında savaştıkları yaşta olanların tümü ölünceye dek çölde kırk yıl dolaştılar. Çünkü Yahve'nin sözünü dinlememişlerdi. Yahve bize verilmek üzere atalarımıza söz verdiği süt ve bal akan ülkeyi onlara göstermeyeceğine ant içmişti. Yahve onların yerine çocuklarını yaşattı. (Yuşa 5: 6-7)

1.2.2. Vadedilmiş Topraklar Uğrunda Kutsal Savaş

İsrailoğulları'nın kutsal topraklarda yerleşmesi kolay olmamıştır. Bölgede yaşayan halklarla sayısız çatışmalara giren İsrailoğulları, bu çatışmalarda onları alt etmeği başarmıştır. Tevrat'ın anlatımına göre bu zaferler bizzat Tanrı'nın müdahalesiyle gerçekleşmiştir. İsrailoğulları'nın girdikleri savaşlarda acımasız ve katı davranışları da ilahi talimatların icrası olarak sunulmuştur.

Tevrat'a bakıldığında, vadedilmiş topraklara dönüş olgusunun baştan itibaren korkunç şiddet olayları ile paralellik arz ettiği görülebilir. Bizzat Tanrı tarafından verilen şiddet talimatlarıyla İsrailoğulları sınırsız bir acımasızlığa psikolojik olarak hazır hale getirilmiştir.

Tevrat'ın anlatımına göre; İsrailoğulları'nı kutsal topraklara yönlendiren Tanrı'nın oldukça haşin talepleri bulunmaktadır. Yağmalama, savaştan askerlerle birlikte savaşa katılmayan kadınların ve çocukların da katledilmesi, hatta hayvanların da öldürülmesi gibi sert ve acımasız emirler İsrailoğulları'nın kutsal topraklar uğrunda savaşa yapabileceklerine bir sınır koymamaktadır.

Tanrı bölgenin yerli sakinleri olan yedi kavim (Hititler, Girgaşiler, Amoriler, Kenaniler, Periziler, Hiviler ve Yebusiler) ile etraftaki bölgelerde yaşayan kavimler arasında ayırım gözetmiştir. Bu yedi kavmin yaşadığı topraklar bizzat Tanrı'ya ait sayıldığı için onlar işgalci sayılmış, günahlarının büyüklüğü Tanrı'nın öfkesini üzerlerine çekmiştir. Onlara karşı çok sert emirler yağdıran Tanrı, İsrailoğulları'ndan bölgedeki bu yedi kavme karşı özellikle acımasız olunmasını, kesinlikle onlarla anlaşmaya varılmamasını, onlardan hayvanları da dâhil olmak üzere hiçbir canlının sağ bırakılmamasını, taş üzerinde taş bırakılmamasını, izlerinin adeta yeryüzünde yaşamamışçasına silinmesini emretmiştir. Tevrat'ta takip

edilen bu şiddet yanlısı üslup özellikle dikkat çekicidir. Yapılması emrolunan uygulamalar, Tanrı'ya karşı bir günahın işlenmemesi için teşvik edilmektedir. Sadece insanların değil hayvanların da katledilmesi emrinin gerekçesi ise açıklanmamıştır. Her halükârda bu talimatlar şiddete sevk eden dini dayanaklardır.

Ancak Tanrınız Yahve'nin miras olarak size vereceği bu halkların kentlerinde nefes alan hiçbir canlıyı yaşatmayacaksınız. Tanrınız Yahve'nin size buyurduğu gibi, onları –Hittit, Amor, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarını– tümüyle yok edeceksiniz. Öyle ki, ilahlara taparken yaptıkları iğrençliklere uymayı size öğretmesinler; siz de Tanrınız Yahve'ye karşı günah işlemeyiniz. (Tesniye 20: 16-18)

Öte yandan Tanrı civar bölgelerde yaşayan kavimlere barış teklif edilerek köleleştirilmelerinde, di-rendikleri takdirde ise çatışılmasında ve onları alt ettikten sonra şiddet sergilenmesinde de sakınca görmemiştir. Şiddeti teşvik eden bu ilahi doktrinler aslında bölgede kavimler arasında yaşanan çatışmalar sırasında uygulamada olan gerçeklerle örtüşüyordu. Bu yüzden, bu talimatlar sosyal bağlamda karşılığı olmayan kuralları vazetmeyip bilakis cari olan uygulamalara tanrısal köken özelliği kazandırıyordu.

Bir kente saldırmadan önce, kent halkına barış önerin. Barış önerinizi benimser, kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler. Ama barış önerinizi geri çevirir, sizinle savaşmak isterlerse, kenti kuşatın. Tanrınız Yahve kenti elinize teslim edince, orada yaşayan bütün erkekleri kılıçtan geçirin. Kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabilirsiniz. Tanrınız Yahve'nin size verdiği düşman malını kullanabilirsiniz. Yakınızdaki uluslara ait olmayan, sizden çok uzak kentlerin tümüne böyle davranacaksınız. (Tesniye 20: 10-15)

Bölge halklarına nasıl davranılması gerektiğini öngören bu talimatlar teoride kalmamıştır. Tevrat'ta yer alan anlatılara göre, kutsal topraklara doğru giderken kendilerine saldıran veya bir şekilde önlerine çıkıp tehlike oluşturanlarla çatışan İsrailoğulları bu hükümleri uygulamışlardır. Bölge halkları ile savaşlarda İsrailoğulları rakip ordu askerlerinin yanı sıra çocukları ve kadınları da katletmiş, sadece bakire kızları cariyeye yapmak üzere sağ bırakmış, bu halkların tüm mallarını da yağmalamışlardır.

Negev'de yaşayan Kenanlı Arat Kralı, İsrailoğulları'nın Atarim yolundan geldiğini duyunca, onlara saldırarak bazılarını esir aldı. Bunun üzerine İsrailoğulları "Eğer bu halkı tümüyle elimize teslim edersen, kentlerini büsbütün yok edeceğiz" diyerek Yahve'ye adak adadılar. Yahve İsrailoğulları'nın yalvarışını işitti ve Kenanlıları ellerine teslim etti. İsrailoğulları onları da kentlerini de tamamen yok ettiler. Oraya Horma adı verildi. (Sayılar 21:1-3)

Başan Kralı Og'la ordusu onlarla savaşmak için Edrei'de karşılarına çıktı. Yahve Musa'ya, "Ondan korkma!" dedi, "Çünkü onu da ordusuyla ülkesini de senin eline teslim

ettim. Amorlular 'ın Heşbon 'da yaşayan Kralı Sihon 'a yaptığının aynısını ona da yapacaksın." Böylece İsrail halkı kimseyi sağ bırakmadan Og 'la oğullarını ve ordusunu yok etti, ülkeyi ele geçirdi. (Sayılar 21:33-35)

Böylece Tanrımız Yahve, Başan Kralı Og 'u ve halkını da elimize teslim etti. Hiçbirini sağ bırakmadan hepsini yok ettik. Bütün kentlerini ele geçirdik. Ele geçirmediğimiz tek kent kalmadı. Hepsi altmış kentti: Başan 'da Og 'un ülkesi olan bütün Argov bölgesi. Bütün bu kentler yüksek surlarla, kapılarla, sürgülerle sağlamlaştırılmıştı. Bunlardan başka surla çevrilmemiş birçok köy de vardı. Heşbon Kralı Sihon 'a yaptığımız gibi hepsini yok ettik. Her kenti, kadın, erkek ve çocuklarla birlikte, tümüyle yok ettik. Hayvanlara ve kentlerdeki mallara ise el koyduk. (Tesniye 3: 3-7)

Yahve 'nin Musa 'ya verdiği buyruk uyarınca, Midyanlılara savaş açıp bütün erkekleri öldürdüler. Öldürdükleri arasında beş Midyan kralı –Evi, Rekem, Sur, Hur ve Reva– da vardı. Beor oğlu Balam 'ı da kılıçla öldürdüler. Midyanlı kadınlarla çocuklarını tutsak alıp bütün hayvanlarını, sürülerini, mallarını yağmaladılar. Midyanlılar 'ın yaşadığı bütün kentleri, obaları ateşe verdiler. İnsanları, hayvanları, yağmalanmış bütün malları yanlarına aldılar. (Sayılar 31: 7-11)

Tevrat'a göre İsrailoğulları'nı bu dehşet verici davranışlara, yağmacılığa ve toplu imhaya bizzat Hz. Musa'nın kendisi teşvik etmiştir. Yapılan uygulamaların bizzat ilahi emir olduğunu ve yerine getirilmediğinde peygamber tarafından icrasının talep edildiğini ortaya koyan bu durum, şiddete yönelik motivasyon sağlayan önemli bir etken sayılabilir. Tevrat'taki bu emirler Tanrı'ya atfedilmekte, İsrailoğulları'nın sadece Tanrı'nın talimatlarını icra eden bir aracı olduğu izlenimi verilmektedir. Bu bağlamda, kutsal metinlerde şiddet yanlısı bir Tanrı ve peygamber imajı çizilmektedir.

Musa savaştan dönen ordu komutanlarına –binbaşılara, yüzbaşılara– kızdı. Onlara, "Bütün kadınları sağ mı bıraktınız?" diye çıkıştı. "Bu kadınlar Balam 'ın verdiği öğüde uyararak Peor olayında İsraililer 'in Yahve 'ye ihanet etmesine neden oldular. Bu yüzden Yahve 'nin topluluğu arasında ölümcül hastalık ortaya çıktı. Şimdi bütün erkek çocukları ve erkekle yatmış kadınları öldürün. Yalnız erkekle yatmamış genç kızları kendiniz için sağ bırakın. (Sayılar 31: 14-18)

Kutsal topraklara giriş Hz. Musa'nın halefi Yuşa b. Nun zamanında, çölde doğan yeni kuşağa nasip olmuştur. Bu süre zarfında pek çok mucizevi olaylar gerçekleşmiştir. Bölgedeki halklarla çatışan İsrailoğulları, atalarının yani Hz. İbrahim'in, Hz. İshak'ın ve Hz. Yakup'un ve eşlerinin mezarının da bulunduğu el-Halil şehrini ele geçirinçeye kadar durmamış ve saldırılarını sürdürmüşlerdir. Bu savaşlar sırasında katledilenler sadece savaş alanında bulunanlar değildi; daha ötesi insanların katledilmesiyle

yetinilmemiş, hayvanlar dahi öldürülmüştür. Bu yüzden İsrailoğulları'nın kutsal topraklara yerleşirken yaptıkları buradaki her şeyin toplu imhası şeklinde değerlendirilmelidir.

Kentin surları çöktü. Herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girdi. Böylece kenti ele geçirdiler. Kadın erkek, genç yaşlı, küçük ve büyük baş hayvanlardan eşeklere dek, kentte ne kadar canlı varsa, hepsini kılıçtan geçirip yok ettiler. (Yuşa 6: 20-21)

Sonra kenti içindekilerle birlikte ateşe verdiler. Ancak altını ve gümüşü, tunç ve demir eşyayı Yahve'nin Tapınağı'nın hazinesine koydular. (Yuşa 6: 24)

Şimdi git, Amaleklilere saldır. Onlara ait her şeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın erkek, çoluk çocuk, öküz, koyun, deve, eşek hepsini öldür. (I. Samuel 15: 3)

Yahudi kutsal metinlerinde İsrailoğulları'nın bölgede yerleşmek uğrunda girdikleri savaşlar Sayılar kitabından itibaren anlatılmaktadır. Daha Hz. Musa zamanında başlayan bu süreç Hz. Davut'a kadar devam etmiştir. Hâkimler Dönemi ve Krallar Dönemi diye isimlendirilen bu süreç iki asırdan fazla sürmüştür. Birleşik İsrailoğulları kabilelerinin oluşturduğu ilk Yahudi devleti Hz. Davut zamanına denk gelmektedir. O'nun oğlu ve varisi Hz. Süleyman zamanında ise dış ilişkilerde görece diplomatik ilişkilere ağırlık verilmiştir. Yahudilikte Hz. Davut ve Hz. Süleyman, peygamber yönlerinden ziyade kral yönleriyle öne çıkmaktadır. Kutsal metinlerdeki anlatılara göre Hz. Davut'a kadar geçen dönemde çeşitli kavimlerle savaşlar olduğu halde Hz. Süleyman dönemi, isminin anlamına benzer şekilde selamet dönemi olmuştur. O'nun döneminde civardaki kabilelerle kurulan evlilik bağları, savaştan ziyade diplomatik ilişkileri kuvvetlendiren girişimler olarak değerlendirilmiştir. Bu politika sayesinde devlet gücünü savaşlarda tüketmek yerine kalkınmaya yönlendirmiş, böylece tarih en kuvvetli ve şaşaalı Yahudi devletine şahit olmuştur.

Hz. Süleyman'ın vefatının ardından kabileler arasındaki ihtilaflar devletin parçalanmasıyla sonuçlanmış, kuzeydeki kabileler İsrail, güneydeki kabileler Yehuda krallığında varlıklarını sürdürmüşler. Kısa zaman içerisinde bölgenin Mısır, Asur, Babil gibi kudretli devletlerinin tabiiyetine geçen Yahudiler için sonraki tarihler hep kayıplar getirmiştir. M.Ö. 720'lerde İsrail devleti yıkılmış, buradaki 10 kabile dünyaya dağılıp kaybolmuşlardır. M.S. 587'de Yehuda devleti yıkılmış, Yahudiler için Babil topraklarında sürgün hayatı başlamıştır. Yarım asır sonra sürgün bitse de egemen bir Yahudi devleti kurulamamış, Yehuda'da Perslerin yönetiminde yaşayan Yahudiler iki asır sonra Büyük İskender'in tebaası olmuşlardır. Makkabiler İsyanı ile M.Ö. 160'larda Yahudi egemen devleti kurulsa da ömrü uzun olmamış, bölge Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Özgürlük uğrunda sürekli ayaklanan Yahudilerin azmini kırmak için Roma bölgeye büyük bir ordu göndermiş, yaşanan şiddetli çatışmaların ardından M.S. 70'te Kudüs'teki kutsal mabedi yıkılmış ve Yahudileri bölgeden sürgün etmiştir. Bu tarihten itibaren 1948'e kadar geçen süre Yahudi tarihinde Büyük Sürgün veya Diaspora Dönemi diye isimlendirilmektedir. Bu

süre zarfında Kudüs merkezli bir devlet Yahudilerin hayalini süslemiştir. Bu hayale dayanan idealler ve uygulamalar kuşaktan kuşağa aktararak “Siyon’a Dönüş Ülküsü” şeklinde ulusal bir ideolojinin harcını oluşturmuştur.

1.2.3. Siyon’a Dönüş Ülküsü

Yahudi kutsal kitabında Kudüs’ün adlarından biri Siyon olarak geçer. Literal anlamda Yahudilikte Kudüs davasını ifade eden Siyonizm, dünyanın çeşitli ülkelerine dağılmış Yahudileri kutsal topraklara toplayıp başkenti Kudüs olan bir Yahudi devleti inşa etmeyi ve burada özgür bir şekilde yaşamalarını sağlamayı hedefleyen ideolojidir. Vadedilmiş topraklar doktrini ve Mesih inancı ekseninde şekillenen Siyon’a Dönüş Ülküsü, kutsal metinlere dayandırılır. Bu inanişaya göre Tanrı, atalarıyla yaptığı ahitleşmelerden dolayı kutsal toprakları İsrailoğulları’na vermiştir. Buranın gerçek sahibi ve üzerinde yaşamaya yegâne hak sahibi olanlar İsrailoğullarıdır. Tanrı yaptıkları hatalardan dolayı sürgünle cezalandırmış olsa da bir gün onları bu topraklara geri toplamak için Mesih gönderecektir. Kudüs, Tanrı’nın özel şehri, mahrem alanıdır ve kutsal metinlerde Tanrı’nın Kudüs’te bulunması Yahudilerin Kudüs’te ikameti ile aynileştirilmiştir.

Yahve şöyle diyor: Ey Siyon kızı, kalk ve mutlu ol, çünkü aranızda yaşamaya geliyorum. O gün birçok ulus Yahve’ye bağlanacak, O’nun halkı olacak. O zaman aranızda yaşayacağım. ... Yahve kutsal topraklarda Yahuda’yı kendi payı olarak miras edinecek ve Kudüs’ü yine seçecek. (Zekeriya 2:10-12)

Siyon’a dönecek ve Kudüs’te oturacağım. (Zekeriya 8:3)

Ve şöyle diyor orduların Yahve’si: Halkımı doğudaki, batıdaki ülkelere kurtarıp geri getireceğim. Onlar Kudüs’te yaşayacaklar. (Zekeriya 8:7-8)

Sana merhamet eden Yahve şöyle diyor: Dağlar yerinden kalksa, tepeler sarsılrsa da sadakatim senin üzerinden kalkmaz, esenlik antlaşmam sarsılmaz. Ey kasırgaya tutulmuş, avuntu bulmamış ezik kent! Taşlarını koyu harçla yerine koyacak, temellerini lacivert taşıyla atacağım. Kale burçlarını yakuttan, kapılarını mücevherden, surlarını değerli taşlardan yapacağım. (Yeşaya 54: 11-12)

Orduların Yahve’si şöyle diyor: Bütün ulusları sarsacağım, değerli eşyalarını buraya getirecekler. Ben de bu tapınağı görkemle dolduracağım. (Hagay 2:7)

Kutsal metinlerdeki bu ve benzeri pasajlar Yahudilerin en sonunda bir gün Tanrı’nın yardımıyla Kudüs’e döneceklerini ve belirtilen vaadin gerçekleşeceğini düşünmelerini sağlamıştır. Yaklaşık iki bin yıl süren Büyük Sürgün Dönemi’nde Yahudiler Kudüs’ü hafızalarından hiç silmemiş, oraya dönmek

için sürekli çaba göstermişlerdir. Yahudi takviminde en önemli bayramlar sayılan Yom Kipur ve Pesah bayramlarında okunan dualarda geçen “Seneye Kudüs’te” tabiri, dönüş hedefini daima canlı tutmuştur. Yahudi tarihinde ortaya çıkan sahte Mesihler de hep bu duyguya hitap etmişlerdir. Siyonizm akımı bu idealin yansıması olup 14 Mayıs 1948’de somut ürününü ortaya koymuştur.

Kudüs’ün sürekli Yahudilerin gündeminde kalmasını sağlayan, onun dini konumu olmuştur. Kible olan bu şehre yönelip günlük ibadetlerini yapan Yahudiler ile Kudüs arasında özel, deruni bir bağ kurulmuştur.

Senede üç defa icra edilen hac ibadeti sırasında okunan dualar arasında, bayramlarda ve özel günlerde okunması gereken dualar bulunmaktadır. Bu dualarda da Kudüs’e yapılan atıflara yer verilmektedir. Maddeler halinde ifade edilirse bu dualarda Tanrı’nın Kudüs’te oturması, Tanrı’nın evinin Kudüs’ün ortasında olduğu, gelecek dünyada (*olam ha-ba/ahiret* veya Mesihî dönem) Kudüs’ü ziyaret etmenin mükâfatının verileceği, Tanrı’nın Yahudileri sürgünden Kudüs’e götürmesi, Kudüs’ün 12 kabilenin birlikteliğinin sembolü ve şükretme mevkiî olması, Tanrı’nın İsrailoğulları’na olduğu gibi Kudüs’e de özel ihtimamı, Tanrı’dan niyazda bulunurken diğer hatırlı, kıymetli varlıklarla birlikte Kudüs’ün de zikredilmesi, Tanrı’nın Kudüs’e öfkесinin bitmesi niyazı, Siyon Dağı’na, mabede, isminin terennüm edildiği mukaddes evine ve Kudüs’e de acıması için O’na yalvarma, Kudüs’e yas tutanların teselli edilmesi niyazı, Kudüs’ün en kısa zamanda inşa edilmesi ve sokaklarında gençlerin neşeli seslerinin duyulması niyazı gibi hususlar yer almaktadır. (Sidur Kol Yaakov, 35, 87, 91, 133, 175, 177, 217, 263, 291, 415, 471, 475, 483, 487, 509, 531, 793, 875, 947.)

1.2.4. Teoriden Pratiğe: Yahudi Devleti Kurma Çabaları

Yahudiler Büyük Sürgün Dönemi’nin daha başından itibaren Kudüs’e tekrar yerleşip burada bir devlet tesis etmeye gayret etmiş veya en azından mabedi inşa etme uğrunda çabalamışlardır. Bu doğrultuda askeri ve diplomatik girişimlerini hiç eksik etmemiş, gerekirse savaşmaktan, gerekirse yöneticilere rüşvet vermekten ve gerekirse çeşitli lobi faaliyetlerinde bulunmaktan geri durmamışlardır. Tüm bu uygulamalar, Yahudi hafızasında Siyon’a Dönüş Ülküsü’nü besleyen tarihi olaylardır.

Yahudiler M.S. 115’te Akdeniz havzasını kapsayan ve Roma imparatorluğunu derinden sarsan bir isyan başlatmışlardır. Bu ayaklanma, mabedin yıkılmasından sonra Yahudilerin Roma’ya karşı başlattıkları ilk büyük savaş idi. İsyanı bastıran Romalı komutanın ismiyle Kitos Ayaklanması diye isimlendirilen bu ayaklanma Yahudi kaynaklarında “Mered ha-Galuyot/ ha-Tfutsot” yani Diaspora Ayaklanması şeklinde isimlendirilmiştir. Çatışmalar Kuzey Afrika’daki kolonileri, Kıbrıs’ı ve Mezopotamya’nın çeşitli bölgelerini kapsamıştır. M.S. 117’ye kadar süren ve çok acımasızca bastırılan bu ayaklanmada toplamda 500.000 civarında insan hayatını kaybetmiştir. Roma’yı derinden sarstıkları için Yahudilerin savaş ruhu dinmemiş, Mesih’in yakında geleceği söylentileri yayılmıştır. Bu propaganda sonucunda

ufak çaplı çatışmalar yaşansa da zirve noktayı teşkil eden Bar Kohba Ayaklanması ile Yehuda bölgesi tekrar ciddi çatışmalara sahne olmuştur.

Bu ayaklanma Yahudi tarihinde girilen en geniş çaplı savaş diye bilinir. M.S. 132'de başlayan savaş ismini Şimon isimli liderin "Yıldızın Oğlu" lakabından almıştır. Onun ilahi kurtarıcı Mesih olduğuna inanan halk kutsal savaş inancıyla yaklaşık 600.000 kişilik ordu kurmuş, hatta Yahudilerin dışladığı topluluk olan Samiriler de orduya katılmışlardır. Yahudiler Roma ordusunu dize getirmiş, Kudüs'ü ve bölgeyi ele geçirmiş, Yahudi devletini tesis etmişlerdir. Ancak bu sırada mabedin inşa edilmesi teşebbüsüne yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. Ayaklanmayı bastırmak için Roma'nın en başarılı lejyonları bölgeye gelmiştir. Kanlı çatışmalar sonrası Yahudileri alt eden komutan Julius Severus halkın tekrar ayaklanma cesaretini kırmak amacıyla isyanın elebaşlarını öldürmeden vücutlarını demir taraklarla tarayarak cezalandırmıştır. İmparator Hadriyanus Yahudilerin şehre girmesini yasaklamış, itaatsizliği idam ile cezalandırmıştır. Nitekim halkın hafızasından silmek amacıyla Kudüs'ü tamamen yıkıp şehrin zeminini sabanla sürdürmüş, şehrin harabeleri üzerinde Aelea Capitolina isimli Roma tipli yeni bir şehir inşa etmiştir. İsyanın acımasızca bastırılması sırasında yaşadıkları travmanın etkisiyle Yahudiler sonraki süreçte ayaklanmaya cesaret edememiş, daha çok sivil girişimlerle ve bir başka devlet nezdinde lobi çalışmalarlarıyla emellerine erişmeye gayret etmişlerdir.

Dönek Julian diye bilinen, M.S. 361-363 arasında Roma imparatoru Filavius Julian ile yakın ilişkiler geliştiren Yahudiler, onun desteğiyle Kudüs'teki Hristiyanları buradan çıkarmak ve mabedi yeniden inşa etmek istemiş, ancak imparatorun ölümü sebebiyle hedeflerine ulaşamamışlardır.

Kudüs'te mabet yapımıyla ilgili ikinci diplomatik girişim yaklaşık bir asır sonra, İmparator II. Theodosius'un eşi Eudoxia'nın Kudüs Valisi olduğu sırada gerçekleşmiştir. Hristiyan kroniklerin verdiği bilgiye göre, yüklü miktarda rüşvet karşılığında şehirde Yahudi Mahallesi kurma sözü aldıktan sonra Yahudiler, "Kudüs'te krallığımız kurulacaktır" şiarıyla Bizans ve Babil topraklarında yaşayan dindashlarına mektup yazarak onları şehre davet etmişlerdir. Bu haber Yahudileri heyecanlandırmış, mabedin inşa edileceğine dair umutlarını artırmıştır. Akın akın Kudüs'e gelen Yahudilerden rahatsız olan yerli Hristiyanlar bu durumu çevredeki din adamlarına haber vermişlerdir. Nusaybinli din adamı Barsauma müritleriyle şehre çıkarma yapmış ve onun baskısıyla Yahudiler şehirden kovulmuştur.

Perslerin 614'te Kudüs'ü ele geçirmesiyle Yahudiler şehre tekrar gelebilmişlerdir. Sasanilerle Bizans arasındaki savaştan faydalanan Yahudiler Sasanilerle işbirliğine girmiş ve Kudüs'ü alıp kendilerine bırakması karşılığında Pers ordusuna yaklaşık 20.000 asker ile katılmışlardır. Kuran-ı Kerim'de Rum Suresi'nde de işaret edilen bu savaşta, Bizans yenilince Persler Kudüs'ü Yahudilerin yönetimine bırakmışlardır. Yerli halka karşı yapılan katliamda yaklaşık 70.000 Hristiyan öldürülmüş, Hristiyanların kiblesi olan Kıyamet Kilisesi yağmalanmış ve kutsal mezar yakılmıştır. Yahudilerin bölgede uyguladıkları

tedhişi abartılı bulan Sasaniler yaklaşık üç sene sonra yönetimi onlardan alıp Hristiyanlara devretmişlerdir. Bu sefer Hristiyanlar intikam almaya konulunca Yahudiler şehirden kaçmak zorunda kalmışlardır.

638'de şehir Müslümanların eline geçtiğinde Yahudiler Kudüs'e tekrar gelebilmişlerdir. Bazı tarihçiler Hz. Ömer'in Yahudilere şehre yerleşme izni vermediğini ifade etse de, bu görüş pek yaygın değildir. Müslümanlar zamanında Yahudiler serbest şekilde Kudüs'e gelebilmiş, ibadetlerini icra edebilmiş, buraya yerleşmişlerdir. Müslüman hâkimiyetindeki Kudüs'te ufak Yahudi mahalleleri ve sinagoglar bulunmuştur. Asırlar boyunca şehre geliş serbest olsa da Talmud'da yer alan *Şaloş ha-Şevuot/Üç Yemin* düsturuna (Ketubot 111a) binaen Yahudiler Kudüs davasından vazgeçmiş, bunun için Mesih'in gelişi gibi ilahi müdahaleyi beklemişlerdir. Bu düstura göre Yahudilerin kutsal topraklara dönüşü zor kullanarak olmamalı, aralarında yaşadıkları milletlere karşı ayaklanmamaları ve diğer uluslar üzerinde otorite kurmamaları gerekmektedir. Bu yaklaşıma göre Yahudiler için devlet bizzat Tanrı'nın kontrolünde Mesih tarafından kurulacaktır ve o gelinceye kadar sabırla beklenmesi gerekir. Bin seneden uzun süre boyunca Yahudilerin Kudüs'e dönme girişimi bağlamında tarih sadece Urfa'da ortaya çıkan David Alroy (12. yy.) ve İzmir'de ortaya çıkan Sabetay Sevi (vef. 1676) gibi iki örneğe şahit olmuştur. Onlar kendilerini Mesih ilan etseler de Yahudiler arasında hatırı sayılır büyüklükte etki doğurmamışlardır. Özetle, Müslümanların yönetimindeki serbestlikten memnun olan Yahudiler Kudüs'e gelip burada devlet kurma davasını gütmemişlerdir.

19. yüzyılda Avrupa'da Yahudiler arasında Siyonizm akımı ortaya çıkmıştır. Bu akım, Filistin toprakları üzerinde bir Yahudi devleti kurmayı amaçlamıştır. Bunun için bölgede demografik varlık oluşturma amacıyla Siyonist liderler *aliyah*, yani dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Yahudilerin Filistin topraklarına göç edip oraya yerleşmelerini organize etmişlerdir. Filistin o dönemde Osmanlı'nın elinde olduğu için devlet kurma hedefinin gerçekleşmesi süreci 1917'nin son günlerinde bölgenin İngilizlerin eline geçmesiyle başlamıştır. Dünyanın dört bir yanından getirilen Yahudiler bölgeye ve birbirlerine uyum konusunda mesafe kat ettikten sonra 1948'de İsrail Devleti kurulmuştur.

Yahudiler arasında Siyonizm'e farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bazıları Siyonizmi benimserken özellikle ultra-Ortodoks Yahudiler bu akımı yozlaşma olarak görmüştür. Dindar Yahudiler Siyonistlerin Talmud'daki Üç Yemin düsturunu bozduklarını ifade ederler. Bu düstur Yahudi devletinin bizzat Tanrı'nın kontrolünde Mesih tarafından kurulacağını ve o zamana kadar sabırla beklenmesi gerektiğini ifade ettiği halde Siyonistler Tanrı'dan rol çalmış ve ilahi iradesine karşı gelmiş, devlet kurmaya çalışmakla Yahudi geleneğini bozmuşlardır. Bu yüzden Siyonizm karşıtı dindar Yahudiler İsrail devletini gayrimeşru sayar ve onun şeytani bir plan olduğunu, Tanrı'ya karşı isyan anlamına geldiğini, bu yüzden de yıkılması gerektiğini savunurlar.

ÇERÇEVE 1: İSRAİL VE TERÖR

İSRAİL'İN KURULUŞ SÜRECİ VE SONRASINDA TERÖR EYLEMLERİ

İsrail'in 7 Ekim sonrasında Gazze'de sergilediği davranış tarzı; sivil ve asker yöneticiler, insan hakları uzmanları, akademisyenler ve medya mensupları tarafından sık sık "hukukla sınırlı bir devlet gibi değil bir terör örgütü gibi hareket etmek" ifadeleriyle tanımlandı. Aslında, İsrail'in kuruluşu öncesi tedhiş ve kuruluşu sonrası işgalci politikalar uygulanan süreci yakından takip edenler için bu tarz hiç şaşırtıcı değildi. İsrail'in kuruluş sürecinde ve sonrasında üst düzey askeri, bürokratik ve siyasi elitlerin Haganah, Stern ve Irgun gibi terör örgütlerinde önemli roller üstlenmiş olmasının terörün bir devlet politikası olarak devamlılık kazanmasında önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür.

İngilizler tarafından Filistin topraklarında kurulan Manda yönetimi döneminde, İsrail Devleti'nin kuruluşunu hazırlamak, bölgeyi asıl sahipleri olan Filistinlilerden arındırarak Yahudi yerleşim yerleri kurmak amacıyla, bugünkü İsrail Ordusu'nun nüvesini oluşturan terör örgütleri eliyle, genellikle Filistinlilere, zaman zaman da İngilizlere ve diğer Batılı devletler ile uluslararası kuruluşların temsilcilerine yönelik çeşitli terör eylemleri gerçekleştirilmiştir. Filistinlilere yönelik terör eylemleri ve katliamlar neredeyse kanıksanmakla birlikte kuruluş ve sonraki işgal sürecinde desteğini esirgemeyen Batılı ülkelerin ya da uluslararası örgütlerin temsilcilerine yönelik saldırılar ve bu saldırılar sonrası yaşanan "sessizlik" dikkat çekicidir.

İsrail'in kuruluş sürecinde Siyonist terör örgütleri tarafından Filistinlilere korku salmak ve topraklarından kaçırılmak amacıyla birçok terör eylemi gerçekleştirilmiştir. Örneğin; Irgun tarafından Hayfa'da bir pazar yerine düzenlenen bombalı saldırıda (Temmuz 1938) 35 Filistinli, Hagana tarafından Balad Alşeh köyüne yapılan saldırıda (Ocak 1947) 60 Filistinli, Irgun tarafından Hayfa'da düzenlenen bombalı saldırıda (Haziran 1947) 74 Filistinli, Hagana tarafından Yazor köyüne yapılan saldırıda (Ocak 1948) 20 Filistinli, Hagana tarafından Sasa köyüne yapılan saldırıda (Şubat 1948), kadın, yaşlı ve çocuklardan oluşan 60 Filistinli, Irgun tarafından Nasruddin köyüne yapılan saldırıda (Nisan 1948) köyün tüm evleri yıkılarak 50 Filistinli öldürülmüş, Irgun ve Lehi tarafından Deir Yasin Köyüne yapılan ve o zamana kadar yaşanan en vahşi saldırıda köydeki evlerin tümü yıkılmış

ve tüm sakinleri (250 kişi) katledilmiştir. Nekbe sürecinde Filistinlilere karşı gerçekleştirilen geniş çaplı etnik temizlik kapsamında onlarca büyük katliam yapılmış, 1949'a kadar 500'ün üzerinde Filistin köyü yok edilmiş ve toplamda 900 bin Filistinli evlerini terk etmek zorunda bırakılmıştır.

Siyonist terör örgütlerinin Filistinliler dışındaki hedeflere yönelik saldırılarına bakıldığında; İngiliz Manda Yönetimine bağlı Kudüs ve Tel Aviv göçmen bürolarının Irgun tarafından bombalanması (Şubat 1944), Kudüs, Yafa ve Hayfa'daki İngiliz istihbarat merkezlerinin Irgun tarafından bombalanması sonucunda 5 İngiliz askerinin öldürülmesi (Mart 1944), Hagana ve Irgun organizasyonu ile İngiliz Mandasının istihbarat ve yönetim merkezi olarak kullanılan King David Oteline yönelik saldırıda (1946) 41 Filistinli, 28 İngiliz, 17 Yahudi ve 5'i diğer milletlerden olmak üzere 91 kişinin öldürülmesi, Kudüs'te İngiliz askerlerinin kullandığı kantine yapılan bombalı saldırıda 12 İngiliz askerinin öldürülmesi (Mart 1947), Hayfa'daki İngiliz Askeri Karakolu'na bomba yüklü araçla yapılan saldırıda 13 İngiliz askerinin öldürülmesi (Ağustos 1947), Irgun tarafından İngiliz Askeri Kampına yapılan saldırıda (Nisan 1948) 1'i general olmak üzere 8 İngiliz askerinin öldürülmesi dikkat çekmektedir.

İsrail'in Balfour Deklarasyonu ve Manda Yönetimi sürecindeki destekleri sebebiyle kuruluş aşamasında çok şey borçlu olduğu İngiltere'nin Sömürgeler Bakanı Lord Walter Moyne, Struma Faciasında suçlu olduğu ve Arap yanlısı olduğu gerekçeleriyle Stern mensubu Mısır vatandaşı iki Yahudi tarafından Kahire'de düzenlenen suikastla (Kasım 1944) öldürüldü.

Filistin meselesi bağlamında çıkan Arap-İsrail Savaşı'nın son bulması için BM tarafından arabulucu olarak görevlendirilen ve hazırladığı planın içeriğinden Siyonistlerce rahatsızlık duyulan Kont Folke Bernadotte, Stern terör örgütü tarafından Kudüs'te düzenlenen bir suikastla (Eylül 1948) BM gözlemcisi Albay André-Pierre Serot ile birlikte öldürüldü. İsveç Kraliyet ailesi mensubu olan Kont Bernadotte, II. Dünya Savaşı sırasında diplomat olarak görev yaparken Nazi Almanyasında binlerce Yahudi'nin serbest bırakılmasında aktif rol oynamıştı.

İsrail'in müttefiklerini hedef alan bir diğer ilginç eylemi de Altı Gün Savaşları esnasında Amerikan Deniz Kuvvetlerine ait USS Liberty Gemisi'nin İsrail Ordusu tarafından vurulması (Haziran 1967) olayıdır. 34 Amerikan vatandaşının öldüğü ve 171'inin yaralandığı

saldırıda İsrail, USS Liberty Gemisi'ni Mısır gemisi ile karıştırdığı için “yanlışlıkla” vurduğunu iddia etse de, 800'ü aşkın roket ve 3000 civarı merminin kullanıldığı saldırıya ilişkin olarak Amerika tarafından hazırlanan raporlar geminin kasıtlı bir şekilde vurulduğunu göstermektedir. Ancak bu raporlar bile ertesini yıl ABD'nin İsrail'e yardımını 4 katına çıkarmasına ve istihbarat anlaşması imzalamasına mani olmamıştır.

Yukarıda bahsedilen nitelikteki eylemlerde İsrail'in siyasi, bürokratik ve askeri eliti de karar alma ve uygulama aşamalarında önemli roller üstlenmişlerdir. Aşağıda terör eylemlerinde pay sahibi olan önde gelen siyasi figürler bağlamında fikir vermek adına sınırlı sayıda örnek daha sonra görev yaptıkları unvanlarıyla birlikte yer almaktadır.

Stern terör örgütü tarafından düzenlenen Lord Moyne (1944) ve Kont Bernadotte (1948) suikastlerinin planlama ve karar süreçlerinde İzak Şamir (Başbakan) bulunuyordu.

Haganah'a bağlı Irgun'un liderliğini yapan Menahem Begin (Başbakan), Manda yönetimine karşı gerçekleştirilen King David Oteli saldırısının (1946) emrini verdi. Begin, Deir Yasin Katliamındaki (1948) rolüyle de hafızalarda yer edinmiştir.

Kariyerine Haganah terör örgütünde başlayan Moşe Dayan'ın (Savunma Bakanı - Genel Kurmay Başkanı) liderliğini yaptığı birlikler Filistin şehri Lida'da 426 (1948) Filistinliyi katletti.

Haganah'ta komando ve yönetici pozisyonlarında bulunduğu dönemde çok sayıda terör eyleminde görev yapan İzak Rabin (Başbakan-Savunma Bakanı-Çalışma Bakanı) Oslo Anlaşması'na imza atması sebebiyle aşırı sağcı bir Yahudi olan Yigal Amir tarafından düzenlenen suikast (1995) sonucunda öldürüldü.

Haganah terör örgütü kökenli Ariel Şaron (Başbakan - Savunma Bakanı) birçok katliama imza attı. 600 askerle gerçekleştirdiği Kibya Köyü Baskını'nda (1953) 67 Filistinliyi katlederek iki Filistin köyünü de ateşe verdi. Beyrut Kasabı olarak da bilinen Şaron, kuşatma altına aldığı Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında İsrail yanlısı Falanjist milislerin kamplara girerek 3.500 Filistinli sivil katletmesinin (1982) yolunu açtı.

19. Yüzyıl Sonunda Kudüs'te Bir Çarşı

Kale Önünde Osmanlı Askerleri

Fotoğraflarla Osmanlı Döneminde Kudüs, TBMM Kütüphanesi 82-4592

Kudüs Elyafa Kapısında Sultan Abdulhamid'in Tahta Çıkış Kutlaması -1906

Fotoğraflarla Osmanlı Döneminde Kudüs, TBMM Kütüphanesi 82-4592

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Filistin'de Bir Düğün - Haziran 1904

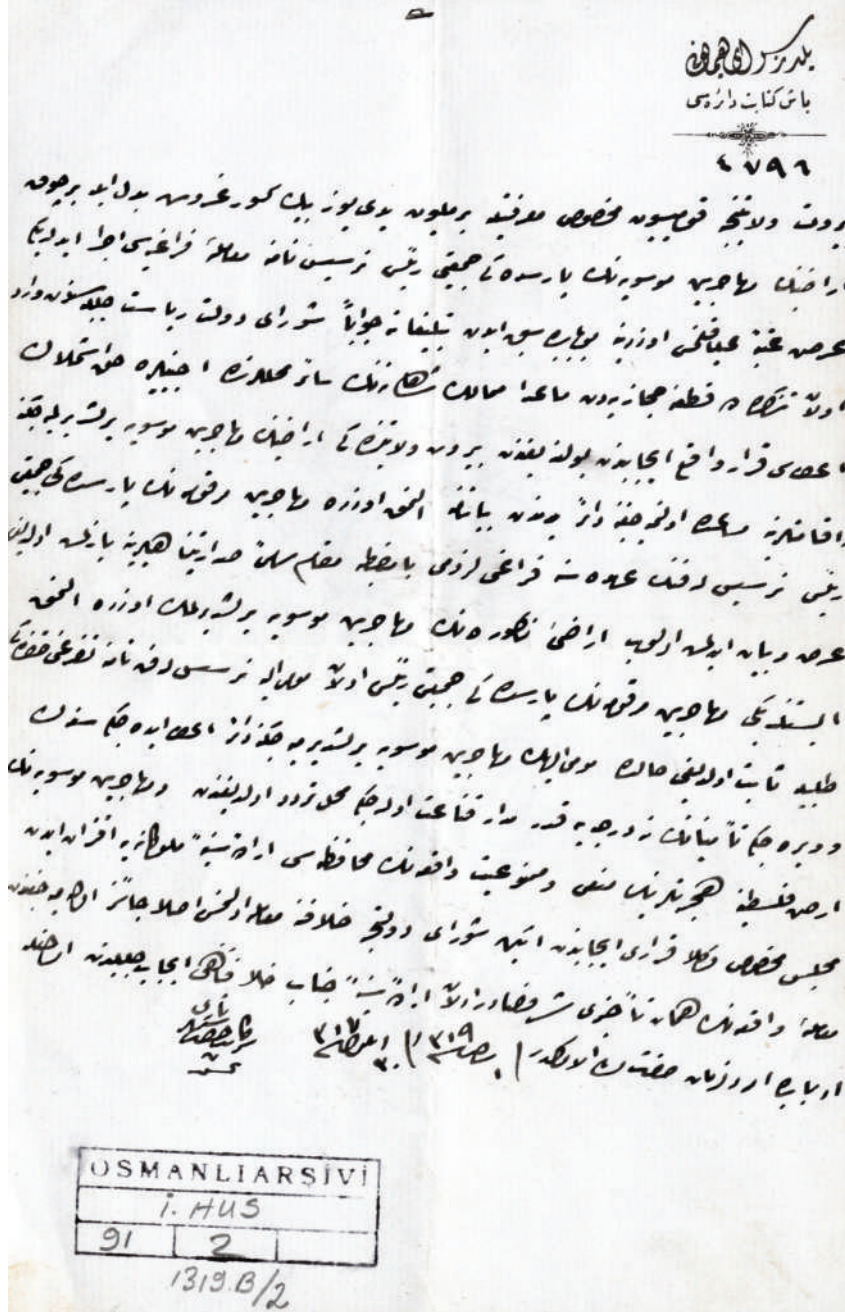
Fotoğraflarla Osmanlı Döneminde Kudüs, TBMM Kütüphanesi 82-4592

Kudüs Halkının Padişaha Teşekkürü

Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa edilip zamanla harap olan su yollarının tamiriyle Mescid-i Aksa ile Kubbetü's-Sahra arasındaki havuz ile sebil ve şadırvanlara su verilmesinden dolayı Kudüs ahali ve ileri gelenleri tarafından yazılan teşekkür mektubu

Musevilerin Filistin'e Göçlerinin Engellenmesi

Musevilerin Filistin topraklarına göç etmelerinin engellenmesi
ve bu konudaki yasağın sürdürülmesi

Meşrutiyet'in İlanından İstifade Ederek Filistin'e Yerleşmek İsteyen Yahudilerin Engellenmesi

مجلس وکلای فلسطین

جلد و ورقه	حاضر بولنا نه ذوات قمامك اساسی	شماره ورقه
مجلسك كشافی		تاریخ
بیت		۱۹۴۷
بیت		۷

شماره اولاد نه موارد منسوب و رزناك نوعیه خصوصه مالی با بیانی ورائی اوله سیز و نو نومردی بجه حواله سی رچی و ماغرفانی دگی ناچ قضا و ادرسی

نوعه	شماره و ملفوظاتی	اوراق و طبعی نومردی	تاریخ حواله سی

خصوصه مالی

قدس شریفه مشروطیه اداره لك اعلامه اوزیمه صون اهلایه هر برینه اوتدنه بری برورده ایلدكلی آمال و منافع دینی و سیاح نه احمقان نقدی ایتدندنه ناسی امر ادراره شكلاک تکلفده اولدین و قدسه توطیه و اقامت فوضه العاده بریل و انزها لک کوشکده اولاده جماعت موسوب ده الهیله نفوسه کیم برنام و صفت و تا بیعت فیه ایتدینیه داخل اولاده اقا منزه مطلقا و مصاحبه حاصل اید کیم تأیید مستحق ایضاح بولدی بیانیله شکل اداره حاضر نه لکه دهکا بولده بر مقیاسه تأسیس و اصلاحی و مقصدا علمه شایسته قدسی لاجنه اولاده ناصره قضا سله مرکز لویه بعدما قرسی جریله کافی السابجه علمه اعاده ایتلای لزومنه دار قدسی شریف مقر فانی تهر لایک ملخوشیلد برابر کوشد لکینه دار و اخیله نظامنده اول و اضر و اولاده نفاک طاقیلد مطالبه و ایجابی مذاکره اولدی

مکاتیب

موسولیک اینه فلسطینه مشروطیه ماده سن و خارجیه کلاکله حقدده اولدجه نقدی ایتدین دار مقصدا دولتم با لفظات مقررات لایحه اتخاذ و مجله تبلیغ ایدله اولدین حالده مقرابه مذکوره اهلانله لایق و جریله موقع نطیجه و اجراء قبوله معنی و کلامه موسولیک تحدید اقامت ایلدکلی اکلایحه بولدی حقدده بوضوح متفرع باب عالیله و سوری دولتده موجود اولدیه ادرایله و با لقیته تأمین و بو باده کی مطالبات تحریر و تنقیح اولدیه اینه کینه دستخا قان ناظری اسعدانیم حواله کیت قلممه اولدینده شایسته نظیم اید کیم مطالبه نامه آن نه حده موسولیک اینه فلسطینه معدود اولاده عمللرده منع اسطه نایزه صورت قلممه ده تأمین ایدجه تدابیرله قاننده شکلنده موقع نطیجه وضع اولدیه اونه اونه ایجاب ایدله مواد قانونی و اسباب موجب لایق لایق نظیم و تیساری فوضه لک داخله نظایتنه تبلیغی و اسباب بحر و بیستی قدسی شریفه مرکزیه مربوط قان لایقجه تأمین حده ادرای حکمه اولدیه هنی اکلایله ناصره قضا سله دغی کافی السابجه علمه استیغافه ربط و الحاقی خصوصه لک باندکده عرضده استیضاحی قرالیله

صحت

میلد سوریه مخصوصه معنی کلمه	امری سا و کله مخصوصه معنی کلمه	امریجه مخصوصه معنی کلمه	مستشاره مخصوصه معنی کلمه
تاریخ	تاریخ	تاریخ	تاریخ

Meşrutiyet'in ilanından istifade ederek Filistin'e yerleşmek isteyen Musevilerin engellenmesi için kanuni hükümlerin uygulanması ve Nasıra'nın önceden olduğu gibi Akka'ya bağlanması

Filistin Halkının Destek Telgrafı

TELEGRAMME **تلگرافنامه**

دولت علیہ عثمانیہ تلگراف اداره سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'État n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie [مجموعه ۱۱۰۸]

Retransmission ou Expédition			RECEPTION			اخذ	
No d'expédition	کشفه اولان مركز	Date	مأمور امضای Signature de l'employé	مأمور امضای Signature de l'employé	Date	واسطه مرکزی Reçu de	نمبر امر و N° d'ordre
		۱۲۰					
		II..... M.....			II..... M.....		

De..... Pour..... موردي غزة

No..... Date..... ۱۲۰ ساعت و دقیقه

Voie..... Indic. Erentuelles..... اشارت عنمله

طلعت لایف حجاز

توفیقاً صحتاً و درویشی قدری و سعادتی مستنداً علم اسلامیه شرفی و با برکتی
در این شبی افتخار اعداد خورشید بیدار نفس و نفسی بیدار دانه آصفانه از اصف - ارضه بینه
ایده خیر طمانیه اندرین سجانه فقده سادیه سانه در اولیه ایزده ملبوه مسلم مدینه
شکرانه و بخاری عجز عطفیه و موفقیته مسعدیه کیم کوشنده رخا کو اولیاد شکرانه
عجله و بیانه در اوله دولت عثمانیه حلت فاعلم خیر و بر اولان انفقنا لک تقیاً مینا
و بقره انه زهد خیر انبیه ذوی الجلالی محمدی اولوب مرفه حلت ختم صوحیه و موفقیه
خیریه کیم سرور اولدین صوری اولدیه شکرانه کیم کوشنده کیم کوشنده کیم کوشنده کیم کوشنده
قریباً اعدی دره و درنده اند جبار داننده تاری و دولت اید و درون اید اعدی شکرانه
و شکرانه عظیم بر سید ابر اولدین مینوشه مفرقه صلی میرا رسوله اقدس حقیر
صوفیه جهانب گرباره ندر و در سینه فخره مینا ای عثمایی با برکتی کیم کوشنده کیم کوشنده
کوشنده صوری اولدین غیبی جهانب خیره ای سانه کله خشمی اید نیاز و تاجدار اعدی
و عظیم خلیفه رسول اقدس خیریه کیم کوشنده کیم کوشنده کیم کوشنده کیم کوشنده
عنه بلوغه شکرانه

۸۱ رضیه

OSMANLI ARŞIVI
DH.SYS
1203-12 05 05

Osmanlı Devleti'nin cihat ilan etmesinin ardından Kudüs halkının Mescid-i Aksa'da toplanarak din ve devletin korunması uğruna can ve mallarını feda etmeye hazır olduklarını bildiren telgrafı

2. İSRAİL'İN FİLİSTİN'İ İŞGALİ VE ULUSLARARASI HUKUK İHLALLERİ

2.1. Filistinlilerin Selfdeterminasyon Hakkı

Kendi kaderini tayin hakkı olarak bilinen selfdeterminasyon talepleri, özellikle 1800'lerin başından itibaren Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlığı ile birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. Selfdeterminasyon kavramı her ne kadar bu isimle II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası hukuk düzeninde yer alırsa da I. Dünya Savaşı devam ederken ABD Başkanı Woodrow Wilson'un temel ilkeleri arasında da içerik olarak varlığını sürdürmüş¹ ve savaş sonrası düzenin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra selfdeterminasyon hakkına BM Antlaşması'nda yer verilmiş ve bu hak savaş sonrası dekolonizasyon sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 14 Aralık 1960 tarihinde kabul edilen 1514 (XV) sayılı BM Genel Kurul kararı² selfdeterminasyon hakkının uygulanmasına ilişkin bir takım temel unsurları vurgulamıştır. 'Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri' adını taşıyan karar ile selfdeterminasyon hakkının sömürge altındaki halklar için istisna kabul etmeyen bir hak olduğu kabul edilmiş ve bu halkların yabancı bir devletin hâkimiyetine ve sömürüsüne tabi tutulmasının selfdeterminasyon hakkının ihlali olduğu ifade edilmiştir.³ Böylelikle

- 1 President Woodrow Wilson's 14 Points (1918). <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-woodrow-wilsons-14-points> (erişim tarihi 29.02.2024).
- 2 Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples (14 December 1960) UN Doc A/RES/1514(XV).
- 3 UN Doc A/RES/1514(XV), Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14th December 1960, para. 1-2.

mevcut sömürgeciliğe hızlı ve şartsız bir biçimde son verilmesi istenmiştir.⁴ Selfdeterminasyon hakkı, ikiz sözleşmeler olarak bilinen ve en önemli insan hakları sözleşmelerinin başında gelen ikisi de 1966 tarihli Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin ilk maddesinde de yer almıştır.⁵ UAD *Doğu Timor Davası*'nda selfdeterminasyon hakkının uluslararası hukukun önemli bir ilkesi olduğunu ve hakkın *erga omnes* (herkese karşı ileri sürülebilir) niteliği haiz olduğunu vurgulamıştır.⁶ Benzer şekilde Divan, *Chagos* takımadalarına ilişkin danışma görüşünde de bir uluslararası hukuk kuralı olan selfdeterminasyon hakkının niteliğine, içeriğine ve kapsamına değinmiştir. Divan, kendi kendini yönetemeyen topraklarda yaşayan halkların, kendi topraklarının bütünlüğünü talep etme ve dolayısıyla selfdeterminasyon hakkını kullanma hakkına sahip olduğunu ve sömürgeci devletin buna saygı duyması gerektiğini vurgulamıştır.⁷ Divan, yine selfdeterminasyon hakkına saygının *erga omnes* bir yükümlülük olduğunu vurgulamış ve tüm Devletlerin bu hakkın korunmasında hukuki bir menfaati olduğuna karar vermiştir.⁸

Filistinlilerin bu hakka sahip olduğu, uluslararası toplum tarafından yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu kabul, *Duvar* Danışma Görüşü'nde UAD tarafından da teyit edilmiş ve artık bu hususta bir tartışmanın olmadığı vurgulanmıştır.⁹ Divan'a göre (*erga omnes* niteliğinden dolayı) diğer devletler de Filistin halkının selfdeterminasyon hakkını kullanmasının önündeki engelleri ortadan kaldırmakla yükümlüdür.¹⁰ Yine Divan, 2024 tarihli "İsrail'in, Doğu Kudüs de Dahil Olmak Üzere, İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki Politika ve Uygulamalarından Kaynaklanan Hukuki Sonuçlar" başlıklı danışma görüşünde de Filistin halkının selfdeterminasyon hakkını teyit etmiştir. Divan'a göre İsrail'in Filistin toprakları üzerindeki uzun süreli ve hukuka aykırı işgali Filistin halkının selfdeterminasyon hakkını kullanmasını engellemektedir.¹¹ Filistin halkının selfdeterminasyon hakkı BM kararlarında da defaatle vurgulanmıştır.¹²

Esasen Filistin açısından selfdeterminasyon hakkının tarihi eskiye dayanmaktadır. Bu anlamda tarihi dönüm noktalarından bir tanesi I. Dünya Savaşı'ndan sonra Manda sisteminin ortaya çıkması ve Filistin'in İngilizlerin Manda Yönetimine bırakılmasıdır. Milletler Cemiyeti Misâkı'nın 22'nci maddesi, savaşın kaybedenlerinden kalan toprakları kazananların mandası altına sokmayı amaçlamıştır. Filistin'i ilgilendiren paragraf ise şu ifadeleri içermektedir: "Eskiden Türk İmparatorluğu'na ait olan bazı

4 UN Doc A/RES/1514(XV), 14th December 1960, para. 4-7.

5 International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171, 16 December 1966; International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 993 UNTS 3, 16 December 1966.

6 East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, 30 June 1995, I.C.J. 90, 102, para. 29.

7 Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, para.140-162.

8 a.g.e. 1965, para.175-182.

9 ICJ, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* (Advisory Opinion), 2004, para. 118 (*Duvar* Danışma Görüşü, 2004).

10 a.g.e. para. 154-159.

11 ICJ, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*, 2024, para. 243.

12 Bakınız: UN Doc. A/RES/58/292 17 May 2004. UN Doc. A/RES/62/146, 4 March 2008. UN Doc. A/RES/67/19, 29 November 2012.

topluluklar, kendi başlarına ayakta durabilecekleri zamana kadar bir Mandater tarafından idari tavsiye ve yardım sağlanması koşuluyla bağımsız uluslar olarak varlıklarının geçici olarak tanınabileceği bir gelişme aşamasına ulaşmışlardır. Bu toplulukların istekleri, Mandaterin seçiminde temel bir değerlendirme unsuru olmalıdır". Bu paragraf açık bir şekilde selfdeterminasyon hakkının içeriğinden esinlenmiştir.

Ancak 1922 tarihinde Filistin'i resmi olarak İngiliz mandasına veren Milletler Cemiyeti Manda Kararı temel olarak 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu'nu hayata geçirmek üzere tasarlanmıştır. Bu amaç Manda Kararı'nın başlangıç kısmında açıkça ifade edilmiştir: "Başlıca Müttefik Devletler, ayrıca, Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir yurt kurulması lehinde 2 Kasım 1917'de Britanya Majesteleri Hükümeti tarafından yapılan ve adı geçen Devletler tarafından kabul edilen bildirin yürürlüğe konulmasından Mandaterin sorumlu olması gerektiği konusunda anlaşmışlardır. Filistin'de Yahudi olmayan mevcut toplulukların medeni ve dini haklarına veya başka herhangi bir ülkede Yahudilerin sahip olduğu haklara ve siyasi statüye hâle getirebilecek hiçbir şey yapılmaması gerektiği aşikardır".¹³ Manda kararının hayata geçirilmesi ile birlikte Filistin halkının selfdeterminasyon hakkı ihlal edilmeye başlanmıştır. Filistin'in bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasının önündeki en büyük engellerden bir tanesi bizzatihi Manda Kararı çerçevesinde Balfour Deklarasyonu'nu hayata geçiren Mandater İngiliz yönetiminin kendisi olmuştur. Her ne kadar 1939 tarihli Beyaz Belge'de (White Paper)¹⁴ Filistin devletinin kurulacağı ve Arap ve Yahudi toplumunca ortak şekilde yönetileceği ifade edilmiş ise de II. Dünya Savaşı ve Holokost hadisesi Mandater'in Filistin'den çekilmesine ve konuyu yeni kurulmuş olan BM'e havale etmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine BM Genel Kurulu 181 (II) sayılı tavsiye kararını almış ve sorunun Filistin topraklarının bölünerek Araplar ve Yahudilere paylaşılması suretiyle çözülmesi gerektiğini tavsiye etmiştir. Bu anlamda Filistin halkının selfdeterminasyon hakkı yeniden ihlal edilmiştir. Zira Genel Kurul'un bir halka ait toprakları paylaşırma hakkında tavsiye kararı verme yetkisi tartışmalıdır. 1948 yılında İsrail'in kurulmasının akabinde başlayan Arap-İsrail savaşı sonrasında 1949 tarihli Yeşil Hat çizilmiş ve 1967 yılına kadar varlığını korumuştur. 1967 yılında İsrail tüm Filistin topraklarını işgal etmiş ve Filistin halkının selfdeterminasyon hakkını kullanmasını imkânsız hale getirmeye çalışmıştır. Her ne kadar Oslo süreci ya da Gazze'den çekilme gerçekleştirilmiş olsa da günümüzde İsrail hala hem yerleşim politikası hem Gazze ablukası hem de Duvar inşası gibi araçlarla işgalini derinleştirmekte ve Filistin halkının selfdeterminasyon hakkının kullanımını fiilen imkânsız hale getirmeye çalışmaktadır.

13 Manda Kararı bu anlamda 2. ve 6. maddelerinde de Balfour Deklarasyonu'nun vaatlerini yerine getirmenin amaçlanacağını ifade etmektedir. Bakınız 2. Madde: "Mandater, ülkeyi, önsözde belirtildiği gibi Yahudi ulusal yurdunun kurulmasını ve kendi kendini yöneten kurumların gelişmesini sağlayacak siyasi, idari ve ekonomik koşullar altına sokmakla ve ayrıca ırk ve din ayrımı gözetmeksizin Filistin'in tüm sakinlerinin medeni ve dini haklarını korumakla yükümlüdür". 6. Madde: "Filistin Yönetimi (Mandater), nüfusun diğer kesimlerinin haklarına ve konumlarına hâle gelmemesini sağlarken, uygun koşullar altında Yahudi göçünü kolaylaştıracak ve 4. maddede belirtilen Yahudi Ajansı ile işbirliği içinde, Yahudilerin, Devlet toprakları ve kamu için gerekli olmayan boş araziler de dâhil olmak üzere, toprak üzerinde bilfiil yerleşimini teşvik edecektir".

14 İngiltere'nin 1939 tarihli, Filistin'in Araplar ve Yahudiler tarafından ortak yönetilmesini öngören politika belgesi, British White Paper of 1939. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1939.asp (erişim tarihi 29.02.2024).

*Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kubbetü's Sahra - Eylül 1907
Père Raphaël Savignac, Courtesy of École Biblique, no. 06838-657*

2.2. Doğu Kudüs'ün ve Kutsal Mekânların İşgali

Kudüs'ün statüsü sorunu İsrail ve Filistin arasındaki en önemli uyuşmazlık konusudur. Zira öncelikle iki taraf da Kudüs'ün özellikle tarihi yapıların yer aldığı kısımlarının kendinde kalması hususunda ısrar etmektedir. Bu nedenle Kudüs uyuşmazlığı esas itibarıyla işgal edilmiş Filistin topraklarındaki toprak uyuşmazlıklarının özetini teşkil etmektedir. Uyuşmazlığın kökenleri ise 1917 yılına kadar uzanmaktadır. 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu¹⁵ ile İngiliz hükümetince Yahudi toplumuna Filistin toprakları üzerinde “ulusal yurt” vaad edildiğinde bu vaadin nasıl gerçekleşeceği tartışma konusu olmuştur. 1919 tarihinde imzalanan Milletler Cemiyeti Misakı'nın¹⁶ 22'nci maddesi bu belirsizliğe kısmi bir açıklık getirerek savaşın kaybedenlerinden kalan toprakları üç ana kısma ayırarak Filistin'in de içinde bulunduğu A grubu toprakların kendi kendini idare eden bağımsız bir ulus olarak ortaya çıkana kadar “Mandaterin idari rehberliği ve yardımı” ile yönetileceğini düzenlemekteydi. Bu hükümden Filistin topraklarında yaşayan Arap toplumu “Filistin'in tamamen bağımsızlığını kazanacağı ve doğal olarak başkentinin de

15 The Balfour Declaration, November 1917. <http://www.balfourproject.org/wp-content/uploads/2016/11/The-Balfour-Declaration.pdf> (erişim tarihi 29.02.2024).

16 The Covenant of the League of Nations, art.22. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art22 (erişim tarihi 29.02.2024).

Kudüs olacağı” neticesini çıkarmaktaydı. Ancak 1922 tarihinde bir Milletler Cemiyeti kararı ile Filistin toprakları İngiliz mandası altına sokulduğunda Manda Kararı¹⁷, Balfour Deklarasyonu’na atıf yapmış ve Yahudi ulusal yurdunun kurulmasını ana hedeflerden biri olarak belirlemiştir. Bu metin ise Yahudi toplumunda “Kudüs dahil tüm Filistin topraklarının zamanla kendilerine bırakılacağı” intibasını uyandırmıştır.

Kudüs sorununun nasıl çözüleceğine ilişkin ilk öneri 1937 tarihli Peel Komisyonu raporunda ileri sürülmüştür.¹⁸ 1936 yılında Arap isyanı patlak verince İngiltere’nin Filistin sorununun çözümüne dair bir rapor sunması için oluşturduğu Komisyon 1937 tarihli raporunda ilk kez “paylaşım” önerisini gündeme getirmiştir. Komisyon’un önerisine göre Filistin toprakları Arap ve Yahudi toplumları arasında paylaşılacak, kutsal yerleri kapsayan Kudüs ise İngiltere’nin yönetimi altında uluslararası bir statüye kavuşturulacaktı. Ancak Mandater güç olan İngiltere 1939 tarihli Beyaz Belge’ye kadar bu konuya uzun yıllar netlik kazandırmamıştır. Beyaz Belge’de ise İngiltere, Filistin’in bağımsız bir devlet olacağını ve Araplar ile Yahudiler tarafından ortak bir şekilde yönetileceğini öngörmekteydi. Böylece İngiliz hükümeti hem Yahudi toplumuna yurt sağlamış hem de Filistin’i bağımsız bir devlet haline getirmiş olacaktı. Bunun üzerine İngilizlere karşı Yahudi toplumunun şiddete varan tepkisinin büyümesi İngiliz hükümetinin Filistin’den çekileceğini ve konuyu BM’e havale edeceğini duyurması ile neticelenmiştir.

BM Genel Kurulu ise 1947 tarihli ve 181 (II) sayılı Paylaşım Planı kararında¹⁹ temel olarak Peel Komisyonu tarafından önerildiği gibi Filistin topraklarının iki toplum arasında paylaşılmasını ve Kudüs’ün de BM kontrolünde bir uluslararası şehir (*corpus separatum*) olmasını teklif etmiştir. Paylaşım planı sonrasında İngiltere bir açıklama yayınlayarak 15 Mayıs 1948’de Filistin Mandası’nın sona ereceğini ifade etmiştir. Böylece İngiltere 14 Mayıs 1948 günü Filistin’den tamamen çekilmiş, aynı gün ise David Ben-Gurion tarafından İsrail devleti ilan edilmiştir. Bunun üzerine 1948 Arap-İsrail Savaşı başlamış ve bu savaşta İsrail Batı Kudüs’ü, Ürdün ise Doğu Kudüs’ü²⁰ ele geçirmiştir. Böylece paylaşım planlarında yer alan Kudüs’ün uluslararası bir statüye kavuşturulması önerisi rafa kalkmıştır. 1949 yılında Yeşil Hat (*Green Line*) çizilmiş ve 1967’deki Altı Gün Savaşı’na kadar fiili bir statüko oluşturmuştur. İsrail parlamentosu Knesset 23 Ocak 1950’de Kudüs’ü İsrail’in başkenti ilan etmiş ve devlet ofisleri kısa bir süre içerisinde Kudüs’e taşınmıştır. Ancak 1967’ye kadar hiçbir devlet Kudüs şehrinde büyükelçilik açmamış ve 1949’daki *de facto* (fiili) ayrımın *de jure* (resmi) olmasını istememiştir. Buradan anlaşılacağı üzere esasen Doğu Kudüs-Batı Kudüs ayrımının dahi hukuki bir temeli bulunmamaktadır. Ancak daha sonraki yıllarda İsrail’in işgal politikasından dolayı Arap dünyası ve BM belgelerinde iki devletli çözüm önerisi ortaya çıkınca Filistin tarafı da Doğu Kudüs’e razı olmak zorunda kalmıştır.

17 The Palestine Mandate. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/palmanda.asp (erişim tarihi 29.02.2024).

18 Report of the Palestine Royal Commission, UNISPAL, <http://unispal.un.org/pdfs/Cmd5479.pdf> (erişim tarihi 29.02.2024).

19 UNGA Resolution 181, 29 November 1947, p.132 et. seq. [https://undocs.org/A/RES/181\(II\)](https://undocs.org/A/RES/181(II)) (erişim tarihi 29.02.2024).

20 Tarihi yerlerin büyük çoğunluğu ve Mescid-i Aksa Doğu Kudüs’te bulunmaktadır.

İşgal altındaki Filistin toprakları ve Doğu Kudüs'ün fiili statüsünü değiştiren en önemli olay 1967 tarihindeki Altı Gün Savaşı'dır. İsrail, Altı Gün Savaşı'nda Filistin'e ait Doğu Kudüs, Batı Şeria, Gazze ile Mısır'dan Sina ve Suriye'den Golan Tepeleri'ni işgal etmiştir. Altı Gün Savaşı sonrasında bütün BM belgeleri İsrail'in bu bölgeler üzerinde işgalci statüsünde olduğunu ve 1949 tarihli 4. Cenevre Sözleşmesi'nde²¹ yer alan işgalcinin yükümlülüklerine uygun hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle BMGK 242 ve 252 sayılı kararları İsrail'in işgal ettiği bölgelerden çekilmesi ve Kudüs'ün hukuki statüsünü değiştirecek eylemlerden kaçınması gerektiğini ifade etmektedir.²² Yine 2004 tarihli UAD Duvar Danışma Görüşü de Doğu Kudüs'ün statüsüne değinmiş ve İsrail'in işgalci statüsünde olduğunu teyit etmiştir.²³ Divan ayrıca 2024 tarihli danışma görüşünde İsrail işgalinin Doğu Kudüs üzerindeki sonuçlarına da değinmiştir.²⁴ 1967 sonrasında İsrail Kudüs'ü tek bir şehir şeklinde yönetmeye çalışmış, şehrin demografisini ve yönetim yapısını bu yönde değiştirmiştir. 29 Temmuz 1980 tarihinde İsrail, Temel Kanun (*Basic Law*) ile Kudüs'ü yekpare olarak başkenti ilan edince BMGK bu durumun uluslararası hukuka aykırı olduğuna dair 478 sayılı kararı almış ve devletleri büyükelçiliklerini Kudüs dışına taşımaya çağırmıştır.²⁵

1967 sonrasında İsrail'in, Kudüs'ü yekpare olarak yönetmesi ve ilhak girişimleri özellikle başta Mescid-i Aksa olmak üzere kutsal mekânların statüsünü de yeniden tartışmaya açmıştır. Esasen kutsal mekanların üç dinin mensuplarını gözeterek şekilde korunması ve kutsal mekânlara erişim meselesi 1917 Balfour Deklarasyonu ve 1922 Manda Kararı'ndan beri temel metinlerde üzerinde durulan bir konu idi. 1949 Yeşil Hattı'ndan sonra Doğu Kudüs'ün Ürdün tarafından fiilen yönetilmesi de tartışmaları sonlandırmamıştı. Her ne kadar Ürdün kutsal mekânlar üzerinde köklü bir tasarrufta bulunmamış olsa da bu durum, Kudüs'ün statüsü belirsiz kaldığından ve BM Taksim Planı'nda öngörülen *corpus*

21 Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, Geneva, 12 August 1949, articles from 47 to 78. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf (erişim tarihi 29.02.2024).

22 UNSC 242, 22 November 1967, S/RES/242(1967); UNSC 252, 21 May 1968, S/RES/252(1968).

23 "The territories situated between the Green Line (see paragraph 72 above) and the former eastern boundary of Palestine under the Mandate were occupied by Israel in 1967 during the armed conflict between Israel and Jordan. Under customary international law, these were therefore occupied territories in which Israel had the status of occupying Power. Subsequent events in these territories, as described in paragraphs 75 to 77 above, have done nothing to alter this situation. All these territories (including East Jerusalem) remain occupied territories and Israel has continued to have the status of occupying Power". Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, ICJ, Advisory Opinion, 9 July 2004, parag.78.

24 ICJ, Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, 2024, para. 68 vd.

25 UNSC "[2] *Affirms* that the enactment of the "basic law" by Israel constitutes a violation of international law and does not affect the continued application of the Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, of 12 August 1949, in the Palestinian and other Arab territories occupied since June 1967, including Jerusalem; [3] *Determines* that all legislative and administrative measures and actions taken by Israel, the occupying Power, which have altered or purport to alter the character and status of the Holy City of Jerusalem, and in particular the recent "basic law" on Jerusalem, are null and void and must be rescinded forthwith; [5] *Decides* not to recognize the "basic law" and such other actions by Israel that, as a result of this law, seek to alter the character and status of Jerusalem and calls upon: (a) All Member States to accept this decision; (b) Those States that have established diplomatic missions at Jerusalem to withdraw such missions from the Holy City". UNSC Resolution 478, 20 August 1980, parag.5/2-3-5. <http://unsccr.com/en/resolutions/doc/478> (erişim tarihi 29.02.2024).

separatum fikri uygulanamaz hale geldiğinden, kutsal mekânların nihai olarak kimin kontrolünde olacağı tartışmasını beraberinde getirmekteydi. 1967 işgali ile birlikte bu tartışmalar İsrail'in tek taraflı eylemlerinin önlenmesi noktasında düğümlenmiştir. Özellikle İsrail'in 1968'de Batı Duvarı civarında başlattığı tünel kazısı bugün dahi gizemini korumakta ve arkeologlar tarafından Mescid-i Aksa'ya zarar verebilecek bir girişim olarak nitelendirilmektedir. Nitekim 4. Cenevre Sözleşmesi uyarınca İsrail Doğu Kudüs üzerinde işgalci sıfatına sahiptir ve kutsal mekânların statüsüne dair değişiklik yapma yetkisi bulunmamaktadır. Uluslararası belgelerde de Doğu Kudüs Filistin'e ait ancak işgal altındaki bir bölge olarak tanımlanmaktadır. İsrail'in kendisine ait olmayan bir yer üzerinde kalıcı tasarrufta bulunması uluslararası hukuka aykırıdır. Öte yandan İsrail'in Mescid-i Aksa'ya yönelik mütecaviz şiddet eylemleri ve Müslümanların ibadetlerini engellemesi de uluslararası hukuka aykırıdır. Zira 1994 tarihinde İsrail ve Ürdün arasında yapılan Barış Antlaşması'nın 9'uncu maddesi uyarınca her iki taraf da kutsal ve dini mekânlara serbest girişe müsaade edecektir. İsrail, Müslümanlara ait kutsal mekânlar üzerinde Ürdün'ün sahip olduğu özel ve tarihi role saygı duyacaktır.²⁶ Ancak İsrail sık sık antlaşmayı ihlal etmekte ve Ürdün ile de zaman zaman diplomatik sorunlar yaşamaktadır.

1967 sonrasında İsrail'in Doğu Kudüs üzerindeki tasarrufları uluslararası hukuka ve uluslararası hukukun en temel ilkelerinden biri olan selfdeterminasyon hakkına da aykırıdır. İsrail, Doğu Kudüs'ün statüsünü değiştirmek ve diğer muhataplara bunu kabul ettirmek amacıyla özel mülkiyet alanlarını kamulaştırmakta ve illegal yerleşim birimleri inşa etmektedir. BM kararlarında da ifade edildiği üzere yerleşim birimleri tümüyle uluslararası hukuka aykırıdır. Yine İsrail, Doğu Kudüs'ten çıkmak zorunda kalan Filistinlilere ait mülklere de Yerinde Bulunmayanların Mülkiyeti Kanunu yoluyla el koymakta ve gerçek sahiplerine iade etmekten imtina etmektedir. Benzer şekilde, 1970'te çıkarılan bir usul yasası ile 1948 öncesinde Doğu Kudüs'te yaşayan Yahudilere mülkleri iade edilirken aynı hak Batı Kudüs'te yaşayan Filistinlilere ise tanınmamıştır.

Öte yandan iki devletli çözüm görüşmelerinde de Kudüs en önemli sorunu teşkil etmektedir. Zira İsrail, Oslo'dan beri Kudüs'ün statüsünü görüşmek istememekte ve Doğu Kudüs'ten vazgeçmemektedir. Bu tutum 2020 yılında açıklanan Trump Barış Planı'na da açıkça yansımış ve İsrail Kudüs'ün tamamen kendinde kalmasını sağlayacak bir plan önermiştir. Bu da göstermektedir ki gelecekte de Kudüs sorunu uyuşmazlık başlıkları arasında en önde olmaya devam edecektir.

2.3. Filistinlilerin Geri Dönüş Hakkının Engellenmesi

İsrail Ordusu'nun temelini teşkil eden Hagana, Irgun ve diğer terör örgütlerinin 1940'lı yıllarda Filistin topraklarında Arap Müslüman nüfusa karşı gerçekleştirdikleri saldırılar geniş çaplı bir etnik temizlik faaliyeti ile sonuçlanmıştır.²⁷ 1948 yılına gelindiğinde İsrail Devleti ilan edilirken 900.000 Filistinli

26 Treaty of Peace between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan, 26 October 1994, 2042 U.N.T.S. 351.

27 Ilan Pappé, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oneworld Publications, 2007.

Nekbe'de (Büyük Felaket) toprakları işgal edilmiş Filistinliler göç ederken - Mayıs 1948

zorla yerinden edilmiş ve bir daha evlerine dönmelerine izin verilmemiştir.²⁸ Hızlıca Yahudi karakterli bir ulus devlet inşasına girişen İsrail, Filistin'in demografik yapısını dönüştürmek amacıyla iki bin yıl öncesine giden hayali argümanlara dayanarak Filistin topraklarıyla hiçbir bağı olmayan Yahudi yerleşimcileri Filistin'e yerleştirmeye başlamış, çeşitli "geri dönüş" kanunları ihdas ederek bu kişilere vatandaşlık vermiştir.²⁹ Diğer yandan zorla yerinden edilen ve çoğunlukla Ürdün, Suriye, Lübnan, Gazze ve Batı Şeria'da bulunan Filistinli mültecilerin uluslararası hukuktan kaynaklanan evlerine dönüş hakkını sürekli olarak engellemiştir.

Her ne kadar İsrail 1948 yılında Filistinlilerin ülkelerine geri dönüş hakkını içeren bir uluslararası hukuk normu olmadığını iddia etse de mültecilerin geri dönüş hakkı uluslararası teamül hukukunun bir parçası olarak ilgili dönemde zaten mevcuttu.³⁰ BM Genel Kurulu 11 Aralık 1948 tarihli ve 194 (III) sayılı kararda Filistinlilerin ülkelerine geri dönüş hakkını teyit etmiştir:

28 Nidal al-Azza, Survey of Palestinian Refugees and Internally Displaced Persons, 2019-2021, BADIL Resource Center for Palestinian Residency and Refugee Rights, 2022, s. 1.

29 Hasan Basri Bülbül, "Uluslararası Hukukta Filistinli Mültecilerin Hukuki Statüsü ve Geri Dönüş Hakkı", Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi, (der.) Ali Osman Karaoğlu ve Ali Kerem Kayhan, Adalet Yayınları, 2023, s. 299-332.

30 Gail J. Boling, The 1948 Palestinian Refugees and the Individual Right of Return: An International Law Analysis, 2. Baskı, BADIL Resource Center for Palestinian Residency and Refugee Rights, 2007, s. 17.

Dawoud Abo Alkas / Gazze, Filistin / 31.05.2024

İsrail saldırıları nedeniyle yerlerinden edilen Gazzeliler yıkıntıların arasında güvenli yer arayışı içerisinde göç ederken - Haziran 2024 (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

“... evlerine geri dönmek ve komşularıyla barış içinde yaşamak isteyen mültecilerin mümkün olan en kısa zamanda bunu gerçekleştirmelerine izin verilmeli; geri dönmeyi tercih etmeyenlerin mülkleri için tazminat ödenmeli ve ayrıca mülk kaybı veya hasarı sorumlu hükümetler ya da yetkili makamlar tarafından uluslararası hukuk ve hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda tazmin edilmelidir.”³¹

Bu hüküm, 1948'den itibaren BM Genel Kurulu'nca istisnasız her yıl yeniden kabul edilmiştir. 194 (III) sayılı karar, Filistinlilerin yalnızca işgal altındaki Filistin topraklarına -Gazze, Batı Şeria ve Doğu Kudüs- değil, aynı zamanda bugün İsrail'in egemenlik iddia ettiği topraklara da geri dönüş haklarının olduğunu ifade etmektedir. Zira geri dönüş hakkının kapsamı yalnızca insanların yerinden edildiği devlete dönüşten ibaret değildir. Mülteciler terk etmek zorunda bırakıldıkları evlerine dönme hakkına sahiptirler. Bu evler gerek Filistin topraklarında gerekse İsrail topraklarında olsun, mültecilerin geri dönüş hakkı mevcuttur.

Geri dönüş hakkı, uluslararası hukukun diğer dallarınca da tanınmıştır. İnsan hakları hukuku çerçevesinde geri dönüş hakkı sabittir. 1948 Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin 13 (2) maddesi bu

31 BM Genel Kurulu, 194 (III) Sayılı Karar, 11 Aralık 1948, A/RES/194, para. 11.

hakkı açıkça ortaya koymaktadır: “Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir.” Aynı şekilde Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 12 (4) maddesi “hiç kimse kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz” hükmüne yer vermiştir. Burada “kendi ülkesi” ifadesinden kasıt, yalnızca “vatandaşı olunan ülke” değil, aynı zamanda yerinden edilme sırasında yasal olarak ikamet edilen yer anlamındadır.³²

İsrail, Filistinlilerin ülkelerini kendi iradeleriyle terk ettiklerini öne sürmekte, zorla yerinden etme vakaları hakkında sorumluluk kabul etmeyi reddetmektedir.³³ Topraklarını kendiliğinden terk edenlerin ise geri dönüş hakkının olmadığını iddia etmektedir. Bu iddialar gerçeğe aykırı olup, İsrail'in kuruluşu sırasında Filistinlilerin topraklarını terke zorlandığı ve etnik temizlik yoluyla bunun gerçekleştirildiği artık İsraili tarihçiler tarafından dahi belgelenmiştir.³⁴ Diğer yandan belirtmek gerekir ki, geri dönüş hakkı, bir kişinin ülkesini terki sırasındaki niyeti ile ilişkili değildir. Başka bir deyişle, ister kendi rızaları ile Filistin'i terk etmiş olsunlar, isterse zorla yerinden edilsinler, Filistinlilerin kendi ülkelerine ve evlerine geri dönüş hakkı bu mülahazalardan bağımsız olarak devam etmektedir.³⁵

Uluslararası İnsancıl Hukuk çerçevesinde de Filistinlilerin geri dönüş hakkı temellendirilmiştir. Buna göre İsrail, Filistin topraklarında işgalci kuvvet olarak bulunmaktadır. 1907 Lahey Düzenlemeleri'nin 43'üncü maddesine göre, işgalci kuvvet, işgal altındaki ülkede yürürlükte bulunan kanunlara saygı göstermekle yükümlüdür.³⁶ İşgal geçici olup, bir an önce sonlandırılması gereken bir olgudur. Bu çerçevede İsrail, geçici bir kuvvet olarak Filistin'de hali hazırda yaşayan nüfusun evlerine dönüşünü sağlamakla yükümlüdür. Ancak İsrail, kendi egemenlik iddia ettiği bölgelere Filistinlilerin dönüşünü engellediği gibi, Arap ve Müslüman nüfusun işgal altındaki Filistin topraklarına dahi dönüşünü engellemekte ve böylece uluslararası hukuku süregiden bir şekilde ihlal etmektedir.

Nitekim UAD İşgal Altındaki Filistin Topraklarındaki İsrail Siyaset ve Uygulamalarının Hukuki Sonuçlarına ilişkin 19 Temmuz 2024'te verdiği danışma görüşünde Filistinlilerin geri dönüş hakkını teyit etmiş, bundan kaynaklanan ihlalin ise işgal edilen Filistin topraklarının ve taşınmazların aynen iadesi ve Filistinlilere ait kültürel varlıkların, arşivlerin ve belgelerin geri verilmesi yoluyla giderilmesi; bu mümkün değil ise ilgili Filistinli kişi ve kurumlara uluslararası hukuk uyarınca tazminat ödenmesi gerektiğine hükmetmiştir.³⁷ Ancak Filistinlilerin sürgünü halen devam etmektedir. Büyük felaket anlamına gelen ve Filistinlilerin yerinden edilmesini simgeleyen Nekbe, yalnızca 1948'de gerçekleşen olaylardan

32 Bülbül, a.g.e., s. 323.

33 Pappe, a.g.e., xiv.

34 Pappe, a.g.e.

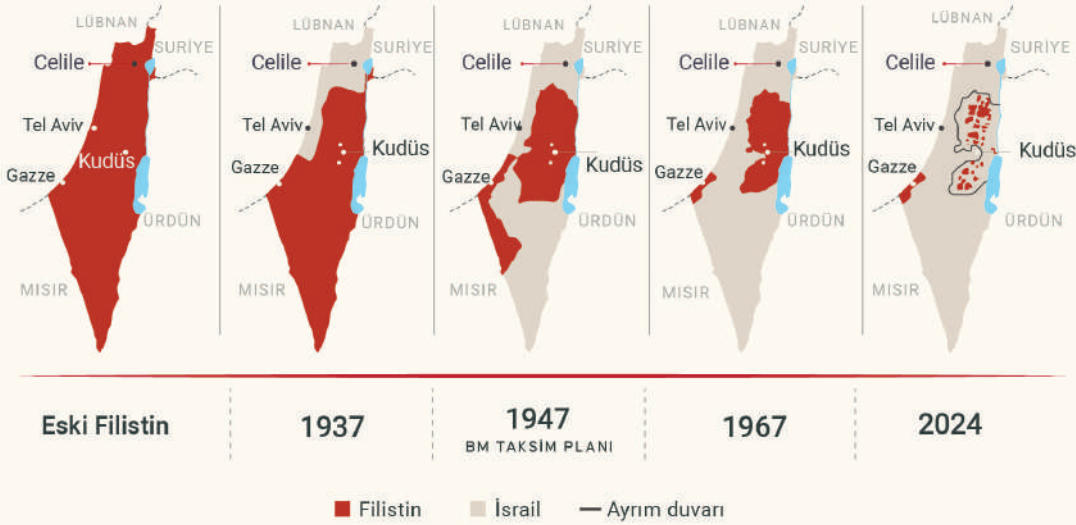
35 Bülbül, a.g.e., s. 324.

36 Boling, a.g.e., s. 47.

37 Uluslararası Adalet Divanı, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*, 19 Temmuz 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/186/186-20240719-adv-01-00-en.pdf> (E. T. 19.08.2024), para. 270-271.

İşgal altındaki Filistin topraklarında 76 yıldır süren 'BÜYÜK FELAKET': NEKBE

Filistinliler, İsrail'in 14 Mayıs 1948'de tarihi Filistin toprakları üzerinde kurulmasıyla zorunlu göçe ve katliamlara maruz kaldıkları o güne, "Büyük Felaket" anlamına gelen Nekbe ismini veriyor

İsrail, yaklaşık 27 bin kilometrekarelik ve %85'inden fazlası tarihi Filistin toprakları üzerine kuruldu

NEKBE SÜRECİNDE

1 MİLYONA YAKIN
Filistinli sürüldü

YAKLAŞIK 15 BİN KİŞİ
öldürüldü

675 KÖY VE KASABA
yok edildi

- Filistin İstatistik Kurumu, Nekbe'den bu yana **140 bine yakın Filistinlinin öldürüldüğünü** bildirdi
- Sadece 7 Ekim 2023'ten bu yana **Gazze'de 40.786'dan fazla** Filistinli öldürüldü
- Batı Şeria'da **745 binden fazla yasa dışı Yahudi yerleşimci** bulunuyor

03.09.2024

ibaret olmayıp bugün tüm canlılığıyla devam etmektedir.³⁸ İsrail Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te her gün Filistinlileri evlerinden çıkarıp yeni Yahudi yerleşim birimleri kurmaktadır.³⁹ Diğer yandan 2018-2019 yıllarında Gazzeliler Büyük Geri Dönüş protestoları düzenleyerek kitleler halinde İsrail sınırına yürüyüş gerçekleştirmişler, İsrail ise bu harekete yüzden fazla insanı katlederek cevap vermiştir.⁴⁰

Yine 7 Ekim'den sonra İsrail fiili olarak Gazze'ye girmiş ve Gazze'nin kuzeyinden güneyine insanları göç etmeye zorlamış, toplam 2.2 milyon nüfusun 1.7 milyonu yerinden edilmiştir.⁴¹ Gazze'de yerinden edilenlerin evlerine dönüp dönemeyeceği halen belirsizliğini korumakla birlikte, İsrail'in uzun vadede Gazze'nin tamamının boşaltılması yönündeki planları İsraili yetkililer tarafından sıklıkla dile getirilmektedir.⁴² İşgal altındaki topraklarda nüfusun zorla transferi ve sınır dışı edilmesi ise Roma Statüsü çerçevesinde hem insanlığa karşı suçlardan hem de savaş suçlarından sayılmıştır.⁴³

Bugün UNRWA'da kayıtlı 5 milyondan fazla Filistinli mülteci bulunmaktadır.⁴⁴ UNRWA, Filistinli mültecileri kayıt altına almakta ve mülteci statüsünün nesilden nesile Filistinli çocuklara geçişini sağlamaktadır.⁴⁵ Bu sebeple, giderek büyüyen bir mülteci nüfus ve onların geri dönüş talepleri İsrail tarafında ciddi bir rahatsızlık yaratmaktadır. Bu sebeple İsrail çoğu kez bir BM ajansı olan UNRWA'yı " Hamas'ın BM kolu" olarak tarif etmekte ve hedef almaktadır. Son olarak İsrail bazı UNRWA çalışanlarının 7 Ekim saldırılarına katıldığı yönünde bir iddia ortaya atmıştır.⁴⁶ Tam da UAD Güney Afrika tarafından İsrail'e karşı açılan soykırım davasında ihtiyati tedbirlere ve 2.2 milyon insanın soykırım tehdidi altında olduğuna hükmetmişken⁴⁷, bazı Batılı devletler doğruluğuna dair halen herhangi bir delil olmadığı halde yalnızca İsrail'in iddialarına dayanarak UNRWA'ya sağladıkları fonu askıya alma kararı almışlardır.⁴⁸

38 Al-Azza, a.g.e., s. 1.

39 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights "UN Human Rights Chief deplores new moves to expand Israeli settlements in occupied West Bank", 08/03/2024, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/03/un-human-rights-chief-deplores-new-moves-expand-israeli-settlements-occupied>, (E. T. 18/03/2024).

40 UNRWA, "Great March of Return: Scores of People Killed and Injured Over One Year", 29 March 2019, <https://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/great-march-return-scores-people-killed-and-injured-over-one-year>, (E. T. 18/03/2024).

41 UNRWA, "UNRWA Situation Report #90 on the Situation in the Gaza Strip and The West Bank, Including East Jerusalem", 15 Mart 2024, <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-90-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-jerusalem>, (E. T. 18/03/2024).

42 Henry Foy ve diğerleri, "Israel's Netanyahu Lobbied EU to Pressure Egypt into Accepting Gaza Refugees", 30 Ekim 2023, <https://www.ft.com/content/75971d8b-e2fd-4275-8747-0bd443673483>, (E. T. 21/11/2023); 'Senior Israel Ministers Call for "Voluntary Emigration" of Palestinians, Building of Jewish Settlements in Gaza', 2 Ocak 2024, <https://www.middleeastmonitor.com/20240102-senior-israel-ministers-call-for-voluntary-emigration-of-palestinians-building-of-jewish-settlements-in-gaza/>, (E. T. 04/01/2024).

43 Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, (1998), 7'nci ve 8'nci maddeler.

44 UNRWA, "Palestine Refugees", <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>, (E. T. 04/01/2024).

45 a.g.e.

46 Şerife Çetin, "BM, UNRWA çalışanlarına ilişkin iddialarla ilgili İsrail'in henüz belge sunmadığını duyurdu", 30/01/2024, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-unrwa-calisanlarina-iliskin-iddialarla-igili-israilin-henuz-belge-sunmadigini-duyurdu/3123383>, (E. T. 17.03.2024).

47 Uluslararası Adalet Divanı, *Güney Afrika v. İsrail, Request for the Indication of Provisional Measures*, 26 Ocak 2024, <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, (E. T. 17.03.2024), para. 86.

48 UNRWA, "UNRWA's Lifesaving Aid may End due to Funding Suspension", <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa%E2%80%99s-lifesaving-aid-may-end-due-funding-suspension>, (E. T. 17.03.2024).

UNRWA 75 yıldır Gazze'de sivil hayatın tam kalbinde yer almaktadır. Nüfusun 1.7 milyonu Filistinli mültecilerden oluşan Gazze'de insani yardım, eğitim, sağlık, barınma, kalkınma, istihdam yaratma gibi sivil hayata dair neredeyse her şey UNRWA sayesinde mümkün olmaktadır.⁴⁹ 7 Ekim sonrasında UAD tarafından gerçek bir soykırım tehdidinin varlığı tespit edilmişken Gazze'deki en hayati kuruluşun en kritik zamanda işlevsizleştirilmesi, UNRWA'ya fonları kesen Batılı devletlerin soykırımı engelleme yükümlülüklerine aykırıdır.⁵⁰ Dahası, hali hazırda açlık ve salgın hastalıkların pençesinde olan Gazze halkı için hayati nitelikte kurumlardan birinin yıkımına hizmet, yalnızca İsrail'in geri dönüşü engellemekten kaynaklanan uluslararası yükümlülüklerinin ihlaline değil, aynı zamanda soykırımı varan suçlarına da ortak olmak olma riski taşımaktadır.

2.4. Yerleşim Politikası Yoluyla İşgalin Tahkimi

İsrail'in işgal politikasının en önemli araçlarından bir tanesi yasal olmayan yerleşim birimleri (*settlements*) kurmaktır. İşgalin tarihi çok daha eskilere dayanmakla birlikte⁵¹ bugünkü verilere göre işgal edilmiş Filistin topraklarından üç bölge anlaşılmaktadır: Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze. 1967 tarihli Altı Gün Savaşı neticesinde İsrail, bu üç bölge ile Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri'ni işgal etmiş ve işgal edilen toprakların tamamında yerleşim birimleri kurmaya başlamıştır. Sina Yarımadası 1979 tarihli antlaşma ile Mısır'a iade edildiğinden burada kurulan 18 yerleşim birimi de ortadan kaldırılmıştır. Gazze'deki 21 yerleşim birimi ise İkinci İntifada (2000-2005) neticesinde 2005 tarihli bir "Geri Çekilme Yasası" (*disengagement law*) ile ortadan kaldırılmıştır. Ancak kısa süre içerisinde Gazze havadan, karadan ve denizden abluka altına alınmıştır.⁵² Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Golan Tepelerinde ise illegal yerleşim birimleri varlığını sürdürmektedir. Buna göre Batı Şeria'da 120'nin üzerinde, Doğu Kudüs'te 12 ve Golan Tepeleri'nde 30'a yakın yerleşim birimi bulunmaktadır. Bu yerleşim birimlerinde toplamda 750 bin civarında Yahudi yerleşimcinin yaşadığı tahmin edilmektedir.⁵³ Belirtmek gerekir ki bu sayıya İsrail iç hukukuna göre de illegal sayılan kaçak birimler (*outposts*) dâhil değildir. Bunların sayısının da 100 civarında olduğu düşünülmektedir.⁵⁴

Öte yandan İsrail'in yerleşim yoluyla işgal politikası sadece yerleşim birimleri kurmakla sınırlı kalmamıştır. Sayıları 140'ı bulan kontrol noktaları (*checkpoints*) işgal edilmiş Filistin topraklarında gündelik hayatı bir açık hava hapisanesine çevirmektedir. Bu noktalardan geçmek zorunda kalan Filistinliler

49 Al Jazeera, "What is UNRWA and why is it important for Palestinians?" 01/02/2024, <https://www.aljazeera.com/news/2024/2/1/what-is-unrwa-and-why-it-is-important-for-palestinians>, (E. T. 17.03.2024).

50 TRT Haber, "BM Raportörü: UNRWA'ya desteği kesen ülkeler soykırımı yardımcı oluyor" <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-raporu-unrwa-destegi-kesen-ulkeler-soykirima-yardimci-oluyor-832490.html>, (E. T. 17.03.2024).

51 Bu anlamda Filistin topraklarının işgali 1917 yılında İngilizlerin Filistin'e girmesi ile başlatılabileceği gibi 1948 Arap-İsrail savaşı ile de başlatılabilir.

52 Bu nedenle BM raporları İsrail'in Gazze'deki işgalinin tamamen ortadan kaldırılmadığını ifade etmektedir.

53 UNHRC, 'Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied Since 1967, A/HRC/49/87, 21 March 2022.

54 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistinli-kadinlara-cirkin-saldiri/111253>

Salih Zeki Fazloğlu / Kudüs, Filistin / 14.20.2014

*Siyonist yerleşimciler Mescid-i Aksa'da Filistinli kadınlara saldırırken - Ekim 2014
(Fotoğraf: Anadolu Ajansı)*

adeta ülke değiştirir gibi kimlik sorgulamasından geçmekte ve uzun saatler boyunca kapılardan geçmek için sıra beklemektedir. Benzer şekilde yerleşim birimleri otoyollar ile birbirine bağlandığından bazen Filistinliler birbirine çok yakın yerlere dahi ulaşmak için uzun yollar kat etmektedir. Yasadışı yerleşimcilerin birçoğunun silahlı olması sebebiyle gündelik hayatta Filistinliler her an keyfi şiddet olaylarıyla karşılaşabilmektedir. Tüm bunların üzerine İsrail'in 702 kilometre uzunluğunda ve 8 metre yüksekliğinde bir yapı olarak tasarladığı Ayrım Duvarı, Batı Şeria'daki Filistin şehirlerini ve köylerini birbirinden ve Gazze'den ayırmakta ve İsrail'in Apartheid politikasını desteklemektedir.

İşgal edilmiş Filistin topraklarında yerleşim birimlerinin kurulması öncelikle 1949 tarihli 4. Cenevre Sözleşmesi'nin "İşgal Hukuku"na ilişkin maddelerine aykırılık teşkil etmektedir. Zira Sözleşme'ye göre işgalcinin bölgenin demografik yapısına zarar verecek eylemlerden

ve kendi insanlarını işgal ettiği bölgeye taşımaktan kaçınması gerekmektedir. Her ne kadar İsrail, yerleşim meselesinin yerleşimciler ile Filistinliler arasındaki özel mülkiyet meselesi olduğunu ileri sürse de uluslararası hukuk açısından bu iddia doğru değildir. Zira yerleşim politikası bir devlet politikası olarak yürütülmekte, gerekli usul ve işlemler devlet eliyle yerine getirilmektedir. İsrail hükümetinin zaman zaman yeni yerleşim birimleri kurulacağına ilişkin duyuruları, hukuksuz kamulaştırma ve askeri bölge ilan etme politikaları da bu durumun devlet pratiği ile desteklendiğini göstermektedir. Bu anlamda yerleşim birimleri uluslararası insancıl hukuka, mülkiyet hakkını ihlal ettiği için de uluslararası insan hakları hukukuna⁵⁵ aykırıdır. Bu aykırılık İsrail'in uluslararası sorumluluğunu doğuracak bir haksız fiil niteliğindedir. Öte yandan yerleşim birimlerinin kurulması BMGK kararlarında da uluslararası hukuka aykırı olarak nitelenmiştir. Örneğin; 465 sayılı BMGK kararında yerleşim birimlerinin kurulması, bölgeye Yahudilerin taşınması, demografi ve kurumsal altyapının değiştirilmesi uluslararası hukuka ve özellikle 1949 tarihli 4. Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı bulunmuş ve İsrail'in tüm yerleşim birimlerini ortadan kaldırması gerektiği vurgulanmıştır.⁵⁶

55 İsrail 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne taraftır.

56 UNSC 465, 1 March 1980, S/RES/465(1980).

2.5. Apartheid Duvarı ve Uluslararası Adalet Divanı'nın "Duvar" Danışma Görüşü

İsrail'in işgal politikasının diğer bir bileşeni işgal edilmiş Filistin topraklarında inşa etmeye başladığı Duvar'dır. Ayrım Duvarı ya da Apartheid Duvarı olarak da bilinen Duvar'ın inşasına 2002 yılında karar verilmiştir. Buna göre Batı Şeria'nın etrafına güvenlik gerekçesi ile 702 kilometre uzunluğunda ve 8 metre yüksekliğinde bir Duvar örülecektir.⁵⁷ Belirtmek gerekir ki Duvar birtakım gözetleme kuleleri, giriş çıkış kapıları ve güvenlik donanımları ile karmaşık bir yapıya sahiptir. İsrail'in aldığı karar üzerine BM Genel Kurulu 2003 yılında UAD'dan bir danışma görüşü talep etmiştir. Genel Kurul Divan'a şu soruyu yöneltmiştir: *1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesi ve ilgili Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararları da dâhil olmak üzere uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda, Genel Sekreter'in raporunda da açıklandığı gibi, İşgalci Güç İsrail tarafından, Doğu Kudüs ve çevresi de dahil olmak üzere, İşgal Altındaki Filistin Topraklarında inşa edilmekte olan duvarın inşa edilmesinden kaynaklanan hukuki sonuçlar nelerdir?* Bu soruyu cevaplamak üzere UAD 2004 yılında "İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnşa Edilen Duvarın Hukuki Sonuçlarına İlişkin Danışma Görüşü"nü (Duvar Danışma Görüşü)⁵⁸ vermiştir.

Divan, danışma görüşünde öncelikle yetki konusunu çözümledikten⁵⁹ sonra esasa ilişkin birçok hususa değinmiştir. Divan öncelikle 1967 yılında elde edilen topraklar üzerinde İsrail'in işgalci statüsünde olduğunu ve işgal edilmiş topraklar üzerindeki bir Duvar inşasının uluslararası hukuka aykırı olduğunu tespit etmiştir.⁶⁰ Divan, daha sonra Duvar'ın basit bir çit veya bariyer gibi görülemeyeceğini belirterek Duvar'ın çok katmanlı yapısını açıklamış ve Duvar'ın binlerce Filistinlinin hayatını olumsuz yönde etkilediğini vurgulamıştır.⁶¹ Divan'a göre 1949 tarihli 4. Cenevre Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi İsrail'in taraf olduğu sözleşmeler İsrail işgali altındaki Filistin topraklarında da uygulanabilir.⁶²

Divan, Duvar inşası ile birlikte devam ettirilen yerleşim politikasının da uluslararası hukuka ve Filistinlilerin selfdeterminasyon hakkına aykırı olduğunu ifade etmiştir. Divan'a göre Duvar gelecekte belirlenecek olan İsrail-Filistin sınırlarına da zarar verecek niteliktedir. Hatta Duvar'ın inşasına devam etmek *de facto* ilhak (*annexation*) anlamına da gelebilecektir.⁶³ Öte yandan Divan, İsrail'in meşru müdafaa (*self-defense*) ve zorunluluk (*necessity*) iddiasını da reddetmiştir. İsrail'e göre Duvar, Filistinli silahlı gruplar tarafından kendisine yöneltilen saldırıları kesmek amacıyla ve güvenlik gerekçesiyle bir

57 Duvar'ın uzunluğu zamanla arttırılmış ve nihai olarak 702 km olacak şekilde karara bağlanmıştır.

58 ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion) ICJ Reports 2004, 136.

59 Çalışmanın kapsamını genişletmemek adına Divan'ın yetkiye ilişkin tespitleri uzun şekilde aktarılmamıştır.

60 ICJ, para.78.

61 ICJ, para.82-85.

62 ICJ, para.104-112.

63 ICJ, para.120-122.

zorunluluk olarak örülmeye başlanmıştır. Divan ise öncelikle BM Antlaşması'nın⁶⁴ 51'inci maddesini hatırlatarak saldırıların başka bir devletten gelmediğini, bilakis İsrail'in kontrolü altındaki işgal edilmiş topraklardan geldiğini, buna binaen de 51'inci maddenin uygulama alanı bulamayacağını ifade etmiştir. Divan'a göre zorunluluk halinin oluşması için de meselenin başka bir yolla çözülememiş olması, yani son çare olarak zorunluluğa başvurulması gerekir. Oysa somut olayda böyle bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla zorunluluk gerekçesi de İsrail'i sorumluluktan kurtarmaya yetmemiştir.⁶⁵

Divan'a göre İsrail, her devlet gibi, ihlal ettiği uluslararası hukuk kurallarına uymakla yükümlüdür. Bu kuralların başında da insancıl hukuk kuralları ile insan hakları hukuku kuralları gelmektedir. İsrail Duvar inşasını derhal durdurmalı ve devam eden kural ihlalinin tekrarlamamalıdır. Daha açık ifadeyle Duvar'ın inşa edilmiş kısımlarını da yıkmalı ve eski haline getirmelidir. Bu kapsamda İsrail, mülklerine zarar verdiği gerçek ve tüzel kişilere karşı da tazmin yükümlülüğü altındadır.⁶⁶ Divan ayrıca üçüncü devletlerin de Duvar inşası meselesinde birtakım yükümlülükleri olduğunu hatırlatmıştır. Divan, devletlerin İsrail'in hukuksuz olarak inşa ettiği Duvar ile ilgili hukuki sonuçları tanımamaları gerektiğini ve Duvar inşasının neden olduğu uluslararası hukuk ihlallerini ortadan kaldırmakla yükümlü olduklarını ifade etmiştir. Benzer şekilde Divan, BM Genel Kurulu ve BMGK'nın da Duvar inşasından kaynaklanan uluslararası hukuk ihlalinin sonlandırmak için gerekli adımları atmakla yükümlü olduklarını vurgulamıştır.⁶⁷

2.6. İsrail'in Apartheid Rejimi⁶⁸ ve İnsan Hakları İhlalleri

UAD'da görülmekte olan Filistin'de insan hakları ihlalleri ile ilgili danışma görüşü davasında 26 Şubat 2024'te, Türkiye adına sunum yapan Dışişleri Bakan Yardımcısı Ahmet Yıldız'ın sunumunda ifade ettiği gibi İsrail, Filistin'de ihlal etmediği herhangi bir insan hakkı ya da hukuk kuralı bırakmamıştır.⁶⁹

1948'de İsrail Devleti'nin kuruluşu ile Filistin'de yaşayan herkese, yani sadece Müslümanlara, Hristiyanlara veya Araplara, Rumlara, Ermenilere değil, Yahudiler de dâhil olmak üzere, o coğrafyada yaşayan herkese karşı yoğun insan hakları ihlalleri içeren süreç başlamış ve bu durum derinleşerek devam etmektedir. Üstelik İsrail Devleti, daha kuruluşu sırasında başlayan bu yoğun insan hakları ihlallerini günümüzde de devam ettirirken uluslararası kamuoyunda "Orta Doğu'nun işleyen tek demokrasisi" olarak lanse edilmektedir. Ancak bu "demokrasi" tıpkı eski Güney Afrika Cumhuriyeti dönemindeki "beyaz beyaza demokrasi"ye benzer biçimde bir "Apartheid demokrasisi"dir.

64 UN Charter, 1945, art.51. <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf> (erişim tarihi 29.02.2024).

65 ICJ, para.139-140.

66 ICJ, para.151-152.

67 ICJ, para.159-160.

68 <https://www.amnesty.org.tr/icerik/israil-apartheid-ve-sistemik-insan-haklari-ihlallerini-koruklemeye-son-vermek-icin-filistindeki-igalini-sonlandirmali> (son erişim tarihi 19.3.2024)

69 <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakan-yardimcisi-yildiz-israilin-ihlal-etmedigi-bir-hukuk-kurali-yok/3148779> (son erişim tarihi 02.03.2024)

Bir ülkenin gerçek anlamda demokratik bir devlet olabilmesindeki en önemli ölçütlerden biri o ülkenin insan haklarına olan bağlılığının düzeyidir. İnsan hakları ise tanımı gereği; sürülen, öldürülen, evleri ve toprakları ellerinden alınıp başkalarına verilen insanları, yani Filistinlileri kapsayacak şekilde düşünüldüğünde, bu durumda İsrail, Orta Doğu'nun en kötülerinde yer alır. İsrail'in kuruluşundan beri yaptığı insan hakları ihlallerinin dünya kamuoyu tarafından yeterince bilinmemesi ve maalesef bu ihlallere karşı uluslararası hukuk zemininde yeterince mücadele edilmemesi sebebiyle İsrail'in Orta Doğu'nun işleyen tek demokrasisi olduğu kanaati yaygın olarak paylaşılmaktadır. İsrail'in insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik olarak verilen mücadeleden umulan faydaların elde edilememesi dolayısıyla oluşan karamsarlık ve kötümserlik; bundan sonra yapılacakları da sekteye uğratmaktadır. Bu duruma uluslararası hukukta başvurulabilecek yolların ya hiç bilinmemesi veya yeterince iyi bilinmemesi olumsuz etki yapmaktadır.

İşte bütün bu nedenlerle, insan hakları konusunda bilgi ve duyarlılık sahibi herkesin, bilgilerini paylaşma ve İsrail'in insan hakları ihlallerini tamamen izale etmese bile, azalmasına katkıda bulunmaları, sadece Orta Doğu coğrafyasında değil, bütün dünya çapında özlenen barışa ve huzura kavuşma hedefine ulaşılması için elzem olan bir sorumluluktur.

Filistin'de, İsrail'in gerçekleştirdiği insan hakları ihlalleri yapıldığı yerler ve yöneldiği kişiler bakımından ayrı ayrı tasnif edilmelidir. İsrail'in insan hakları ihlallerini gerçekleştirdiği yerlerin farklı uluslararası hukuk statüleri olduğu için, bu ihlallerin niteliği de farklılık arz etmektedir. Bu minvalde İsrail'in yaptığı insan hakları ihlalleri yapıldığı yerler bakımından dört başlık altında tasnif edilebilir:

1. İsrail'in, 1948'de kurulduğu sırada sahip olduğu topraklarda yaptığı insan hakları ihlalleri.
2. İsrail'in, kuruluşundan sonra kuvvet kullanarak ele geçirdiği ve uluslararası hukuka aykırı olarak ilhak ettiği topraklardaki (Doğu Kudüs ve Golan tepeleri) insan hakları ihlalleri.
3. İsrail'in, kuruluşundan sonra kuvvet kullanarak ele geçirdiği ve halen askeri işgal altında tuttuğu topraklardaki, özellikle Gazze ve Batı Şeria'daki insan hakları ihlalleri.
4. İsrail'in, ülkesi dışında yaptığı operasyonlar, saldırılar vs. ile oluşan insan hakları ihlalleri. Örneğin Lübnan ve Suriye'de defalarca gerçekleştirdiği kara operasyonları ve hava saldırıları. Ayrıca Filistinlilere yönelik Filistin topraklarında ya da üçüncü devletlerin sınırları içinde gerçekleştirilen suikastlar gibi insan hakları ihlalleri. (Salih el-Aruri ve İsmail Heniyye suikastleri gibi)

İsrail'in bu bölgelerdeki insan hakları ihlallerini, yöneldiği kişiler bakımından ise aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- a) İsrail topraklarında yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Filistinlilere yönelik yapılan insan hakları ihlalleri.
- b) İsrail topraklarında yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Yahudilere yönelik yapılan insan hakları ihlalleri (özellikle Falaşalar, Sefaradlar, Ultra Ortodoks Yahudiler ve Mizrahiler).

İsrail Apartheid rejimi uygulayan bir ülke olduğu için sadece Yahudi olmayanlar arasında değil, Yahudiler arasında da Apartheid rejiminin getirdiği ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri bulunmaktadır.

İsrail'in kendi vatandaşı Yahudilere yönelik insan hakları ihlalleri arasında Sefarad Yahudilerine yönelik ayrımcılık önemli bir başlık olarak yer almaktadır. Gerek devlet olarak İsrail Devleti'nin bizzat uyguladığı ve gerekse halk arasında yaşanan bu ayrımcılık devasa bir hukuki ve toplumsal sorundur. İsrail toplumunda ağır insan hakları ihlalleri ile yüzleşen bir diğer grup ise Falaşalardır. Genelde Etiyopya'dan göç eden Siyahi Yahudiler olan Falaşalar, ten renkleri nedeniyle çoğu zaman ayrımcılığa maruz kalan bir grup olmuştur. Ultra Ortodoks Yahudilerin kahir ekseriyeti dini inançları nedeniyle İsrail'e muhalefet etmekte, örneğin askerlik yapmayı reddetmektedir. Bu nedenle İsrail'de bunlara karşı ayrımcı politikalar uygulamaktadır. Bunların bir kısmının İsrail kurulmadan önce de Filistin topraklarında yaşıyor oldukları da belirtilmelidir.

- c) İsrail topraklarında bulunan her din ve milletten yabancılara karşı yapılan insan hakları ihlalleri.
- d) İsrail'in uluslararası hukuka aykırı olarak ilhak ettiği topraklarda (özellikle Doğu Kudüs'te) yaşayan ve İsrail vatandaşı olan Filistinlilere yönelik yapılan insan hakları ihlalleri.
- e) İsrail'in, uluslararası hukuka aykırı olarak elinde tuttuğu istila (askeri işgal) altında topraklarda yaşayan halklara yönelik yapılan insan hakları ihlalleri.
- f) İsrail'in, uluslararası hukuka aykırı olarak topraklarından sürgün ettiği ve bu yüzden Filistin dışında yaşamak zorunda bırakılan Filistinlilere yönelik yapılan insan hakları ihlalleri.
- g) İsrail'in, ülkesi dışında yabancılara yönelik yapılan insan hakları ihlalleri (Mavi Marmara Olayı'nda olduğu gibi).

İsrail'in insan hakları ihlallerinin işlendiği yerlerin değişiklik göstermesi yapılan insan hakları ihlallerinin niteliğini etkilediği gibi, yöneldiği kişilerin farklılık göstermesi de ayrıca insan hakları ihlallerinin niteliğini etkilemektedir.

İsrail'in insan hakları ihlallerini saymak, bu raporun odağını gölgede bırakacak ve somut sonuçları bakımından milyonlarca insanın yaşadıklarına yer vermeyi gerektirecek ölçüde geniş bir mahiyet kesp etmektedir. Bu sebeple burada sadece belli başlı insan hakları ihlalleri ele alınacaktır:

I. Filistinlilerin Selfdeterminasyon Haklarının İhlali:⁷⁰ Bu husus, Filistin sorununun önemli başlıklarından birini teşkil etmektedir. O nedenle öncelikle buradan başlamakta fayda olduğu mülhaza edilmektedir. Filistin'de yaşanan bütün sorunlar, hak ihlalleri, İsrail'in bu konudaki uluslararası hukuka aykırı davranışlarının bir neticesidir. Filistinlilere bu hak teslim edilse, bugün birçok sorun da kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Selfdeterminasyon hakkı, topluluk haklarından olan bir insan hakkıdır. Ayrıca Filistinlilerin bir halk olduğu ve dolayısıyla selfdeterminasyon hakkına sahip olduğu, bugün İsrail'in dahi kabul etmek zorunda kaldığı, bütün dünya tarafından kabul edilen ve uluslararası belgelerin hepsinde de yer alan bir husustur. Bir devlet kendi hâkimiyet alanında bulunan halkın bu haklarını kullanmalarına yardımcı olmak zorundadır. O nedenle İsrail'in, Filistinlilere kuvvet kullanmaya bile varmayan, barışçıl protesto haklarını kullanırken bile maruz bıraktığı muamele uluslararası hukuka aykırıdır. Velew ki, silahlı direniş hakkı kullanılsaydı da İsrail'in iddia ettiği gibi meşru müdafaa hakkı kullanımı söz konusu olamazdı. Çünkü meşru müdafaa hakkını kullanan, ülkeleri işgal altında olan Filistinliler olacaktır.⁷¹ İsrail, ancak meşru müdafaa hakkını kullananlara karşı saldırı suçunu işleyen bir devlettir. Filistinlilere selfdeterminasyon hakkı tanınması demek, Filistin halkının yaşadığı topraklarda, suni nüfus hareketleri ile yaratılmak istenen çoğunluğa bakılmadan, meşru olarak çoğunluk olduğu Filistin topraklarında kendi devletlerini kurmalarına izin verilmesi anlamına gelmektedir. (Bakınız Rapor'un 2.1. Bölümü)

II. Jus Cogens Niteliği Kazanmış İnsan Haklarının İhlalleri: İsrail'in özellikle Filistinlilere karşı insan hakları ihlallerine gelince, öncelikle ayırmadan bütün Filistin topraklarında yapılan insan hakları ihlallerini en ağırlarından başlayarak incelemek gerekir.

Uluslararası hukukta en ağır insan hakları ihlalleri teknik olarak söylemek gerekirse Jus Cogens kural haline gelmiş uluslararası suçlardır. Bu suçlardan konumuz açısından bahsedilmesi uygun olanlar (insan hakları dışında kalanlara örnek olarak kuvvet kullanma yasağı gibi ihlalleri verebiliriz); soykırım yasağı, insanlığa karşı suç, savaş suçu ve ırk ayrımcılığı yasağı ihlalleridir.

A. Soykırım Suçu: Uluslararası hukukta ilk defa resmi olarak 1948 BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinde tanımlanmıştır. Bu 1998 Roma Statüsü'nün 6'ncı maddesinde de benzer şekilde kullanılmıştır.

70 Bu konuda geniş bilgi için bakınız. Dweik, Musa, "Settlements and the Palestinian Right to Self-Determination", Palestine-Israel Journal, Volume 4, No.2, 1997. <http://www.pij.org/details.php?id=478> (Son erişim tarihi: 18.6.2018). Doebbler, Curtis F.J., "Human Rights and Palestine: The Right to Self-Determination in Legal and Historical Perspective", Beijing Law Review, 2011,p. 111-118.

71 Filistinlilerin İsrail'e karşı direnme hakları ile ilgili geniş bilgi için bakınız. Fraihat, Ibrahim, Palestine's Right to Defend Itself, Brookings,2014.

B. İnsanlığa Karşı Suçlar: Söz konusu suçlar Roma Statüsü'nün 7'nci maddesinde düzenlenmiştir. Maddedeki tanımdan da anlaşılacağı üzere, İsrail'in uygulamalarının bunları ihlal ettiği çok açıktır. Bu arada söz konusu maddede Apartheid rejimi uygulanması insanlığa karşı suç listesinde yer almaktadır.⁷²

C. Savaş Suçları: 1949 Cenevre Sözleşmeleri ile 1998 Roma Statüsü'nün 8'nci maddesinde çok uzun ve detaylı şekilde tanımlanmıştır. İsrail'in uygulamalarına bakıldığında bu suçların tüm dünyanın gözü önünde defalarca işlendiği görülmektedir. Örneğin, sivil hedeflerin, hastanelerin ve ibadethanelerin vurulması, sivillerin temel ihtiyaç maddelerine ulaşımının engellenmesi, gazetecilerin vurulması, BM çalışanlarının vurulması vs.

D. Irk Ayrımcılığı: Bu konu, başta 1965 BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme'de ve daha birçok uluslararası sözleşmede yer almaktadır. İsrail'in yıllardır yaptığı uygulamalarla, gerek Filistinlilere ve gerekse Yahudi gruplara (Sefaradlara, Hasidiklere, Falaşalara) karşı olan uygulamalarıyla söz konusu andlaşmaları da ihlal ettiği açıktır.

III. Diğer İnsan Hakları İhlalleri: Jus Cogens niteliği kazanmamış da olsa, İsrail'in yaptığı insan hakları ihlallerinden en önemli olduğu değerlendirilenler şunlardır:

A. Gazze'ye Uygulanan Abluka:⁷³ Abluka, BM Genel Kurulu'nun aldığı 1974 tarihli saldırının tanımı kararı gereğince, uluslararası hukuka göre, kuvvet kullanma yasağının ihlalini teşkil etmektedir. Yani İsrail'in bizzat yaptığı abluka uluslararası hukuka aykırıdır. Yaşanan ablukaya sadece şartları bakımından itiraz edilmektedir. Abluka gerçekten uluslararası hukuka uygun olarak konulan bir abluka olsaydı bile ablukanın uygulanma şartları bakımından uluslararası hukuka aykırı olurdu. Ancak daha başta abluka uluslararası hukuka aykırı olarak konulmuştur. Bu hususta BM'nin de ablukanın uluslararası hukuka aykırı olarak konulduğu yönünde kararları bulunmaktadır.⁷⁴ Burada sorun şudur ki, ihlali tespit kararları alan BM organları, bağlayıcı karar alma yetkileri olmayan organlardır. Zaten bağlayıcı karar alma yetkisi sahibi tek organ olan BMGK'nin bağlayıcı karar alabilmesi veto yetkisinin kullanılmasına bağlıdır.

72 <https://www.amnesty.org.tr/icerik/israilin-filistinlilere-uyguladigi-apartheid-rejimidir-ve-insanliga-karsi-suctur> (son erişim tarihi 19.3.2024)

73 Bu konuda geniş bilgi için bakınız. A/HRC/13/53/Rev.1. 7 June 2010. <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/2ee9468747556b2d85256cf60060d2a6/33f2a0a73ab185db8525773e00525d05?OpenDocument> (son erişim tarihi 18.6.2018)

Butt, Khalid M.; Butt, Anam A., "Blockade on Gaza Strip: A Living Hell on Earth", Journal of Political Studies, Volume 23 No.1, 2016, p.157-182.

Human Rights Watch, "Deprived and Endangered: Humanitarian Crisis in the Gaza Strip", January 13,2009. <https://www.hrw.org/news/2009/01/13/deprived-and-endangered-humanitarian-crisis-gaza-strip> (son erişim tarihi 18.6.2018).

Falk, Richard, "Understanding the Gaza Catastrophe", Huffington Post, May 25,2011. https://www.huffingtonpost.com/richard-falk/understanding-the-gaza-ca_b_154777.html (son erişim tarihi 18.6.2018)

74 Duman, Furkan, "Gazze Deniz Ablukası", Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, sayı1, 2016 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/342874> (son erişim tarihi 02.8.2024)

Gazze'ye abluka uygulanması uluslararası hukuka aykırı olduğu gibi, abluka şartları da uluslararası hukuka aykırı şekilde uygulanmaktadır. Abluka sivilleri hedef almamalı, onların tabii ihtiyaçlarını karşılamalarına izin verilmelidir. Bu izinlerden savaşçıların da yararlanabileceği iddiası ile ki bu doğru da olabilir, örneğin yiyecek girişine izin verirken bundan savaşçılar da yararlanacak diye izin verilmemesi veya kısıtlı izin verilmesi hukuka uygun değildir. Kimi zaman makul olduğu ifade edilen kısıtlamaların da uluslararası hukuka aykırılığı göz ardı edilmemelidir. Mesela tünel inşaatında kullanılabilir diye inşaat malzemelerinin Gazze'ye girişine izin verilmemesi uluslararası hukuka uygun değildir.

B. Duvar İnşası:⁷⁵ Divanın kararıyla da tescil edildiği gibi, uluslararası hukuka açıkça aykırıdır. Duvarın inşası ile Filistinlilerin dolaşım hakları, mülklerine erişim hakkı engellenmektedir.⁷⁶ (Bakınız Rapor'un 2.5. Bölümü)

C. Yasadışı Yahudi Yerleşimleri Sorunu:⁷⁷ Filistin topraklarındaki yasadışı Yahudi yerleşimleri çeşitli açılardan uluslararası hukuka aykırılıklar taşımaktadır. Öncelikle herkesin dile getirdiği Filistin'in askeri işgal altındaki topraklarında Yahudi yerleşim yerleri açılmasındaki uluslararası hukuka aykırılık tartışmadan varestedir. Söz konusu yasa dışı Yahudi yerleşimlerinin %21'i Filistinlilerin mülklerinin gasp edilmesiyle oluşturulmuştur.⁷⁸

Açılan bu yerleşim yerlerinde yapılan uygulamalar da ayrıca çeşitli açılardan uluslararası hukuka aykırılıklar oluşturmaktadır. Örneğin, illegal yerleşim yerlerine yerleştirilen Yahudi yerleşimciler sivil olarak gösterilmelerine rağmen silahlandırılmış olup bunların Filistinliler üzerinde tedhiş hareketlerine göz yumulmaktadır. Bölgedeki su kaynakları, tarım alanları vs. Yahudi yerleşimcilere uluslararası hukuka aykırı olarak tahsis edilmektedir. (Bakınız Rapor'un 2.4. Bölümü)

D. Filistinli Mültecilerin Evlerine Dönüşüne İzin Verilmemesi:⁷⁹ Gerek Arap ülkelerinde gerekse dünyanın birçok yerinde Filistinli mülteciler bulunduğu gibi, Filistin içinde olsa da yerlerinden edilmiş, mülteci kamplarında yaşayan 5 milyonu aşkın Filistinli mülteci bulunmaktadır. Çeşitli sebeplerle bugün ikinci plana atılan bu sorun, İsrail'in barış görüşmelerinde, Kudüs'ün statüsü ile birlikte en katı olduğu konulardan biridir. İsrail bunu bir beka sorunu olarak görmektedir. Çünkü geri dönüşü izin verdiğinde

75 Tahhan, Zena, "Israel's Settlements: 50 years of land theft explained", Aljazeera, November 21, 2017. <https://interactive.aljazeera.com/aje/2017/50-years-illegal-settlements/index.html> (son erişim tarihi 18.6.2018)

76 Cankara, Yavuz; Cankara, Pınar Özden, "Batı Şeria Duvar İnşasının Filistin Halkına Ekonomik ve Kültürel Etkileri", Batman University Journal of Life Sciences, Volume 1, Number 1, (2012) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/313650> (son erişim tarihi 19.3.2024)

77 Tahhan, Zena, "Israel's Settlements: 50 years of land theft explained", Aljazeera, November 21, 2017. <https://interactive.aljazeera.com/aje/2017/50-years-illegal-settlements/index.html> (son erişim tarihi 18.6.2018)

78 <https://bianet.org/haber/israil-yerlesimlerinin-beste-biri-filistinlilerin-ozel-mulkiyeti-123265> (19.3.2024)

79 American Friends Service Committee, "Palestinian Refugees and the Right of Return". <https://www.afsc.org/resource/palestinian-refugees-and-right-return> (son erişim tarihi 18.6.2018)

İsrail saldırıları neticesinde tehcir edilen Gazzeliler (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

kontrolü altındaki topraklarda Yahudilerin azınlığa düşeceğinin farkındadır. İsrail tüm girişimleriyle bunu görmezden gelmeye ve engellemeye çalışsa da Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı, uluslararası hukukun kendilerine tanıdığı temel bir haktır.

İsrail'in suni nüfus hareketleri ile yapmaya çalıştığı Yahudi çoğunluk sağlama çabaları da uluslararası hukuka aykırıdır. Bugün de Filistinlilerin yurtdışına sürgün edilmeleri veya yurt dışındakilerin vatanlarına dönerken çıkartılan zorluklar, yeni Filistinli mülteciler oluşturmaktadır. (Bakınız Rapor'un 2.3. Bölümü)

E. Filistinlilerin Mülkiyet Hakkı: İsrail Filistinlilerin gerek yasadışı ilhak ettiği topraklarında ve gerek askeri işgalinde tuttuğu topraklarındaki mülkiyet haklarını ihlal etmektedir. Filistinlileri mülksüzleştirerek, onları kendi vatanlarında yaşayamaz hale getirmektedir.⁸⁰

Yukarıda bahsedilen hususlar ışığında İsrail'in, vatandaşı olsun ya da olmasın, Yahudi olsun veya olmasın, herkese Apartheid rejimi uygulamasından ötürü yoğunluğu değişen insan hakları ihlalleri gerçekleştiren bir devlet vasfına sahip olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

⁸⁰ <https://ordam.fsm.edu.tr/Orta-Dogu-ve-Afrika-Arastirmalari-Uygulama-ve-Arastirma-Merkezi-Faaliyetler-Panel--Filistinde-Israilin-Mulksuzlestirme-ve-Kimliklesirme-Politikalari-Paneli> (son erişim tarihi 19.3.2024)

Ashraf Amra / Deyr Balah, Filistin / 08.07.2024

İnsani yardımların engellendiği Gazze'de çocuklar açlıktan ölüyor (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

2.7. Tarım Alanlarının Yok Edilmesi

Gazze'de 7 Ekim öncesi İsrail, Filistinlilerin sınır bölgelerindeki tarım arazilerine ulaşmasını engellemeye çalışmakta hatta onlara ateş açmaktaydı. 7 Ekim sonrasında 180 bin dönümlük tarım arazisinin önemli bir kısmı yok edilmiş ve yok edilmeye de devam etmektedir.⁸¹

Ayrıca İsrail, sadece Gazze'de değil, bütün Filistin'de Filistinlilerin tarım alanlarının kullanımını ve yaşamlarını idame için gerekli diğer faaliyetleri (balıkçılık, hayvancılık gibi) sürdürmelerini engellemektedir.⁸² İsrail, Filistin'de bulunan tarım arazilerinin yaklaşık %45'ini oluşturan 10 milyon zeytin ağacının %8'ini son 20 yılda yok etmiştir.⁸³ Gazze'de 7 Ekim sonrasında bu yıkım daha da şiddetlenmiştir. (Bakınız Rapor'un 4.3. Bölümü)

Sonuç olarak, İsrail sadece Gazze'de değil, bütün Filistin'de, bu uygulamalarıyla başta soykırım suçu olmak üzere uluslararası hukukun birçok kuralını ihlal etmektedir. Çünkü; 1948 BM Soykırım

81 <https://www.indyurk.com/node/680421/d%C3%BCnya/gazzenin-g%C4%B1da-deposu-han-yunusu-hedef-alan-i%C3%87sraile-120-bin-d%C3%B6n%C3%BCm-tar%C4%B1m-arazisini> (son erişim tarihi 17.3.2024)

82 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistinli-aktivist-hassan-israile-kasitli-olarak-filistinlilerin-gida-sistemini-hedef-aldigini-belirtti/3164028> (son erişim tarihi 18.3.2024)

83 <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/israile-son-20-yilda-filistinlilere-ait-800-bin-zeytin-agacini-yok-etti/1819400> (son erişim tarihi 19.3.2024)

Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2'nci maddesinde soykırım suçunu oluşturan durumlardan biri olarak c fıkrasında "Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek;"⁸⁴ hükmünün İsrail tarafından gerçekleştirilen açık bir ihlali söz konusudur.

2.8. Su Kaynakları Üzerinde Mutlak Egemenlik İddiası

2005'te İsrail'in Gazze'den tam olarak çekilmesinden önce, Dünya'da kişi başına su tüketiminin en düşük olduğu yerlerin başında Gazze gelmekteydi. Hâlbuki 2005'e kadar, Gazze'de yaşayan yasadışı Yahudi yerleşimciler ise, su zengini ülkelerdeki kişi başına düşen su miktarında su kullanıyorlardı.⁸⁵ İsrail'in su kaynakları üzerinde Filistinlilere uyguladığı zulmü çarpıcı olarak gösteren bu durum, 2005'te İsrail çekildikten sonra Gazze'deki Filistinliler için nispeten düzelmişti. Çünkü Gazze'deki su kaynaklarının %90'ı yer altı kaynaklarından elde edilmekteydi. Ancak 7 Ekim sonrası Gazze'deki su tüketimi insani kriz düzeyine gelmiştir. 7 Ekim öncesi kişi başına su tüketimi 90 litre iken, sonrasında 2 litreye kadar düşmüştür. Bunun temel sebebi de Gazze'de, İsrail'in savaş suçu olmasına rağmen su altyapısına verdiği zararlardır.⁸⁶ BM tarafından içme, yemek pişirme ve temizlik için tavsiye edilen kişi başı su miktarı tüketimi günlük en az 50 litredir.⁸⁷ Filistin'in diğer kesimlerinde, bu sorun, artarak devam etmektedir. O kadar ki, Filistinlilerin kişi başına düşen su tüketimi, aynı bölgelerde yaşayan İsrail vatandaşlarının su tüketiminin 1/3'ünden daha azdır. Bu durum, İsrail'in Filistin'in su kaynaklarının %85'inden fazlasını kontrol etmesinin bir sonucudur.⁸⁸

Batı Şeria'daki ortak yer altı suyu kaynaklarının %90'ını kontrol eden İsrail, tek taraflı olarak ve uluslararası hukuka aykırı bir şekilde bölgedeki yer altı sularını çekmektedir. Filistinlilerin sondaj faaliyetlerini ya engellemekte ya da sondaj derinliğini kısıtlamaktadır. Bölgede su altyapısını geliştirmek için gerekli izinlerin alınması da çok zordur. Ayrıca tahrip edilenler dâhil yeni kuyuların açılmasına da izin verilmemektedir. Yahudi yerleşimciler ise, kısıtlama ve engellemelerden muafır.⁸⁹

UAD önünde görülen Filistin'de insan hakları ihlalleri ile ilgili Danışma Görüşü Davası'nda, 26 Şubat 2024'de sunum yapan Maldivler temsilcisi Avukat Amy Sander; İsrail'in işgal ettiği Filistin

84 https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093827bm_11.pdf (son erişim tarihi 19.3.2024)

85 <https://www.emro.who.int/emhj-volume-22-2016/volume-22-issue-12/water-usage-in-the-gaza-strip-recommendations-from-a-literature-review-and-consultations-with-experts.html> (son erişim tarihi 18.3.2024)

86 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazgede-kisi-basina-dusen-su-miktari-90-litreden-2-litreye-indi-843392.html#:~:text=Gazze'de%20sava%C5%9F%20ba%C5%9Flamadan%20%C3%B6nce,zarar%20%C3%B6rmesinden%20kaynakland%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1%20ifade%20etti> (son erişim tarihi 17.3.2024)

87 <https://www.npr.org/2023/12/29/1221571110/gaza-water-israel-crisis-hamas#:~:text=Satellite%20images%20show%20Israeli%20forces,Activities%20in%20the%20Territories%20office> (son erişim tarihi 17.3.2024)

88 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israillilerin-su-tuketimi-filistinlilerden-3-kat-daha-fazla-754704.html#:~:text=Bir%20Filistinlinin%20su%20t%C3%BCketiminin%20g%C3%BCnl%C3%Bck,21%2C3%20litreye%20geriliyor.%22> (son erişim tarihi 17.3.2024)

89 <https://www.insamer.com/tr/israil-igalinin-farkli-bir-boyutu-gida-guvenligi-ve-su-sorunu.html> (son erişim tarihi 19.3.2024)

topraklarında su kaynaklarını elinde tuttuğuna dikkati çekerek, Filistinlilerin içilebilir suya erişimlerinin olmadığını, yer altı sularının kullanımının İsraililer ve Filistinliler arasında 'adaletsiz' şekilde paylaşıldığını ve İsrail'in işgal altındaki topraklarda altyapıya zarar verdiğini ortaya koymuştur. Sander, su dağıtım altyapısı ve kaynaklarına zarar vermenin "sivil halkın hayatta kalması için elzem olan nesnelere tahrip edilmesi ya da ortadan kaldırılması yasağının" ihlali olduğunu ifade ederek, İsrail'in su kaynaklarına ilişkin politika ve uygulamalarıyla Filistinlilerin "kendi kaderini tayin etme hakkı"nın yanı sıra "doğal kaynakları üzerinde daimî egemenlik kurma hakkını" da ihlal ettiğini kaydetmiştir.⁹⁰

İsrail, su kaynakları konusunda sadece Filistinlilere değil, komşu ülkelere de özellikle Suriye ve Lübnan'a karşı da uluslararası hukuka aykırı hareket etmektedir. Örneğin, İsrail, Suriye'ye ait olan, uluslararası hukuka aykırı olarak ilhak ettiği Golan Tepeleri'ndeki su kaynaklarını tek başına kullanmaktadır. Ayrıca tamamen Lübnan toprakları içinde kalan Litani Nehri'nin sularına da dönem dönem el koymuştur.

90 <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakan-yardimcisi-yildiz-israil-insan-haklarini-uluslararasi-hukuku-ihlal-eden-eylemlerden-sorumlu-tutulmali/3147754> (son erişim tarihi 02.3.2024)

3. SAVAŞ ÖNCESİ HUKUK VE SAVAŞ İÇİ HUKUK KURALLARI AÇISINDAN İSRAİL'İN GAZZE SALDIRILARI

İsrail, Filistin topraklarındaki işgal siyasetini genişletmek ve Filistinlilerin egemenlik hakkını kullanmasına izin vermemek amacıyla saldırgan tutumunu en somut şekilde Gazze'ye yönelik saldırılarda ortaya koymaktadır. Uzun yıllardır abluka altındaki Gazze'de birçok ihlal gerçekleştiren İsrail, 7 Ekim sonrasındaki saldırılarıyla ise Gazze'de bir soykırım gerçekleştirmektedir. Buradan hareketle, raporun bu bölümünde, İsrail'in Gazze'de 7 Ekim öncesi ve sonrasında yaptığı saldırılar ve gerçekleştirdiği insancıl hukuk ve insan hakları ihlalleri detaylı şekilde ortaya konulacaktır.

3.1. Savaş Öncesi Hukuk Bakımından İsrail'in Gazze Saldırıları ve Yaptığı İhlaller

3.1.1. Gazze Ablukasının Kapsamı ve Hukuki Niteliği

25 Ocak 2006'da yapılan seçimlerde 76 koltuk kazanan Hamas, Filistin Ulusal Yönetimi bünyesinde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni yönetecek hükümeti kurmuştur. Bu gelişmeler sonrasında İsrail, Hamas'ı resmi hükümet olarak tanımamış ve Filistin'e yönelik olarak aldığı tedbirleri sıkılaştırmıştır.¹ Bu doğrultuda İsrail, 3 Ocak 2009 tarihinden itibaren geçerli olacak şekilde Gazze deniz alanının tüm deniz

¹ Ahmet Hamdi Topal, "İsrail'in Gazze Ablukasını ve Mavi Marmara Saldırısı", Public and Private International Law Bulletin, Cilt 32, Sayı 1, s. 105.

trafiğine kapatıldığını ve abluka altına alındığını ilan etmiştir.² 31 Mayıs 2010 tarihinde ise insani yardımları ulaştırmak amacıyla Gazze Şeridi'ne doğru hareket eden altı gemiden biri olan Mavi Marmara isimli gemi İsrail Ordusu'nun baskınına uğramıştır. 32 farklı ülkeden 600 kadar sivil taşıyan Komor Adaları bandıralı Mavi Marmara gemisine yapılan baskın sonucu, gemide bulunan 9 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş birçok kişi de yaralanmıştır.³

İsrail Ordusu'nun saldırısı Mavi Marmara henüz Akdeniz'in açık deniz alanında seyir halinde iken gerçekleşmiştir. 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi örf ve âdet hukuku kurallarını ihtiva eder. Bu kurallar ısrarlı itirazcı olmayan devletler bakımından bağlayıcıdır. Açık denizlerin serbestliği (mare liberum) ilkesi de anılan Sözleşmede düzenlenmiş olup, örf ve âdet kuralı olması bakımından bağlayıcıdır.⁴ Açık denizde bir geminin bayrak devleti münhasıran yetkilidir. Bununla birlikte müdahalenin özel bir antlaşmaya dayanması veya kesintisiz takip hakkı, deniz haydutluğu suçunun işlenmesi, izinsiz radyo ve televizyon yayını yapılması, köle ticareti ile uyumsuz veya çift uyruklu gemilerle ilgili durumlar bu kuralın istisnalarını oluşturmaktadır.⁵ Mavi Marmara olayında bahsi geçen istisnalar mevcut değildir. Uluslararası deniz hukuku uyarınca gayrimeşrû eylemler içerisinde olan İsrail'in argümanları hukuki dayanak olarak silahlı çatışma hukukuna işaret etmektedir.

Bu bağlamda, Gazze'ye meşrû müdâfaa hakkı kapsamında deniz ablukası uyguladığını ve bu ablukanın ihlâlini önlemeye yönelik olarak hareket ettiğini ileri sürmüştür.⁶ İsrail'in oluşturmaya çalıştığı bu hukuki zeminin yerindeliliğinin tespiti için öncelikle uluslararası hukukta ablukanın mahiyeti açıklanmalıdır.

Abluka, silahlı çatışma sırasında, abluka altına alınan devletin diğer devletlerle ilişkisini kesmek amacıyla, o devletin kıyılarına veya limanlarına giden veya gelen tüm gemi ve uçakların girişinin veya çıkışının engellendiği bir harp yöntemidir.⁷ Günümüzde, deniz ablukası, silahlı çatışmanın bir tarafınca, uluslararası hukuka uygun şekilde tek taraflı olarak ya da BM Şartı'nın VII'nci Bölümü uyarınca, uluslararası barışın tehdidi veya bir saldırı eylemi gerçekleştirilmesi sebebiyle BMGK tarafından ilan edilebilir.⁸

2 Israel Ministry of Transport and Road Safety, Public Announcement No. 1/2009 Blockade of Gaza Strip, <https://www.gov.il/en/departments/publications/reports/mariners-1-2009> (03.03.2024).

3 Derya Aydın Okur, Meltem Sarıbeyoğlu, Hakkı Hakan Erkiner, "Mavi Marmara Olayının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Güncel Hukuk Dergisi*, Temmuz 2010, s. 32.

4 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, 87'nci madde, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part7.htm (03.03.2024).

5 Sinan Misli, "Açık Denizlerin Serbestliği, Gemilerin Uyrukluğu ve Bayrak Devleti Münhasır Yargı Yetkisi Arasındaki İlişkinin Teamül Hukuku, Konvansiyonlar Ve Mahkeme Kararları Işığında İncelenmesi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1, 2014 s. 202.

6 Derya Aydın Okur, Meltem Sarıbeyoğlu, Hakkı Hakan Erkiner, "Mavi Marmara Olayının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", s. 34.

7 Ahmet Hamdi Topal, "İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı", s. 110.

8 Andrew Sanger, "The Contemporary Law of Blockade and the Gaza Freedom Flotilla", *Yearbook of International Humanitarian Law*, Cilt 13, 2010, s. 409.

Uluslararası hukukta ablukaya ilişkin mevcut ilkelerin oluşmasında devlet uygulamaları ve BMGK tarafından geçmiş zamanlarda ilan edilen ablukalar etkili olmuştur. Bununla birlikte, uluslararası silahlı çatışmalarda deniz ablukalarına ilişkin tamamlanmış bir kodifikasyon çalışması bulunmamaktadır.⁹ Savaş zamanı denizdeki faaliyetlerle ilgili düzenlemeler içeren “1909 Deniz Savaşı Kuralları Deklarasyonu” (Londra Deklarasyonu) savaş zamanında abluka hakkını tanıyan ilk uluslararası belge olmuştur.¹⁰ Uluslararası hukuk uzmanları tarafından hazırlanan 1994 tarihli “Denizdeki Silahlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabı” (San Remo İlkeleri) da uluslararası örf ve âdet kurallarını ihtiva etmesi bakımından önem arz etmektedir.

San Remo İlkeleri, uluslararası hukuka uygun abluka için aranan şartları ortaya koymuştur. Anılan ilkelerin 93'üncü maddesi uyarınca abluka hem savaşan hem de tarafsız bütün devletlere bildirilecek şekilde ilan edilmelidir.¹¹ Maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere abluhanın savaşan devletlerce ilan edilmesi gerektiğinden ortada tarafları devlet olan, uluslararası nitelikte bir silahlı çatışma mevcut değildir. Ticaret gemilerine saldırıya varan müdahale durumları ise San Remo İlkeleri'nin 67 (a) ve 98'nci maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelere göre, ticaret gemisinin kaçak mal taşıdığına veya ablukayı ihlâl ettiğine yönelik makul gerekçeler mevcut olmak şartıyla bu gemi, kontrol veya el koymaya yapılan uyarılara rağmen direniyorsa abluka altına alan devletin saldırısının hedefi olabilecektir.¹² Şüphesiz bu maddelerin uygulanabilirliği, meşru bir abluhanın mevcudiyeti halinde mümkün olacaktır. Filistin'i bir devlet olarak tanımayan ve Hamas ile bulunduğu çatışma durumunu uluslararası olarak nitelendirmeyen İsrail'in uluslararası silahlı çatışma hukukuna ait bir kavram olan ablukaya bir meşrûiyet aracı olarak başvurması ciddi bir tezat oluşturmaktadır.¹³ Zira ortada uluslararası olmayan bir silahlı çatışma vardır. Bu durumda İsrail'in uyguladığı abluka gayrimeşrûdur.

Uygulanan ablukalar yalnızca yöneldiği devleti değil hem tarafsız devletleri hem de ablukaya maruz kalan devlette bulunan sivil nüfusu etkilemektedir. Uluslararası insancıl hukuk, askeri hedefler ile sivilleri birbirinden ayırmak için iki temel prensip geliştirmiştir. Buna göre siviller doğrudan hedef alınmamalı ve askeri bir hedefe yapılan saldırıdan kaynaklanan herhangi bir sivil zarar, beklenen askeri

9 Turkish National Commission Of Inquiry, Report On The Israeli Attack On The Humanitarian Aid Convoy To Gaza On 31 May 2010, Ankara, 2011, s. 60, <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/report-israeli-attack-humanitarian-aid-convoy-gaza-31-may-2010> (04.03.2024).

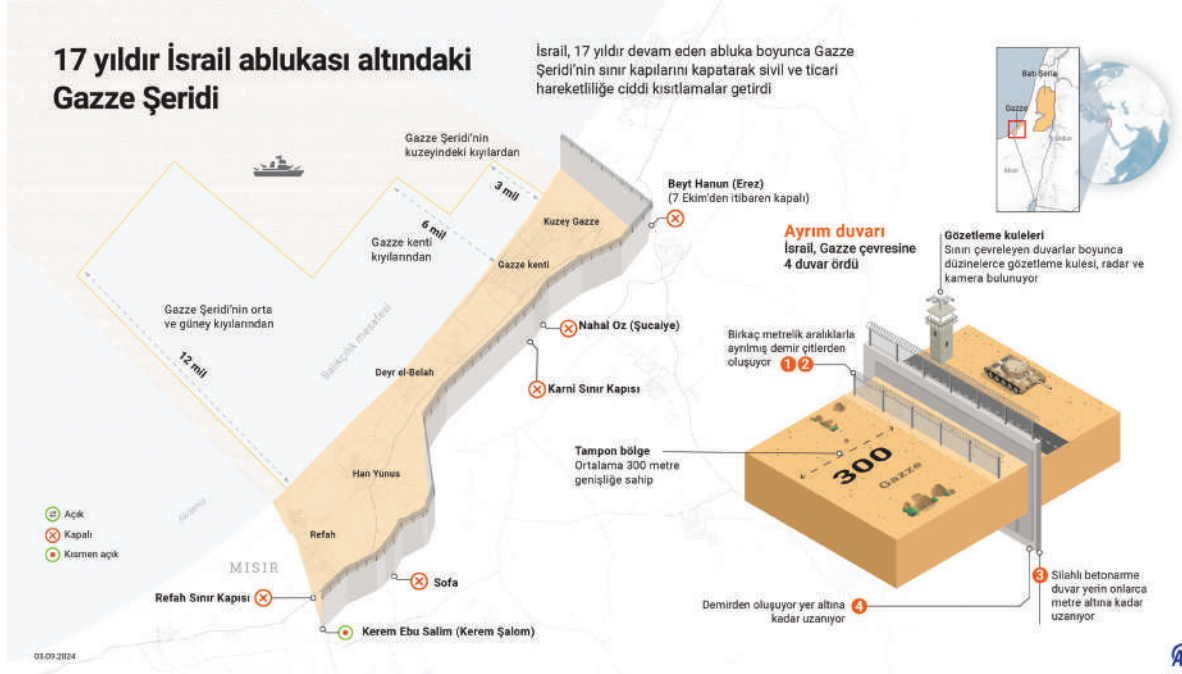
10 Derya Aydın Okur, Meltem Sarıbeyoğlu, Hakkı Hakan Erkiner, “Mavi Marmara Olayının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, s. 34.

11 Denizdeki Silahlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabı, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/san-remo-manual-1994?activeTab=undefined> (04.03.2024).

12 a.g.e.

13 Turkish National Commission Of Inquiry, Report On The Israeli Attack On The Humanitarian Aid Convoy To Gaza On 31 May 2010, Ankara, 2011, s. 63, <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/report-israeli-attack-humanitarian-aid-convoy-gaza-31-may-2010> (05.03.2024).

avantaja orantılı olmalıdır.¹⁴ Uluslararası insancıl hukukun temel ilkelerinden olan orantılılık ilkesi, San Remo İlkeleri'nin 102'nci maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre, tek amacı sivil nüfusu aç bırakmak veya hayatta kalması için gerekli olan diğer ihtiyaçlarından mahrum bırakmak olan ablukalar yasaktır. Aynı maddenin (b) bendinde sivil halka verilecek zararın ablukadan beklenen somut ve doğrudan askeri avantaja kıyasla aşırı olması durumunda ablukanın ilan edilmesi yasaklanmıştır.¹⁵

İsrail'in, Gazze'ye uygulamakta olduğu ablukaların Gazze'deki sivil nüfus üzerindeki etkileri muhtelif raporlarda tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Goldstone Raporu'nda, uygulanmakta olan ablukanın neticeleri birçok kalemde ele alınmıştır. Rapora göre, zaten kötü durumda olan Gazze ekonomisi, abluka sonucunda elektrik üretmek için gerekli maddelerin ve enerjinin girişinin engellenmesiyle zarar görmüştür. Bunun sonucunda birçok işletme, fabrika ve çiftlik ya kapatılmış ya da düşük kapasiteyle çalışmak zorunda kalmıştır. Ayrıca İsrail tarafından uygulanan bu kısıtlamalar nedeniyle Gazze'deki gıda ithalatı ve yerel üretim ciddi bir biçimde etkilenmiştir.¹⁶ Mavi Marmara olayına ilişkin Palmer Raporu'nda da uluslararası silahlı çatışma hukukuna uygun bir deniz ablukasının şartları yinelenmiştir. Anılan rapora göre, sivil bir nüfusu açlıkla terbiye etmek amacıyla uygulanıyorsa veya sivil nüfus üzerindeki olumsuz

14 Andrew Sanger, "The Contemporary Law of Blockade and the Gaza Freedom Flotilla", s. 414.

15 Denizdeki Silahlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabı, <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/san-remo-manual-1994?activeTab=undefined> (04.03.2024).

16 United Nations Fact Finding Mission on the Gaza Conflict, A/HRC/12/48, p. 259-263, <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/special-sessions/session9/fact-finding-mission> (06.03.2024).

etkileri elde edilen askeri avantajdan fazlaysa, abluka yasa dışıdır. Abluka ilan edilse dahi sivil nüfusun hayatta kalması için gıda ve diğer temel ihtiyaçlara ulaşılmasına izin verilmelidir.¹⁷

Hamas'ın Filistin'i temsil eden bir siyasi statüde olduğu kabul edilecek olursa İsrail ve Filistin arasındaki silahlı çatışma uluslararası bir nitelik kazanacaktır. Ancak bu durumda bile uluslararası silahlı çatışmanın mevcudiyeti doğrudan ablukayı meşrû hâle getirmemektedir. İsrail'in uyguladığı deniz ablukasının meşrûluğunun tespiti için San Remo İlkeleri'nin 102'nci maddesinde düzenlenen orantılılık ilkesine ne ölçüde riayet ettiği de dikkate alınmalıdır. Orantılılık ilkesine riayet edilme zorunluluğu gerek Goldstone Raporu ve gerek Palmer Raporunda belirtilmiştir. İşgal altındaki Gazze'de sivil nüfusun hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan temel malzemeler süregelen askeri operasyonlarda sıklıkla yok edilmiştir. Sivillerin özellikle beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılayamaması ve tıbbi gereçlere ulaşamaması ciddi bir insani krize yol açmıştır. İsrail'in, Gazze'ye insani yardım malzemesi götürmekte olan Mavi Marmara gemisine yönelik eylemleri bu krizi daha da büyütüştür. İsrail her halükârda uluslararası hukukun asli kaynakları arasında yer alan uluslararası hukukun genel ilkesi mertebesindeki orantılılık ilkesini ihlâl etmiştir. İzah edilmeye çalışılan sebeplerle uluslararası hukuk kuralları uyarınca İsrail'in, Gazze'ye uygulamış olduğu deniz ablukasını gayrimeşrudur.

3.1.2. 7 Ekim Öncesi Saldırıların Genel Çerçevesi

2008-2009 Gazze Savaşı

2005 Eylül'ünde İsrail'in, Gazze'den tamamen çekilmesinin ardından 2016 Ocak ayında gerçekleştirilen seçimlerden Hamas galip olarak çıkmış ve ardından El-Fetih ile girdiği çatışmalar sonucunda Gazze'de tamamen kontrolü sağlamıştır.¹⁸ İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri bu gelişmeye Hamas'ı terör örgütü ilan ederek karşılık vermiştir.¹⁹ Sonrasında ise İsrail, Gazze'ye yönelik kara ve deniz ablukasını başlatmış ve Gazzelilerin yaşam şartlarını oldukça zorlaştırmıştır.²⁰ Her ne kadar 2008 yılında Hamas ve İsrail arasında çatışmaların azaltılması ve yaptırımların kaldırılması yönünde bir anlaşma yapılsa da, İsrail Gazze'de Hamas üyelerine yönelik hava saldırılarını gerçekleştirmek suretiyle ateşkesi ihlâl etmiştir.²¹ Böylece çatışmalar yeniden alevlenmiş ve 23 gün sürecek olan bir savaş başlamıştır. İsrail saldırılarında büyük çoğunluğu sivil olmak üzere 1.400'ten fazla kişi öldürülmüş, 5.300'den fazla kişi yaralanmış, 50.000'den fazla Gazzeli ise yerinden edilmiştir.²² Diğer yandan 5.700 civarında ev tamamen yıkılmış, 52.000'e yakın ev ise hasar görmüştür.

17 Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, p. 102, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-205969/> (06.03.2024).

18 Filistin Davasının Hakikat Cephesi: Ayrımcılık, İkiyüzlülük ve Çifte Standartla Mücadele, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2024, s. 44.

19 a.yer

20 a.yer

21 a.yer

22 a.yer

2012 İsrail Saldırıları

Kasım 2012'de dünya kamuoyu Arap Baharı'na ve özellikle Suriye'de gelişen olaylara odaklanmışken, İsrail Gazze'de yeniden saldırılara başlamıştır. Gazze'de top oynayan 13 yaşındaki bir çocuğun İsrail askerleri tarafından öldürülmesi sonucu Hamas, İsrail'e karşı bir dizi roket saldırılarında bulunmuş, akabinde ise İsrail meşru müdafaa hakkını kullandığını iddia ederek Gazze'de daha geniş çaplı askeri saldırılar gerçekleştirmiştir.²³ Saldırıların temelinde, İsrail'de yaklaşan genel seçimlerde Netanyahu hükümetinin daha iyi bir sonuç elde etme arzusuyla birlikte Hamas'ın artan askeri kapasitesinin yarattığı kaygılar olduğu öne sürülmüştür.²⁴ 7 gün süren saldırılar, Türkiye ve Katar'ın desteğini de alan Mısır'ın öncülüğünde gerçekleşen arabuluculuk faaliyetlerinin akabinde ateşkesle sonuçlanmıştır.²⁵ İsrail saldırıları sonucunda 137 Filistinli öldürülmüş, 1.200 Filistinli ise yaralanmıştır.²⁶ Ölü ve yaralıların önemli bir kısmı kadın ve çocuklardan oluşmaktadır.²⁷ Diğer yandan Gazze'de hastaneler ve okullar başta olmak üzere çeşitli kritik altyapı sistemleri hasar görmüş veya tamamen yıkılmıştır.²⁸ Hamas tarafından gerçekleştirilen füze saldırıları sonucunda ise 4 İsraili sivil ve 1 asker hayatını kaybetmiştir.²⁹

2014 İsrail Saldırıları

İsrail 2014 yılında daha öncekilere benzer şekilde Hamas roketlerine karşı meşru müdafaa hakkını kullandığı iddiasıyla Gazze'ye hava, kara ve denizden yeni bir saldırı başlatmıştır.³⁰ 8 Temmuz 2014 tarihinde başlayan saldırılar 51 gün sürmüş ve ciddi bir yıkıma sebep olmuştur.³¹ Saldırıları o güne kadarki en uzun ve en şiddetli saldırılar olarak kaydedilmiştir.³² Saldırıları sonucunda 551'i çocuk toplam 2.158 Filistinli öldürülmüş, 500.000'den fazla Filistinli ise zorla yerinden edilmiştir.³³ Saldırıları karşısında UNRWA da ciddi bir mali krize girmiş, Filistinlere yardım faaliyetleri ciddi anlamda sekteye uğramıştır.³⁴

2018-2019 Büyük Geri Dönüş Yürüyüşü

Gazze nüfusunun %85'i daha önce yerlerinden edilen mültecilerden oluşmaktadır. Gazzeliler, şu an İsrail topraklarında kalan evlerine geri dönüş taleplerini dile getirmek amacıyla 2018 Mart ayından 2019

23 Selim M. Bölme, İsrail'in Değişime Direnci 2012 Gazze Saldırısı, Seta Analiz, Kasım 2012, sayı 55, s. 4.

24 a.yer

25 a.g.e., s. 5.

26 a.g.e., s. 6.

27 a.yer

28 a.g.e., s. 5.

29 a.g.e., s. 6.

30 Filistin Davasının Hakikat Cephesi, s. 44.

31 a.g.e.

32 UNRWA, "2014 Gaza Conflict", <https://www.unrwa.org/2014-gaza-conflict>, (E. T. 17/03/2024).

33 a.g.e.

34 UNRWA, "Urgent Funding Required to Address Unprecedented Destruction in the Gaza Strip", 18/12/2014, <https://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/urgent-funding-required-address-unprecedented-destruction-gaza-strip>, (E. T. 18/03/2024).

Aralık ayına kadar her cuma günü İsrail sınırına yürümüşler ve ayrıca İsrail'in uyguladığı katı ablukayı protesto etmişlerdir.³⁵ Ancak barışçıl gösterilere İsrail gerçek mermilerle karşılık vermiştir. 18 ay süren gösteriler sonucunda en az 196 Filistinli İsrail güçleri tarafından öldürülmüştür.³⁶

2021 İsrail Saldırıları

İsrail Yüksek Mahkemesi'nin, Doğu Kudüs'te yer alan Şeyh Cerrah Mahallesi'nde ikamet eden 6 Filistinli ailenin evlerinden çıkarılmasına ilişkin vermiş olduğu karar bölgede tansiyonun yükselmesine sebep olmuştur.³⁷ Batı Şeria'da, Filistinliler tarafından gerçekleştirilen gösterilere İsrail kuvvetleri orantısız güç kullanarak cevap vermiştir. Hamas ve İslami Cihad, İsrail'den saldırıları durdurmasını istemiş, ancak ilgili çağrılar karşılıksız kalınca İsrail'e füze saldırıları gerçekleştirmişlerdir.³⁸ Bunun üzerine İsrail, Gazze'de yeni bir askeri operasyon başlatmıştır. Saldırılarda 256 Gazzeli öldürülmüş, 2.000'den fazla Gazzeli ise yaralanmıştır.³⁹

3.1.3. Aksa Tufanı Operasyonu ve İsrail'in Meşru Müdafaa İddiası

Meşrû müdâfaa konvansiyonel pozitif uluslararası hukuk rejiminde devletin tek taraflı olarak kuvvete başvurabileceği tek hukukî olanak olduğundan devletler uluslararası hukuka göre meşrû haklarını korumak için ona başvurabilirler.⁴⁰ Öte yandan silâhlı bir istflâya girişmek için de meşrû müdâfaa kavramı istismar edilmeye açıktır. Meşrû müdâfaayı bu istismardan korumak için uluslararası hukuk bir bütün olarak kaynaklarında, yâni konuyla ilgili esas konvansiyonel kaynak olan BM⁴¹ Şartı'nda ve uluslararası örf ve âdet hukuku kurallarında, meşrû müdâfaaya başvurabilmenin şartlarını hem maddî unsurları bakımından hem de zamâna bağlayarak hukukî ve meşrû olan çerçeveyi çizmiştir. Bu kriterler ya da şartlar, silâhlı müdâhalenin sâdece savunma niteliğini garanti altına almayı ve silâha başvurmayı cezâî eylem ya da fırsatçı bir girişim olmaktan çıkarmayı amaçlamaktadır. Meşrû müdâfaanın uygulaması gereklilik, orantılılık ve ölçülülük ilkeleri ile sıkı bir biçimde çerçevelenmiştir.⁴² Kuvvet, hukukî

35 Mustafa Deveci, "Bir milletin özgürlük mücadelesi: Büyük Dönüş Yürüyüşü", 30/03/2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bir-milletin-ozgurluk-mucadelesi-buyuk-donus-yuruyusu/1435223>, (E. T. 18/03/2024).

36 a.yer

37 Abdurrauf Arnavut, Çağrı Koşak, "Doğu Kudüs'te İsrail güçlerinin saldırılarının odağındaki tarihi mahalle: Şeyh Cerrah", 14/05/2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dogu-kuduste-israil-guclerinin-saldirilarinin-odagindaki-tarihi-mahalle-seyh-cerrah/2240980>, (E. T. 18/03/2024).

38 "Leave Sheikh Jarrah, stop attacks on Al-Aqsa and we will stop rockets, Hamas says", 20/05/2021, <https://www.middleeastmonitor.com/20210520-leave-sheikh-jarrah-stop-attacks-on-al-aqsa-and-we-will-stop-rockets-hamas-says/>, (E. T. 18/03/2024).

39 Mücahit Aydemir, "İsrail saldırılarından 1 yıl sonra Gazze'de savaşın etkileri hala sürüyor", 16/05/2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-saldirilarindan-1-yil-sonra-gazgede-savasin-etkileri-hala-suruyor/2589227>, (E. T. 18/03/2024).

40 Birleşmiş Milletler Şartı madde 51; bkz. http://www.uhdigm.Adâlet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm/bm_01.pdf (20.03.2024).

41 BM: Birleşmiş Milletler.

42 Vianney Silvy, *Le Recours a la légitime défense contre le terrorisme international*, Connaissances et Savoirs, 2013, s. 67; Hakkı Hakan Erkiner, *Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdafaa*, Seçkin, Ankara, 2023, s. 232.

bir kavramdır. Orantılılık, uygulanan kuvvetin şiddetiyle ilgilidir. Kuvvet ve gücün şiddeti arasındaki bağı kurar. Orantılılık ilkesi askerî tepkiye bir sınır koyar. Bu sınır sâdece ve basitçe askerî tepki ile verilen zararların azaltılmamasına ilişkin değil fakat savunma amacına ve askerî tepkinin çerçevesine ilişkin her somut olayda değerlendirilecek bir sınır olarak düşünölmelidir.⁴³ Gereklilik ve orantılılık - ölçölölük ilkeleri uluslararası örf ve âdet hukukunda açık bir biçimde mevcuttur ve bunun belirlenmesi için destek verebilecek yardımcı kaynak olan uluslararası yargı kararlarıyla da onaylanmışlardır.⁴⁴

Uğranılan zarar ile verilen zarar arasında bir orantı olması gerekliliği, ilkenin temel mantikî dayanağı olarak görölebilir. UAD'nın⁴⁵ Petrol Platformları Dâvâsı'nda basit bir biçimde bu temel mantikî çıkarımı uyguladığına dâir geçerli bir yorum vardır.⁴⁶ Somut olayda, savunma amacıyla uygulanan kuvvet ile uğranılan saldırı arasında bir orantı olması gereği olayın şartları çerçevesinde değerlendirilecektir. Askerî gereklilikler ile insancıl gereksinimler arasındaki orantı ve denge değerlendirilecektir. UAD, Kongo Topraklarındaki Askerî Faâliyetler Dâvâsı'nda bu dengenin uygulanmadığına karar vermiştir.⁴⁷ Esasında gereklilik ve orantılılık ilkeleri arasında çok sıkı bir mantık ilişkisi vardır. Orantısız bir uygulama gerekli bir uygulama olarak değerlendirilemez ve gereksiz bir uygulama da orantısızdır.⁴⁸

Kullanılan silâhlar bakımından UAD'nın Nükleer Silâhların Tehdidinin ya da Kullanımının Meşrûluğu Danışma Görüşü'nde ortaya çıktığı üzere,⁴⁹ mevcut ya da gelecekte mevcut olacak tüm silâhların meşrû müdâfaa durumunda kullanılmasında orantılılık ilkesine uymak gereklidir.⁵⁰ Meşrû müdâfaada saldırıya uğrayan devlet kendisini savunurken orantılılık ilkesine uymazsa bizzat saldırgan durumuna düşer.⁵¹ Meşrû müdâfaa durumunda kuvvet kullanırken sınır tanımazlık etmek, azgınlık etmek, titiz davranmamak; orantılılık ilkesini çiğnemek ve bizzat saldırganlık etmektir. Neticede meşrû müdâfaada bulunmanın gerçekte meşrû olabilmesi için gereklilik ve orantılılık ilkelerini çiğnemekten sakınmak şarttır. Meşrû müdâfaada bulunan devletin bu konuda titiz davranma ödevi vardır. Titiz davranmak demek aşırıya kaçmaktan sakınmaya gayret etmek demektir.⁵²

43 Vianney Silvy, *Le Recours a la légitime défense contre le terrorisme international*, s. 76.

44 Jean Salmon, *Dictionnaire de Droit International Public*, Bruylant/AUF, Bruxelles, 2001, s. 894; Vianney Silvy, *Le Recours a la légitime défense contre le terrorisme international*, s. 68.

45 UAD: Uluslararası Adalet Divanı.

46 *Affaire des Plates formes pétrolières, Iran c. États-Unis*, arrêt du 6 novembre 2003, CIJ, Recueil, 2003, s. 198, para. 77.

47 *Affaire des Activités armées sur le territoire du Congo, RDC c. Ouganda*, arrêt du 19 décembre 2005, CIJ, Recueil, 2005, s. 53, para. 147.

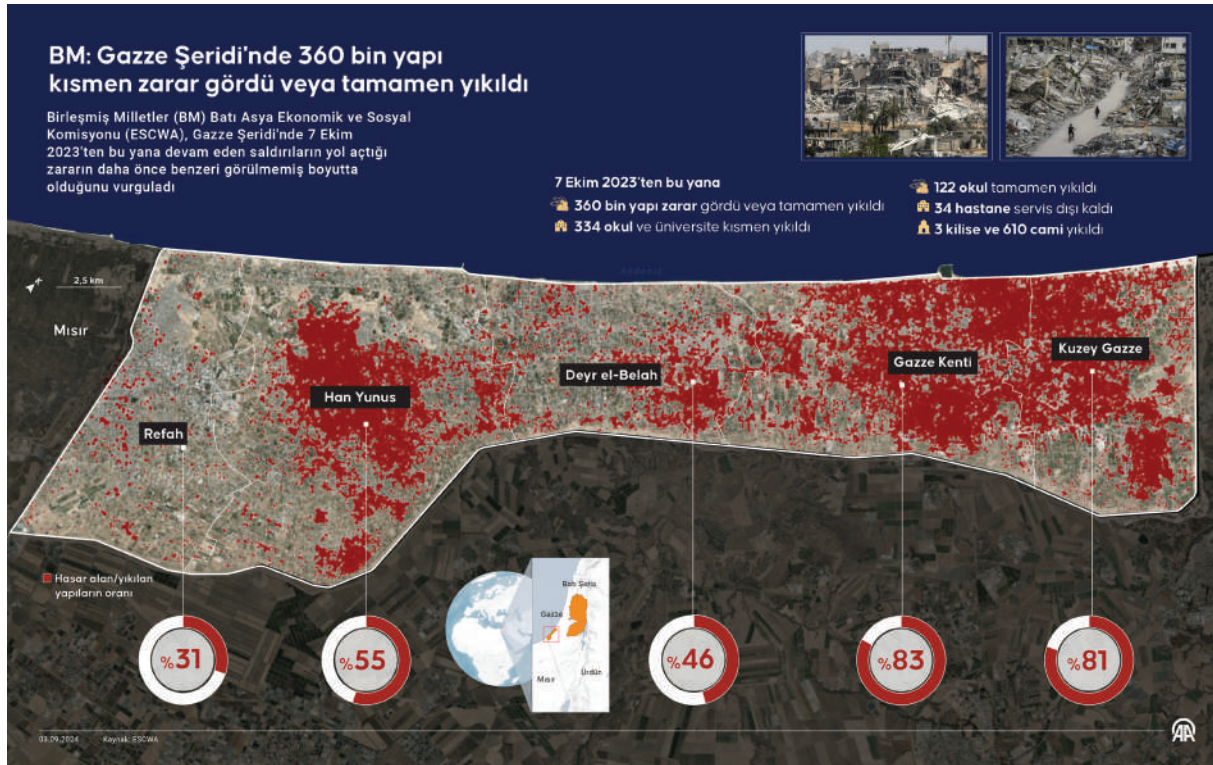
48 Olivier Corten, *Le droit contre la guerre: l'interdiction de recours a la force en droit international contemporain*, Pedone, Paris, 2008, s. 729.

49 *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion*, ICJ Reports, 1996, s. 245, para. 42 ve 43; <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-BI.pdf> (20.03.2024)

50 Maurice Kamto, *L'agression en droit international*, Pedone, Paris, 2010, s. 196.

51 Vianney Silvy, *Le Recours a la légitime défense contre le terrorisme international*, s. 79.

52 Hakkı Hakan Erkiner, *Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdâfaa*, s. 287.

Orantılılık meşrû müdâfaanın şartlarındadır.⁵³ Kuvvet kullanma yasağının istisnâsı olan meşrû müdâfaa hakkı çerçevesinde kullanılmasına izin verilen kuvvetin, söz konusu saldırıyı bertaraf etmek için gerekli ve yeterli asgarî kuvvet olması gerekir.⁵⁴ 1837 târihli Caroline Olayı'ndan beri uluslararası teâmül hukukunda orantılılık ilkesinin varlığı kabul edilir. Buna göre, meşrû müdâfaa hakkının kullanılabilmesi için söz konusu tehlikenin o an ortaya çıkmış, ani, başa çıkılmaz ve başka hiçbir korunma yoluna başvurmayla imkân bırakmayacak nitelikte olması gerekir.⁵⁵ Kullanılacak araçların da meşrû müdâfaayı gerektiren ihlâlle orantılı ve onun gerektirdiği araçlar olması gereklidir.⁵⁶

Orantılılık meşrû müdâfaa hakkına dayanılarak uygulanan silahlı kuvvetin şiddetini hukuka uygun biçimde sınırlar.⁵⁷ Orantılılık kriterinde özellikle kuvvetin yöneldiği hedefin doğru seçilmesi de önemlidir. Silâhsız halktan kişilerin kuvvet kullanımının hedefi olmaktan korunmalarının doğru biçimde değerlendirilmesi, kuvvet kullanmaya başvuran devletin bir uluslararası yükümlülüğüdür.⁵⁸ Nitekim bu

53 Funda Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 50.

54 a.g.e s. 50.

55 a.g.e s. 51.

56 a.yer

57 Christian J. Tams, James G. Devaney, "Applying Necessity and Proportionality to Anti-Terrorist Self-Defence", Israel Law Review, vol. 45 (1), March 2012, s. 101; <https://doi.org/10.1017/S0021223711000033> (20.03.2024).

58 Bkz. Edward N. Zalta (Edit.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy, War maddesi, (4.4) Proportionality; <https://plato.stanford.edu/entries/war/> (20.03.2024).

hususla meşrû müdâfaa sırasında da 1949 târihli Cenevre Sözleşmesi ve 1977 târihli Ek Protokol I ile uluslararası teâmül hukukundaki insancıl hukuk yükümlülükleri (le droit international humanitaire coutumier) ve uluslararası insan hakları hukuku hükümleri (les dispositions relatives aux droits de l'homme) bağlayıcıdır.⁵⁹ Meşrû müdâfaa amacıyla kuvvet kullanmaya başvurulurken gâye uğranılan silâhlı saldırının bertaraf edilmesidir. Dolayısıyla bu meşrû gâyeye ulaşmak için kullanılması gerekenden fazla bir kuvvet şiddetinin kullanılmaması orantılılık ilkesinin getirdiği bir hukukî zorunluluktur.⁶⁰ Meşrû müdâfaa cezâlandırıcı bir eylem değildir; gâyesi cezâlandırma olamaz.⁶¹

Gerekliklik, orantılılık ve ölçülülük bakımlarından haddi aşan bir kuvvet kullanımı meşrû müdâfaa değildir ama bizâtihi bir silâhlı saldırıdır.⁶² İsrail'in meşrû müdâfaa iddiası, yukarıda belirtilen ve ortaya konulan mevcut uluslararası hukuk nazarında hiçbir tartışmaya yer olmaksızın asla geçerli değildir ve başkaca bir sebep aramaya gerek olmaksızın orantılılık ilkesini tamamen çiğnediği için⁶³ uygulamaları iddia edildiği gibi bir meşrû müdâfaa değil fakat tam tersine, kesinlikle bir silâhlı saldırıdır.

3.2. Jus in Bello Açısından İsrail'in Gazze'ye Yönelik Saldırıları ve Yaptığı İhlaller

İnsancıl hukuk silâhlı çatışmalar ortaya çıktıktan ve belli bir yoğunluk eşiğini geçtikten sonra gündeme gelir ve buna mukabil insan hakları hukuku hem barış hem de savaş zamanında uygulama alanı bulmaya devam eder. Filistin topraklarındaki silâhlı çatışmaların uluslararası nitelikte mi yoksa uluslararası nitelikte olmayan silâhlı çatışmalar mı olduğu konusu tartışmalıdır. Her iki görüşün de kendine göre ağırlığı bulursa da neticede uluslararası silâhlı çatışmada savaşıyan taraflar için öngörülen koruma standardı daha yüksektir. Keza, uluslararası olmayan silâhlı çatışmalar için öngörülen kural ve standartlar daha sınırlıdır. Uluslararası Kızılhaç Örgütü ve birçok yazar her iki silâhlı çatışma kurallarını birbirine yaklaştırarak çatışmalarda daha yüksek insani koruma teminatları öngörmeye çalışsalar da henüz bu yaklaşım uluslararası teamül hukuku haline gelmemiştir.

İnsancıl hukuk, bir nevi silâhlı çatışmalar esnasında korunacak insan hakları standartlarını ortaya koysa da hukuki çerçevesi konuları ve korunacak kişileri kategorize etmesi ve korunma dışı kalmış kişilerle ilgili açık bir hüküm öngörmemesi sebebiyle insan hakları hukukundan ayrılır. İnsan hakları hukukunda da hakların sınırlandırma sebepleri sayılmış ve savaş hukukuna uygun öldürmeler ve

59 Projet d'articles sur la responsabilité de l'État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs, 2001, s. 190; https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/french/commentaries/9_6_2001.pdf (20.03.2024).

60 Süleyman Dost, "Uluslararası Hukukta Orantılılık İlkesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 6, Sa. 12, 2018, s. 363; <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/596206> (20.03.2024).

61 Terry D. Gill, Kinga Tibori-Szabó, "Twelve Key Question on Self-Defense against Non-State Actors", International Law Studies, vol. 95, 2019, s. 503; <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2914&context=ils> (20.03.2024).

62 Hakkı Hakan Erkiner, Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdâfaa, s. 438.

63 Orantılılık ilkesinin çiğnenmesine ilişkin maddi kanıtlar için örneğin bkz. AA Kitap, Kanıt – The Evidence, Anadolu Ajansı, İstanbul, 2024.

terörizm durumları istisna olarak belirtilmiştir. Yukarıda bahsedilen uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmalar dışında yoğunluk ve süre kriteri olarak bu aşamaya varmayan çatışmalar iç gailer olarak görülmüş ve buna uygulanacak hukuk ilgili devletin iç hukuku olarak gösterilmiştir. Bu sebeple devletler bu tarz çatışmaları ceza kanunları ve terörizm kanunları ile düzenleme yoluna gitmişlerdir. İngiltere'nin IRA konusundaki tutumu buna örnek verilebilir. Dahası, ABD gibi bazı devletler terör söz konusu olduğunda herhangi bir hukuk kuralıyla bağlı olmadıklarını ifade ederek hedeflerindeki kişileri her türlü insan haklarından mahrum bırakmayı uygun görmüşlerdir. Buna süresiz hapsedme, adil yargılama teminatlarından mahrum bırakma ve işkence etme gibi ihlaller dahildir. İsrail de Filistinlileri çoğu zaman bu kategoride değerlendirmiştir ve kendini hiçbir kuralla bağlı görmemiştir. İsrail'in geçmişten günümüze Filistin içindeki siyasi partiler ve direniş hareketleri hakkında terörizm söylemine başvurmakta maksadı da bu cümledendir. Oysa uluslararası hukuka göre Filistin bir devlettir ve Filistinliler selfdeterminasyon hakkına sahip bir insan topluluğudur ancak hiçbir surette terörist değildirler. Nihayet 7 Ekim 2023'ten bu yana Filistin ile İsrail arasında gerçekleşen silahlı çatışmalar, en azından uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar (İng. armed conflict not of an international character) olarak nitelendirilmek durumundadır. Buna mukabil çatışmaların uluslararası silahlı çatışma olma ihtimali de eşit biçimde savunulabilir.⁶⁴

3.2.1. 7 Ekim Öncesi Saldırıları Açısından İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri

İsrail'in, Filistin'e karşı gerçekleştirdiği insancıl hukuk ihlalleri geçmişten günümüze sayıca artmaktan ziyade nitelik olarak ağırlığını artırmıştır. Zira, İsrail kurulduğu günden bu yana karşısındaki Filistinlilere karşı kendisini uluslararası insancıl hukuk kurallarıyla bağlı hissetmemiş ve mümkün olduğunca kuralların kendisini de bağlayacak şekilde uygulanmasını reddetmiştir. Buna bizzat Filistinli yönetimlerle imzaladıkları anlaşmalar da dahildir. Bu sebeple aşağıda zaman bakımından bir sınırlama yapmaksızın adları değişmeyen fakat zamanla daha da vahimleşen ve kapsamlı hale gelen bazı insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleri sıralanacaktır.

14 Mayıs 1948'de İsrail'in bir devlet olarak ortaya çıkışı ve bir etnik temizlik ve zorunlu göç niteliğinde olan Nekbe Hadisesi'yle yüzbinlerce Filistinli, yaşadıkları yerleri terk etmek, kaçmak zorunda kalmış veyahut sürülmüş ve bir daha geri dönmelerine İsrail tarafından izin verilmemiştir⁶⁵.

İsrail, kurumsallaşmaya çabalayan Filistin Devleti'ni istikrarsızlaştırmak için hemen her çareye başvurmuş, El-Fetih ve Hamas arasındaki çatışmayı derinleştirmeye çalışmıştır. İsrail, etkin kontrol uyguladığı işgal bölgelerinde bir tür Apartheid rejimi uygulamış ve ağır insan hakları ihlallerini on yıllarca

64 Silahlı çatışmaların sınıflandırılması hakkında bkz. Muhammet Celal KUL, *Exploring the Anatomy of the Syrian Armed Conflicts*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 20 et seq.

65 Filistin'deki ihlallere 1990 yılına kadar detaylı olarak ışık tutan bir çalışma için bkz. M. Lütfullah Karaman, *Uluslararası İlişkiler Çıkamazında Filistin Sorunu*, İstanbul: İz Yayıncılık, 1991, s. 45 et seq.

sürdürmüştür. Filistin halkını defalarca zorunlu göçe tabi tutmuştur. Filistinli mültecilerin çıkarıldıkları topraklara dönmesine izin vermeyen İsrail, işgal ettiği Filistin topraklarına Yahudi nüfus (hukuka aykırı yerleşimciler) yerleştirmiş ve bu suretle savaş suçu işlemiştir.

İsrail, 4 numaralı Cenevre Sözleşmesi gereği işgalci güç olarak sivil nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasını temin etmekle yükümlüdür. Bu bağlamda, 7 Ekim 2023 öncesi İsrail'in, Gazze'de işlediği insancıl hukuk ihlallerinin birincisi Filistinli direnişçilerin fiillerinden dolayı tüm Gazze halkının toplu olarak cezalandırılmasıdır. İsrail'in, İnsancıl hukukça yasaklanan toplu cezalandırma uygulamaları arasında; abluka uygulamaları, Gazze halkının gıda ve ilaca erişiminin kısıtlanması, Gazze halkı üzerine korku ve dehşet salınması zikredilmelidir. Bunların yanında İsrail'in sivil hedefleri bombalayarak imha etmesi ve sivil ölümleri de belirtilmelidir. İsrail askerleri sadece üniversiteye öğrenci taşıyan servis araçlarını ve diğer sivil nitelikli binaları da hedef almıştır.⁶⁶ Bunlardan başka Gazze halkına karşı İsrail'in orantısız güç kullanması ve insancıl hukukta yasaklanan silahları kullanması önemli ihlallerdendir.

Filistin ile İsrail arasında imzalanan Oslo Anlaşmaları kapsamında Gazze ve Batı Şeria arasında seyahate imkân sağlayacak bir koridor bulundurulması kararlaştırılmıştır. Ancak İsrail, anlaşmanın bu hükmünü bir süre uyguladıktan sonra 2000 yılında bu uygulamaya son vermiştir. Filistin halkının seyahat özgürlüğünü ve kültürel bütünlüğünü baltalayan bu durum da İsrail'in gerçekleştirdiği önemli ihlallerden birisidir. İsrail yaptığı hiçbir anlaşmaya sadık kalmamakta ve kendisini uluslararası hukukla da bağlı görmemektedir⁶⁷.

11 Mart 2002'de El Bureyc Kampına saldıran İsrail, sivilleri hedef alarak 2'si BM çalışanı olmak üzere 8 sivili öldürmüştür.

9 Haziran 2006 tarihinde İsrail Deniz Kuvvetleri, sahilde piknik yapanları hedef almış ve aralarında çocukların da bulunduğu 20'yi aşkın kişiyi öldürmüştür. Bu hadise daha sonra Recep Tayyip Erdoğan'ın Davos'taki *One Minute* çıkışıyla dünya basınının da gündemine taşınmıştır.

28 Haziran 2006'da İsrail'in esir tutulan bir askerini kurtarmak için yaptığı Yaz Yağmurları adlı operasyonda Gazze'deki kamu binaları ile köprüler hedef alınarak bombalanmıştır. İki hafta boyunca devam eden İsrail saldırıları neticesinde 62'si çocuk olmak üzere 255 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Operasyonda 810 hane yıkılmış, yüzlerce sivil yaralanmış ve Gazze'deki elektrik ihtiyacının yarısını karşılayan elektrik santrali imha edilmiştir.

66 Mesela bkz. 'I lost Everything : Israel's Unlawful Destruction of Property during Operation Cast Lead' 13 Mayıs 2010, <https://www.hrw.org/report/2010/05/13/i-lost-everything/israels-unlawful-destruction-property-during-operation-cast-lead> (erişildi 22 Temmuz 2024).

67 Politik Siyonizm ve İsrail Devleti'nin temelleri hakkında bkz. Alan R. Taylor, *İsrail'in Doğuşu: 1897-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi*, İstanbul: Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 59 et seq.

20 Kasım 2006'da İsrail bu kez Güz Bulutları adını verdiği operasyonu gerçekleştirmiş ve bu operasyonda ise 50'den fazla Filistinli hayatını kaybetmiştir.

Gilat Şalit adlı İsrail askerinin esir alınması gerekçesiyle devam eden saldırılarda birçok Filistinli hayatını kaybetmiştir. İsrail, petrol ve birçok diğer temel ihtiyaç malzemesini yasaklı madde olarak ilan etmesi ve Mısır'ın Refah Sınır Kapısı'nı kapatmasıyla birlikte Gazze, bir açık hava hapishanesine dönmüş oldu. Tedavisi yapılamayan hastalar bu abluka sebebiyle hayatlarını yitirdiler. 2007 yılında bu suretle tedavi edilemeyen 21 kişi hayatını yitirmiştir.

5 Temmuz 2007'de El Bureyc Kampı'na saldıran İsrail, kadın ve çocukların da aralarında bulunduğu 11 kişiyi öldürmüştür. 7 Aralık 2008'de İsrail, Gazze'de 'Dökme Kurşun Operasyonu'na girişti. Havadan ve karadan yürütülen operasyon'da çoğu çocuk yaşta olan 1.500 Filistinli öldürüldü. Orantısız güç kullanılan bu saldırılarda 4.000'i aşkın bina yıkılırken 200.000 ev de hasar gördü. Neticede, 50.000 Filistinli evsiz kaldı. Saldırıları kapsamında İsrail; hastane, okul, fabrika ve iş yeri gibi sivil hedefleri vurmuş, BM tesislerini de bombalamıştır. İsrail, Gazze İslam Üniversitesi'ni de bombalanmış ve 122 adet sağlık merkezini de yıkmıştır. 29 ambulansın imha edildiği saldırılarda 280 okul, 20 cami ile 500 imalathane tahrip edilmiştir. Yirmi iki gün süren saldırılarda eğitim öğretim tatil edilmiş ve bu süreçte 164 öğrenci ve 12 öğretmen hayatını kaybetmiştir.

İsrail, Filistin'in hem insan unsurunu hem de kültürel öğelerini ayırım gözetmeksizin ve orantısız saldırılarla imha etmeyi amaçlamaktadır. 28 Aralık 2008'de Cibaliye Kampındaki camiyi bombalayarak 5 çocuğu öldürmüştür. 3 Ocak 2009'da ise Beyt Lahiya'da bir başka camiyi bombalayarak 16 kişiyi öldürmüş 8 kişiyi de ağır yaralamıştır.

İsrail askerleri 3 Ocak 2009 tarihinde Gazze şeridinde karşı giriştikleri yoğun bombardımanda yasaklı msket bombalarını kullanmışlardır⁶⁸. Msket bombasının kullanımı insancıl hukuka şamil olan genel ilkelere ayırım gözetme ilkesine aykırı olduğu gibi bombardıman esnasında patlamayan bombalar yıllar sonra patlayarak sivilleri öldürmeye devam etmektedir⁶⁹. 4 Ocak 2009'da Zeytun'daki bir İsrail saldırısında, İsrail askeri kuvvetleri 110 Filistinlinin bulunduğu bir binayı kuşatmış ve bombalamak suretiyle 33 kişiyi öldürmüştür. Aynı yıl teslim olmak için beyaz bayrak sallayan Huzaa Köylüleri öldürülmüş, yaralıları taşıyan ambulanslara ateş açılmış ve sivil savaşı ayırımı yapılmadan tüm köylüler hedef alınmıştır. Aynı olayda İsrail, sivillere karşı yasaklı fosfor bombası kullanmıştır. Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı tespite göre 15 Ocak 2009'da İsrail, içinde insani yardım malzemeleri bulunan tesislere

68 Amos Harel and Avi Issacharoff, Massive Artillery, Aerial Bombardment Precedes Invasion by IDF Ground Forces, *HAARETZ*, 4 January 2009, <https://www.haaretz.com/2009-01-04/ty-article/massive-artillery-aerial-bombardment-precedes-invasion-by-idf-ground-forces/0000017f-df23-df9c-a17f-ff3b84980000> (erişidi 13 Mart 2024).

69 Bkz. Mehmet Dalar, *Gazze Savaşı: Filistin Direnişi, İsrail Yayılmacılığı ve Uluslararası Hukuk*, Bursa: Dora Yayıncılık, 2009, s. 145.

ve sivil yerleşim yerlerine yasaklı beyaz fosfor bombaları atmıştır. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve I No'lu Ek Protokolü ve Belirli Kimyasal Silahların Yasaklanması ve Sınırlandırılması Sözleşmesi'nin III No'lu Ek Protokolü'nce yasaklanan fosfor bombaları oksijenle temas ettiğinde geniş bir alanda yangın çıkarmakta ve insan vücuduna temas ettiğinde deri ve hücredeki tüm oksijeni tüketinceye kadar yanmaya sebep olmaktadır. Bu yasaklı silah ve savaş yöntemleri insancıl hukuka hâkim olan temel ilkelere gereksiz acılara sebep olmama prensibinin de ihlalini oluşturmaktadır.

Haaretz Gazetesi'ne göre İsrail Ordusu'nun, yaptıkları ev taramalarında üstlerinden aldıkları kanunsuz emirler gereğince masum kadın ve çocukları öldürdüklerini itiraf etmişlerdir.⁷⁰ Aynı şekilde İsrail askerleri, üstlerinin emriyle Filistinli hamile kadınları öldürmeyi teşvik eden “bir mermi iki ölü” ifadelerini içeren tişörtleri giymişlerdir⁷¹. Tüm bunlar İsrail'in hayat hakkını keyfi olarak almak dışında soykırım kastını ortaya koyan fiillerdir. 4 No'lu Cenevre Sözleşmesinin kadın ve çocukların özellikle korunmasını öngören 77 (1) hükmüne rağmen ve her türlü insan hakları standardına aykırı bir uygulama yıllar içinde sürekliliğini korumuştur. Etkin bir denetim ve koruma mekanizması bulunmayan insancıl hukuk ve insan hakları hukuku garantileri aktif ve ivedi bir koruma sağlayamamış, bu standartların uygulanması İsrail'e bırakıldığı için adeta kurda kuzuyu emanet etmek gibi bir durum oluşmuştur.

1 Haziran 2009'da Dökme Kurşun Operasyonu sonrasında oluşan yıkım ve kayıpları incelemek ve uluslararası hukuk ihlallerini araştırmak üzere BM Hakikat Komisyonu bölgeye gelmiştir. 16 Eylül 2009'da sunulan ve Güney Afrikalı hâkim Richard Goldstone'un adıyla anılan rapor BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından olağanüstü oturumla görüşülmüş ve İsrail işgal kuvvetlerinin hukuka aykırı fiilleri kınanmıştır. Goldstone Raporu'nda İsrail askeri kuvvetlerinin Gazzelileri toplu cezalandırmaya tabi tuttukları, fosfor bombası gibi yasaklı silah ve savaş yöntemlerini kullandıkları, savaş suçu ve insanlığa karşı suçlar sayılabilecek fiiller işledikleri vurgulanmıştır. İsrail binlerce Filistinli sivilin öldüğü, hastaneler, camiler ve yardım konvoylarının bombalandığı ve yasaklı fosfor bombalarının kullanıldığı bu saldırılar neticesinde oluşturulan rapor hakkında uluslararası baskılar neticesinde soruşturmalar başlatmıştır. Ancak konu ile ilgili 150 olayı soruşturmak üzere görevlendirdiği askeri yetkililer 124 olayı soruşturmaya gerek görmemiş, 30 vakada askerlerine disiplin cezası vermiştir⁷².

28 Mayıs 2010 itibarıyla İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukaya karşı Gazze'ye insani yardım götürmek amacıyla Türkiye'den Mavi Marmara adlı geminin de içinde bulunduğu bir grup gemi Gazze'ye

70 Amos Harel, 'IDF Killed Civilians in Gaza Under Loose Rules of Engagement' *HAARETZ*, 19 March 2009, <https://www.haaretz.com/2009-03-19/ty-article/idf-killed-civilians-in-gaza-under-loose-rules-of-engagement/0000017f-e4b4-d804-ad7f-f5fecf500000> (erişildi 13 Mart 2024).

71 Uri Blau, 'Dead Palestinian Babies and Bombed Mosques - IDF Fashion 2009' *HAARETZ*, 19 March 2009, <<https://www.haaretz.com/2009-03-19/ty-article/dead-palestinian-babies-and-bombed-mosques-idf-fashion-2009/0000017f-e11a-d568-ad7f-f37b4fd90000>>(erişildi 13 Mart 2024).

72 Bkz. Murat Başer, *İnsancıl Hukuk, Yeni Savaşlar, Yapısal Sorunlar ve Korunmayan İnsan Hakları*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2014, s. 224.

doğru yola çıkmıştır. 31 Mayıs 2010'da İsrail askerleri gerçek mermilerle sivil aktivistlere ateş açmıştır. Saldırıları neticesinde 10 kişi hayatını kaybederken 50'den fazla kişi de yaralanmıştır. İsrail, 22 Mart 2013'te Mavi Marmara saldırısı sebebiyle Türkiye'den resmi olarak özür dilemiştir.

2 Mart 2011'de El Muntar Sınır Kapısını da kapatan İsrail, ablukayı iyice ağırlaştırılmıştır. Öteden beri tarım arazilerini hedef alan İsrail, 2011 yılında da zeytin bahçelerini ve ekili tarım arazilerini tahrip etmeye devam etmiştir. 2011 yılındaki İsrail saldırılarında, 14'ü çocuk 89'u sivil olmak üzere toplam 112 Filistinli öldürülmüş ve 344 Filistinli de yaralanmıştır.

Filistin hastanelerinden işgalci güç olan İsrail hastanelerine ücreti mukabilinde sevk edilen hastaların zor durumlarından yararlanmaya çalışan İsraili yetkililer hastaları alıkoymak suretiyle kendilerinden istihbarî bilgi elde etmeye çalışmış ve bir kısmını da ajanlığa zorlamıştır.⁷³

2011-2012 yıllarında Gazze açıklarında balıkçılık yapan sivillere İsrail tarafından 150 kadar saldırı düzenlenmiştir. Saldırıları 12 balıkçı yaralanmış, 60 balıkçı İsraili yetkililerce tutuklanmış ve 13 adet tekneye el konmuştur. İsrail, aynı yıl yapılan ateşkes süresinde de balıkçıları hedef alarak yaralamış ve tutuklamıştır⁷⁴.

İsrail 14 Kasım 2012'de başlayan Bulut Sütunu Operasyonu kapsamında İzzeddin El Kassam Tuğayları'nın üst düzey yetkililerine suikastler düzenlemiş ve saldırılarda 35'i çocuk ve çoğu sivil olmak üzere 171 Filistinli öldürülmüş ve 648'i de yaralanmıştır. Operasyon kapsamında 1229 kişinin barındığı 371 ev imha edilmiştir.

İsrail, Şin Bet adlı istihbarat örgütünün elde ettiği bilgilere dayanan keyfi idari uygulamalarla Filistinlileri bir ila altı ay arasında tutuklamış, kişi özgürlüğü ve güvenliği ve adil yargılanma haklarını ihlal etmiştir. Tutukluluk süresinde yapılan ilk duruşmada askerî hâkim tutukluluk süresini suç isnadında bulunmaksızın sanığın tehlike arz ettiği gerekçesiyle beş yıla kadar uzatabilmektedir. Uzun tutukluluk sürelerini protesto etmek için 200 Filistinli tutuklu Nisan 2014'te açlık grevi gerçekleştirmiştir.

Temmuz 2012'de, 17 yaşındaki Ebu Hudayr adlı Filistinlinin, İsrail vatandaşları tarafından zorla benzin içerilip yakılarak öldürülmesi üzerine İsrail, gelen baskılar karşısında birkaç İsrailiyi gözaltına almış ve daha sonra onları delil yetersizliğinden serbest bırakmış ve vahşice işlenen bu cinayeti etkin bir ceza soruşturması yapmadan kapatmıştır.

73 Bkz. 'Palestinian patients pressured to spy' SYDNEY MORNING HERALD, 5 Ağustos 2008, <https://www.smh.com.au/world/palestinian-patients-pressured-to-spy-20080805-3q5h.html>, (erişildi 22 Temmuz 2024).

74 Harriet Sherwood, 'Gaza fishermen swamped by Israeli gunboats and water cannon' THE GUARDIAN, 24 Temmuz 2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/jul/24/gaza-fishermen-gunboats-israel-navy> (erişildi 22.07.2024). Joe Carton, 'Gaza fishermen protest as Israel breaks pledge to stop attacks', THE ELECTRONIC INTIFADA, 5 Mart 2013, <https://electronicintifada.net/content/gaza-fishermen-protest-israel-breaks-pledge-stop-attacks/12251> (erişildi 22.07.2024).

İsrail Milletvekili Ayelet Sheked'in bir gazeteye verdiği demeç İsrail'in resmi politikasının değişmez biçimde Filistinlileri yok etmek olduğunu göstermektedir. Sheked Filistinliler için: 'Hepsi düşmanımız, başlarından vurulmalı. Buna anneleri de dahil, onlar da oğullarının peşinden (ölüme) gitmeli. Evleri de yıkılmalı ki orada yılan yetiştiremesinler' ifadesini kullanmıştır.

Temmuz- Ağustos 2014'te Filistin ve İsrail arasında gerçekleşen çatışmalarda Filistinlilerin kayıpları; 478'i çocuk 344'ü kadın ve 1206 erkek şeklindeydi. Bu çatışmalarda 5.622 ev yıkılmış, Gazze'nin alt yapısı ve üst yapısı orantısız güç kullanan İsrail tarafından tarumar edilmiştir. 152 cami bombalanmış, 64 cami tamamen yıkılmış, 230 okul ve 33 hastane ve sağlık kuruluşu harap olmuştur⁷⁵.

İsrail, işgal ettiği yerlerde koruması altında bulunan Filistinlileri ve diğer etnik unsurları işgal hukuku uyarınca koruması ve düzeni sağlaması gerekirken; bunu temin etmek yerine ilave bir dizi ihlalde bulunmuştur. Bunlardan birincisi işgal ettiği topraklara kendi uygun gördüğü ve maddi olarak teşvik ettiği illegal Yahudi yerleşimcileri yerleştirmek; ikincisi kendi oluşturduğu düzenin şemsiyesi altında bu hukuka aykırı yerleşimcilerin Filistinlilere karşı giriştiği şiddet eylemlerini ve suçları engellemek, cezalandırmamak ve etkin soruşturmamak; üçüncüsü işgal edilen bölgelerdeki Filistinlileri askeri mahkemelerde yargılarken aynı nitelikte suçları işleyen İsraili hukuka aykırı yerleşimcileri sivil mahkemelerde yargılamak suretiyle Apartheid uygulamalarına devam etmek; dördüncüsü Filistinlilere ait özel mülkiyeti yağma ederek hukuka aykırı bir biçimde ele geçirmek suretiyle savaş suçu işlemek; beşincisi duvar inşa ederek Filistinlilerin toprakları arasındaki bağı kopartmak suretiyle Apartheid rejimini güçlendirmektir. Süregiden ve uzayan bir işgalin öznesi olarak İsrail, 1907 Lahey Regülasyonlarını ve Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına dair 4 No'lu Cenevre Sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüklerini açıkça ihlal etmiştir.

1974 tarihli Apartheid'in Önlenmesi ve Bastırılması Konvansiyonu ve 1998 tarihli Roma Statüsü'ne göre Apartheid; bir veya daha fazla etnik grup üzerinde tahakküm kurmak ve sürdürmek maksadıyla bu grupları sistematik olarak ezmek ve gücendirmektir. İsrail bu Apartheid rejimini 1948'den beri sürdürmektedir.

İşgal ettiği topraklarda uluslararası insan hakları standartlarını adeta hiçe sayan İsrail'in ihlal ettiği başlıca insan hakları sözleşmeleri şu şekilde sıralanabilir.

1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile 1966 tarihli Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi; 1961 tarihli Irk Ayrımına Karşı Uluslararası Konvansiyon; 1988 tarihli Çocuk Hakları Konvansiyonu. İsrail'in işgal ettiği topraklarda 1907 Lahey Regülasyonlarını, 1949 Cenevre Sözleşmelerini ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmelerini uygulaması gerektiği UAD'ın Duvar Danışma Görüşü'nde teyit edilmiştir.⁷⁶

⁷⁵ Seyhan Sevinç (ed.) *Abluka, Savaş, Direniş: Gazze*, Anadolu Ajansı, İstanbul, t.y. *passim*.

⁷⁶ Bkz. Advisory Opinion Concerning Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, -, International Court of Justice (ICJ), 9 July 2004, <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icj/2004/en/35595> [accessed 07 March 2024].

İsrail ordusu, Gazze'deki Müslüman ve Hristiyanların kutsallarına saldırılarını sürdürüyor

Hayatını kaybeden Filistinli sayısı

40.786

En az **16.673'ü** çocuk

En az **11.269'u** kadın

Yaralı sayısı

94.224

İsrail ordusu, Gazze Şeridi'ndeki Hristiyanların %3'ünü katletti

İsrail ordusu, 7 Ekim 2023'ten bu yana

610 camiyi yerle bir etti

214 camiyeye zarar verdi

3 kiliseyi bombaladı

60 mezarlığı hedef aldı, mezardan çıkarılan **1.000'den fazla** ceset çalınarak parçalandı

03-09-2024 Gazze'deki hükümetin Medya Ofisi, Gazze'deki Vakıflar ve Dini İşler Bakanlığı

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, İsrail'in Gazze'deki hastane ve sağlık tesislerine 512 ayrı saldırı düzenlemiştir.⁷⁷ Gazze'deki 36 hastaneden yalnızca 17'si kısmen faal vaziyettedir. Eylül 2024 itibariyle okul binalarının %85' i ağır hasarlı olup 564 okuldan 477'si doğrudan hedef alınarak vurulmuştur.⁷⁸ İsrail'in, Gazzelileri yaşamak zorunda bıraktığı yaşam koşullarının 2020 itibariyle Gazze'de hayatı çekilmez hale getireceği hesaplanıyordu. 2007'den beri toplu cezalandırmaya, gettolaşmaya ve kasıtlı olarak geri bırakılmaya çalışılan 2,3 milyon Gazzeli'nin çoğu zaten buraya mülteci olarak gelmiş olan Filistinliler olup, nüfusun %80'i gıda bakımından BM yardımına muhtaç halde kalmıştır. İçme suyunun güvenli olmadığı ve işsizlik oranının %45'in üzerinde olduğu Gazze'ye, Kasım 2023 itibariyle günlük ortalama on üç saat elektrik verilmiştir.

3.2.2. 7 Ekim Sonrasında İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri

İsrail, Hamas'ın 7 Ekim'de İsrail'e ait askeri hedeflere karşı gerçekleştirdiği saldırıya hemen çok sayıda sivil hedefleri vurmaya başladı. İsrail'in bombaladığı ilk yerler arasında okul, cami, fırın, bankalar,

⁷⁷ https://www.emro.who.int/images/stories/Sitrepre_45b.pdf?ua=1

⁷⁸ <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/reported-impact-snapshot-gaza-strip-25-september-2024-1500>

basın ve ticaret bürolarının bulunduğu apartmanlar ve radyo kulesi vardı. 7-8 Ekim 2023'te basın ofisleri ve şirket bürolarının bulunduğu Filistin Apartmanı bombalandı. İsrail'in savaş uçakları basın ofisleri ve çeşitli şirketlere ait büroların da yer aldığı Filistin Apartmanını bombaladı. Filistin Stadyumu, İslam Milli Bankası ve Üretim Bankası vuruldu. İsrail tarafından, Gazze'deki BM'e ait Mamounia Kız Lisesi'ne düzenlenen saldırıda okul ağır hasar aldı. Filistin Ticaret Kulesindeki radyo merkezi ile Gazze'nin Han Yunus kentinde bulunan El-Emin Muhammed Camisi de vuruldu.

9 Ekim 2023'te İsrail tarafından yapılan açıklamaya göre Gazze için tam abluka uygulanacağı, Gazze'ye gıda ve elektrik verilmeyeceği belirtildi. 9 Ekim 2023'te İsrail'in hedef aldığı sivil hedefler arasında Ahmed Yasin Camii, El Yermuk Camii, El Susi Camii, El Garbi Camiinin yanı sıra Cibaliye Mülteci Kampı, Eş Şati Mülteci Kampı ve Magazi Mülteci Kampı da mevcuttu.

İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant 10 Ekim 2023'te Filistinliler hakkında "insansı hayvanlarla mücadele ediyoruz ve ona göre hareket edeceğiz" diyerek insancıl hukukça yasaklanmış merhamet gösterilmeyeceğini ilan etme fiilini işlemiştir. Bu aynı zamanda Filistinlilere karşı girişilen yaygın ve sistematik yok etme ve soykırım fiillerinin de manevi unsurunu ortaya koyması bakımından ve İsrail halkını Filistinlilere karşı soykırıma teşvik, kışkırtma ve azmettirmek bakımından not edilmesi gereken bir söylemdir. Aynı gün yapılan İsrail bombardımanında sivillerin yaşadığı Er Rimal Mahallesi bombalandı. 11 Ekim 2023'te ise Gazze İslam Üniversitesi ve Dahayra bölgesindeki cami ve meskenler bombalandı. 12 Ekim'de gazeteci Ali Cadalah'ın evi bombalandı, ailesinden sekiz kişi öldürülen Cadalah, İsrail'in kullandığı fosfor bombalarının fotoğraflarını çekmişti. 12 Ekim 2023'te Eş Şati Mülteci kampı tekrar bombalandı.

13 Ekim 2023'te İsrail, insancıl hukuk ve uluslararası hukuk belgeleri tarafından yasaklanan fosfor bombasını Durra Çocuk Hastanesi'ne karşı kullandı ve saldırı neticesinde hastane acilen boşaltıldı. Aynı gün, İsraili yetkililer Gazze'de yaşayan 1.100.000 sivil evlerini terk edip güneye gitmeleri çağrısında bulundu ve bunun için yirmi dört saat süre verdi. Ölüm korkusuyla evlerini terk eden Filistinli sivillerin güneye doğru ilerleyen konvoyu da İsrail tarafından bombalandı. 13 Ekim'deki saldırılarda 70 sivil öldürüldü, ölenler arasında 4 basın mensubu da vardı. 14 Ekim 2023'te ise İsrail, Gazze'de bulunan ve binlerce hastanın tedavi edildiği 22 hastanenin boşaltmasını emretti. 15 Ekim'de El Ehali Hastanesi bombalandı ve Hamed Bin Halife Al Sani adlı protez hastanesi de bombalamalardan ağır hasar aldı.

İsrail bombardımanlarında ayırım gözetmeden korunmuş kişi ve nesnelere saldırılar düzenlenmiştir. 16 Ekim 2023 tarihinde Cela Caddesine hareket eden ve yaralıları için bölgede bulunan ambulans ve sivil savunma ekipleri hedef alınmıştır. İsrail, 16 Ekim'de ise Zahajra Beldesi'ne fosfor bombaları ile saldırı düzenlemiştir. 17 Ekim 2023 tarihinde ise Al Ehli Baptist Hastanesi'ne İsrail tarafından gerçekleştirilen bombardımanda 471 kişi olay anında hayatını kaybetti. Saldırıda 28'i ağır yaralı olmak üzere 342 kişi yaralandı. Aynı gün Al Megazi Mülteci Kampı'nda bulunan BM'e ait bir okul vuruldu ve saldırılarda 6 kişi hayatını kaybetti. 18 Ekim'de ise Tel Al Hava Mahallesi yoğun bombardımana tabi tutuldu,

Filistin Sağlık Bakanlığı, Handout / Gazze, Filistin / 18.10.2023

İsrail'in Gazze'de bombaladığı ve 500 kişinin hayatını kaybettiği El-Ehli Baptist Hastanesinde cenazelerin arasında basın toplantısı düzenlendi - 18 Ekim 2023 (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

Nuseyrat Kampı'nda bir ekmek fırını vuruldu. Saldırılarda geniş çaplı yıkım meydana geldi. İsrail'in ayırım gözetmeksizin, orantılılık ve askeri gerekliliklerle açıklanamayan, sivil hedeflere yönelmiş, sivil halka ait mülkiyetin ve altyapının tahribi manasına gelen bu saldırıları açıkça insancıl hukuka ve insan hakları hukukuna aykırıdır.

Aziz Porphyrius Rum Ortodoks Kilisesi, Gazze'de İsrail'in tahliye emirleri doğrultusunda kaçan bir grup Filistinliye ev sahipliği yapmaktaydı. Ayrıca Kilise'nin müştemilatında, saldırılarda evi yıkılan 1.000'i aşkın Hristiyan Filistinli de yaşıyordu. 19 Ekim 2023'te İsrail bu kiliseye ve mücavir alanlara saldırı düzenledi ve 20 kişi bu saldırılarda hayatını kaybetti. Aynı gün Nur Şems Mülteci Kampı'na baskın düzenleyen İsrail askerleri 8 kişinin öldüğü bir patlamaya sebep oldu. Aynı gün Yunus Mülteci Kampı'nda İsrail, UNRWA'ya ait okulu bombaladı. Okulda İsrail'in emri ve saldırıları nedeniyle evlerini tahliye etmek zorunda kalan Filistinliler bulunmaktaydı ve saldırıda ölü ve yaralıların olduğu rapor edildi. Aynı gün Cibaliye Mülteci Kampı, İsrail tarafından bombalandı.

Mülteci Kampları sivil hedefler olduğu ve sivillerin yaşadığı bölgeler olduğu için ayırım gözetmeyen geniş çaplı bombardıman yerine bu tarz bölgelerde varsa muharip veya şüphelilerin bulunduğu

noktalara dikkatlice planlanmış operasyonlar yapılmalıdır. İsrail'in sivillerin yaşadığı bölgelere yönelik geniş çaplı hava bombardımanları insancıl hukukun ayırım gözetme, orantılılık ilkelerine ve insan hakları hukukunda ise temel olarak hayat hakkı, mülkiyet hakkı ve özel hayatın korunması haklarına aykırıdır.

21 Ekim 2023'te İsrail, Nusayrat Mülteci Kampı'ndaki çarşığı bombalamıştır. 22 Ekim'de ise İsrail'e ait savaş jetleri, Gazze'nin Han Yunus bölgesinde Filistinli yerinden edilmiş sivillerin sığındığı bir okulu bombaladı. Aynı gün, Cenin Mülteci Kampı içindeki Al Ansar Camii vuruldu ve bombalamada 2 kişi hayatını kaybetti.

İsrail, Gazze'de ayakta kalan son hastanelere yoğun saldırı düzenledi

İsrail ordusu Gazze Şeridi'ne yoğun şekilde bombalamayı sürdürürken, hasta ve yaralıların yanı sıra yerinden edilen Filistinlilerin sığındığı ayakta kalan son büyük hastanelere ve çevrelerine de kasıtlı olarak saldırılarını artırdı

UNICEF

Gazze Şeridi'ndeki **36 hastaneden 12'sinin kısmi olarak** hizmet verdiğini belirtti

24 Mart

■ İsrail'in hava saldırısı sonucu **hastanenin büyük bölümü yıkıldı**

18 Mart

■ İsrail ordusu, bölgenin **en büyük sağlık merkezi durumundaki hastaneyi kuşattı**

■ **800'den fazla kişiyi alıkoydu, 170'ten fazla Filistinliyi öldürdü**

24 Mart

■ İsrail ordusu **hastaneyi kuşattı**

■ Hastaları ve hastaneye sığınanları **çıkartmak için sis bombası attı**

■ Biri sağlık çalışanı **2 kişi öldü**

27.03.2024

İsrail Ordusu'nun, 21 Ekim 2023'te Refah Sınır Kapısı'ndan Gazze'ye yakıt girişine izin verilmeyeceğine dair bir açıklama yaptı. Gazze'de sivil hayatın sona ermesini beraberinde getirecek bu tür engellemeler bir dizi sorunun da kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle hastaneler ve halk elektriğe ve elektrik üretmesinde kullanılacak yakıtı ihtiyaç duymaktadır. Nitekim Gazze'deki Endonezya Hastanesi'nde elektrik yokluğundan birçok hasta ve yaralı hayatını kaybetmiştir. 24 Ekim 2023 itibariyle İsrail'in, Gazze'ye uyguladığı ablukayı ağırlaştırarak bölgeye verilen elektriği tamamen kesmesi ve sınırdan yakıt girişini de engellemesi üzerine Gazze'deki hastaneler çalışamaz duruma gelmiştir. 2023 Ekim ayı itibariyle elektrik ve suyun kesildiği Gazze'de insani yardımlar da İsrail tarafından hedef alınmış ve yardımın Gazze'ye girişi engellenmiştir. Abluka sebebiyle ilaç yokluğu ve elektriğe bağlı olarak çalışan cihazların çalıştırılmamasından dolayı birçok hasta hayatını kaybetmiştir. İsrail, Filistinlilerin hayat hakkını keyfi ve sistematik olarak ellerinden almakta ve soykırım kastını ortaya koyan 'yaşanması zor koşullara' Filistinlileri mahkûm etmektedir. Yapılan açıklamaya göre uyuz, ishal, suçiçeği, cilt hastalıkları ve bronşit gibi çok sayıda hastalık Gazzeliler'in yaşamaya mecbur bırakıldıkları bu zor koşullar altında yaygın olarak gelişmiş, üç bini aşkın salgın vakası rapor edilmiştir. Temiz içme suyu, günlük kullanım suyu ve kişisel temizlik ürünlerinin yokluğu ve yetersizliği ve barınma imkânlarının sıkışıklığı sebebiyle salgın hastalıklar hızla yayılmakta ve buna bağlı ölümler de gerçekleşmektedir.

25 Ekim 2023'te İsrail bu kez Cela Caddesi'nde yer alan Hittin Camii'ni ve el Megazi Mülteci Kampı'nda bulunan bir fırını bombaladı. Fırın bombardımanında 10 kişi öldürüldü. Fırının UNRWA tarafından un tedariki yapılan tek fırın olduğu belirtildi. 27 Ekim'de ise el Abyad Camii, İsrail tarafından yapılan hava saldırısı sonucu yıkıldı. İsrail füzeleriyle hedef alınan Cami'ye düzenlenen saldırıda ölü ve

yaralıları rapor edildi. Aynı gün düzenlenen İsrail bombardımanlarında Filistin'in tüm telekomünikasyon kanalları tahrip edildi ve Filistinlilerin birbirinden ve dünyadan haber almaları ve iletişim kurmalarını sağlayacak kanallar yok edildi. 28 Ekim 2023'te gerçekleştirilen İsrail hava saldırılarında ise Endonezya ve Şifa Hastaneleri'nin çevresi ve Al Bureyc Mülteci Kampları hedef alındı.

İsrail, 29 Ekim 2023'te Gazze'nin güneyinde Onuncu Cadde'de sivilleri taşıyan bir yolcu otobüsünü vurdu. Saldırıda çok sayıda ölü olduğu rapor edildi. Aynı gün Nusayrat Mülteci Kampı'na düzenlenen saldırılarda Bilal bin Rabah Camii yıkıldı ve çevresindeki binalar ağır hasar aldı. Saldırıda çocuk yaşta olan 10 kişinin hayatını kaybettiği kaydedildi. İsrail, yine aynı gün, birisi Gazze'nin kuzeyindeki Muhammed Fatih Camii olmak üzere iki camiye daha bombaladı. 30 Ekim 2023'te de İsrail'in sivil hedeflere karşı saldırıları devam etti. İsrail savaş jetleri, Filistin Kızılayı'na ait tesisleri ve insani yardım malzemeleri içeren depoları vurdu. Aynı gün İsrail, Endonezya Hastanesi'nin yan tarafını bombaladı ve hastanede ciddi hasar meydana geldi. Bu saldırıda çoğu çocuk olmak üzere 10 kişi öldü 27 kişi ise yaralandı. Aynı gün yüz araçla ve askeri personelle İbn-i Sina Hastanesi'ne operasyon gerçekleştiren İsrail, bu baskın operasyonuna engel olmak isteyen sivillere gerçek mermilerle ateş açtı. Cenin Şehri'ndeki bu hastane baskınında 4 kişi öldü, 2'si ağır olmak üzere 5 kişi yaralandı. Yine 30 Ekim günü Filistin Kızılayı'nın yaptığı açıklamaya göre İsrail, Gazze'de bir ambulansı hedef alarak vurdu ve ambulans kullanılmaz hale geldi.

Mahmoud İssa / Gazze, Filistin / 25.06.2024

İsrail tarafından vurulan okulunda yıkıntılar arasında Kuran-ı Kerim bulan bir çocuk (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

Abed Zagout / Refah, Filistin / 24.02.2023

Yemek dağıtımını bekleyen Gazzeli çocuklar - Şubat 2024, Gazze (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

İsrail'in hastanelere yönelik saldırılarına bir yenisi 31 Ekim 2023 tarihinde eklendi. Bu kez Türk-Filistin Dostluk hastanesini vuran İsrail, hastanede ağır hasara yol açtı. Aynı gün Tel Al Hava civarındaki Ortodoks Kilisesi'ni hedef alan İsrail saldırısı neticesinde Kilise tamamen yıkıldı. İsrail korunmuş kültür varlıkları olan ibadethaneleri sistematik olarak hedef almak suretiyle insancıl hukuk kurallarını ihlal etmektedir. Yine 31 Ekim'de Cibaliye Mülteci Kampı'na yönelik olarak gerçekleştirdiği saldırısında İsrail 100 kişinin ölümüne yol açtı.

İsrail Ordusu tarafından Cenin Şehri'nde düzenlenen baskında 2 kişi, Tulkerim Şehri'nde ise yaşlı ve engelli bir Filistinli öldü. Aynı gün, Cibaliye Mülteci Kampı'na yönelik hava saldırısında onlarca kişinin öldüğü ve çok sayıda bina yıkıldığı kaydedildi. 2 Kasım'da UNRWA'ya ait bir okulun yakınına yapılan saldırıda 5 kişinin öldüğü rapor edildi. Yine 2 Kasım günü Bureyc Mülteci Kampı'na yapılan İsrail bombardımanında 15 kişinin cansız bedenine ulaşıldı ve birçok kişi de yıkılan binaların enkazı altında kaldı.

İsrail'in, korunmuş sivil hedeflere karşı saldırılarının sistematik olduğunu ve insancıl hukukun herhangi bir kuralıyla kendini bağlı görmediğini gösteren bir olay da 3 Kasım 2023 günü yaşandı. İsrail bu kez Şifa Hastanesi'nin giriş kapısında bekleyen ambulans konvoyunu vurdu. Saldırıda 13 kişi öldü, 26 kişi yaralandı. İsrail Ordusu, 3 Kasım günü İsrail'in Filistinlileri tahliye ederek göndermek istediği

İsrail tarafından vurulan bir ambulans (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

Gazze'nin güneyine yürüyerek ilerleyen içinde kadın ve çocukların da bulunduğu bir grup Filistinli sivil öldürdü.

İsrail saldırıları nedeniyle yerinden edilmiş Filistinlilere ev sahipliği yapan Cibaliye Mülteci Kampı'ndaki Al Fahura adlı okula 4 Kasım 2023'te düzenlenen İsrail saldırısında 15 Filistinli hayatını kaybetti. Yine 4 Kasım 2023'te Gazze'deki Nasr Çocuk Hastanesi'nin avlusu bombalanırken saldırıda ölü ve yaralıların olduğu rapor edildi. Aynı gün Al Vefa Hastanesi'nin ana jeneratörü vurularak devre dışı bırakıldı. İsrail sivil halkın elektrik üretmek için kullandığı güneş panellerini de vurarak imha etti. 4 Kasım günü Güney Gazze'deki Ali bin Ebi Talib ve Al İsticabe Camileri vurulurken Al Ezher Üniversitesi de bombalandı.

Bureyc ve Cibaliye Mülteci Kamplarına 5 Kasım 2023 günü tekrar saldırılar yapıldı. 20'yi aşkın kişinin öldüğü saldırılarda çok sayıda kişi de yaralandı. Aynı gün Al Megazi Mülteci Kampına düzenlenen İsrail, saldırılarında ise 51 kişi hayatını kaybederken çok sayıda yaralı olduğu belirtildi. Yine aynı gün gerçekleştirilen İsrail saldırılarında Şeyh Zayid Nahyan ve Al Kateeba Camilerini vurdu.

Şati Kampı'ndaki içme suyu deposu İsrail tarafından 6 Kasım 2023'te vurularak imha edildi. Sivillerin yaşaması için gerekli olan temel tesisleri vuran İsrail, bu saldırılarına sistematik bir biçimde devam

14 asırlık tarihi Ömeriye Cami İsrail tarafından bombalanarak yıkıldı (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

etti. Şifa Hastanesi için elektrik üreten güneş panelleri ve Rantisi Hastanesi'nin güneş panelleri ve su deposu aynı gün İsrail tarafından vurulurken, Nasr Çocuk Hastanesi'nin, Ruh Sağlığı Hastanesi'nin ve Göz Hastanesi'nin de aynı gün saldırılara hedef olduğu kaydedildi.

BM'den yapılan açıklamaya göre İsrail, 7 Kasım 2023 günü Gazze'deki BM'e ait bir okulu doğrudan hedef almış ve 1 kişinin ölümüne ve 9 kişinin yaralanmasına sebep olmuştur. Aynı gün Şebbura Mülteci Kampı'nda bir sivil meskeni hedef alan İsrail, 5 kişinin ölümüne yol açmıştır. Yine 7 Kasım'da Han Yunus Şehri'nde bir binaya düzenlenen saldırıda ve Deyr al Belah civarındaki sivil yerleşim yerlerine düzenlenen saldırılarda çok sayıda Filistinli hayatını kaybetti. 8 Kasım günü de sivil yerleşim alanları İsrail savaş uçaklarının ağır bombardımanına tabi tutulurken ölü ve yaralıların olduğu rapor edildi.

Bu Raporun yazımının son aşamasında İsrail'in, Gazze'deki soykırım faaliyetleri 12'nci ayına girmişti. Bu 12 ay boyunca sivillerin öldürülmesi şeklinde doğrudan, onların yaşam alanlarının, beslenme, barınma ve sağlık hizmetlerinden yararlanmayı mümkün kılacak temel araçların ve ortamların yok edilmesi şeklinde dolaylı olarak yapılan saldırılar daha dehşet verici örneklerle devam etmiştir. Ancak bu tarihe kadar yaşanan örnekler bile yaşananların niteliği hakkında tartışmaya yer vermeyecek biçimde bir kanaat oluşturmaktadır.

Gazze hükümeti: İsrail 7 Ekim'den bu yana 81 bin ton patlayıcı kullandı

İsrail saldırılarında yaşamını yitirenlerin yüzde 70'ini çocuk ve kadınlar oluşturuyor

7 EKİM 2023'TEN BU YANA

40.786
Filistinli öldürüldü

16.673
çocuk

11.269
kadın

885
sağlık görevlisi

82
sivil savunma görevlisi

172
gazeteci

94.224
kişi yaralandı

10 bin
kişi kayıp

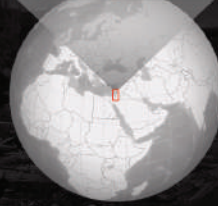
İsrail Gazze'de
82 bin ton
patlayıcı kullandı

3.537
katliam gerçekleştirdi

Hastanelerde bulunan
7 toplu mezardan
520 Filistinlinin cansız
bedeni çıkarıldı

TAMAMEN YIKILAN YAPILAR

150 bin konut

200 hükümet binası

122 okul ve üniversite

610 cami

03.09.2024 Kaynak: Gazze'deki hükümetin Medya Ofisi

1 Ağustos 2024 itibariyle İsrail tarafından Gazze'de öldürülen basın mensupları

7 Ekim'deki Hamas saldırısından sonra Filistinlileri tamamen ezmek ve tahakkümünü kayıtsız şartsız bir vaziyette tesis etmek isteyen İsrail, Eylül 2024 itibariyle önemli bir kısmı bebek ve çocuk olmak üzere 41.431 Filistinliyi öldürmüştür⁷⁹. Filistinli ailelerin tamamı evlerinden sürülmüş, Gazze'de adeta taş üstünde taş bırakılmayarak özel mülkiyet askeri gereklilik ve orantılılık kriterleri gözetilmeksizin harap edilmiştir. Gazze Media Ofisi'nden gelen açıklamaya göre 7 Ekim 2023'ten Eylül 2024'e kadar 172 basın mensubu hayatını kaybetmiştir. Gıda yardımı için kuyruklarda toplanan siviller bombalanmış⁸⁰ ve sivillerin bilerek, isteyerek, kasten ve sistematik olarak hedef alındığı defalarca teyit edilmiştir. Bu yönüyle İsrail'in savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçlarının suç tipine uygun eylemler gerçekleştirmiştir. İsrail'in, Filistin topraklarına karşı giriştiği saldırılar da Roma Statüsü bağlamında ve

79 <https://www.aa.com.tr/dunya/israil-basinina-gore-askeri-noktalar-ve-gazze-sinirinda-7-ekim-de-hannibal-protokolu-uygulandi/3268393>

80 https://pcbs.gov.ps/site/lang__en/1405/Default.aspx.

1974 tarihli Tecavüzün Tanımı hakkındaki BM Genel Kurulu Kararı çerçevesinde tecavüz (*aggression*) suçunu oluşturmaktadır.⁸¹

Bir dizi savaş suçu, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçu fiilleri işleyen İsraili yetkililer, müteaddit kereler tahliye emirleri vermiş ve siviller tahliye edildikten sonra gittikleri güvenli bölgeleri hedef alarak vurmuştur. İsrail, Gazze'de sivilleri ve sivil nesnelere sistematik olarak hedef alarak insancıl hukukun temel yasaklarını ihlal etmiş olup soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının tipe uygun eylemlerini gerçekleştirmiştir.

İsrail'in 7 Ekim 2023'ten sonra giriştiği en önemli uluslararası suç olan soykırım suçunun hareket unsuru ve manevi unsuru olan soykırım kastını gösteren önemli işaretler ve somut deliller mevcuttur. Gazzelileri yaşanması mümkün olmayan koşullarda yaşamaya mahkûm etme, kara ve denizden abluka, Apartheid, sivillerin ve sivil nesnelere sistematik olarak hedef alınması, İsraili yetkililerin Filistinlileri tüketmeye, kökünü kazımaya, merhamet etmemeye ve onları insan dışı göstermek suretiyle hedef haline koyan açıklama ve fiilleri uluslararası ceza hukuku bağlamında *prima facie* soykırım suçunun işlendiğini göstermektedir. İsrail Savunma Bakanı Galant'ın Gazze'de "insansı hayvanlarla" savaştıklarını beyan ettiği açıklaması ve İsrail Başbakanı'nın ve diğer siyasi ve askeri üst düzey yetkililerin söylemleri soykırım suçunun manevi unsuru olan soykırım kastını (İng. *genocidal intent*) göstermede önemli birer delildir. İsraili yetkililerin maksadının 7 Ekim saldırısına bir cevap vermek olmadığı, halkını yok etmek pahasına Gazze'yi tamamen ele geçirmek olduğu gün geçtikçe açığa çıkmıştır.

Uluslararası ceza hukuku bakımından savaş suçları iki temel sınıfta ele alınıp her iki grup da uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalarda uygulanacak kuralları ifade eder. Bunlar:

1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin ağır ihlaller sistemi (İng. *grave breaches system*) ve diğer harp kanun ve kaidelerinin ihlalleridir. Bunlar dışında Gazze'ye karşı 7 Ekim 2023 itibarıyla İsrail'in giriştiği saldırılar (bu konuda çeşitli görüşler bulunsa da) en azından uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar olarak tasnif edilecektir. Bu türden silahlı çatışmaları düzenleyen hükümler Cenevre Konvansiyonları ortak üçüncü maddesi ve II No'lu Ek Protokol hükümleridir. Ancak İsrail bir varoluş yahut tahakküm savaşında olduğunu iddia ederek yazılı tüm hukuk metinlerini ihlal etmiştir. Öyle ki İsrail'in Filistin'e karşı giriştiği eylemler UCM'nin yargı yetkisindeki tüm suç tiplerine uyan fiiller niteliğindedir.

4 No'lu Cenevre Konvansiyonu'nun 23'üncü maddesi siviller için insani yardım yapılmasını ve 1977 tarihli II No'lu Ek Protokolü ise 18'nci maddesinde insani yardım kuruluşlarının yardımların sivil halka ulaştırılması konusundaki faaliyetlerine izin verilmesini öngörmektedir. İsrail'in silahlı çatışmalar

81 Bkz. Muhammet Celal KUL, *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 43 et seq.

esnasında Gazze'ye insani yardımın ulaştırılmasına ve insani yardım kuruluşlarının faaliyetlerine keyfi olarak izin vermemesi uluslararası hukukun ihlalidir.

Gazze'de, İsraili askerlerin alıkoydukları Filistinlileri canlı kalkan olarak kullandıkları defalarca medyaya yansıyan haberlerde yer almıştır. İsrail'de yayın yapan Haaretz Gazetesi'nin konuya ilişkin olarak yayınladığı habere göre İsrail Genelkurmay Başkanı Herzi Halevi'nin ofisi ve ordudaki üst düzey subayların bilgisi dahilinde, tünelleri ve binaları ararken Gazze Şeridi'ndeki siviller "sistematik bir şekilde" canlı kalkan olarak kullanılmaktadır.⁸² İsraili askerlerin bu duruma ilişkin olarak "hayatlarının Filistinlilerden daha değerli olduğu" yönünde açıklamalarda buldukları aktarılmıştır.⁸³ Benzer şekilde İsrail askerleri tarafından alıkonulan ve kırk beş gün sonra serbest bırakılan Filistinli bir genç; İsrail ordusu tarafından vücutlarına yerleştirilen kameralarla bombalanmış evlere ve kullanılamaz haldeki askeri araçlara girmeye zorlandıklarını, bu sayede İsrail ordusunun içeriden görüntü topladığını ve kendilerinin canlı kalkan olarak kullanıldıklarını ifade etmiştir.⁸⁴ Filistinli Esirler Cemiyeti'ne dayanarak yapılan bir haberde İsrail ordusu tarafından yaralandıktan sonra askeri aracın ön kısmına bağlanarak canlı kalkan olarak kullanılan ve bu görüntüleri sosyal medyaya yansıyan 19 yaşındaki Filistinli Zahir Tahsin Raddad'ın hastanede hayatını kaybettiği bildirilmektedir.⁸⁵

Basına yansıyan bir başka konu ise İsrail tarafından, öldürülen Filistinlilerin naaşlarından hayati organların çalınmasıdır. İsrail, Gazze'deki kara saldırılarında öldürüp naaşlarını alıkoyduğu 80 Filistinlinin cenazesini 26 Aralık'ta Gazze Şeridi'nin güneydoğusundaki Kerem Ebu Salim Sınır Kapısı'ndan Sağlık Bakanlığı görevlilerine teslim etmiştir. Gazze hükümeti tarafından konuya ilişkin olarak yapılan açıklamalarda; İsrail'in saldırılarında öldürülen Filistinlilerin naaşlarına İsraili askerler tarafından el konulduğu, daha sonrasında teslim edilen naaşlar incelendiğinde şehitlerin yüz hatlarının önemli ölçüde değişmiş olduğu, bunun işgal güçlerinin şehitlerin vücutlarından hayati organları çaldığının açık bir göstergesi olduğu belirtilmiştir. Bu suçun İsrail tarafından defalarca işlendiğini belirten Gazze hükümeti, konunun incelenmesi için uluslararası bağımsız bir komitenin kurulması çağrısında bulunmuştur.⁸⁶

Saldırılarının yakın gelecekte yumuşamayacağını belirten İsrail Başbakanı Netanyahu, 1,5 milyon Filistinlinin sığındığı Refah Şehri'ni de işgal etmek suretiyle Gazze'nin ve Filistinlilerin kökünü

82 <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/musluman-karsitligi/israil-basinina-gore-israil-askerleri-gazzedeki-tunel-ve-binalari-ararken-sivilleri-canli-kalkan-olarak-kullaniyor/1821187>

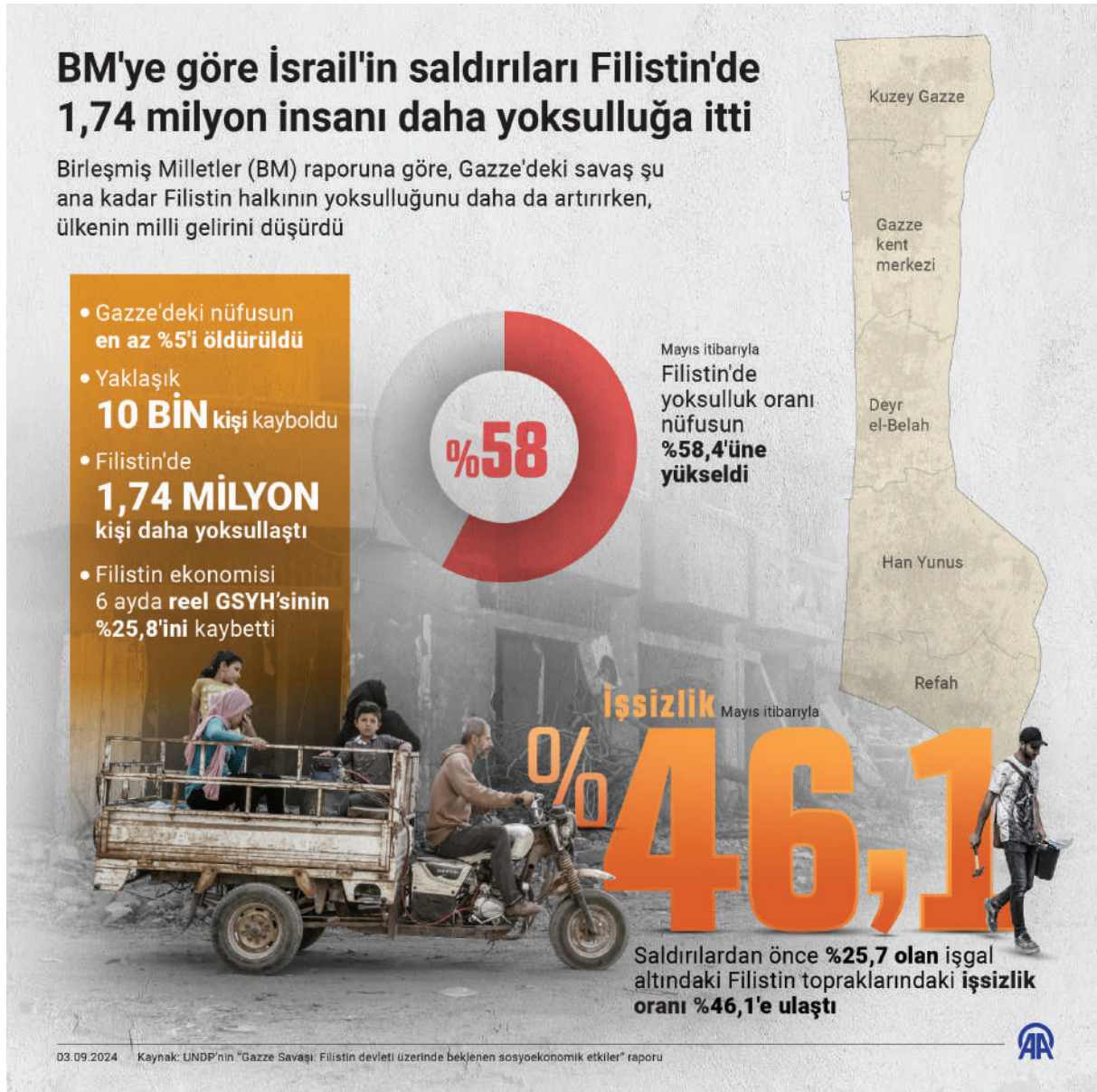
83 <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/musluman-karsitligi/israil-basinina-gore-israil-askerleri-gazzedeki-tunel-ve-binalari-ararken-sivilleri-canli-kalkan-olarak-kullaniyor/1821187>

84 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazgede-alikoydugu-filistinli-genc-bizi-canli-kalkan-olarak-kullandilar/3299806> (E.T.: 19/8/2024).

85 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-guclerinin-askeri-aracin-onune-baglayip-canli-kalkan-olarak-kullandigi-filistinli-hastanede-hayatini-kaybetti/3312671>

86 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-filistinlilerin-naaslarindan-organ-caldigi-yonundeki-iddialar-gazzelileri-endiselendiriyor/3096107>

kazımayı planlamaktadır.⁸⁷ Bunu yaparken seçim sürecini yaşayan ABD'den yardım ummaktaysa da soykırıma varan bu insan katliamının nerede son bulacağını ve ateşkes yapıp yapılmayacağını zaman gösterecektir. Mahmud Abbas, Gazze'de yaşananların 1948 Nekbe hadisesinden daha korkunç olduğu karşılaştırmasında bulunmuştur.

87 Zaheena Rasheed and Alastair McCreedy, 'Israel's war on Gaza live: Netanyahu vows to 'finish the job' in Rafah' *AL JAZEERA*, 13 March 2024, < <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2024/3/13/israels-war-on-gaza-live-netanyahu-vows-to-finish-the-job-in-rafah>> (erişildi 14 Mart 2024).

Son olarak İsrail'in Filistin'e karşı giriştiği eylemler kategorik olarak sıralanacak olursa: Toplu cezalandırma kapsamında hava, kara ve denizden ambargo ve abluka uygulamaları, açlığın toplu cezalandırma ve bir savaş metodu olarak kullanılması, ilaç, su ve gıda yetersizliğine maruz bırakma, sivil halka karşı saldırılar düzenlenmesi, ayırım gözetme ilkesinin ihlal edilmesi, sivil halkın ve sivil halkın yaşamasına yarayan sivil nesnelere binaların (mesken, ekmek fırını gibi) hedef alınması ve vurulması, hastane ve ambulansların bombalanması, askeri gereklilikler ve avantajına mütenasip olmayan orantısız güç kullanımı, sivil halka ait özel mülkiyete kasten zarar verilmesi, etnik temizlik (sivil halkı yaşadıkları yerden sürme, korkutarak çıkarma geri dönmelerine izin vermeme, sürgün talimatı verilmesi ve tahliye için bildirilen yolda giden sivillere saldırı yapılması), hiçbir hukuk kuralıyla bağlı olmayacağını ilan

etme yahut merhamet gösterilmeyeceğini beyan etme, fosfor bombası, misket bombası gibi yasaklanan savaş metotlarının kullanılması, insani yardımın ulaşmasını keyfi olarak engelleme, yerleşim yerlerinin altyapı ve üst yapısıyla tamamen imha edilmesi, kültürel mirasın ve dini mekânların, ibadethanelerin tahribi, İsrail askerlerinin kendilerinin hedef alınmasını önlemek için Filistinlileri insan kalkanı olarak kullanmaları, Filistinlilere karşı uygulanan Apartheid uygulamaları, duvar inşası, yerlerinden sürülen Filistinlerin yerlerine İsraililerin yerleştirilmesi, Filistinli sivillere karşı girişilen misillemeler⁸⁸ olarak sıralanabilir. Nihayet, Gazze'de şu anda devam etmekte olan insanlık dramını bütün bunlara şahit olan bir Filistinlinin dilinden özetlemek gerekirse olanlar: Ölüm, açlık ve yerinden edilme...⁸⁹

3.3. İsrail ve İsrail'e Uygulanabilecek Muhtemel Yaptırımlar

3.3.1. İsrail'in Soykırım Sözleşmesi Uyarınca Uluslararası Adalet Divanı Önünde Yargılanmasının Yansımaları-Etkileri

27 Aralık 2023 tarihinde Güney Afrika, 1948 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülüklerin ihlal edildiği gerekçesiyle İsrail'e karşı UAD önünde dava açmıştır.⁹⁰ Dava dünya çapında geniş yankı bulurken, İsrail'in herhangi bir otorite önünde hesap vermek zorunda kalması, Filistinliler için ayrıca bir umut kaynağı olmuştur. Güney Afrika, 7 Ekim'den itibaren İsrail'in soykırım suçunu işlediğini iddia etmiş, bunun yanında soykırımı engelleme ve soykırımı teşvik eden cezalandırma yükümlülüklerini de ihlal ettiğini öne sürmüştür.⁹¹ Güney Afrika ayrıca Divan'dan bazı ihtiyati tedbirlere hükmetmesini istemiştir.⁹²

Divan, 26 Ocak 2024'te verdiği ara kararda Gazze halkının gerçek ve yakın bir soykırım tehdidi altında olduğu yönünde ciddi bir tehlikenin var olduğuna hükmetmiştir.⁹³ Bu sebeple, İsrail'den soykırımı varan uygulamalardan kaçınması, soykırımı önlemesi ve soykırımı teşvik edenleri cezalandırması gerektiğine hükmetmiş, diğer yandan Gazzelilerin karşı karşıya kaldığı olumsuz yaşam koşullarının giderilmesi için acilen ihtiyaç duyulan temel ihtiyaçların ve insani yardımın sağlanmasını mümkün kılacak tedbirleri almasını emretmiştir.⁹⁴ Ayrıca Divan, İsrail'in ilgili tedbirleri alındığını gösteren bir rapor sunmasını istemiştir.⁹⁵

88 GC I madde 13, 33, 46; GC II madde 47; AP I madde 51(6), 52(1), 53(c), 54(4), 55(2), 56(4).

89 Anadolu Ajansı bu süreçte sahada gerçekleştirdiği habercilik ile dünya kamuoyunu aydınlatmada önemli bir fonksiyon üstlenmiştir. Bu linkten Anadolu Ajansı'nın Gazze ile ilgili haber arşivine erişilebilir. (<https://www.aa.com.tr/tr/search/?s=gazze>) Erişim Tarihi: 26/08/2024

90 Uluslararası Adalet Divanı, Güney Afrika/İsrail "Application instituting proceedings and request for the indication of provisional measures", <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf>, (E. T. 17.03.2024).

91 a.g.e., para. 1.

92 a.g.e., para. 144.

93 Uluslararası Adalet Divanı, *Güney Afrika v. İsrail, Request for the Indication of Provisional Measures*, 26 Ocak 2024, <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, (E. T. 17.03.2024), para. 86.

94 a.g.e.

95 a.g.e.

Güney Afrika'nın talepleri üzerine Divan, daha sonra ihtiyati tedbir kararlarını yinelemiş ve nihayetinde 28 Mayıs 2024 tarihinde İsrail'in Refah'ta Filistinlilerin kısmen veya tamamen yok olmasıyla sonuçlanacak yaşam şartlarını dayatan tüm askeri saldırılarını durdurmasını emretmiştir.⁹⁶

Divan'ın ihtiyati tedbir kararları bağlayıcıdır. İlgili ihtiyati tedbirlerin tam manasıyla yerine getirilebilmesi için İsrail'in Gazze'deki askeri operasyonlarını durdurması gerektiği sıklıkla ifade edilmiştir.⁹⁷ Ancak gelinen noktada İsrail askeri operasyonları durdurmadığı gibi önceki faaliyetlerini vahşetin boyutunu arttırarak devam etmektedir. İsrail'in uyguladığı abluka Filistinlileri en temel ihtiyaçlara erişmekten mahrum bırakmaktadır. Öyle ki, Gazze'de açlık had safhaya ulaşmış, salgın hastalıklar yaygınlaşmış, tıbbi malzemelere erişim imkânsız hale gelmiştir.⁹⁸ Dahası, İsrail insani yardıma erişme çabasında olan insanları doğrudan ve kasten hedef almak suretiyle Gazze'de terör ve dehşet saçmaktadır.⁹⁹ İsrail, insani yardıma ulaşmaya çabalayan sivillere olduğu gibi insani yardım ulaştırmak için görev yapanlara da hedef gözeterek saldırmaktadır.¹⁰⁰ Divan'ın ihtiyati tedbir kararlarına uymayan İsrail, uluslararası hukuku yok sayan tavırlarıyla uluslararası barış ve düzeni tehdit eden bir haydut devlet gibi hareket etmektedir.

Diğer yandan, Divan kararları her ne kadar sadece davada yer alan taraflar için bağlayıcı olsa da bu kararlar genellikle daha geniş bir etki alanına sahiptir. Gazze'de gerçek bir soykırım tehlikesinin olduğuna dair Divan tespiti, üçüncü ülkelerin İsrail ile ilişkilerini gözden geçirmesini gerektirmektedir. Zira Soykırım Sözleşmesi, yukarıda da bahsedildiği üzere, yalnızca soykırımı yasaklamakla kalmamakta ayrıca tüm taraf devletlere soykırımı önleme yükümlülüğü de getirmektedir.¹⁰¹ Devletler kendi kapasitelerince soykırımı önleme yükümlülüğü altındadır. Bu bağlamda Divan'ın ihtiyati tedbir kararı, tüm devletlerin Gazze'de soykırım suçunun işlenme riskinin olduğunu bildikleri veya bilmeleri gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Belirtmek gerekir ki, soykırım suçunun gerçekten işlenmesinden bağımsız olarak muhtemel bir soykırımı engelleme yükümlülüğü devam etmektedir.¹⁰² Divan'ın soykırım

96 Uluslararası Adalet Divanı, *Güney Afrika v. İsrail, Request for the modification of the Order of 28 March 2024*, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-sum-01-00-enc.pdf>, (E. T. 30.07.2024), s. 5.

97 Al-Haq, Al Mezan, Palestinian Centre for Human Rights (PCHR), "Palestinian Organisations Welcome Landmark ICJ Provisional Measures Order Finding That Israel's Actions in Gaza are Plausibly Genocidal" <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/palestinian-organisations-welcome-landmark-icj-provisional-measures-order-finding-israels-actions-gaza-are-plausibly-genocidal-enar>, (E. T. 17.03.2024).

98 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, "Over one hundred days into the war, Israel destroying Gaza's food system and weaponizing food, say UN human rights experts" <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/01/over-one-hundred-days-war-israel-destroying-gazas-food-system-and>, (E. T. 17.03.2024).

99 Anadolu Ajansı, "BMGK, İsrail'in Gazze'de yardım bekleyenlere saldırısı için "derin endişe" duyduğunu açıkladı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmgk-israilin-gazgede-yardim-bekleyenlere-saldirisi-icin-derin-endise-duydugunu-acikladi/3153639>, (E. T. 17.03.2024).

100 BM'ye bağlı Dünya Gıda Programı (WFP) yapılan yazılı açıklamada, 27/08/2024 tarihinde açıkça işaretlenmesine ve İsrail makamlarından izin alınmış olmasına rağmen kuruluşa bağlı aracın çok yakın mesafeden İsrail ordusu tarafından hedef alındığı belirtilerek çalışanlarının Gazze'deki hareketliliğinin durdurulduğu bildirilmiştir. <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/dunya-gida-programi-ekipleri-ates-altinda-kaldigi-icin-personelinin-gazzedeki-hareketini-durdurdu/1821421> (E. T. 29.08.2024).

101 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme, (1948), 1'nci madde.

102 a.yer

tehdidinin var olduğu tespitine rağmen, İsrail'e askeri, lojistik ve ekonomik destek sağlamaya devam eden ülkelerin soykırımı önleme yükümlülüklerine aykırı hareket ettikleri ifade edilmelidir.

Ayrıca, Soykırım Sözleşmesi soykırımı iştiraki de yasaklamıştır.¹⁰³ Soykırımın işlenmekte olduğuna dair bilgisi olduğu halde soykırımı işleyen devlete yardım etmek suretiyle soykırımı mümkün kılan veya kolaylaştıran devletler soykırım suçuna ortak olurlar. Soykırım tehdidinin varlığının Divan tarafından tespiti, devletlerin soykırım işleme ihtimali olduğuna dair bilgilerinin olmadığı yönündeki iddiaları geçersiz kılmaktadır. İsrail'e halen yardım eden devletlerin ileride soykırımı iştirak suçlamasıyla karşı karşıya kalmaları muhtemeldir. Bunun için yardım eden devletlerin de ayrıca soykırım özel kastına sahip olmaları gerekli olmayıp soykırım işleyen devletin soykırım kastının olduğunu bilmeleri yeterlidir.¹⁰⁴

Divan'ın ihtiyati tedbir kararının hemen ardından İsrail'in talebi doğrultusunda bazı batılı devletler UNRWA'yı fonlamayı askıya aldıklarını açıklamışlardır.¹⁰⁵ UNRWA, Gazze'de tüm insani yardım sisteminin temelinde yer alan bir BM ajansıdır. 7 Ekim'den sonra Gazze'de yaşanan insani kriz karşısında zaten yetersiz kaldığını açıklayan UNRWA¹⁰⁶, fonların kesilmesi sonucu ciddi bir varoluşsal kriz ile karşı karşıyadır. UNRWA'nın faaliyetlerini sona erdirmek zorunda kalması, Gazze'de yaşanan açlık, kıtlık ve sağlık sorunlarını yalnızca tetikleyecektir.¹⁰⁷

Belirtmek gerekir ki, Soykırım Sözleşmesi'ne göre soykırım suçu yalnızca grup üyelerini öldürmek suretiyle değil, "grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak hesaplanarak, yaşam şartlarını kasten değiştirmek" şeklinde de işlenebilmektedir.¹⁰⁸ Bu kapsamda Gazze'deki en kritik uluslararası insani yardım kuruluşunun en kritik zamanda işlevsiz bırakılması, Gazzelilerin açlığa mahkûm edilmek suretiyle yok edilmesine sebep olacağından, ilgili devletlerin soykırımı engelleme yükümlülüklerinin ihlaline yol açtığı gibi, soykırım suçuna iştirake varacak kadar vahim bir durum arz etmektedir.¹⁰⁹

Nitekim 1 Mart 2024 tarihinde Nikaragua, Divan'ın ihtiyati tedbir kararlarına dayanarak, İsrail'e destek vermeyi sürdüren Almanya'ya karşı yine UAD önünde bir dava açmıştır.¹¹⁰ Nikaragua, Almanya'nın

103 a.g.e., 3'üncü madde.

104 Paolo Palchetti, "State Responsibility for Complicity in Genocide", *The UN Genocide Convention: A Commentary*, (der.) Paola Gaeta, Oxford University Press, 2009, s.390.

105 UNRWA, "UNRWA's Lifesaving Aid may End due to Funding Suspension", <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa%E2%80%99s-lifesaving-aid-may-end-due-funding-suspension>, (E. T. 17.03.2024).

106 UNRWA, "Letter From UNRWA Commissioner-General Philippe Lazzarini to the UN General Assembly President Mr. Dennis Francis", <https://www.unrwa.org/resources/un-unrwa/letter-unrwa-commissioner-general-philippe-lazzarini-un-general-assembly>, (E. T. 17.03.2024).

107 UNRWA, "Joint Statement By 28 Ngos: Unrwa Cuts Threaten Palestinian Lives In Gaza And Region", <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/norwegian-refugee-council-joint-statement-unrwa-funding-cuts-threaten>, (E. T. 17.03.2024).

108 Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme, (1948), 2'nci madde.

109 TRT Haber, "BM Raportörü: UNRWA'ya desteği kesen ülkeler soykırımı yardımcı oluyor" <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-raportoru-unrwaya-destegi-kesen-ulkeler-soykirima-yardimci-oluyor-832490.html>, (E. T. 17.03.2024).

110 Uluslararası Adalet Divanı, Nikaragua/Almanya, "Application instituting proceedings and request for the indication of provisional measures", <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/193/193-20240301-app-01-00-en.pdf>, (E. T. 17.03.2024).

Soykırım Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal ettiğini savunmaktadır.¹¹¹ Bununla birlikte Güney Afrika'nın İsrail'e karşı açtığı davaya Nikaragua, Kolombiya, İspanya, Meksika ve Libya müdahale beyanında bulunmuş ve Güney Afrika'ya destek vermişlerdir. 7 Ağustos 2024 tarihinde, Türkiye bu davaya müdahillik talebini gerçekleştirmiştir. İsrail'e işlediği suçlara yardım etmeye devam eden ülkelerin bu davaları ilgiyle takip edecekleri açıktır. Hem Güney Afrika/İsrail hem de Nikaragua/Almanya davalarında Divan'ın vereceği kararların soykırım ile mücadelede uluslararası toplumun çabalarına katkı sağlaması umulmaktadır.

3.3.2. Filistin'in 2015 Tarihli Başvurusu Çerçevesinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde Sorumlu Bireylerin Yargılanması

Filistin Devleti 1 Ocak 2015'te işgal altındaki Filistin topraklarında işlenen suçların soruşturulması amacıyla 13 Haziran 2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere UCM'nin (UCM) yargı yetkisini tanıdığını beyan etmiştir.¹¹² Sonrasında ise UCM'nin kurucu belgesi olan Roma Statüsü'ne taraf olmuştur. 2019 yılında UCM savcılığı soruşturma açma kararı almış ancak bazı karmaşık hukuki meselelerin açıklığa kavuşturulması için UCM Ön Yargılama Dairesinden görüş talep etmiş, ilgili görüş ise ancak 2021 yılında verilmiştir.¹¹³ İlgili kararda Ön Yargılama Dairesi Filistin'in bir devlet olduğunu kabul etmiş; Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'ün işgal altındaki Filistin toprakları olduğunu tespit etmiştir. Ön Yargılama Dairesi nihayet her ne kadar İsrail, Roma Statüsü'ne taraf olmasa da Roma Statüsü'ne taraf bir devlet olan Filistin ülkesinde işlenen suçlardan dolayı İsrail vatandaşları üzerinde yargı yetkisinin var olduğuna hükmetmiştir.¹¹⁴

UCM'nin yargı yetkisi yalnızca soykırım, saldırı suçu, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarına ilişkindir. UCM Savcılığı halihazırda işgal altındaki Filistin topraklarında işlenen suçları soruşturmaktadır. Bu bağlamda, 2014 Gazze çatışmaları sırasında İsrail Ordusu'nun Roma Statüsü'nün 8(2)(b)(iv) maddesinde yer alan sivillere karşı ayırım gözetmeyen ve ölçsüz saldırılar, 8(2)(a)(iii) ve 8(2)(c)(i) maddelerinde yer alan kasten öldürme savaş suçları, yine 8(2)(b)(xxiv) ve 8(2)(e)(ii) maddelerinde yer alan sağlık çalışanlarını ve din görevlilerini kasten hedef alma suçlarından dolayı soruşturma yürütmektedir.¹¹⁵ Diğer yandan Mart 2018 yılında başlayan Büyük Geri Dönüş gösterileri sırasında İsrail'in Filistinli sivillere karşı silahlı kuvvet kullanımını da soruşturmaya dahil etmiştir.¹¹⁶

111 a.g.e., para. 3.

112 UCM, "State of Palestine", <https://www.icc-cpi.int/palestine>, (E. T. 17/03/2024).

113 UCM Ön Yargılama Dairesi I, *Decision on the 'Prosecution request pursuant to article 19(3) for a ruling on the Court's territorial jurisdiction in Palestine'*, ICC-01/18-143, 05/02/2021.

114 a.g.e., s. 60.

115 UCM Savcılık Makamı, "Situation in Palestine | Summary of Preliminary Examination Findings", <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/210303-office-of-the-prosecutor-palestine-summary-findings-eng.pdf>, para. 2, (E. T. 17/03/2024).

116 a.g.e., para. 5.

Ayrıca Savcılık Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te de İsrail'in savaş suçları işlediğine ilişkin kuvvetli deliller bulunması sebebiyle soruşturmasını genişletmiştir.¹¹⁷ Savcılık Roma Statüsü madde 8(2)(b)(viii) çerçevesinde İsrail'in, Batı Şeria'da gerçekleştirmiş olduğu yerleşim faaliyetlerini savaş suçları bağlamında soruşturduğunu duyurmuştur.¹¹⁸

Savcılık 7 Ekim sonrasında soruşturmanın kapsamının genişleyeceğini duyurmuştur. Bu bağlamda Roma Statüsü'ne taraf beş devlet, Gazze'de yaşananları Savcılığa havale etmiştir. Güney Afrika, Bangladeş, Bolivya, Komor Adaları ve Cibuti tarafından yapılan ortak başvuruda insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının yanında soykırım suçundan dolayı da soruşturma talep edilmiştir.¹¹⁹ Başvuruda İsrail vatandaşları tarafından işlenen suçlar ayrıca ortaya konulmuştur. Savcılığın soruşturma kapsamını bu yönde genişletmesi beklenmektedir.

Nitekim UCM Başsavcısı Karim Khan, 20 Mayıs 2024 tarihinde Mahkeme'den İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ve Savunma Bakanı Yoav Gallant hakkında yakalama kararı çıkarmasını talep etmiş, ilgili kişilerin 8 Ekim'den itibaren Roma Statüsü'nde yer alan aşağıdaki suçları işlediğine dair makul şüphelerin varlığına işaret etmiştir:

- Statü'nün 8(2)(b)(xxv) maddesine aykırı olarak, sivillerin aç bırakılması savaş suçu;
- Statü'nün 8(2)(a)(iii) maddesine aykırı olarak, kasten büyük acı çektirme veya bedensel ya da sağlık açısından ciddi yaralanmalara neden olma veya 8(2)(c)(i) maddesine aykırı olarak savaş suçlarından zalimane muamele;
- Statü'nün 8(2)(a)(i) maddesine aykırı olarak, kasten öldürme veya 8(2)(c)(i) maddesine aykırı olarak savaş suçlarından cinayet;
- Statü'nün 8(2)(b)(i) veya 8(2)(e)(i) maddelerine aykırı olarak, sivil bir nüfusa kasten saldırılar yöneltme savaş suçu;
- 7(1)(b) ve 7(1)(a) maddelerine aykırı olarak, aç bırakma sonucu ölümler de dahil olmak üzere, yok etme ve/veya cinayet insanlığa karşı suçları;
- Statü'nün 7(1)(h) maddesine aykırı olarak, insanlığa karşı suçlardan zulüm;
- Statü'nün 7(1)(k) maddesine aykırı olarak, insanlığa karşı suçlardan diğer insanlık dışı eylemler.

Bu bağlamda bu suçları işleyen ve işlenmesine yardım eden bireyler yargı bağımsızlığına sahip olup olmadıklarına bakılmaksızın Mahkemece yargılanabilirler. Daha açık bir ifadeyle, gerek görevi başındaki devlet başkanları gerekse diğer üst düzey yetkililer ve ilgili suçları bizzat işleyenler Mahkeme'nin yargı yetkisi dahilinde yargılanabilirler. Diğer yandan belirtmek gerekir ki; Mahkeme, Filistin

117 a.g.e., para. 4.

118 a.yer

119 UCM, "State Party Referral in Accordance with Article 14 of the Rome Statute of International Criminal Court", <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-11/ICC-Referral-Palestine-Final-17-November-2023.pdf>, (E. T. 17/03/2024).

Gazze'nin en büyük hastanesi olan Şifa Hastanesi İsrail tarafından defalarca vurularak toplu mezara çevrildi (Fotoğraf: Anadolu Ajansı)

vatandaşları tarafından hem İsrail'de hem de Filistin'de işlenen suçları da yargılama yetkisine sahiptir. Nitekim Savcılık Hamas ve diğer Filistinli silahlı gruplar tarafından işlendiği iddia edilen suçları da soruşturduğunu duyurmuştur.¹²⁰ Nitekim 20 Mayıs tarihli iddianamede savcılık üç üst düzey Hamas yetkilisi hakkında da yakalama kararı çıkarılmasını Mahkeme'den talep etmiştir.¹²¹

UCM kuruluşundan bu yana eleştirilerin hedefi olmaktan kurtulamamıştır. Mahkeme uzun yıllar yalnızca Afrikalıları soruşturmakla meşgul olmuş, bu da Afrikalı devletlerin tepkisini çekmiştir.¹²² Diğer yandan Savcılığın, Ukrayna soruşturması için gösterdiği özeni Filistin soruşturması için sergilemediği görülmektedir. Rusya'nın 2022'de Ukrayna işgali sonrasında UCM Savcılığı Ukrayna soruşturması için ciddi bütçeler ayırmış ve hızlı bir soruşturma neticesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin hakkında yakalama kararı çıkarabilmiştir.¹²³ Ancak çok daha önce başlayan Filistin soruşturmasını aynı önem ve dikkatle ele almamış, Filistin'de çok daha ağır suçlar çok daha yaygın bir şekilde işlenmesine rağmen şu ana kadar herhangi bir yakalama kararı çıkarmamıştır.

¹²⁰ UCM Savcılık Makamı, "Situation in Palestine | Summary of Preliminary Examination Findings", para. 3.

¹²¹ <https://www.icc-cpi.int/palestine>

¹²² Anadolu Ajansı, "Afrika Birliği Bakanlar Komitesi UCM'den çekilme kararı aldı", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-birligi-bakanlar-komitesi-ucmden-cekilme-karari-aldi/735588>, (E. T. 17/03/2024).

¹²³ Triestino Mariniello, "The ICC Prosecutor's Double Standards in the Time of an Unfolding Genocide", <https://opiniojuris.org/2024/01/03/the-icc-prosecutors-double-standards-in-the-time-of-an-unfolding-genocide/>, (E. T. 17/03/2024).

Nitekim, Gazze'de yaşanan sürecin 11'nci ayına girdiği dönemde dahi soykırımın asli faili Netanyahu hakkında Mahkeme tarafından herhangi bir karar alınmamıştır. Mahkemenin Ukrayna soruşturmasında uygulamadığı bir yöntem olan, görüş bildirme prosedürünü (amicus curiae) bu süreçte uygulaması da karar alınmasını geciktirmiştir. Bu süreçte İngiltere'nin görüş bildirmek için süre uzatımı talep etmesi ve uzatılan süre sonucunda da görüş bildirmemesi, Mahkemenin süre uzatımı taleplerine oldukça müsamahakâr yaklaşması dikkat çekicidir.

Yine bu süreçte; bazı müdahil taraflar Oslo Anlaşmaları'nın, Filistin Otoritesi'ne İsrail uyruklular üzerinde yargılama yetkisi vermediği, dolayısıyla Filistin Devleti tarafından yararlanılan yargı yetkisi haklarının İsrail'in hediyesi olduğu ve bu yetkinin İsrail'e karşı kullanılmayacağı tezini ileri sürmüşlerdir. Savcılık bu itirazları kabul edilemez bulmuş; *“işgalin egemenlik unvanını işgalci güce devredemeyeceğini, egemenliğin bir yönü olarak tam yargı yetkisinin, uluslararası hukuka göre kendi kaderini tayin hakkını kullanma hakkına sahip bir grup olarak Filistin halkına ait olduğunu”* belirtmiştir: *“Filistin'in mülki yargı yetkisi, işgalci güç İsrail'in vermesi gereken bir şey değildir ve bu yargı yetkisi, işgalci bir güç tarafından yerel bir toprak idaresinden elde edilen bir anlaşma ile iptal edilemez.”*

İsrail, bir birey hakkında UCM nezdinde iddia edilen davranışı nedeniyle yerel yargılama yapıyor olması halinde davanın Mahkeme tarafından kabul edilemez hale geleceği tezine dayanarak, İsrail'de Askeri Polisin, Askeri Savcılık Genel Başkanlığının ve Bilgi Bulma ve Değerlendirme Mekanizması'nın yürüttüğü soruşturmaları öne sürmüştür. Mahkeme, bu soruşturmaların Netanyahu ve Gallant ile ilgili olduğuna dair hiçbir kanıtın bulunmadığını, bu kişilere karşı yerel düzeydeki herhangi bir işlemden haberdar olunmadığı gerekçesiyle bu talebi de reddetmiştir.

Üçüncü olarak, bazı müdahil taraflar, başvurulardaki hususların Savcılığın Filistin Devleti'ndeki durumla ilgili devam eden soruşturması kapsamına girmediğini ve dolayısıyla Savcılığın yeni bir soruşturma başlatması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Savcılık bu tezi de reddederek, İsrail'in 7 Ekim öncesinde Gazze'ye düzenlediği saldırılar ile gerçekleştirdiği yıkımı ve Gazzelilerin bu tarihten önce de güvencesiz bir durumda olduğunu vurgulayarak yeni bir soruşturma açılmasına gerek olmadığını belirtmiştir.¹²⁴

Öte yandan Mahkeme, şimdiye kadar daha ziyade devlet dışı aktörlerin mensuplarını hedef almış, devlet görevlilerine karşı ise daha müsamahakâr yaklaşmıştır.¹²⁵ Afrika ülkeleri örneğinde olduğu gibi, Mahkeme zayıflara karşı daha etkin bir şekilde hareket ederken, güçlülere karşı ise daha pasif bir duruş sergilemektedir. Benzer bir durumun Filistin soruşturmasında da tebarüz etme tehlikesi mevcuttur. Baş Savcı Karim Khan'ın 7 Ekim'den itibaren yaptığı açıklamalar ve yayınladığı yazılar dikkatle incelendiğinde Hamas ve diğer Filistinli gruplara karşı çok sert açıklamalar yaparken İsrail yetkililerine karşı

124 <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/0902ebd180949087.pdf>

125 Frédéric Mégret, “Is the ICC Focusing Too Much on Non-State Actors?”, *Arcs of Global Justice: Essays in Honour of William A. Schabas*, (der.) Margaret M deGuzman and Diane Marie Amann, Oxford University Press, 2018, s. 173-202.

daha tedbirli ifadeler kullandığı görülmektedir.¹²⁶ Bu durum ise yargılamalar sonucunda Mahkeme'nin Filistinliler aleyhine çifte standart uygulayabileceği, İsraililere karşı ise daha toleranslı davranabileceği yönünde kaygıları beraberinde getirmektedir.

Hali hazırda uluslararası ceza adaletini sağlamada kendisinden beklenen performansı yeterince karşılayamadığından çeşitli meşruiyet krizleri ile karşı karşıya olan Mahkeme, Filistin meselesinin uluslararası toplum nezdinde bir turnusol kâğıdı mahiyetine dönüştüğünün farkında olmalıdır. Mahkeme eğer uluslararası saygınlığa ve meşruiyete sahip bir kurum olarak devam etmeyi hedefliyorsa uluslararası toplumun vicdanını yaralayan suçlar karşısında bir an önce harekete geçerek somut adımlar atmalıdır.

3.3.3. Devletlerin Tek Taraflı ve Kolektif Yaptırımları

Uluslararası sorumluluk hukukunda devletlerin sorumluluğuna, mağdur devletin yanı sıra başka devletler tarafından da başvurulabilir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışmasının 48'nci maddesine göre ihlâl edilen yükümlülük, uluslararası topluluğun geneline yönelik olan bir yükümlülük ise mağdur devletten başka her devletin, bir başka devletin sorumluluğuna başvurma hakkı vardır.¹²⁷ İsrail'in, Gazze'de 7 Ekim 2023 tarihinden beri ihlâl ettiği uluslararası yükümlülükleri, uluslararası hukukta mevcut olan ifade ile, uluslararası topluluğun geneline yönelik olan yükümlülüklerdir. Bunlar uluslararası hukukun emredici kurallarından doğan devletlerin uluslararası topluluğunun geneline yönelik yükümlülüklerdir. Jus cogens kurallardan kaynaklanan erga omnes yükümlülüklerdir. Anılan Maddeler çalışmasının 48(2) maddesi uyarınca her devlet İsrail'den uluslararası haksız fiile son verilmesini ve tekrar edilmeyeceğine dair uygun güvenceler ve mağdurun lehine olarak veya ihlâl edilen yükümlülükten yararlananların lehine olarak onarım yükümlülüğünün yerine getirilmesini isteyebilir.¹²⁸

BM UHK'nın Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışmasının 30. maddesi, uluslararası

126 Karim Khan, "We are witnessing a pandemic of inhumanity: to halt the spread, we must cling to the law", <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/nov/10/law-israel-amas-international-criminal-court-icc>, (E. T. 17/03/2024); UCM, "Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan KC from Cairo on the situation in the State of Palestine and Israel", <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-khan-kc-cairo-situation-state-palestine-and-israel>, (E. T. 17/03/2024).

127 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 48 & 1; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 48 & 1, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10). Ayrıca bkz. Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, Seçkin, Ankara, 2023, s. 233.

128 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 48 & 2; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 48 & 2, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 234.

yükümlülüğün ihlâl edilmesi ile oluşan birbirinden farklı fakat birbirleriyle ilişkili iki soruna açıklık getirmektedir: İhlâl devam ediyorsa buna son vermek ve eğer koşullar gerektiriyorsa ihlâlin tekrar edilmeyeceğine dair uygun güvenceleri vermek. Bunlar, ihlâl ile bozulan hukukî ilişkiyi ve hukukî durumu sağlığına kavuşturmanın iki yoludur. Gelecekte hukukî durumun sağlığına kavuşturulabilmesi için maddede tanımlanan yöntemlerden, sürmekte olan ihlâle son vermek “negatif”, ihlâlin tekrar edilmeyeceğine dair güvence vermek ise “pozitif” yöntem olarak tanımlanabilir. Bununla beraber 29’uncu maddede tanımlanan uluslararası yükümlülüğe uyma ödevinin yerine getirilmesi borcu da 30’uncu maddedeki “negatif” yöntemde saklı olarak kabul edilmelidir. Zira sürmekte olan ihlâle son vermek demek, yükümlülüğün gerektirdiği davranışı sergilemeye başlamak demektir ki; bu da ancak yükümlülüğe uymaya başlamak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yükümlülüğe uyma ödevi de böylelikle yerine getiriliyor olacaktır. Bu yapılmadığı müddetçe, 30’uncu maddede tanımlanan ikinci yöntem olan ihlâlin tekrar edilmeyeceğine dair güvence de verilemez. Zira sürmekte olan bir ihlâlin tekrar edilmeyeceği hususunda güvence verebilmek için öncelikle ihlâle son vermek ve de yükümlülüğe uymaya başlamak gerekmektedir.¹²⁹

BM UHK’nın Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan çalışmasının 31, 34, 35 ve 36’ncı maddeleri şu sonuçları doğuracaktır: İsrail, uluslararası haksız fiil ile neden olduğu bütün zararı onarmak zorundadır.¹³⁰ Zarar, İsrail’in uluslararası haksız fiilinin sonucu olan maddi ve manevi bütün zararı kapsar.¹³¹ İsrail, ihlâl meydana gelmezden önceki halin yeniden tesis edilmesi için, eski hâle iadeyi gerçekleştirme yükümlülüğü altındadır.¹³² İsrail, neden olduğu zararı, eski hâle getirmek sureti ile onarmadığı ölçüde, tazmin etmek yükümlülüğündedir; tazminat, mali olarak hesaplanabilecek tüm zararı, saptanabilir olmak kaydıyla mahrum kalınan kazançlar da dahil olmak üzere kapsar.¹³³

129 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 30; C. D. I., projet d’articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 30, Documents officiels de l’Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 172.

130 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 31 & 1; C. D. I., projet d’articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 31 & 1, Documents officiels de l’Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 173.

131 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 31 & 2; C. D. I., projet d’articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 31 & 2, Documents officiels de l’Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 173.

132 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 35; C. D. I., projet d’articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 35, Documents officiels de l’Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 181.

133 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 36; C. D. I., projet d’articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 36, Documents officiels de l’Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 184.

İsrail gibi, İsrail'in uluslararası haksız fiiline yardım eden devletler de sorumludur. BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 16, bir başka devletin uluslararası haksız fiiline yardım eden devlet, uluslararası haksız fiil koşullarının bilincinde hareket ediyorsa ve fiil bu devlet tarafından yapılsaydı dahi uluslararası bakımdan haksız olacak idiyse, uluslararası bakımdan sorumludur demektir.¹³⁴ Görüldüğü üzere, 16'ncı maddeye göre, yardım eden devlet uluslararası haksız fiil koşullarının bilincinde hareket ediyorsa ve fiil bu devlet tarafından yapılsaydı dahi uluslararası bakımdan haksız olacak idiyse, bir başka devletin uluslararası haksız fiiline yardım eden devlet, böyle davrandığı için uluslararası bakımdan sorumludur. Somut olayda İsrail'in uluslararası haksız fiillerine yardım devletler de uluslararası bakımdan sorumludurlar.

BM UHK'nın Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması, uluslararası hukukun emredici kurallarının ağır ihlâli olgusunu madde 40 ve 41'de işlemektedir. Bunlara göre, silahlı saldırı yasağı, sömürge yönetiminin ve yabancı işgali altında yönetimin yasaklanması gibi, ırk ayrımcılığı gibi, soykırımın önlenmesi ve soykırımın yasaklanması gibi uluslararası hukukun emredici bir kuralından kaynaklanan bir yükümlülüğün, başka ifade ile jus cogens normdan kaynaklanan erga omnes bir yükümlülüğün bir devlet tarafından ağır ihlâli demek, böyle bir yükümlülüğün sorumlu devletin açık ve sistematik olarak yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınması demektir.¹³⁵ Uluslararası hukukun emredici kurallarının ağır ihlâllerinin özel neticeleri 41'nci maddede belirtilmiştir. 40'inci madde bağlamında, her türlü ağır ihlâle son vermek için devletler, meşru araçlarla işbirliği yapmalıdırlar.¹³⁶ Hiçbir devlet, 40'inci madde bağlamında ağır bir ihlâlden doğan bir durumu meşru olarak tanımamalı ve bu durumun muhafazası için yardım etmemelidir ya da destek vermemelidir.¹³⁷ Buradan anlaşıldığı üzere uluslararası sorumluluk hukuku uyarınca her devletin İsrail'e karşı şu üç yükümlülüğü vardır: Devletlerin işbirliği yapma yükümlülüğü; gayrimeşrû durumu tanımama yükümlülüğü; yardım ve destek vermeme yükümlülüğü.¹³⁸

134 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 16; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 16, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 148.

135 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 40; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 40, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 212.

136 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 41 & 1; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 41 & 1, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 215.

137 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 41 & 2; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 41 & 2, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 215.

138 Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, ss. 216-220.

Yukarıda, BM UHK'nın Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 48'e göre her devletin İsrail'in uluslararası sorumluluğunu ileri sürebileceğini, ihlâl ettiği yükümlülüğe uyma ödevini yerine getirmesini isteyebileceğini, tekrar ihlâlde bulunmayacağına dair uygun güvenceleri sunmasını talep edebileceğini, eski hâle iade ve tazminat yöntemleri ile onarım yükümlülüğünü yerine getirmesini isteyebileceğini tespit etmiştik. BM UHK'nın Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 22'ye göre, bir devletin bir başka devlete karşı olan uluslararası yükümlülüğüne aykırı bir davranışındaki hukuka aykırılık, bu davranışın diğer devlete karşı alınmış bir karşı önlem oluşturduğu ölçüde ortadan kalkar.¹³⁹ Bu çerçevede karşı önlemler ile ilgili esas özellikler şunlardır: Karşı önlemler kuvvet kullanımını ihtiva edemezler;¹⁴⁰ karşı önlemler, ancak sorumlu devlete yöneltilmeli ve üçüncü taraflara yöneltilmemelidir;¹⁴¹ madem ki karşı önlemlerin işlevsel bir rolü vardır¹⁴², onlar geçici olarak uygulanırlar ve aynı zamanda etkileri kendilerinden beklenen amacın¹⁴³ sağlanması ile sınırlı tutulmalıdır;¹⁴⁴ karşı önlemler orantılı¹⁴⁵ olmalıdır;¹⁴⁶ karşı önlemler, özellikle uluslararası hukukun emredici kurallarından kaynaklanan yükümlülükler olmak üzere, bazı temel yükümlülüklerle olumsuz bir etki yaratamazlar.¹⁴⁷

Yukarıda çerçevesi çizilen doğrultuda İsrail'e karşı BM UHK'nın Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 54 uyarınca her devlet karşı önlem uygulayabilir.¹⁴⁸ BM UHK'nun Devletin

- 139 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 22; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 22, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 235.
- 140 BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 50/1-a.
- 141 BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 49/1 ve 2.
- 142 Bu işlevsel rol, sorumlu devleti, sorumluluktan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeye sevk etmektedir.
- 143 Bu amaç, sorumlu devletin, ihlâl son vermesi ve onarımda bulunmasıdır.
- 144 BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 49(2) ve 3 ve madde 53.
- 145 Orantılılığın genel kabul gören bir tanımlaması şu şekilde yapılabilir: a) Belli bir amaca ulaşmak için başvuru olan araç, amacı gerçekleştirmeye elverişli olmalıdır; b) Söz konusu araç, amaca ulaşmaya elverişli olan araçlar içinde, en az külfet yükleyen araç olmalıdır; c) Amaç ile araç arasında bir orantısızlık olmamalıdır. Orantılılık ilkesinde amaçla araç arasında karşılaştırma yapılır. Olumlu anlamda, aracın ulaşılmak istenen amaçla uygun (makul) oranda bir ilişki içinde olması gerektiği anlamına gelir. Olumsuz anlamda ise, aracın ulaşılmak istenen amaçla orantısız bir ilişki içinde olamayacağı anlamına gelir. Orantılılık ilkesi fayda-külfet dengesinin aranmasıdır; Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 237.
- 146 BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 51.
- 147 BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 50/1.
- 148 BM UHK'nun Devletin Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 54; Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 54; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art.

Uluslararası Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna ilişkin uluslararası teamül hukuku kurallarını yansıtan maddeler çalışması madde 49'a göre, mağdur devlet, karşı önlemleri, ancak, uluslararası haksız fiilden sorumlu devlete karşı, bu devleti, yerine getirmek zorunda olduğu onarım yükümlülüklerini uygulamaya yöneltmek için alabilir;¹⁴⁹ karşı önlemler, bu önlemleri alan devletin, sorumlu devlete yönelik olan uluslararası yükümlülüklerini geçici bir süre için yerine getirmemesi ile sınırlıdır;¹⁵⁰ karşı önlemler, mümkün olduğunca, söz konusu yükümlülüklerin yeniden uygulanmasına imkân verecek bir şekilde alınmalıdır.¹⁵¹

3.3.4. BM Bünyesinde Muhtemel Yaptırımlar

BM'in her üyesi, taraf olduğu tüm uyuşmazlıklarda, UAD'nin kararına uymayı yükümlenir. Bir uyuşmazlığın taraflarından biri, UAD'nin verdiği bir hükme göre kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmemezse, öbür taraf BMGK'ne başvurabilir. Konsey de gerekli görürse, hükmün yerine getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilir ya da alınacak önlemleri kararlaştırabilir.¹⁵²

BM Antlaşması'nın 94 (2) maddesine göre; bir uyuşmazlığın taraflarından biri, Divan'ın verdiği bir hükme göre kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmemezse, öbür taraf BMGK'na başvurabilir. Konsey de gerekli görürse, hükmün yerine getirilmesi için tavsiyelerde bulunabilir ya da alınacak önlemleri kararlaştırabilir.¹⁵³ BM Antlaşması'nın 94 (2) maddesi birçok hususu kapsamaktadır. Bunlardan ilkinde göre; lehine karar olan fakat uygulanmayan tarafın başvurusuyla BMGK meseleye dahil olur. İkinci olarak, BMGK bir karar almak zorunda değildir. Üçüncü olarak, BMGK gereken önlemleri BM Antlaşması VII'nci Bölüme göre ya da doğrudan BM Antlaşması 94'üncü maddeye göre kararlaştırabilir. Dördüncü olarak, BMGK sadece UAD'nin bir kararının uygulanmamasına karşı önlem kararlaştırabilir.¹⁵⁴ Bunun

54, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, ss. 249-252.

149 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 49 & 1; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 49 & 1, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 238.

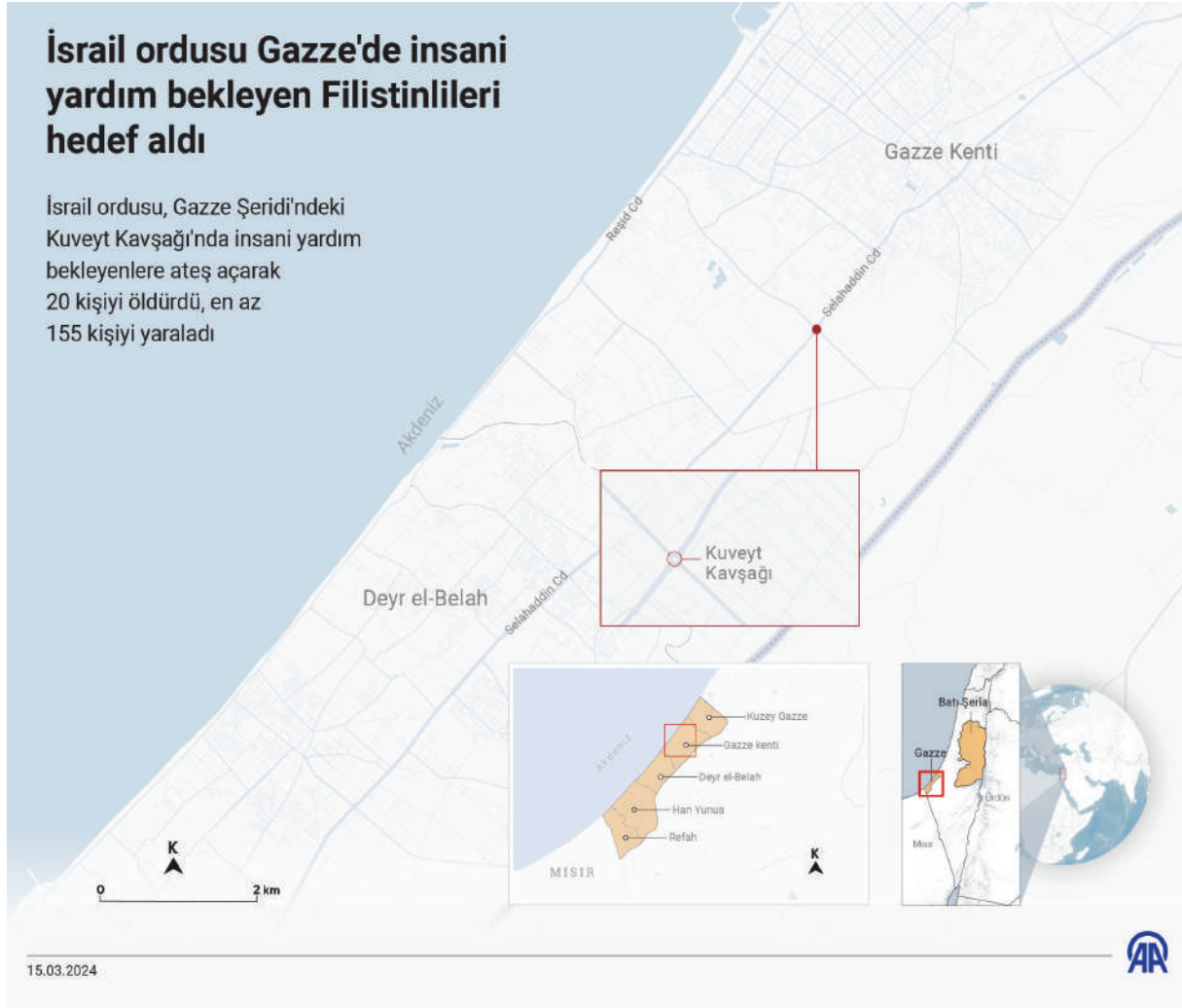
150 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 49 & 2; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 49 & 2, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 238.

151 Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletin sorumluluğu üzerine maddeler projesi (2001 versiyonu), mad. 49 & 3; C. D. I., projet d'articles sur la responsabilité des Etats (version 2001), art. 49 & 3, Documents officiels de l'Assemblée générale, cinquante-sixième session, Supplément n° 10 (A/56/10); Hakkı Hakan Erkiner, Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu, s. 238.

152 Hakkı, Hakan Erkiner, "Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Kararlarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Aracılığıyla Uygulanması", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl 2017, Cilt: 23 Sayı: 2, s. 87.

153 Hakkı, Hakan Erkiner, "Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Kararlarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Aracılığıyla Uygulanması", s. 91.

154 Fritz Robert Saint-Paul, L'exécution des décisions de la Cour internationale de Justice: Faiblesses et malentendus, Faculté de Droit Université de Montréal, 2006, s. 78.

değerlendirilmesi sonucu olarak başvurunun hukuki niteliği, BMGK'nı önlem kararlaştırma hususunda karar almaya sevk etmesidir. Konsey, başvuru olmaksızın karar alamaz.

BMGK, UAD'nin kararının uygulanmasına karar verebilir ya da uygulanmasına yönelik önlemlerin alınmasına karar verebilir. Örneğin kararda kendisine getirilen yükümlülükleri yerine getirmekten kaçınan devlete karşı ekonomik önlemler alınmasına karar verebilir.¹⁵⁵

Siyasal organ olarak BMGK, UAD'nin kararının içeriğini değiştiremez. UAD Statüsü'nün 60'ıncı maddesine göre UAD'nin verdiği bir hüküm kesindir.¹⁵⁶ UAD Statüsü'nün 61'nci maddesine göre BMGK hükmün yenilenmesini isteyebilir.¹⁵⁷

155 Robert Kolp, *Ius Contra Bellum*, Bruxelles, 2009, s. 192.

156 BM Enformasyon Merkezi, Ankara, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/adalet_divani.pdf (20.03.2024).

157 http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafliisoz/bm/bm_02.pdf (20.03.2024).

BMGK'nın işlevi için BM Antlaşması 94 (2) maddesi temel sunar.¹⁵⁸ BMGK kararın uygulanmasının barış ve güvenliği tehdit ettiğini düşünürse VII'nci bölümü işletebilir. VII'nci bölüm haricinde 94 (2), 25 ve 103'üncü maddelere dayanarak da karar alabilir.

BM Antlaşması'nın 39'uncu maddesi, “Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya 41'nci ve 42'nci maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırır” demektedir. BM Antlaşması'nın 41'nci maddesine göre de “Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve BM üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler; ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.” BM Antlaşması'nın 42'nci maddesine göre ise, “Güvenlik Konseyi, 41'nci maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir.”

BMGK gerekli görürse VII'nci bölüm haricinde sadece 94'üncü maddeye dayanarak askeri önlemlere karar verebilir. BM Antlaşması'nın 94 (2) maddesi UAD'nin yargısal kararlarını kapsamakta olup danışma görüşlerini kapsamamaktadır.¹⁵⁹

BMGK'nın daimî üyelerinin yukarıda belirtilen hususlarda veto yetkisi mevcuttur.¹⁶⁰ Dolayısıyla İsrail aleyhine BMGK'nin alabileceği kararları daimî üyeler veto yetkilerini kullanarak engelleyebilirler.

158 Security Council Report, “In Hindsight: The Security Council and the International Court of Justice”, January 2007 Monthly Forecast, http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2017-01/in_hindsight_the_security_council_and_the_international_court_of_justice.php?print=true (20.03.2024).

159 Robert Kolp, *Ius Contra Bellum*, s. 193.

160 Hakkı Hakan Erkiner, “Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Kararlarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Aracılığıyla Uygulanması”, s. 100.

ÇERÇEVE 2: İSRAİL VE BMGK KARARLARI*

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN İSRAİL'E YÖNELİK KARARLARI

Ulusal ve uluslararası boyutlarıyla 21. yüzyılın en karmaşık meselelerinden biri olan Filistin-İsrail Sorunu neredeyse BM'nin kuruluşundan bugüne, hem BM Genel Kurulu'nun hem de BMGK'nin en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. BM, 1947 yılında Taksim Planı ile Filistin'in bölünmesine ve 1948'de İsrail'in kurulmasına yol açan karmaşık uluslararası diplomaside önemli bir aktör olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında etkin bir şekilde işleyecek ortak güvenlik sistemi kurulması ihtiyacına dair bir uzlaşımın ürünü olan BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından sorumlu organı BMGK, devletlerarasındaki anlaşmazlıkların çözülmesinde, ihtilafların yönetilmesinde ve çatışmaların sona erdirilmesinde aktif roller üstlenmektedir.

BM'nin Filistin-İsrail sorununa dâhil olması BM Güvenlik Konseyi'nin küresel barış ve güvenliğin tesis edilmesi açısından merkezi konumunun bir yansıması niteliğinde olmuştur. BMGK'nin 1946-2022 yılları arasında bu soruna yönelik toplam 62 kararı bulunmaktadır.¹⁶¹ Bu kararlar; Kudüs'ün statüsü, Filistinli mülteciler, Yahudi yerleşimciler ve Filistin Devletinin toprak bütünlüğü sorunları şeklinde dört ana başlık altında toplanabilir.¹⁶² BMGK bu sorun alanlarına ilişkin kararlarında; İsrail'in 1967 Savaşında işgal ettiği Doğu Kudüs bölgesinden çekilmesini¹⁶³, Filistinli mülteciler sorununa adil bir çözüm yolu bulunmasını¹⁶⁴, İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarına kendi sivil nüfusunu nakletmemesini¹⁶⁵ ve Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze Şeridini kapsayan sınırların Filistin'in meşru sınırları olduğunu¹⁶⁶ vurgulamıştır.

BMGK kararları BM Şartı'nın 25. maddesi gereği bağlayıcı nitelik taşımakta olup İsrail, bu Şart'ın tarafı olmasına rağmen 1946-2022 yılları arasında BMGK tarafından verilen 62 kararın 24 tanesini uygulamamıştır.¹⁶⁷ BMGK tarafından alınan İsrail'in işgal ettiği Filistin

* Topuz, Z. ve Arafat M, (2023), 'Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi', Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 78, No.2

161 Topuz, Z. ve Arafat M, (2023), 'Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi', *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 78, No.2, s. 363.

162 A.g.e., s. 365.

163 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 22/11/1967 tarihli 242 sayılı kararı.

164 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 14/06/1967 tarihli 237 sayılı kararı.

165 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 22/03/1979 tarihli 446 sayılı kararı.

166 Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 22/11/1967 tarihli 242 sayılı ve 22/10/1973 tarihli 338 sayılı kararı.

167 Topuz ve Arafat, s. 373, s. 379, Ek:2'de yer alan tabloda İsrail'in Uymadığı BM Güvenlik Konseyi Kararları üzerine yenilenen kararlar gösterilmektedir.

topraklarından çekilmesi, Filistinli sivil halkın korunması ve şiddet eylemlerinin sona erdirilmesi, 4. Cenevre Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi, Filistinlilere yönelik sınır dışı etme eylemlerinden kaçınılması ve Kudüs'ün statüsünün değiştirilmemesi yönündeki kararlara İsrail tarafından uyulmamıştır.

İsrail, kabul ettiğini açıkladığı kararlara dahi uymamış ve bu kararların yalnızca kendi lehine olan hükümlerini dikkate almıştır. Bu kararların başında 1967 ve 1973 yıllarında yaşanan savaşlardan sonra BMGK tarafından kabul edilen 242 ve 338 sayılı kararlar gelmektedir. Bu kararlarda İsrail'in 1967 Savaşı'nda işgal ettiği bölgelerden çekilmesi ve bölgede kalıcı barışın tesis edilmesi vurgulanmıştır. Kararlarda Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni kapsayan "Yeşil Hat"ın Filistin'in meşru toprakları olduğu belirtilmiş ve İsrail'in, Doğu Kudüs dâhil olmak üzere Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden çekilmesi istenmiştir. İsrail ise bu kararları kabul ettiğini açıklamasına rağmen ancak 2005 yılında tek taraflı bir kararla Gazze Şeridi'nden çekilmiştir.¹⁶⁸ Günümüzde ise hala Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Golan Tepeleri'ndeki işgalini sürdürmektedir.

BM'nin Filistin-İsrail sorununda çözüme yönelik etkisinin sınırlı olmasının ardında, BMGK'nin yapısı, uluslararası alandaki konjonktürel yapıdaki değişimler, ABD'nin sürece etkisi ve İsrail'in hukuk tanımaz tutumlarının yattığını söylemek mümkündür. Hem BM örgütü içerisinde hem de uluslararası alanda etkili ve merkezi konumda bir yapısı olan, ayrıca uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında hızlı ve etkin bir hareket kabiliyeti sağlanması için önemli yetkilerle donatılan BMGK, 5 daimi üyesinin ayrıcalıklı yapısı ve veto yetkisi sebebiyle uyuşmazlıkların çözüm sürecinde işlevini yerine getirememektedir. Uluslararası alanda yaşanan ideolojik ve jeopolitik rekabet ve güç dengelerinin değişimi de BMGK'nin işlevini yerine getirmesini engelleyen sebepler arasındadır. ABD'nin uzun bir süredir İsrail-Filistin barış görüşmelerinde üstlendiği öncü rol de BMGK'nin etkisini sınırlayan faktörler arasında sayılmalıdır. ABD'nin İsrail ile geliştirdiği özel ilişki, çoğu zaman BMGK kararlarına karşı İsrail lehine veto yetkisinin kullanımında ve İsrail'e Filistin karşısında sağladığı asimetrik güç ilişkisinde belirginleşmektedir.

BM'nin İsrail-Filistin sorununu çözmekte başarısız olmasının temel sebebini İsrail'in sahip olduğu güç asimetrisini kullanarak BM Genel Kurulu ve BMGK tarafından alınan kararlara uymaması ve bu tutumuna karşı herhangi bir yaptırıma muhatap olmaması oluşturmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi İsrail, 1946-2022 yılları arasında BMGK tarafından verilen bağlayıcı nitelikteki 62 kararının 24 tanesini uygulamamıştır. Bu tutumdan dolayı BMGK tarafından,

¹⁶⁸ <https://tr.al-ain.com/article/bm-nin-242-say-l-karari#:~:text=G%C3%BCvenlik%20Konseyi%2C%2022%20Kas%C4%B1m%201967,bir%20ortam%C4%B1n%20sa%C4%9Flanmas%C4%B1n%C4%B1%20taahh%C3%BCt%20etti.> (E.T.: 25/06/2024)

uygulanmayan kararlara atıf yapılarak 30 yeni karar almıştır. Ayrıca bu süreçte BMGK'nin, İsrail-Filistin sorunu üzerine İsrail'i eleştiren 31 kararı da ABD tarafından veto edilmiştir.¹⁶⁹

BMGK kararları devletleri bağlayıcı nitelikte olup bu kararlara uyulmaması durumunda Konsey, yaptırım sağlaması amacıyla özel yetkilerle donatılmıştır. Bununla beraber, BMGK Filistin-İsrail sorunu bağlamındaki kararlarının gözetilmesini ve uygulanmasını güvence altına almak için bir önlem almamıştır. İsrail'in BMGK kararlarına uymayarak uluslararası yükümlülüklerine aykırı hareket etmesine ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden eylem ve politikalarına devam etmesine karşılık ne BM ne de uluslararası kamuoyu tarafından etkili bir yaptırım kararı alınmıştır.

İnsan hakları normlarını ve uluslararası hukuk düzenini hiçe sayan İsrail, abluka ve yıldırma politikalarıyla Filistin topraklarındaki işgaline devam etmektedir. 7 Ekim sonrası süreçte İsrail'in soykırıma varan saldırıları karşısında BM ve diğer uluslararası mekanizmalar yetersiz kalmaktadır.

BMGK 7 Ekim sonrası süreçte ancak altı ay sonra kısa bir süreliğine acil ateşkes kararı alabilmiş¹⁷⁰ ve bu karar da İsrail tarafından uygulanmamıştır. Gazze'de acil insani ateşkesin sağlanması amacıyla daha önce 16-18 ve 25 Ekim 2023 ile 8 Aralık 2023 tarihlerinde toplanan BMGK, ABD vetosu nedeniyle ateşkes kararı alamamıştır.¹⁷¹

İsrail'in; Güney Afrika tarafından UAD nezdinde açılan davada alınan tedbir kararları sonrasında -ki aynı zamanda Cenevre Sözleşmeleri ile Soykırım Sözleşmesine de uymasını zorunlu kılan- bu kararlara uymak bir yana saldırganlığının dozunu artırması, bir BM kuruluşu UNRWA'yı "terör örgütü" olarak tanımlayan kanun tasarısının Knesset'te görüşülerek birinci oylamanın onay alması gibi gelişmeler ve İsrail'in BM'deki Daimi Temsilcisi Gilad ERDAN'ın Genel Kurul'a hitap ederken BM Şartını kağıt biçme makinesiyle parçalayarak İsrail'in, uluslararası hukuka ve barışı koruma amaçlı mekanizmalara yaklaşımını sembolik bir tarzda ifade eden tiyatral davranışı; bir yandan uluslararası barışı ve insan haklarını korumak ve güçlendirmek amaçlı sözleşme ve mekanizmaların etkisizliğinin altını çizmekte diğer yandan da İsrail'in soykırım kastıyla masum sivillere, kadınlara ve çocuklara bedel ödemeye devam etmeye dair niyetlerini ortaya koymaktadır.

169 A.g.e., s.372, s. 377, Ek:1'de yer alan tabloda ABD'nin BMGK'de Filistin-İsrail sorununa yönelik veto kararları gösterilmektedir.

170 <https://turkiye.un.org/tr/264315-bm-g%C3%BCvenlik-konseyi%E2%80%99nden-gazgede-acil-ate%C5%9Fkes-karar%C4%B1> (E.T.: 03/06/2024)

171 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-bir-kez-daha-bmgkde-gazgede-acil-insani-ateskes-talep-eden-karar-tasarisini-veto-etti/3143092#:~:text=ABD%20daha%20%C3%B6nce%2016%2C%2018,kullanan%2010%20%C3%BClkeden%20biri%20olmu%C5%9Fu> (E.T.: 03/06/2024)

4. KÜRESEL DÜNYADA GAZZE SUSKUNLUĞUNUN SEBEPLERİ VE SOYKIRIMIN İDEOLOJİK VE İKTİSADİ BAĞLAMI

“Dünya çapında felaket bazı şeylere hizmet edebilir. Cürmün işlendiği sırada başka yerde bulunduğunu ispat etmeye de yarar Tanrı önünde. ‘Âdemoğlu nerdeydin?’ ‘Dünya savaşındaydım.’”

Theodor Haecker¹

Gazze’de 7 Ekim’de Hamas’ın Aksa Tufanı Operasyonu sonrasında başlayan ve kısa zamanda soykırımı dönüşen İsrail saldırıları, ortaya çıkan ağır insani sonuçlarına rağmen devam ediyor.

Dünya tarihinde ilk kez canlı yayında, herkesin şahit olabileceği bir şekilde gerçekleştirilen, gizlemeye ihtiyaç duymaksızın bütün bir bölgenin adeta bir toplama kampına dönüştürülerek topyekûn hedef alındığı ve her on dakikada bir çocuğun öldüğünün rapor edildiği bir düzenli öldürme süreci bu. Bu online soykırımı hali hazırda öldürülenlerin sayısı resmi rakamlara göre 41.000’i aşmış durumda. İsrail saldırılarında bir sonraki gün aşağı yukarı kaç sivil ve çocuğun öleceğine ilişkin bir öngörude bulunmanın mümkün olduğu ve bu öngörülerin az veya çok gerçekleştiği on iki aydan söz ediyoruz.

¹ Gün ve Gece Defteri, 31 Mart 1940’tan aktaran Heinrich Böll, Âdemoğlu Nerdeydin?, (Çev. Zeyyat Selimoğlu), İskender Matbaası, İstanbul, 1966.

Böyle bir durumun nasıl olup da “özgür dünya”nın gözetimi ve onayı dâhilinde sürdürüldüğü, anbean izlenebilir bir soykırımın nasıl mümkün olabildiği ve failin neden engellenmediği soruları, çözüm için ne yapmalı veya nasıl bir strateji izlenmeli sorularının cevabı açısından önem taşıyor.

Bu kısımda Gazze’deki rutinleştirilmek istenen soykırım karşısında küresel düzeyde gözlemlenen dokunaklı suskunluk ile İsrail’e karşı ilk kez toplumlar düzeyinde yükselen küresel itiraz iki karşıt akım olarak ele alınacaktır. Ayrıca, 7 Ekim sonrası Gazze’deki soykırımda, İsrail’in kullandığı dini argümanlar ve İsrail’in, Filistin ekonomisini yok etme stratejisi de etraflıca incelenecektir.

4.1. İşgal, Etnik Temizlik ve Soykırımı Görünmez Kılan Sebepler

İsrail tarafından Filistin topraklarında sürdürülen işgal, etnik temizlik ve soykırımı mümkün hale getiren ortam ve koşullar, esas olarak global siyasetin şekillenmesinde belirleyici olan büyük devletlerin içinde yer aldığı Batı dünyasına hâkim olan siyasi ve kültürel atmosferle yakından ilgilidir. Gazze’deki soykırım, günümüz dünyasında küresel meselelerde etkili olan Batılı ülkelere egemen olan güç ve iktidar ilişkileri, söylem ve medya düzeni ile ağırlıklı olarak Batılı devletlerin oluşturduğu küresel düzen içinde yaşanmaktadır.

Bu düzenin kurulmasında, muhafazasında ve değişiminde hali hazırda gerek etki gücü ve gerekse de Filistin trajedisindeki başlıca rolü bakımından kendisinden başlanması gereken ABD’nin İsrail’e verdiği koşulsuz destek ile bazı büyük Avrupa devletlerinin buna yakın pozisyonları, Filistin’de yaşananların sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesini ve bu değerlendirmenin gerektirdiği makul siyasi tutumların alınmasını güçleştirmektedir.

İsrail’in işgal, etnik temizlik ve soykırım politikasını mümkün kılan, kolaylaştıran ve koşulsuz destek veren ABD için bunun politik, ekonomik ve teolojik boyutları olan çok boyutlu bir açıklamasından söz edilebilir. ABD’nin Orta Doğu politikasının en temel görünümünden biri, öteden beri İsrail’in kategorik olarak desteklenmesidir. Değişen dünya dengelerine, ABD’deki değişen iktidarlara ve stratejik hedeflere rağmen bu siyasi tercih değişmemektedir. İsrail’e verilen kategorik destek, onun yıllar içinde sınırlarını genişletmesinin ve zamana yayılmış sistematik bir etnik temizlik uygulamasının da en güçlü dayanağını oluşturmaktadır. Ahlaki bakımdan insanlığa karşı işlenen suçlara şemsiye olma pahasına yürütülen bu politikanın gerçekten ABD’nin çıkarlarına uygun olup olmadığı da ayrıca tartışmalıdır.² Öte yandan Filistinlilere yönelik İsrail devletinin soykırım uygulamasına dayanak teşkil eden ideolojik kurguyu bütünleyici başka ideolojik kurguların, Evanjelist politik teoloji örneğinde ABD’de en üst düzeyde anlamlı bir karşılık bulabildiğini görmek de mümkündür.³

2 Orta Doğu’daki tüm devletlerle ilişkisini zedelemesine, dünya halklarının bakışını negatif hale getirmesine ve ülke kaynaklarının başka bir ülkenin halkı için irrasyonel biçimde seferber edilmesine dayalı bu politikanın ABD’nin çıkarlarına gerçekten hizmet edip etmediği zaman zaman ABD içinde de sorgulanmıştır. ABD’nin Orta Doğu politikasının ABD’nin değil İsrail’in çıkarlarına hizmet ettiği şeklindeki görüşleri dile getirenler kimi zaman antisemitizme varan suçlamalarla karşılaşmışlarsa da bu eleştiri anlamlıdır.

3 Gerçekten de daha çok marjinal fanatik gruplara ait olabilecek ve ancak onlara ait olduğu ölçüde küresel bir yıkıma

ABD'nin etkisi sadece kendisiyle de sınırlı olmayıp, dünyanın diğer ülkelerinin Filistin meselesine ilişkin tutum alma süreçlerini de belirleyen güçlü bir etkiye sahiptir. ABD'nin Avrupa ülkeleri üzerindeki çok boyutlu etkisi ile BM'deki oylamalar esnasında İsrail lehine dünyanın pek çok devlete doğrudan baskı uygulaması gibi biçimler de alabilmektedir. Bu bakımdan birçok devlet kendi halkının tepkisine rağmen suskun kalabilmektedir. Güney Afrika Cumhuriyeti Başbakanı Cyril Ramaphosa'nın *"Filistin'i savunduğumuz için ülkemiz zarar görüyor ve görecektir, bu doğru. Ancak ilkelerimiz uğruna Filistin'i savunmaya devam edeceğiz"*⁴ şeklindeki yaklaşımı, bunun ülkeler açısından ifade ettiği maliyet hakkında bir bilgi vermektedir.

Sorunun görülmeişinin veya ağırlığı ölçüsünde hissedilmeyişinin diğer bir nedeni ise Filistinlilerin Doğulu ve ağırlıklı olarak Müslüman bir toplum olmasıyla ilgili görünmektedir. Hristiyanlar da tarihsel olarak Filistin'in bir parçasıdır ve bugün onlar da işgale karşı direnmektedir. Ancak yaygınlaşan İslamofobik nefret veya Müslüman düşmanlığı, genel olarak Batı ülkelerinde derin biçimde hissedilmekte olup, bu durum, özellikle 11 Eylül sonrası dünyada güvenlikçi politikalara, Müslümanların sivil haklarını kısıtlayıcı düzenlemelere ve nefret suçlarına kaynaklık ederken, küresel düzeyde Müslümanlara yönelik ihlalleri de görünmezleştirici bir etki yapmaktadır.⁵ Filistin'in heterojen yapısı da bu görünmezlikten payını almaktadır.

Gazze'deki trajedinin görülmesini engelleyen ikinci sorun, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemden itibaren, sadece ABD'de değil dünyanın pek çok ülkesinde, ama özellikle de Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerindeki sosyal, politik ve kültürel şekillenme ile ilgilidir. Holokost sonrası dönemde, Batılı ülkelerde Yahudi karşıtlığının geride bırakılmasına yönelik güçlü duyarlılık, akademik hayattan sanata ve siyasete kadar her alanda antisemitik önyargıyla mücadele çabaları olumlu bir gelişme olmuştur. Ancak "bir daha asla" sloganındaki ahlaki duyarlılık, yasal düzenlemelerden "Yahudi-Hristiyan

---

sebeplere sebep olmayabilecek bir şeytanlaştırma, "iyiler ve kötüler arasında nihai bir savaş" veya "Tanrı'yı kıyamete zorlamak" türünden dini politik yaklaşımların ABD'de başkanlık veya parlamento düzeyinde etkili olduğunu görmek şaşırtıcıdır. ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Mike Johnson, *"Ona (Netanyahu) İsrail'e ve İsrail halkına desteğimizin sarsılmaz olduğunu söyledim. Ona, Kongremizin benim liderliğim altında, sonuna kadar İsrail'in yanında olacağına ilişkin güvence verdim. Hristiyan olarak, İncil'in açıkça İsrail konusunda nerede durmamız gerektiğini söylediğini biliyorum. Tanrının, İsrail'i kutsayan milletleri kutsayacağını biliyorum"* diyebiliyor. Bkz. "ABD Temsilciler Meclisinin Evanjelik başkanı, İsrail'e neden 'sonuna kadar' destek verdiğini açıkladı", (30/10/2023). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-temsilciler-meclisinin-evanjelik-baskani-israile-neden-sonuna-kadar-destek-verdigini-acikladi/3037758> (E.T. 15/4/2024). ABD Kongre başkanının şeytana dair sözleri örneğinde, dünyanın geleceğini belirleme noktasında en fazla etkiye sahip bir süper gücün en üst düzey karar mercilerinin açıklamalarına yansıyan ürkütücü bir dini fanatizm mevcuttur.

4 "South Africa president: 'I've never felt as proud as today'", (13/1/2024). Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com/20240113-south-africa-president-ive-never-felt-as-proud-as-today/> (E.T. 29/4/2024).

5 Burada Irak, Afganistan ve Yemen'de ABD tarafından veya onun desteğiyle yürütülen savaşlarda ölen insanların sayısının Vietnam savaşındakinden çok daha fazla olmasına ya da Irak örneğinde 1 milyon insanın hayatını kaybettiği savaşın başlıca gerekçesinin (Irak'ın aslında hiç olmayan kitle imha silahlarına dair ABD'nin açıklamalarının) gerçeği yansıtmadığının ortaya çıkmasına rağmen demokratik bir toplumda infial doğurmamasının nedenlerinden biri de bu olabilir.

uygarlığı” teorik inşasının öne çıkmasına veya “Medeniyetler Çatışması” tezi gibi, Müslümanları çatı-şacak/çatışılacak medeniyetlerden biri şeklinde betimleyen teorik inşalara kadar pek çok alanda etkisini göstermiştir.

Sadece Nazi Almanyasında değil tüm Avrupa ve Amerika’da yaygın olan antisemitizmin yaşattığı acıların doğurduğu utanca dair olumsuz hafıza, günümüzde çoğu kez o trajediden doğru bir ders çıkararak Filistin meselesini daha insani bir yaklaşımla ele alabilme yönünde değil, tam tersine, Filistinlilerin trajedisine gözlerini kapamayı beraberinde getiren yanlış bir yaklaşım yönünde araçsallaştırılmıştır. Holokost sonrası dönemde antisemitizme karşı duyulan haklı tepkinin manipüle edilerek İsrail’e bir tür dokunulmazlık ve her türlü hukuki sınırlamadan münezzeh istisnai bir konum atfetmeye dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda entelektüellerden siyasetçilere Antisemitik olarak algılanmamak kaygısıyla İsrail’i eleştirmekten imtina etme durumu da bu sessizliğe katkı yapmaktadır.

Buna İsrail lobisinin ekonomik, siyasi ve kültürel alanlardaki hegemonik etkisini de eklemek gerekir. Yaşanan görme kaybı, aynı zamanda bu lobinin ABD ve diğer ülkelerdeki ekonomi, siyaset ve medya gibi alanlardaki etkisiyle de ilgilidir.

Sonuç olarak; çoğu kez en basit ifade özgürlüğü kullanımını, bu kapsamda İsrail Devletine yönelik sıradan eleştirileri bile kriminalize eden, Filistin konusunda insanların doğru bildiklerini dile getirmelerini önleyen İsrail istisnacılığını her alanda görmek mümkündür. Bu sorun, bazen Harvard Üniversitesi rektörü örneğinde⁶ görüldüğü gibi görevden almaya varan müdahaleler ve akademik özgürlük ihlalleriyle üniversiteleri, medya kuruluşlarını,⁷ sanatçıları,⁸ entelektüelleri⁹ ve etki alanına sahip diğer tanınmış kişileri otosansüre zorlayan bir atmosferi yansıtmaktadır.

Son olarak; Hamas’ın 7 Ekim saldırısı sırasında yaşandığı iddia edilen insan hakları ihlallerine ilişkin haberler de İsrail’in soykırımını görmemenin, mazur görmenin ve izah etmenin mazereti olarak kullanılmıştır.¹⁰ Özellikle bebeklerin başının kesildiği veya kadınlara tecavüz edildiği türünden İsrail

6 “Harvard President Claudine Gay Resigns, Shortest Tenure in University History”, (3/1/2024). The Harvard Crimson, <https://www.thecrimson.com/article/2024/1/3/clauidine-gay-resign-harvard/> (E.T. 29/4/2024).

7 Antisemitik yayın yapmamak hukukun ötesinde ahlaki bakımdan uyulması gereken bir yayıncılık ilkesi olarak doğrudur. Ama bir devleti, İsrail’i, eleştiren yayın yapmamak Almanya örneğinde bazı medya kuruluşlarının açıkça deklare edilmiş prensipleri haline gelebilmektedir; ki bunu ne ahlak ne de medya etiği açısından makul görmek mümkündür. İsrail devletini veya o devletin bir görevlisini eleştiren masum bir karikatürün çizerinin işten atılması örneğinde, günümüz liberal demokrasilerinin çoğunda ifade özgürlüğünü daraltıcı illiberal uygulamalar söz konusudur.

8 İsviçre’de Türk piyanist Fazıl Say’ın konserinin Gazze’deki trajediye dikkat çeken açıklamaları sonrası Migros İsviçre tarafından iptal edilmesi.

9 Dünyanın en zengin iş insanlarından biri olan Elon Musk’ın CEO’su olduğu sosyal medya platformundaki ifade özgürlüğü politikasının İsrail yanlısı gruplarca “antisemitik propagandayı desteklemekle” suçlanması, akabinde platforma uygulanan reklam ambargosu ve en nihayetinde Musk’ın İsrail’i ziyareti ve ifade özgürlüğü politikasında değişikliğe gitmesiyle sonuçlanması.

10 Gerek 7 Ekim saldırısı sürecinde ve gerekse de başka zamanlarda Filistinliler tarafından işlendiği ileri sürülen insan hakları ihlallerinin de gündeme alınması ve net biçimde mahkûm edilmesi gerekir. Ancak haklı olarak dile getirildiği

Devletinden ve medyasından sorgulanmadan alınıp paylaşılan bazı haberler bu tür bir işlev görmüştür. Hamas saldırısında gerçekleşen ölümlerin önemli bir bölümünün İsrail güçlerinin Hannibal Protokolüne dayalı uygulamaları kapsamındaki müdahalelerinden kaynaklandığına¹¹ ilişkin sonraki bilgiler veya kırk bebeğin başının kesildiği iddiasının temelsizliğinin teyit edilmesi¹² de bu durumu değiştirmemiştir. İsrail'in, günde yüzlerce kişiyi öldürdüğü saldırılar sürerken, Avrupa medyasının Filistinliler tarafından işlendiği ileri sürülen ihlaller üzerine manipülatif programlar yapmasındaki adaletsizlik ve tarafgirlik de devam etmiştir.

Bütün bu faktörlerin ortaya çıkardığı durum, dünya tarihinde daha önce şahit olunmadık biçimde sekiz milyar insanın medya aracılığıyla izlemek durumunda bırakıldığı bir soykırımın görmezden gelinmesi, yaptırım anlamında somut karşılığı olmayan ateşkes çağrıları ve kınama mesajlarıyla yetinilmesi ve bu arada İsrail'in sivil ve çocuk kurbanlarının sayısı on binleri bulmasına rağmen soykırıma devam etmesidir.

4.2. Gazze'ye Yönelik Soykırımın ve Etnik Temizliğin İdeolojik Arka Planı

İsrail tarafından Gazze'ye yönelik soykırım ve etnik temizlik mesabesine varan saldırıların ve katliamın gerek Başbakan Netanyahu gerekse İsrail'in diğer siyasi ve askeri yöneticilerince dini/teolojik bir takım gerekçelerden hareketle meşrulaştırılmaya çalışılması özellikle dikkat çekicidir. Örneğin Netanyahu, 7 Ekim olaylarının hemen sonrasında kendileri tarafından yürütülen savaşı ışık güçlerinin karanlık güçlerine karşı savaşı olarak nitelemiş ve bu savaşın İsrailoğullarının azılı düşmanları olduğuna inanılan Amaleklere karşı yürütülen bir savaş olduğunu ifade ederek Filistinlileri tarihsel süreçte İsrailoğullarının en azılı düşmanları arasında olan ve Tevrat'ta kendileri ile birlikte hayvanlarının da öldürülmesi emredilen Amaleklerle özdeşleştirmiştir. Bundan başka Yahudi kutsal metninde yer alan Yeşaya kitabında yer alan kehanetlere dikkat çekmiş ve bu savaşla kendilerinin Yeşaya'nın bahsettiği dönemi inşa etmekte olduklarını vurgulamıştır. Ayrıca İsrail Savunma Bakanı Galant, Gazze'de savaştıkları kişileri “insansı hayvanlar” olarak nitelemiştir. İsrail Başbakanı'nın ve siyasi ve askeri üst düzey liderlerinin bu tarz söylemlerinin İsrail genelinde başta aşırı sağ ve dindarlar olmak üzere halk nezdinde genel kabul görüyor olması ve Gazze'de yürütülen soykırıma ve etnik temizliğe geniş destek verilmesi yapılan katliamın dini argümanlarla meşrulaştırılmasına yönelik yaklaşımın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir.

Kendilerini İsrailoğullarıyla özdeşleştiren Yahudiler etnik seçilmişlik bağlamındaki inanç ve öğretilerinden hareketle soykırımı ve etnik temizliği meşrulaştırmaktadırlar. Bir taraftan terörle mücadele

---

üzere, 6 Ekim'den, yani önceki durumdan söz etmeden ya da 8 Ekim sonrasını görmezden gelerek bunu yapmak adil değildir.

11 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-basinina-gore-askeri-noktalar-ve-gazze-sinirinda-7-ekim-de-hannibal-protokolu-uygulandi/3268393>

12 “Hamas İsrail'in iftira propagandalarını çürüten bir video yayınladı”, (12/10/2023). Yeni Şafak <https://www.yenisafak.com/video-galeri/dunya/hamas-israilin-iftira-propagandalarini-curuten-bir-video-yayinladi-4567144> E.T. 29/4/2024.

ettikleri, bağımsızlıklarını korudukları hatta bununla Batı halklarının özgürlük ve egemenliklerini korumaya çalıştıkları teziyle seküler çevrelere karşı yaptıkları katliamı ve etnik temizliği savunmaya çalışırken, bir taraftan da dindar Yahudi ve Hristiyan çevrelere karşı eylemlerini teolojik bir perspektiften hareketle meşrulaştırma yoluna gitmektedirler. Bu doğrultuda yapılan eylemlerin başta Netanyahu olmak üzere Siyonist siyasi ve askeri liderlerce Tanrı'nın kurtuluş planında önemli bir yer tutan "ışık halkının karanlık güçlere karşı yürüttükleri bir mücadele" olarak nitelenmesi bunun çarpıcı bir örneğidir. Nitekim ışık ve karanlık halkları ve bunlar arasındaki mücadele, din dilinde karşılığı olan (örneğin Yeşaya 9:2, Mezmurlar 112:4, Matta 4:16, Efeslilere Mektup 6:12) ve tarih boyu başvurulan şiddeti sıkça meşrulaştırmada kullanılan bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu söylemin, yalnızca Filistin'de uygulanan şiddet ve katliamı meşrulaştırma bağlamında işgalci Siyonistler tarafından değil, Irak'ın işgalini ve doğu bloku olarak tanımlanan güçlere karşı tutumunu meşrulaştırma bağlamında Batılı liderler tarafından da sıkça kullanıldığı bilinmektedir.

Siyonist liderler katlettikleri Filistin halkını "karanlık güçler" olmakla itham ederken aynı zamanda onları Tanrı'nın seçilmiş halkı olarak nitelenen İsrailoğullarının azılı düşmanları olan Amaleklerle özdeşleştirmektedirler. Yahudi kutsal kitabında Amalika'nın ya da Amaleklerin, kendilerine vadedilen Kenan diyarına doğru ilerleyen İsrailoğullarına saldıran (Çıkış 17:8) ve onları yok etmeye çalışan can düşmanları olduğu söylenir. Bu can düşmanlarına karşı Tanrı, kendi halkını yani İsrailoğullarını korumuş, İsrailoğulları lideri Yeşu'ya (Joshua) verdiği buyrukla onların yok edilmesini emretmiştir:

"Şimdi git Amalek'e saldır, sahip oldukları her şeyi yok et, onlara acıma; erkeği, kadını, bebeği, süt emen çocuğu, öküzü koyunu, deveyi eşeği hepsini katlet" (1 Samuel 15:3).

Filistinlileri, İsrailoğullarının azılı düşmanı Amaleklerle özdeşleştiren zihin yapısı, bununla, kadın, erkek, çocuk, yetişkin tüm Filistinlilere ve onlara ait olan tüm canlılara karşı başvurduğu katliamın Tanrı'nın iradesine uygun meşru bir tavır olduğu mesajını vermektedir.

Bundan başka işgalci Siyonist liderler yaşanan bu mücadelede kendileri aracılığıyla kutsal kitapta sözü edilen Yeşaya kehanetinin gerçekleşeceğine de vurgu yapmaktadırlar. MÖ 8. yüzyılda yaşadığı var sayılan Yeşaya'ya atfedilen kitapta, günahkârlıkları nedeniyle Tanrı tarafından cezalandırılan Tanrı'nın seçilmiş halkı İsrailoğullarının, Tanrı ile irtibatlarının yeniden kurulduğu gelecek dönemde vadedilen topraklarda yeniden egemen olacakları kehanetinde bulunmaktadır:

"Yabancılar senin surlarını onaracak, kralları sana hizmet edecek. ... Sana kulluk etmeyen ulus ya da krallık yok olacak. ... Seni ezenlerin çocukları gelip önünde eğilecekler. Seni hor görenlerin hepsi, 'Rabbin kenti İsrail'in Kutsalı'nın siyonu' diyerek ayaklarına kapanacaklar. ... Ülkenden şiddet, sınır boylarından soygun ve yıkım haberleri duyulmayacak artık." (Yeşaya 60:10-19).

Beklenen Mesih dönemine yönelik eskatolojik bir beklenti olan bu kehanet, İsrailoğullarının korku ve endişeden uzak şekilde Kudüs merkez olmak üzere vadedilen topraklarda mutlak egemenlik tesis edeceklerine, diğer tüm halkların onlara hizmet edeceklerine ve onlara karşı çıkan herkesin yok edileceğine dair bir gelecek öngörüsüdür.

Bununla Siyonist liderler, Gazze başta olmak üzere Filistin’de, Filistin halkına karşı yürütülen ve soykırım mesabesine varan şiddeti ve katliamı kutsal metin merkezli bir meşruiyet zeminine oturtmaktadır. Amaleklere, Yeşaya kehanetine ve karanlık güçlerle mücadeleye atıfta bulunmak suretiyle kutsal metin merkezli bir meşruiyet algısı inşa edilmeye çalışılmaktadır.

Böylelikle kutsal metinden hareketle bugün yaşanan hadise işgalci Siyonistlerce bir şekilde geçmişle ve gelecekle ilişkilendirmektedir. Buna göre Siyonistlerin bugün mücadele ettikleri güçler, İsrailoğullarının geçmişteki can düşmanlarıyla özdeştir ve bugün verilen mücadele kutsal metinde geleceği müjdelenen mutlak egemenlik döneminin inşası mücadelesidir. Dolayısıyla büyük çoğunluğu çocuk ve kadın olmak üzere on binlerce Filistinli’in katledildiği; okul, hastane, mabet, konut, park ve bahçe, Gazze’deki tüm yaşam alanlarının, hatta tüm canlıların fütursuzca bilinçli şekilde yok edildiği bu katliam onlar açısından Tanrı’nın iradesine ve Tanrı’nın planına uygundur. Bu bağlamda bugün Filistin’deki işgalci Siyonistler Tanrı’nın seçilmiş halkı olarak bir taraftan bu seçilmiş halkın tarihsel can düşmanlarının bugünkü temsilcileri olarak görülen Filistinlilerle mücadele ederken ve yaşlı, genç, kadın, erkek ayırt etmeksizin onları katlederken, bu eylemlerini tarihte gerçekleştirdiğine inandıkları bir hadiseyle özdeşleştirmekte, bir taraftan da Yeşaya tarafından müjdelenen İsrailoğullarının vadedilen topraklardaki mutlak egemenliğinin ifadesi olan Mesih döneminin kendileri aracılığıyla tesis edilmekte olduğu mesajını vermektedirler.

Yahudilerin Tanrı katında etnik kimlik olarak seçilmiş bir halk oldukları ve Tanrı’nın vadedilen toprakları (*eretz muvtahet*) bu seçilmiş halka verdiği inancı genelde Filistin’e karşı sürdürülen etnik temizliğin ve soykırımın dini bağlamdaki en temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Esasen bu kanaat yalnızca Yahudiler tarafından değil özellikle Anglosakson dünyada liberal ve evanjelik Hristiyan kiliselerde yaygın şekilde birçok Hristiyan tarafından da güçlü şekilde benimsenmektedir. Batı Avrupa’dan Kuzey Amerika’ya birçok Batı ülkesinde bazı Hristiyan akımların en azından 19. yüzyıl başlarından itibaren literal metin okumasından hareketle İsrailoğullarının seçilmişliği, vadedilen topraklar ve Yahudilerin vadedilen topraklara dönüşleri anlatısı bağlamında Yahudilerin Filistin’e, Yudea bölgesine dönmeleri gerektiğine yönelik güçlü bir beklenti içinde oldukları bilinmektedir. Hatta Kitabı Mukaddes’teki çeşitli pasajlardan hareketle İsa Mesih’in yeryüzüne inerek Tanrı Krallığını kurması öncesi, sürgündeki Yahudilerin Filistin’e dönmeleri (Tesniye 30:3, Yeşaya 43:6, Hezakiel 34:11-13), burada tapınağı inşa etmeleri (Danyal 9:27, Matta 4:5, Vahiy 11:1), civar halkların onlara saldırımları (Danyal 9:26-27, 12:1, 11, Zekeriya 11:16) ve benzeri gelişecek hadiselerin bir an önce yaşanması beklentisi içinde olmuşlardır. “Hristiyan Siyonistler” olarak

adlandırılan ve günümüzde özellikle Kuzey Amerika’da ve Batı Avrupa’da oldukça etkili olan bu grup Filistin’deki işgalcilere verdikleri sınırsız destekle öne çıkmaktadır. Dahası bunlar, işgalci Yahudilere her türlü desteği vermenin dini bir vecibe olduğuna inanmaktadırlar.

Etnik seçilmişlik öğretisi bağlamında Yahudilik etnosentrik yani etnik kimlik merkezli bir dindir. Seçilmişliğe dair bu öğreti baştan sona Yahudi geleneğinin merkezinde yer almaktadır. Yahudiler ilk insan Âdem ve insanlığın ikinci atası Nuh aracılığıyla Tanrı’nın tüm insanlıktan aldığı ahitte insanlığın tabiri caizse sınıfta kaldığına, bu nedenle Tanrı’nın İsrailoğullarından özel anlamda bir ahit aldığına inanmaktadırlar. Tanrı’nın “antlaşmamı seninle ve soyunla kuşaklar boyunca, sonsuza dek sürdüreceğim. Senin, senden sonra da soyunun Tanrısı olacağım” (Tekvin 17:7) diye hitap ettiği Hz. İbrahim’in şahsında, onlardan alınan bu ahit doğrultusunda onlar “Tanrı’nın öz halkı”, “kutsal bir halk” (Tesniye 7:6, 14:1-2), “Tanrı Oğlu” (Hoşea 11:1) ve “Tanrı’nın ilk doğanı” (Çıkış 4:22-23) olarak nitelenmiş ve onların konumunun diğer tüm halklardan üstün ve ayrıcalıklı (Levililer 20:26, Tesniye 26:19) olduğu vurgulanmıştır.

Yahudi inancına göre Tanrı, etnik bir kimlik olarak diğerlerinden farklı ve üstün şekilde ayrıcalıklı olan İsrailoğullarıyla yaptığı ahde karşılık onlara kutsal toprakları (*eretz ha kodeş*) vadedmiştir. Yahudi kutsal metnine göre Tanrı, Hz. İbrahim’e “Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim. Onların Tanrısı olacağım” (Tekvin 17:8) diyerek Hz. İbrahim’in bir yabancı olarak gelip yerleştiği tüm toprakları ebediyen O’ ve soyundan gelenlere vermeyi vadedmiştir. Vadedilen toprakların sınırları kutsal metinde detaylandırılmış ve büyük Fırat Irmağı ile Mısır Nehri arasındaki tüm bölgeyi kapsar şekilde tanımlanmıştır:

“Mısır Irmağı’ndan büyük Fırat Irmağı’na kadar uzanan bu toprakları, Kenlilerin, Kenizlilerin, Kadmonluların, Hititlerin, Perizlilerin, Refaluların, Amorluların, Kenanlıların, Girgaşlıların, Yevusluların topraklarını senin soyuna vereceğim.” (Tekvin, 15:18-21).

Kitabı Mukaddes’teki İsrailoğulları soyunun oluşum sürecine dair bu anlatılarda İsrailoğulları insanlığın ikinci atası Nuh’un oğulları arasından Sam’ın soyundan gelenler olarak diğerlerinden ayrışır (Tekvin 11:10-32). Nuh yaşanan bir olay nedeniyle Kenan’ı lanetlemiş ve onu kardeşlerine, özellikle Sam’a köle ilan etmiştir:

“Kenan’a lanet olsun, köleler kölesi olsun kardeşlerine. Övgüler olsun Sam’ın Tanrısı Rabbe! Kenan, Sam’a kul olsun.” (Tekvin 9:25-26).

Yine bu tarihsel anlatıda Hz. İbrahim ile birlikte Aram diyarından Kenan diyarına göç eden Hz. Lut da seçilmişlik bağlamında amcası Hz. İbrahim’den ayrılmıştır. Yahudi kutsal metinlerindeki anlatıya göre, Lut peygamberin kızlarıyla ensest ilişkisinden doğdukları ileri sürülen Moablular ile Ammonlular da İsrailoğullarının tarihsel düşmanları arasında yer alır (Tekvin 19:30-38, Hakimler 3:11, 28).

Her ikisi de aynı anneden, Rebeka'dan doğan ve Hz. İshak'ın ikiz çocuğu olan Esav ile Yakub arasında seçilmişlik ve kutsanmışlık yalnızca Yakub ile gerçekleşecektir. Yakub (İsrail) ve oğulları Tanrı'nın seçilmiş halkı olarak tebarüz ederken Esav'ın soyundan gelen Amalekler gibi halklar İsrailoğullarının can düşmanları olacaklardır (Tekvin 36:12, Çıkış 17:8-16).

İsrailoğullarının seçilmişliği ve vadedilen topraklar inancı bağlamında dikkati çekici bir husus Tanrı tarafından Hz. İbrahim'e ve onun seçilmiş soyuna vadedilen toprakların aslında başka halklara ait olduğu gerçeğidir. Kutsal metindeki anlatıya göre "Tanrı halkı" olarak nitelenen halkın asıl bulunduğu mekân Kildanilerin ülkesi olarak tanımlanan (Tekvin 11:31) Güney Mezopotamya bölgesidir. Hz. İbrahim, babası Terah, eşi ve yeğeni Lut ile birlikte bu bölgeden ayrılarak Kenan diyarına göç etmiştir. Dolayısıyla İbrahim ve soyu, Ken, Keniz, Hitit, Girgaş, Periz ve Yavus gibi halkların yerleşik olduğu bu toprakların yabancısıdır. Tanrı bu toprakları yerli halktan alarak yabancı bir halka; İbrahim soyuna yani İsrailoğullarına vadedmektedir. Yahudi kutsal metni, Kenan diyarında yaşayan yerli halkın soyuna yönelik geriye doğru inşa etmeye çalıştığı tarih anlatısıyla adeta bu halkların atalarının işledikleri günahların ve suçların sorumluluğunu bu halklara yıkmakta ve Tanrı'nın onların topraklarını İsrailoğullarına vermesini böylelikle meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

Görüldüğü gibi bu zihniyet ve ideoloji, İsrailoğullarının seçilmişliği, kutsanmışlığı ve üstünlüğü inancı doğrultusunda geriye doğru bir tarih inşası, bir restorasyon yapmakta ve bugün yaşanan hadiselerle gelecek dönem beklentisini bu anlayış doğrultusunda yorumlamaktadır. Bu bağlamda Yahudi olmayanlar (Goyim) ötekileştirilmekte ve özellikle Yahudilerin vadedilen topraklarda kendilerine muhalif düşmanlar olarak etiketledikleri halklar "insansı hayvanlar" olarak şeytanlaştırılmaktadır. Amalekler ve bugün onlarla özdeşleştirilen Filistinliler örneğinde olduğu gibi bu doğrultuda onlara karşı yapılacak her insanlık dışı muamele meşrulaştırılmaktadır.

ÇERÇEVE 3: GAZZELİ HASTA VE YARALILARIN TANIKLIKLARI

Gazze’de yaşanan insanlık dışı süreçle ilgili olarak; Türkiye’nin Gazze’den tedavi etmek üzere getirdiği ve Gazze’de 7 Ekim öncesi ve sonrasında yaşananlara tanıklık eden hasta, yaralı ve refakatçileriyle hukukçu, psikolog ve uzmanlar eşliğinde mülakatlar gerçekleştirilmiş, böylece yaşanan olaylara dair görgü şahitlerinden bilgi alınmıştır. Bu kapsamda 12’si çocuk olmak üzere toplam 35 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Mülakatlar öncesinde ilgililerden ya da velilerinden kimlik bilgilerinin ve verdikleri bilgilerin kullanımına dair muvafakat alınmış ve görüşmeler herhangi bir kesinti olmayacak şekilde kaydedilmiştir. Mülakatlarda UCM Statüsü ile Soykırım Sözleşmesi dikkate alınarak hazırlanan sorular sorulmuştur.

Bu çerçevede; “Olaylar başladıktan sonra okula gidebildin mi?” sorusu sorulan çocukların tümü 7 Ekim sonrasında eğitimlerine devam edemediklerini,

“Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?” sorusu sorulan çocukların birçoğu arkadaşlarını kaybettiklerini,

“7 Ekim’den sonraki İsrail saldırıları sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yöneldi?” sorusu sorulanların tümünün bu saldırılarda esas olarak sivillerin hedef alındığını ya da İsrail’in sivil-asker ayrımı yapmadığını,

“Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?” sorusu sorulanların çoğunun çocuklara zorla nakil uygulandığını,

“Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı?” sorusu sorulanların büyük çoğunluğunun gözaltı uygulandığını,

Bir önceki soruya “Evet” cevabı veren kişilere sorulan “Gözaltına alınan arkadaşlarınız veya akrabalarınız işkenceye maruz kaldılar mı?” sorusuna çoğunluğun işkence uygulandığını,

“Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?” sorusuna muhatapların tümünün olumsuz cevap verdiği,

“Siz oradayken yardım dağıtılıyor muydu?” sorusu soruların büyük çoğunluğunun soruya olumlu cevap verdiği,

“İsrail yardım görevlilerine saldırıyor muydu?” sorusu soruların büyük çoğunluğunun soruya olumlu cevap verdiği,

“Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine yönelik bombardıman yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?” sorusu soruların tümünün soruya olumsuz cevap verdiği,

“Siz ya da akrabalarınız tehciye zorlandınız mı?” sorusu soruların büyük çoğunluğunun tehciye zorlandığı yönünde cevap verdiği,

“Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?” sorusu soruların tümünün tehcir esnasında saldırıya uğradığı yönünde cevap verdiği,

“Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?” sorusu soruların tümünün ambulansların girişinin engellendiği yönünde cevap verdiği,

“Siz ya da ailenizden birisi Gazze’de tedavi aldı mı?” sorusu soruların büyük çoğunluğunun tedavi aldığı yönünde cevap verdiği,

Tedavi görenlerden, “Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?” sorusu soruların tümünün hastanelere yönelik saldırı gerçekleştirildiği yönünde cevap verdiği,

“Hastanelerdeki doktor sayısı ve sağlık malzemeleri yeterli miydi?” sorusu soruların büyük çoğunluğunun soruya olumsuz cevap verdiği,

“İsrail, doktorları ve sağlık görevlilerini hedef alıyor muydu?” sorusu soruların tümünün doktor ve sağlık görevlilerinin İsrail tarafından hedef alındığı yönünde cevap verdiği,

“İsrail, hastanelerin Hamas tarafından kullanıldığını iddia ediyor. Siz hastaneyken Hamas, hastaneleri savunma veya saldırı amacıyla kullanıyor muydu?” sorusunun sorulduğu

bir kişinin Hamas'ın hastaneleri savunma veya saldırı amacıyla kullanmadığı yönünde cevap verdiği,

“Bulduğunuz bölgede, tanıdıklarınızdan yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?” sorusu sorulandan 4 kişinin evet, 8 kişinin hayır ve 5 kişinin bilmiyorum şeklinde cevap verdiği,

“İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?” sorusu sorulandan büyük çoğunluğunun olumlu cevap verdiği,

“İsrail’in beyaz fosfor vb. yasaklı kimyasal silahları kullandığınıza şahit oldunuz mu?” sorusu sorulandan tümünün yasaklı silahların kullanıldığı yönünde cevap verdiği,

“Gazze’deki eviniz yıkıldı mı?” sorusu sorulan 1 kişinin olumlu cevap verdiği,

(Bu soru sadece 1 kişiye sorulmuş olsa da görüşülenlerin hepsi evlerinin bombalandığını ve bu şekilde aile üyelerinin şehit edildiğini veya yaralandığını mülakatlar esnasında ifade etmiştir)

tutanak altına alınmıştır. Yaşananların mağduru ve tanığı olan Gazzelilerin tanıklıkları İsrail’in açıkça soykırım kastı ile hareket ettiğini ortaya koymaktadırlar.

4.3. İsrail İşgali ve Filistin Ekonomisinin Yok Edilişi

Çalışmanın bütününde vurgulandığı üzere Filistinliler; göz ardı edilemez biçimde temel insan haklarından yoksun bırakılmaktadırlar. Sadece varoluşun fiziksel sürekliliği değil, aynı zamanda onurlu bir yaşam sürdürmek gibi manevi donatımlar da insan hayatının bütünlüğünün parçasıdır. Bu noktada iktisadi hak ve kısıtlamalar ikinci derecede önemliymiş gibi algılanabilir. Ancak bütün bu gereklilikler birbirini besleyen unsurlardır.

Çalışmanın bu bölümünde, özellikle Gazze Bölgesi örnekleriyle İsrail Devleti'nin, Filistin Devletini¹³, bilinçli olarak iktisadi kanalların işlevsiz kılınması, son tahlilde yok edilmesi üzerinden nasıl ortadan kaldırmayı amaçladığı anlatılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda öncelikle iktisadi faaliyetlerin oluşumunun, ticarete müdahale ederek doğrudan veya emek faktörüne kurulan baskı ve yasaklamalarla faaliyetlerin cılızlaşarak etkisiz kılınması “emeğin dolaşımı ve ticari hareketlilik” başlıkları üzerinden incelenecektir. Ardından üretimin olduğu mekânlara gelen “kısıtlamalar” ele alınacak ve Balıkçılık Sektörü örneğiyle mevcut tablo ortaya konacaktır. Son olarak ise, Aksa Tufanı Operasyonu ile başlayan sürecin iktisadi yansımaları analiz edilecektir.

4.3.1. İsrail'in Filistin'in İktisadi Can Damarlarına Bastığı Postal: Emeğin Dolaşımı ve Ticari Hareketlilik Üzerindeki Etkisi

Devletlerin; sınırları içerisine girişleri ve sınırlarından çıkışları kontrol etme ve bu giriş-çıkışlar için kurallar tesis etme hakları mevcuttur. Ancak, bir devletin kontrol hareketliliği, bilhassa bir zümrenin aleyhine kısıtlama insan haklarına karşı işlenmiş bir suç gözüyle bakılabilir.

Emeğin Hareketliliği

İsrail, geniş anlamda hareket özgürlüğünü, dar anlamda ise üretim faktörlerinin -özellikle emeğin- hareketliliğini düzenleyip kısıtlayarak tehdit etmektedir. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13'üncü maddesinde¹⁴;

1. Herkes, her devletin sınırları içerisinde hareket etme ve ikamet etme özgürlüğüne sahiptir;
2. Herkes, kendi ülkesi dahil, herhangi bir ülkeyi terk etme ve ülkesine dönme hakkına sahiptir;

hükümleri yer almaktadır. Burada belirtildiği üzere, hareket ve seyahat özgürlüğü, en temel insan haklarından biridir. İsrail'in yaptığı düzenleme, kısıtlama ve yasaklamalara örnek olarak Gazze'deki 7 Ekim öncesi işleyiş verilebilir. Abluka altındaki Gazze Bölgesine, Gazze ve Mısır Arap Cumhuriyeti

¹³ Yazının devamında Filistin ve İsrail olarak kullanılacaktır.

¹⁴ United Nations, “Universal Declaration of Human Rights”, 10 Aralık 1948, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

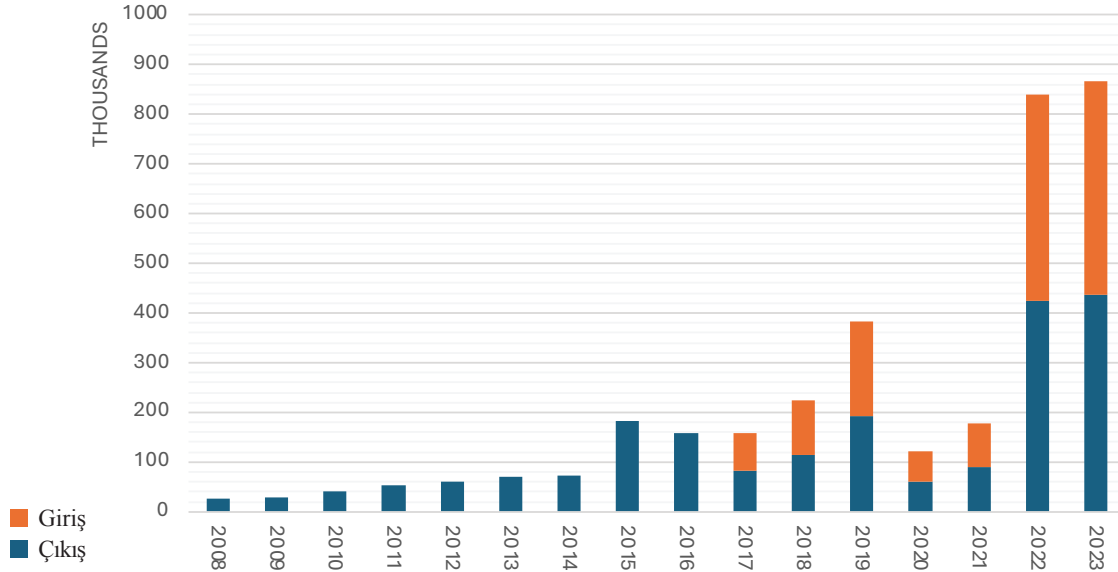
sınırındaki “Refah Kapısı” ile İsrail ve Gazze arasındaki “Erez Geçidi”nden ulaşılmaktadır. Yalnız bu iki sınır kapısı kullanıma açıktır. Erez’in bölgesel önemi, Gazze Şeridi ile İsrail ve Batı Şeria arasındaki tek kara bağlantı noktası olmasından da ileri gelmektedir. Sağlık hizmetleri, ilaç temini vb. ihtiyaçların giderilmesi açısından topyekûn mânâda insani erişim için hayâfî bir önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu sınırdaki hareketlilik Filistin ekonomisi için de elzemdir. Ancak İsrail’in, Filistin vatandaşlarının sınır kapılarını seyahat etme amacıyla kullanılabilmesi için yürürlüğe koyduğu kurallar çok katıdır. Bir Filistinli, sınır kapısından geçmek isterse, ilk aşamada;

1. İşçi veya tüccar,
2. Gazze’de yapılamayan hayati nitelikte bir müdahaleye ihtiyacı olan hasta veya söz konusu hastanın refakatçisi olması,
3. Birinci derece bir akrabasının cenaze veya düğün gibi bir davetine katılacak olması şartlarını taşıyıp taşımadığına bakılmaktadır.

Sınır kapısından geçiş için bu gruplardan birine dâhil olunması zorunludur. Bu sistem ilk bakışta, teorik anlamda son derece açık, somut kriterlere dayalı ve yürütülebilir bir sistem olarak gözükmektedir. Fakat uygulamalar, Filistinliler aleyhine, hukuki bir dayanağı olmaksızın esnetilerek gerçekleştirilmektedir. Söz konusu şartların kapsamına giren az sayıdaki Filistinli, özellikle güvenlik bağlamında çeşitli olaylar sebep gösterilerek seyahatten alıkonulmuşlardır. Resmi herhangi bir açıklama veya bildirim olmaksızın, izin başvurusunda bulunanlara “güvenlik engeli” uygulanabilmektedir. Geçiş izni, yıllarca bekletme sürecine dönüşmüş, sonuçta bu süreç de bürokratik şiddete evrilmiştir. Örneğin; birinci koşulda belirtilen özelliğe sahip, yani zaten “tüccar izni” olan, uzun bir süredir Gazze ve İsrail arasında hareketliliğini sürdüren, üst düzey iş insanlarının izin talepleri dahi somut bir nedenle öngörülemez biçimde reddedilmiştir. Aynı zamanda İsrail makamlarının, bürokratik işleyiş sürecinde, seyahat başvurularının yığılmasına göz yumdukları ve hatta genellikle başvuruları görmezden gelme refleksi oluşturdukları görülmektedir.

Söz konusu süreç, sınır kapıları ile ilgili veriler üzerinden de okunabilmektedir. 2000 yılında İkinci İntifâda’dan önce, İsrail’de çalışmak için Erez çıkışı kullanan işçi sayısı, aylık yaklaşık 500.000 kişidir. İkinci İntifâda sonrası tırmanan gerilim nedeniyle İsrail, önce Gazze’den gelen Filistinli işçilere verdiği geçiş izni sayısını ciddi oranda azaltmış, ilerleyen dönemde ise, Erez Geçişini tamamen kapatmıştır. Gazzeli işçilerin kendi topraklarına girişini 2006 yılının mart ayından 2014 yılının son aylarına kadar yasaklamıştır. 2014 yılının sonlarına doğru, resmi olmayan bir statüde, tüccar izni kotası altında, sınırlı sayıda işçilerin girişine izin verilmiştir. 2022’de Filistinlilerin Gazze’den İsrail’e aylık ortalama geçiş sayısı 34.610 iken, bu çıkışları %90 oranında, finansal ihtiyaç iznine sahip işçilerin gerçekleştirdikleri görülmektedir. Ancak yapılan çıkışlar rakamlar üzerinden değerlendirildiğinde, olması gerekenin ve ihtiyacın oldukça altında kaldığı anlaşılmaktadır.

Erez Kapısı Üzerinden Filistinli İşçi ve Tüccarların İsrail'e, Batı Şeria'ya ve Yurt Dışına Yıllık Ortalama Giriş-Çıkış Sayıları

Kaynak: OCHA, "Gaza crossings: movement of people and goods", <https://www.ochaopt.org/data/crossings>. E. T. 10.04.2024

Yukarıda bahsedildiği üzere, iktisadi faaliyetlerin gerçekleşmesi için önemli ve merkez hareketlilik noktalarından bir diğeri Refah Kapısı'dır. Bu kapıdaki hareketlilik verileri ve geçiş durumu incelendiğinde, sınır kapısından 2007 yılından 2012 yılına kadar, belirli periyotlarda geçişlerin yapıldığı, 2012-2013 yılları arasında ise kapının düzenli geçişe açık olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu dönemde, yaklaşık olarak, her ay 40.000 giriş-çıkış gerçekleştirilmiştir. Ancak bu sınır kapısındaki problemler sadece İsrail tarafından kaynaklanmamaktadır. Örneğin; Mısırlı yetkililer tarafından, Temmuz 2013-2018 yılları arasında, Gazze'deki insani koşulların kötüleşmesi ile çeşitli protestolar gerekçe olarak gösterilmiş ve sonucunda Refah'tan yapılan geçişler askıya alınmıştır. Buradan anlaşılmaktadır ki, Filistinli tüccarlar için hayati öneme sahip bu sınır kapıları, büyük-küçük fark etmeksizin çeşitli krizler veya olaylar sonucunda kolaylıkla kapatılabilmektedir. COVID-19 süreci; Mısırlı ve İsraili makamlar için sınırların kapatılmasına, giriş-çıkış sınırlamalarına ve yasaklara meşru zemin hazırlayan yeni bir gerekçe olmuştur. Örneğin Mısır, salgının başlamasıyla -birkaç istisna dışında- yaklaşık bir yıl süresince sınır kapısını kapalı tutmuştur.

Son yıllara ait veriler incelendiğinde ise, giriş ve çıkış sayısının 2021 yılında aylık ortalama 15.077 kişi; 2022 yılında ise, aylık ortalama 23.222 kişiyle sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Bu ve benzeri kriz

15 OCHA, "Gaza crossings: movement of people and goods". <https://www.ochaopt.org/data/crossings>. E. T. 10.04.2024

zamanlarında yahut gerekçe gösterilen çeşitli olaylar sonucunda sınır kapılarının kapalı tutulması, Filistinlerin iktisadi hayatında ciddi bir tahribata neden olmaktadır. Neticede, Filistin ekonomisinde makro düzeyde, sektörler bazında da kendini idame ettiremeyecek noktaya gelinmektedir. Mikro düzeyde ise Filistinli işgücü, özellikle işçiler işlerini kaybetmekte, gıda temini için gereken ve yeterli maddi alım gücüne sahip olmadıkları için hane halkları kıtlık ve açlık gibi hayati sorunlarla yüzleşmektedirler. Bu anlamda ekonomik alana yönelik kısıtlamalar sadece bu alan ile sınırlı kalmamakta, doğrudan yaşam hakkını tehdit etmektedir.

Ticari Hareketlilik

İsrail'in, Filistin ekonomisine yönelik kısıtlayıcı politikalar yürüttüğü diğer bir alan ticari hareketlilik üzerinden gerçekleşmektedir. Örneğin; Gazze'ye yapılan tüm ithalat, ihracat ve Gazze'den yapılan her türlü insan hareketliliği tamamen İsrail tarafından kontrol edilmekte ve düzenlenmektedir.¹⁶ Spesifik olarak, İsrail'in çeşitli Filistin tarımsal ürünlerine getirmiş olduğu yasaklardan bahsedilebilir. Üstelik dolaylı yoldan bu yasakları cezalandırma yöntemi olarak kullandığı da görülmektedir.

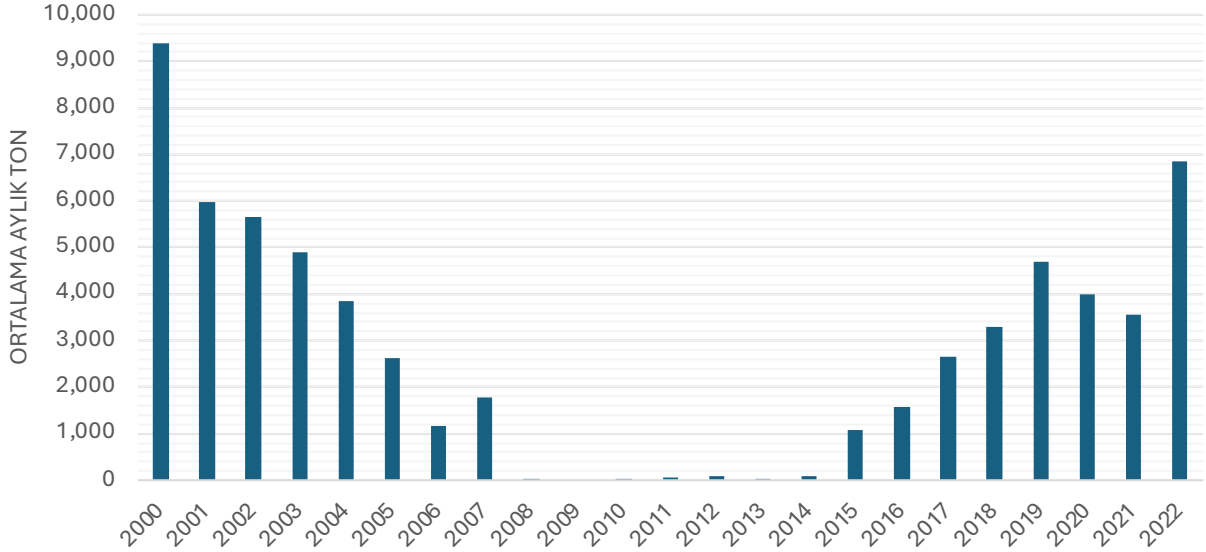
Filistin Meclisi'nin belirlendiği ve %77'lik bir oranla katılım sağlanan 25 Ocak 2006 tarihli seçimde, HAMAS 132 sandalyeden 76'sını, El Fetih ise 43'ünü kazanmış, böylelikle Hamas iktidara gelmiştir.¹⁷ İsrail tarafından terör örgütü olarak görülen iktidar partisine, dolayısıyla Filistin vatandaşlarına karşı, her boyutta (siyasi, toplumsal, iktisadi) yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Gazze Bölgesinin ablukaya alınmasını da içeren bu sürecin günümüzde soykırıma dönüşmesi her açıdan insan hakları ihlallerinin son noktasıdır.

Tekrar başlangıca ve iktisat alanına dönülecek olursa, cereyan eden bu olaylar bütününe, iktisadi hayatı ne yönde dönüştürdüğü "ticari hareketlilik" üzerinden kolaylıkla okunabilir. Özellikle tarımsal ürünlerin çıkışının engellenmesi, savaşın konvansiyonel olmayan iktisadi cephesinin açılması olarak yorumlanabilir. Çünkü bu kararlar Gazzeli tüccarlar, Gazze Şeridi dışındakiler de dâhil edildiğinde ürünlerinin yaklaşık %85'inin satıldığı, başta İsrail ve Batı Şeria'daki pazarlar olmak üzere, tüm pazarlara erişimlerini yitirmişlerdir. Kısıtlamalar öncesine ait verilere bakıldığında, tarımsal ürün çıkışı, 2007 yılının ilk altı aylık döneminde, aylık ortalama 3.544 ton olmuştur. 2007 yılı Haziran ayının hemen sonrasında ise, neredeyse sıfıra yaklaşmış, bu durum Gazze Şeridi'nin iktisadi hayatını durma noktasına getirmiştir. 2007-2014 yılları arasında devam edegelen bu uygulama, 2014 sonrası yapılan ateşkesin etkisiyle sadece sınırlı sayıda tarımsal ürünün Batı Şeria'da satılmasına izin verilmesiyle sonuçlanmıştır. Bir iyileşmeymiş gibi görülen bu yeni durum, aslında bir önceki durum ile kıyaslandığında vahim neticelere yol açabilecek bir gerilemedir.

16 Safaa Sadi Jaber ve Ilias Bantekas, "The Status of Gaza as Occupied Territory Under International Law", *International and Comparative Law Quarterly*, C. 72, s. 4. <https://doi.org/10.1017/s0020589323000349>. E. T. 10.04.2024

17 SETA, "Seçimler Sonrası Filistin-2006". <https://www.setav.org/secimler-sonrasi-filistin/>, E. T. 10.04.2024

2000-2022 Yılları Arasında Ortalama Aylık Gazze'den İhraç Edilen Tarım Ürünleri Miktarı (Ton)

Kaynak: GİSHA (2023), *Low-hanging Fruit*. (Çevrimiçi) <https://gisha.org/en/low-hanging-fruit/>

Yukarıda bahsedildiği üzere, 2007 sonrası başlayan ambargonun 2010'dan itibaren aşamalı olarak esnetildiği ve 2015 itibariyle yurt dışına satış yasağının sonlandığı verilerden de anlaşılmaktadır. 2014'ten itibaren Batı Şeria'ya sınırlı ürün geçişi konusunda anlaşmaya varılmasının ardından, ihtiyaç duyulan kadar olmasa da ihraç edilen ürünlerin etki alanı genişlemiştir. 2021 yılında Gazze'de yetiştirilip İsrail'de satılan ürünlerin değerinin 1,03 milyon ABD Doları olduğu hesaplanmış, 2022 yılında ise, söz konusu değer parasal karşılığının 9,9 milyon ABD Dolarına yükseldiği görülmüştür. Bu, %864'lük bir artış anlamına gelmektedir.¹⁸ Bir başka deyişle 2023 yılında Gazze'den ihraç edilen ürünlerin İsrail piyasalarında satışına izin verilmesi, yasaklı ürün listesinden birçok ürünün çıkarılmasıyla Filistinli çiftçilerin gelirlerinde artış meydana gelmiştir. Ancak bu artış, ihtiyaç duyulan gelir ile kıyaslandığında ortalamanın dahi altında kalmış ve sektör potansiyelinin altında faaliyet göstermiştir. Uygulanan ambargolar, Gazze'de ve dolayısıyla Filistin'de:

- Maddi gücün azalmasına,
- İlgili sektörlerin daralmasına,
- İşsizliğin artmasına,
- Elde edilen tarımsal ürünlerin pazar engeline takılmasına,
- Pazar engeline takılan ürünlerin arz fazlalığından dolayı tüketilememesine yol açmıştır.

18 GİSHA, "Low-hanging Fruit" <https://gisha.org/en/low-hanging-fruit/>. E. T. 10.04.2024

Tarımsal ürünlere yönelik İsrail'in uyguladığı daraltıcı politikalar nedeniyle sektörde çalışan işçi sayısında ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir. Örneğin, 2005'te 21.060 olan işçi sayısı 2020'de %39 azalarak 12.882'ye düşmüştür. Uygulanan ambargonun etkisinin yavaş yavaş kalkmasıyla birlikte 2022'nin ilk yarısında tarım sektöründe 18.860 kişi istihdam edilirken bu sayı 2005 yılındaki istihdam oranına kıyasla %10 daha azdır.

Bütün bunlarla birlikte, Gazze'de yetiştirilen tarım ürünlerinin Batı Şeria ve yurtdışı pazarlarına açılabilmesi için İsrail'in denetiminde olan Kerem Şalom Sınır Kapısı üzerinden çıkış yapması gerekmektedir. İsrail tarafı, sınır kapısından geçiş yapacak olan ürünlerin ne için kullanılacağı, kimlere gideceği, parasının kimler tarafından ödendiği gibi bilgileri sorgulayarak sürecin yavaş işlemesine hatta tıkanmasına sebep olmaktadır. Bu durum aynı zamanda söz konusu ürünlerin üreticisi olan çiftçileri de etkilemektedir. Örneğin, sınır kapısının aniden kapatılması durumlarında ürünlerin sevkiyat sürecinin beklenenden daha geç bir tarihe ertelenmesi hem ürünlerin kalitesini olumsuz etkilemekte hem çiftçilerin üründen elde edebilecekleri kâr oranlarını düşürmektedir. Kerem Şalom Sınır Kapısı'nda uygulanan diğer bir sınırlandırma örneği, geçişlerden fahiş düzeylerde vergi almasıdır. Tüm bu uygulamalar, zaten geliri düşük olan çiftçiler ve tüccarlar üzerinde maliyet artırıcı baskı yaratmaktadır.

Görüldüğü üzere, İsrail'in emek ve mal hareketliliği konusunda uyguladığı daraltıcı politikalar, sadece Gazze'nin emek piyasasını veya tarım sektörünü sekteye uğratmamaktadır. Filistin ekonomisini İsrail baskısı altında şekillendirmektedir. Özetle, İsrail yıllardır Filistin ile olan sorunlarını askeri alanla sınırlı kalmayarak çeşitli alanlara yayma çabasıdır. Filistin ekonomisine yönelik atılan adımlarda, yurtiçi kişi başına düşen hasılanın, her geçen yıl bir önceki yıla kıyasla azaldığı görülmektedir. Aynı zamanda, birçok sektör ciddi iktisadi krizler yaşamaktadır. Bu krizler, ekonominin daralmasına ve küçülmesine neden olmuştur. Tüm bu sorunlar beraberinde işsizlik oranlarındaki artışı getirerek ciddi iktisadi, toplumsal ve psikolojik problemleri yapıllaştırmıştır.

4.3.2. "Erişime Sınırlı (Kısıtlanmış) Alanların" Gazze Örneği Bağlamında Filistin Ekonomisine Etkisi

İsrail, sadece Filistin üzerinde iktisadi faaliyetlerin kısıtlanması veya engellenmesi üzerinden hegemonik bir baskı kurmakla kalmamakta aynı zamanda üretimin kaynağı olan mekânlar üzerinden de egemenliğini tekrar üretmektedir. Bu başlık altında bu durum kısıtlanmış arazi ve deniz bölgeleri üzerinden anlatılacak ve balıkçılık sektörü örneğiyle somutlaştırılacaktır.

Kısıtlanmış Arazi Bölgesi

İsrail'in Filistin ekonomisini hedef aldığı noktalardan bir diğeri, Gazze'nin karaya ve denize olan erişim alanlarını sınırlandırması ve sınırlandırma yoluyla ticari faaliyetlerini durdurma (hatta yok etme) çabasına girmesidir. Bu kısıtlamalar; bölge halkının, Gazze sınırları içerisinde kalmasına rağmen, hayati

ve önemli noktalara erişememeleri sonucunu doğurmaktadır. Taraflar arasında yapılan anlaşmalarla Gazzelilere tanınan sınır alanları, kısa bir süre için ya anlaşmalara uygun bir şekilde kullanılmış ya da erişim için belirlenen alandan daha küçük bir bölgeye erişilmesine izin verilmiştir. Örneğin; 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşmasına göre, Gazze ile İsrail arasında yer alan sınıra yakın bir bölgede 100 metre boyunca güvenlik çemberi oluşturulması konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Ancak anlaşma sonrasında ilk dönemlerde, 100 metre boyunca inşaat teşebbüslerine izin verilmezken, sonraki dönemde bu sınır 500 metreye çıkarılarak Gazzelilerin inşaat faaliyetlerine kısıtlama getirilmiştir. İşte, bu veya bunun gibi bölgeler “erişime kısıtlı alan” veya “tampon bölge” olarak adlandırılmaktadır.

Gazze'nin, içinde barındırdığı nüfus dikkate alındığında, toprak büyüklüğünün yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, çiftçilik faaliyetleri için kullanılan ekilebilir alan, ihtiyaç duyulanın hatta ortalamanın dahi çok altındadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi'nin raporlarına göre, erişimine izin verilmeyen bölgelerin toplamı, Gazze'nin ekilebilir topraklarının yaklaşık %35'ini; deniz alanının ise yaklaşık %85'ini olmak üzere, tahmini 62,6 kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Bu alanlar, Filistinliler için tamamen veya kısmen erişilemezdir.

Alan kısıtlamalarının yanı sıra üretim standartlarına, ilişkin kısıtlamalar da bölgedeki çiftçileri olumsuz etkilemektedir. Çiftçilere yalnızca 100 santimetreden kısa mevsimlik mahsulleri yetiştirme izni verilmektedir. İsraili yetkililer; bu kısıtlı alanları çeviren tel örgülere 100 metreden daha yakına yaklaşılması durumunda, İsraili askerlere tam yetkiyle ateş açma izni vermişlerdir. Onlar için bu bölge “erişilemez” alandır. Diğer taraftan, söz konusu araziler Filistin toprakları içinde ve Gazzeli çiftçilerin özel mülkiyeti kapsamındadır. Ancak İsraili yetkililer tarafından, bu arazilere erişilemez statüsü verilmiş olmasından dolayı, herhangi bir ürün ekilmesine izin verilmemektedir.

Tarım sektöründe hasar yaratan dikkat çekici diğer bir uygulama ise İsrail'in, Filistin arazilerini havadan ilaçlamasıdır. Tarım alanlarını sınırlamayla başlayan süreç, sonrasında havadan mahsulleri öldüren herbisitlerin püskürtülmesiyle devam etmektedir. Bu uygulama, sadece sınır çiti boyunca ekilebilir olan arazilerin tamamını yok etmekle kalmamış, aynı zamanda Filistin topraklarının yüzlerce metre derinliğindeki ekinleriyle tarım arazilerini yok ederek, Gazzeli çiftçilerin geçim kaynaklarını kaybetmelerine neden olmuştur.¹⁹ 2016 yılının Kasım ayında, Tel Aviv merkezli bir kuruluş olan Gisha'nın talebi sonrası, İsrail Savunma Bakanlığı'nın yapmış olduğu açıklamada, başta Gazze olmak üzere bölge etrafında havadan herbisit püskürtüldüğü doğrulanmıştır. İlaçlanan alanın büyüklüğü yaklaşık olarak 12.000 dönümlük bir alanı kapsamaktadır. Bu açıklamaya ilaveten İsrail ordusu, Kasım 2014'ten Aralık 2018'e kadar, Gazze sınırı boyunca, en az otuz kez havadan herbisit püskürttüğünü doğrulamıştır. Arazilere verilen tahribatı İsrail'in kendi kurumları aracılığıyla doğrulanmasına rağmen, Filistinli çiftçilere herhangi bir tazminat ödenmemiştir. Örneğin 5 Nisan 2017 tarihinde, İsrail'in, Filistin topraklarında

19 Forensic Architecture, “Herbicide Warfare In Gaza”, <https://forensic-architecture.org/investigation/herbicide-warfare-in-gaza/>. E. T. 05.04.2024

yer alan Han Yunus Bölgesinde gerçekleştirmiş olduğu havadan ilaç püskürtme olayı incelendiğinde bulgular, İsrail ordusunun yaptığı ilaçlama sırasında ve sonrasında rüzgârların etkisiyle havaya karışan herbisitlerin, bitki örtüsünün bozulmasına neden olduğunu göstermektedir. İsrail ordusunun bir yıl sonra aynı bölgede yapmış olduğu farklı bir ilaçlama çalışmasından sonra, yüzlerce Gazzeli çiftçi yapılan ilaçlamayı gerekçe göstererek mahsullerinin zarar gördüğünü Filistin Tarım Bakanlığı'na bildirmiş ve neticesinde 250 dönümlük ekin alanının zarar gördüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, Filistin Tarım Bakanlığı 2014-2018 yılları arasında Gazze'de 13.000 dönüm tarım arazisinin herbisit ilaçlamasından zarar gördüğünü tahmin etmektedir.²⁰

Kısıtlanmış Deniz Bölgesi

Filistin'in özellikle Gazze Bölgesi'nde, coğrafi konum itibarıyla balıkçılık hayati önem taşımaktadır. Balıkçılık sektöründe binlerce Gazzeli balıkçının istihdamı söz konusudur. Ancak, İsraili yetkililer, Gazze'de balıkçıları meşru hedef varsaymışlardır. Bu yönde atmış oldukları adımlar ile bölgedeki balıkçılık sektörünün gelişip büyümesinin önüne geçmişlerdir. İsrail'in bu tutumu karşısında, Gazze'de balıkçı olmak, yetki alanı sınırlarında dahi balıkçılık faaliyetlerini yürüten kişilerin ekipmanlarına el konulmasından tutuklanmasına varan sonuçları doğurabilmekte, en uç noktada ise can güvenliğinin olmaması anlamına gelmektedir. Al Mezan'a göre, 2023 yılının başından Nisan ayının sonuna kadar, balıkçılara karşı toplam 107 adet gerçek mermilerle silah kullanım vakası kaydedilmiştir.²¹

Filistin'in, deniz kullanım etki alanı incelenecek olursa, 1994 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü ile İsrail arasında imzalanan Gazze-Eriha Anlaşması uyarınca, balıkçılık başta olmak üzere iktisadi faaliyetlerin Gazze sınırından 20 deniz miline kadar alanda Filistinliler tarafından gerçekleştirilebilmesi hususunda uzlaşmıştır. Ancak 2000'lere gelindiğinde, özellikle İkinci İntifada sonrası, balıkçılara tanınan deniz alanı gün geçtikçe kısıtlanmıştır. 2000'lerin başında tırmanan gerilimin ardından, 2002 yılında Gazze adına deniz alanı konusunda yeni bir gelişme yaşanmıştır. İsrail, Gazze kıyılarından 12 deniz mili açıklığa kadar olan deniz sahasında balıkçılık faaliyetlerinin sürdürebileceğini varsayan Bertini Taahhüdünü teklif etmiştir ki, bu teklif Oslo Anlaşması'nda kabul edilen Gazze'nin deniz alanındaki etkinliğinin 8 deniz mili daha altındadır.²² Bertini Taahhüdüyle birlikte Gazze'nin denizlerdeki erişim alanı azalmıştır. Buna rağmen, anlaşmadaki şartlar yerine getirilmemiş ve kısıtlamalar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Bahsedilen bu olaylar; 1994 yılında imzalanan Jericho Anlaşmasında belirlenen alanlar ile kıyaslandığında Filistinlilerin, 2000'lere gelindiğinde balıkçılık faaliyetleri dâhil olmak üzere, tüm denizcilik faaliyetlerini yürütme hakkına sahip oldukları deniz alanlarının sadece %15'ine erişebildiklerini göstermektedir.

²⁰ a.g.e.

²¹ Gisha, "Gaza Up Close", <https://features.gisha.org/gaza-up-close/>. E.T. 05.04.2024

²² OCHAOPT, "Humanitarian Monitoring Report – January 2005 Bertini Commitments". <https://www.ochaopt.org/sites/default/files/ochaHumMonRpt0105.pdf>. E.T. 05.04.2024

2019 yılında İsrail ile Filistin, Gazze'nin balıkçılık sahasının 12 deniz miline kadar kullanabilmesi konusunda tekrar uzlaşmaya varmıştır. Ancak 2020-2021 yıllarına gelindiğinde, Gazzeli balıkçıların denize erişimi konusu güncel bir sorun olarak devam etmekteydi. Mayıs 2021 tarihinde, İsrail'in askeri operasyonlarını başlatmasıyla birlikte herhangi bir meşru dayanağı olmaksızın Gazzeli balıkçıların denize erişimi yasaklanmış ve hatta bu yasaklı süreç sonrasında ateşkes sağlanmasına rağmen yasaklar keyfi olarak devam etmiştir. Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin Haziran 2022 verilerine göre, İsrail güçleri Gazze kıyısı açıklarına erişimi kısıtlamaya devam etmektedir. Bu verilere göre balıkçıların, Oslo Anlaşması kapsamında balıkçılık faaliyetleri için tahsis edilen suların yalnızca %50'sine erişmesine izin verildiği görülmektedir. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere, Oslo Anlaşması ile Gazze kıyı şeridinden 20 deniz mili açıklığa kadar, deniz alanında ticari faaliyette bulunabilme hakkı tanınmışken, bu madde neredeyse hiçbir zaman pratikte karşılığını bulamamıştır.²³

İsrail'in bürokratik şiddetten can güvenliğini tehdit etmeye varan politikaları balıkçılık sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Bahsedilen olumsuzluklar balıkçılık sektörü istihdam verilerinden anlaşılmaktadır.

Balıkçılık Sektörüne Kısa Bir Bakış

Gazze Şeridi'nde faaliyet gösteren balıkçılık sektörü, deniz alanının sınırlandırılması ve balıkçıların hedef alınması ile bölge ekonomisine potansiyelinin ve beklenenin altında fayda sağlamaktadır. Denizlerdeki kısıtlamalara ek olarak, balıkçıların sadece haftada veya ayda birkaç kez avlanmalarına izin verilmesi nedeniyle elde ettikleri gelirler maliyetlerini karşılamadığı için bu durum geçimlerini açıkça güçleştirmektedir. Böylelikle balıkçılık sektörüyle bağlantılı yaklaşık 4.160 işçi ile tahmini 27.700 hane üyesi olumsuz etkilenmektedir. İsrail'in denizlerde sınırlı alan uygulamasına devam etmesi, Gazzelilerin geçim kaynaklarını azaltırken aynı zamanda balıkçılık faaliyetini gösterenlerin ekipmanlarına zarar vermektен tutuklanmalarına kadar çeşitli yaptırımları beraberinde getirmektedir. Son beş yıldaki balık iktisabı, Gazze Şeridi'ne uygulanan abluka öncesi yıllarla kıyaslandığında, önemli ölçüde azalmıştır. Balıkçılık üretimindeki düşüş; sadece deniz alanı kısıtlamalarından meydana gelmemektedir. Balıkçıların ekipmanlarına zarar verilmesinden zaman zaman balıkçıların yaralanması/öldürülmesine kadar gerçekleştirilen uygulamalar da bu sonuca katkı vermektedir.

2007-2021 yılları arasında, Gazze Şeridi'ndeki balık üretimi 2007 yılı baz alınarak incelendiğinde volatilitesi yüksek, öngörülemez ve istikrarsız çıktılar ile karşılaşmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki; İsrail tarafından Gazze'ye yönelik uygulanan deniz alanı kısıtlaması ile balık avlama hacmi arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu durum aşağıda yer alan tablo incelendiğinde de görülmektedir.

23 OCHA, "Gaza Strip | The humanitarian impact of 15 years of the blockade - June 2022", <https://www.ochaopt.org/content/gaza-strip-humanitarian-impact-15-years-blockade-june-2022>. E.T. 05.04.2024

2007-2021 Yılları Arasında Gerçekleşen Balıkçılık Faaliyetleri

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Balık Miktarı (Ton)	2.701	2.843	1.525	1.700	1.318	2.092	1.929	2.854	3.226	3.306	3.206	3.039	3.943	4.708	4.661
Balıkçı Sayısı	3.060	3.060	3.551	3.097	3.346	3.524	..	4.341	3.617	3.617	3.617	3.617	4.054	3.951	4.054
Balıkçı Tekne Sayısı	723	614	1.282	1.283	1.036	1.490	..	1.071	1.261	1.261	1.261	1.261	1.739	1.338	..

Kaynak: Palestinian Central Bureau of Statistics,

https://www.pcbs.gov.ps/Portals/_Rainbow/Documents/Fish-2021-E-TimeSeries.htm

Kısıtlanan Arazi ve Deniz Alanlarından Etkilenen Nüfus

İsrail'in "erişime kısıtlı alan" veya "tampon bölge" olarak adlandırdığı sâhanın içerisinde bulunan, köylerin ve şehirlerin de dâhil olduğu toplam 22'ye yakın mahallenin süreçten olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu durum, sadece bireylerin iş kaybına sebebiyet vermemekte aynı zamanda topyekûn Gazze'deki tarım sektörüne olumsuz etkilemektedir. Sürecin mağduru sadece çiftçiler değildir. Aynı zamanda bölgedeki ev sahipleri, mukîmler ve çobanlık mesleğiyle geçimini sağlayan kişiler üzerindeki tesiri de hayatlarını sekteye uğratarak zarar verecek niteliktedir. 2020'de Dalia Derneği'nin yapmış olduğu bir araştırmada, tampon bölgedeki tarımsal işletme sayısının 26.292 adet olduğu kayıtlara geçmiştir. Bu bölgedeki tarım arazilerinin toplam büyüklüğünün ise, 84.081 dönüme ulaştığı görülmektedir. Arazinin yüz ölçümü ve ülkedeki ortalama hane büyüklüğünün 5,6 kişi olduğu göz önüne alınırsa, tampon bölge olarak adlandırılan arazideki toplam nüfusun yaklaşık 147.235 kişi olduğu anlaşılmaktadır.²⁴

2000 yılında Gazze Balıkçılık Birliğine üye balıkçı sayısı 10.000 kişi iken, Filistin Tarım Bakanlığı verilerine göre, Gazze Şeridi'nde resmi olarak 4.200 adet balıkçı bulunmaktadır. Yine ortalama aile büyüklüğü dikkate alındığında, yaklaşık toplam 23.520 kişinin balıkçılık alanı kısıtlamalarından etkilendiği görülmektedir.

Tarım ve balıkçılık sektörüne ilişkin bu hesaplamaların ışığında, İsrail'in Gazze'ye yönelik deniz ve kara kısıtlamaları getirmesi; toplamda 170.755 kişinin ki, Gazze Şeridi'nin toplam nüfusunun yaklaşık %8'ine denk gelmektedir, maddi hayatına doğrudan müdahale edilmesi demektir.²⁵

24 Premiere Urgence Internationale. "The Impacts of The Enforcement of The Access Restricted Areas at Land and Sea in The Gaza Strip" <https://www.premiere-urgence.org/wp-content/uploads/2023/04/Access-Restricted-Area-Study-EN.pdf>, s.15. E.T. 05.04.2024

25 a.g.e. s. 15

Tampon bölge ile ilgili diğer bir husus, “doğrudan” hedef alınan Gazzelilerdir. İsrail ordusu, tampon bölgeyi denetlemek amacıyla söz konusu alanda gözetleme kuleleri kurmuştur. Bölgeye yakın yerlerde çalışan çiftçiler, zaman zaman İsrail askerlerinin hedefi olarak tutuklanma, yaralanma ve hatta öldürülme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Sadece çiftçiler değil, balıkçıların da İsrail ordusunun hedefi olmaktan kaçınmadıkları yukarıda anlatılmıştır. Veriler göstermektedir ki, son yıllarda balıkçılara tanınan alanın artmasına paralel olarak maalesef saldırıların sayısı da yükselmiştir²⁶.

Gazze başta olmak üzere Filistin toprakları üzerinde İsrail’in, baskıcı politikaları sosyal alanda olduğu kadar ekonomik alanda da yaşamı zorlaştırmaktadır. Yıllar içerisinde Filistinlileri ekonomik olarak dar boğazda bırakarak kendisine mahkum etmeye çalışan bir politika görülmektedir. 7 Ekim sonrasında başlayan askeri operasyon öncesi ve sonrasına dair iktisadi değerlendirme aşağıdaki başlıkta incelenecektir.

4.3.3. Savaşın Ekonomik Etkisi

4.3.3.1. 7 Ekim Öncesi Dönem

Dünyanın ekonomik olarak daralma yaşadığı Kovid-19 süreci boyunca hükümetler iktisadi krizlerle mücadele için çeşitli politika araçları kullanmışlardır. Filistin gibi ana sektörü yurtdışı yardımların oluşturduğu bir ülkede ise bu tür krizlerle uğraşmak daha kompleks bir hal almaktadır. Kovid-19 gibi doğal krizlerin dışında, İsrail’in uyguladığı baskıcı ve boğucu politikaların yanında fiili olarak uygulanan operasyon sonrası özellikle Gazze bölgesi için iktisadi manada geri dönüşü olmayacak bir yıkım ortaya çıkmıştır.

Aşağıdaki tabloda Filistin’e ait seçilmiş makro iktisadi göstergeler bulunmaktadır.²⁷

Filistin Ekonomisinin Temel Göstergeleri

Makroekonomik performans	2019	2020	2021	2022
Reel GSYH büyümesi (%)	1.4	-11.3	7.0	3.9
GSYH (dolar)	17.059	15.532	18.037	19.112
GSMH	19.717	18.107	21.435	23.115
Kişi başı GSYH (dolar)	3.641	3.234	3.664	3.779
Kişi başı reel GSMH artışı (%)	-0.9	-15.1	7.8	1.5
İşsizlik(%)	33.0	36.0	26.0	24.0
Toplam istihdam (bin)	1.010	956	1.034	1.133
Net cari transfer (dolar)	1.545	1.141	1.269	2.033
Ürün ve hizmet ihracatı (dolar)	2.631	2.336	2.740	2.911
Ürün ve hizmet ithalatı	8.376	7.189	8.256	10.378

26 a.g.e. s. 16

27 United Nations Conference on Trade and Development. “Developments in the economy of the Occupied Palestinian Territory”. https://unctad.org/system/files/official-document/tdbex72d2_en.pdf. E.T. 05.04.2024

Tablodaki veriler incelendiğinde kişi başına gelir ve büyüme rakamlarında Kovid-19 krizinin etkileri görülmekte ancak 2022 yılında toparlanma sağlandığı görülmektedir. Net cari transferlerin ihracat değerleriyle neredeyse yakın seyrettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, ithalattaki yüksek değerler nedeniyle sürekli bir dış açık durumu söz konusudur.

Artan Ticaret Bağımlılığı

İsrail'in, Filistin'e yönelik uygulamış olduğu ambargo, ürün tedarikinde maaliyetleri arttırmaktadır. Dünya Bankası verileri Filistin'e yönelik ekonomik kısıtlamaların, bölgede ve dünyada ülkenin rekabet ortamından geride kaldığını, ayrıca bir Filistinli firmanın işlem başına ortalama ticaret maliyetinin bir İsrail firmasından yaklaşık üç kat daha yüksek ve işlemlerin yaklaşık dört kat daha uzun sürede sonuçlanması nedeniyle Filistin ihracatının rekabet gücünü zayıflattığını belirtmektedir.²⁸ İsrail'in 2007 yılından günümüze kadar uygulamakta olduğu engellemeler Gazze'nin Batı Şeria, Doğu Kudüs, bölge ülkeleri ve dünyayla olan ticaret pazarı bağlantısını koparma noktasına getirerek Gazze'nin, İsrail'e bağımlılığını arttırmıştır. 2022'de İsrail, toplam Filistin ticaretinin %72'sini kontrol ederken, İsrail ile olan ikili ticaret açığı 5,3 milyar dolara, yani Filistin GSYH'sının %28'ine ulaşmıştır. İsrail'le olan ticaret açığı ve İsrail'in toplam Filistin ticaretindeki payı son yıllarda zirveye ulaşmıştır.²⁹

2021 yılında 8.3 milyar dolar olan mal ve hizmet ithalatı, 2022 yılına gelindiğinde %26 artışla 10.4 milyar dolara yükselmiştir. İthalatın aksine ihracat ise büyüme oranlarından geride kalarak %6 civarında artışla 2.7 milyar dolardan 2.9 milyar dolara yükselmiştir. Ticaret açığının milli gelire göre büyüklüğü dikkate alındığında dünyadaki en yüksek oranlar ile karşılaşılmaktadır. Ticari girişimlerin yüksek maliyeti ve yurt içi yatırımlarda maruz kalınan kısıtlamalar sonrasında, 2022 yılında Filistin ekonomisinde ihracat ithalatın çok az bir kısmını karşılayabilmiş, aradaki fark ise dış yardım ve gurbetçi dövizleriyle karşılanmaya çalışılmıştır.

Abluka Öncesi ve Sonrası Gazze Ekonomisi

Aşağıdaki tablo incelendiğinde; 2006-2022 dönemi arasında Gazze nüfusunda yaklaşık %61 oranında artış gözlemlenirken, GSYH ise nüfusun aksine sadece 1,1 oranında artarken, kişi başına düşen gelir oranı ise 1.994 dolardan 1.257 dolara sert bir düşüş sonucunda %27 oranında azaldığı görülmektedir. Tablodaki veriler Gazze'de 2006-2022 yılları arasında iş gücü oranının %157 artarken işsizlik oranının %34,8'den %45.3 e yükseldiğini ve dünyadaki en yüksek seviyelerden birine ulaştığını göstermektedir.

28 World Bank, "Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee". <https://www.worldbank.org/en/country/westbankandgaza/publication/economic-monitoring-report-to-the-ad-hoc-liaison-committee-april-2019>. E.T. 05.04.2024

29 United Nations Conference on Trade and Development. "Developments in the economy of the Occupied Palestinian Territory". https://unctad.org/system/files/official-document/tdbex72d2_en.pdf. E.T. 05.04.2024

Gösterge	2006	2012	Fark	Yüzelik Değişim
Nüfus (bin)	1.349	2.166	817	61
Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	3.696	5.934	2.238	61
Reel GSYH (milyon, 2015 dolar)	2.691	2.723	32	1.1
Reel Kişi Başı gelir	1.994	1.257	-536	-27
Gazze Bölgesinin Filistin GSYH içerisindeki Payı (%)	31.1	17.4	-13.7	-44
Gazze'deki yatırımların Filistin GSYH içerisindeki Payı (%)	9.5	1.9	-7.6	-80
İş gücü (binler)	267	527	300	112
İşsizlik (binler)	93	239	146	157
İşsizlik oranı (%)	34.8	45.3	10.5	30
Yoksulluk (%)	39	65	26	67

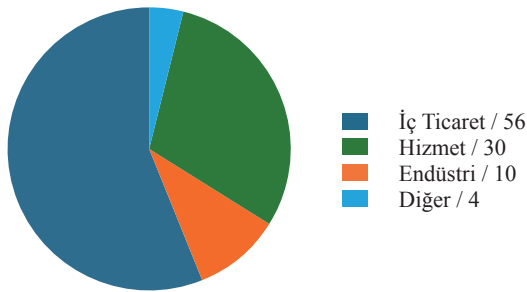
4.3.3.2. 7 Ekim Sonrası Gazze Ekonomisi

Gazze'deki ekonomik faaliyetler, çatışmanın başlangıcından bu yana neredeyse tamamen durma noktasına gelmiştir. Filistin Merkezi İstatistik Bürosu'nun (PCBS) ön tahminlerine göre Gazze Şeridi, Ekim 2023'te üretim kapasitesinin sadece %16'sını kullanabilmiştir.³⁰ Gazze'deki ekonomik faaliyetler, çatışmanın başlangıcından bu yana ölümler ve yıkım dolayısıyla yürütülemez. Gazze Şeridi'ndeki işçilerin yaklaşık %85'i çatışmaların başladığı günden beri işsiz statüsündedir.

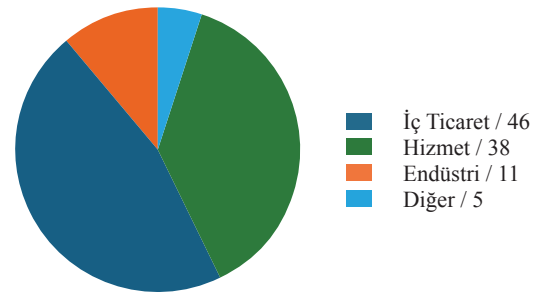
Aşağıdaki grafiklerde Gazze'deki özel sektörün dağılımı ve istihdam oranları incelenmiştir. Çatışmaların devam etmesi nedeniyle sadece Gazze'deki iş dünyası olumsuz etkilenmemiş aynı zamanda Batı Şeria'da da yıkıcı olaylar meydana gelmiştir. Gazze'deki çatışma bölgelerine sınır olan tesisler ciddi oranda hasar alarak kullanılamaz hale gelmiştir. Bu da çatışma dönemi ayların öncesine kıyasla Ekim ayı sonrası üretimin %84 oranında azalmasına, resmi statüde olan yaklaşık 56.000 işyerinin üretimini durdurmasına ve son olarak resmi 147.000 iş kaybının yaşanmasına sebebiyet olmuştur.³¹

Gazze'de özel sektörün ve istihdamın dağılımı (7 Ekim 2023 öncesi verileri)

Gazze'deki özel sektörlerin dağılımı

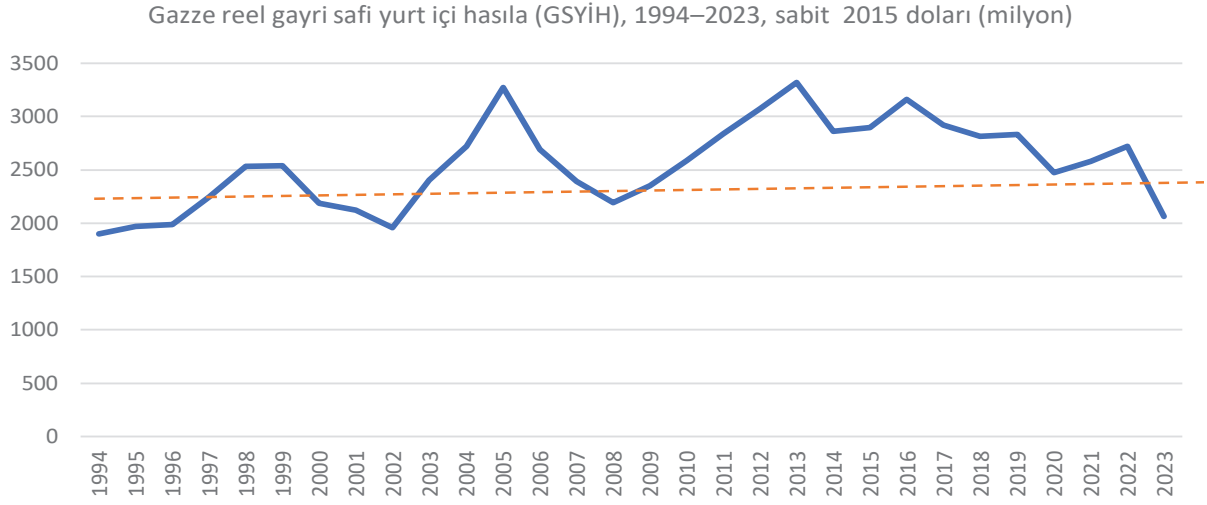

Gazze'deki özel sektörlerin istihdam oranı

30 World Bank. "Impacts of the Conflict in the Middle East on the Palestinian Economy" <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/7600aee6c75eff4cf9b71ea1fe4016db-0280012023/original/NoteWBG-dec11-CLEAN.pdf>. E.T. 05.04.2024

31 a.g.e.

Kaynak: United Nations Conference On Trade And Development, “Economic Impact Of The Destruction in Gaza and Prospects for Economic Recovery”, https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2024d1_en.pdf, s. 7.

Bu alanda oluşan ekonomik zararı inceleyen bir rapor hazırlayan BM Ticaret ve Kalkınma Ajansı'nın verilerine göre savaşın, Filistin ekonomisine verdiği zarar işlenmiştir. Rapora göre Gazze ekonomisinin 2023'ün ilk yarısında %4,5 oranında daraldığı ve bu gidişatın üçüncü çeyrekte de devam edeceği öngörülmüştür. Gazze ekonomik olarak operasyon öncesinde de bir sıkışmışlık ve gerileme içerisine girmiştir. Askeri operasyonlar ile birlikte 2023 değerlerinin gerileyerek 2006 yılındaki değerlere düşeceği tahmin edilmektedir.

Kişi başına gelirden yaşanan düşüş kuşkusuz sektörel gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Yıllar içerisinde uygulanan kısıtlamalar ile birlikte Filistin ekonomisi, adım adım gerilemeye mahkûm edilmiştir. Ancak son askeri operasyonun yıkımı, bu asra damgasını vuracak bir soykırım ve felakete yol açmıştır. Filistin İstatistik Kurumu'nun ilk değerlendirmelerine göre sektörel kayıplar aşağıda gösterilmiştir.

Bölgelere Göre Filistin'de Ekim 2023'ten Bu Yana Ekonomik Sektörlerin Üretim Kayıpları

Sektör	Savaş nedeniyle iki aylık üretimin değeri			2023'teki olağan iki aylık üretimin değeri			İki aylık İsrail saldırıların getirdiği kayıpların değeri		
	Batı Şeria	Gazze	Filistin	Batı Şeria	Gazze	Filistin	Batı Şeria	Gazze	Filistin
Sanayi	562.573,8	11.852,3	574.426,1	969.954,8	110.715,0	1.080.669,8	407.381,0	98.862,7	506.243,7
İnşaat	9.283,4	0	9.283,4	37.133,6	5.567,6	42.701,2	27.850,2	5.567,6	33.417,8
İç Ticaret	503.707,8	16.533,5	520.241,3	868.461,6	203.892,4	1.072.354,0	364.753,8	187.358,9	552.112,7
Lojistik	10.917,4	320,1	11.237,5	24.261,2	5.872,6	30.133,8	13.343,8	5.552,5	18.896,3

İletişim ve Bilişim	95.798,2	1.763,2	97.561,4	119.747,8	5.765,2	125.513,0	23.949,6	4.002,0	27.951,6
Hizmetler	489.019,1	34.433,1	523452,2	743.459,6	140.315,2	883.774,8	254.440,5	105.882,1	360.322,6
Toplam	1.671.299,7	64.902,2	1.736.201,9	2.763.018,6	472.128,0	3.235.146,6	1.091.718,9	407.225,8	1.498.944,7

Kaynak: Palestinian Central Bureau of Statistics, <https://pcbs.gov.ps/site/512/default.aspx?lang=en&ItemID=4665>
(Tablodaki değerler ABD doları üzerinden hesaplanmıştır.)

Tablonun ilk sütununda iki aylık üretim değeri, ikinci sütunda normal şartlarda olması gereken üretim miktarı ve son sütunda ise aradaki fark gösterilmektedir. Buna göre Filistin ekonomisinin, ilk iki aylık zararı neredeyse 1,5 milyar dolardır. Özellikle istihdam içeren sanayi ve hizmet sektöründeki zarar 1 milyar dolar civarındadır. Bu iki sektör ekonomik değer üretirken emek yoğun olmaları itibarıyla, zarar görmeleri ciddi sosyal sorunlara yol açmaktadır. Buna göre Gazze ekonomisi, 2023 yılında 2022'ye kıyasla değerinin dörtte birini kaybetmiştir. Bu kaybın %80 oranı 7 Ekim'den bu yana gerçekleşmiştir.³² Benzer şekilde istihdamda da yaşanan kayıplar zirve yapmıştır.

İsrail'in, Filistin topraklarında uyguladığı politikalar özellikle Gazze'de, ciddi insani ve ekonomik sorunlara yol açmıştır. Bu politikalar, Gazze'nin altyapısının zarar görmesine, ekonomik kalkınmanın engellenmesine ve halkın yaşam koşullarının kötüleşmesine neden olmuştur. Bu durumun düzeltilmesi ve Gazze'nin eski haline getirilmesi için geniş kapsamlı ve uzun vadeli bir süreç gerekecektir. Barış sürecinin ilerlemesi, uluslararası yardımların artırılması, altyapı yatırımlarının yapılması ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi gibi adımlar, Gazze'nin yeniden inşası ve halkın refah seviyesinin yükseltilmesi için önemli olacaktır. Ancak, bu tür dönüşümlerin gerçekleşmesi zaman alacak ve sabır gerektirecektir. Örneğin, BM Ticaret ve Kalkınma Ajansı'nın verileri kullanılarak Gazze'nin ekonomik olarak kendine yetebilir bir seviyeye gelmesi çeşitli senaryolar eşliğinde değerlendirilmiştir. En iyi ihtimale göre; şu an savaş halinin son bulması, hızlı bir şekilde çevrenin imarına başlanması ve GSYH'nin yılda %10 arttığı bir senaryoda 2028 yılına gelindiğinde Filistin ekonomisi 2022 yılındaki refah seviyesine, 2035'te 2006 ve son olarak 2037'de 1994 yılındaki refah seviyesine erişilebilecektir. Gazze'de yıllık ortalama %10 büyüme öngören iyimser bir senaryoda bile kişi başına düşen GSYH'nin 2006'daki seviyesine dönmesinin on yıldan fazla zaman alması beklenmektedir.³³

32 United Nations Conference on Trade and Development, "Economic Impact of The Destruction in Gaza and Prospects for Economic Recovery". https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2024d1_en.pdf. E.T. 05.04.2024

33 a.g.e

5. SONUÇ: FARKINDALIĞI KORUMAK VE SÖYLEM ÜRETMEK

Filistin’de işgali sona erdirecek ve onun özgürleşmesine katkı sağlayacak bir çalışmanın öncelikle meseleye adalet temelinde yaklaşması ve ahlaki bakımdan doğru yerde durması, pratik olarak faaliyetlerini Filistin’le sınırlarken ahlaki bakımdan onu aşacak ve yeryüzündeki herkese hitap edebilecek adil ve kuşatıcı bir perspektife sahip olması gerekir.

Gazze’de soykırıma ulaşan dehşet, sadece Filistin’de yaşanan insanlık dışılığın küresel düzeyde net biçimde, devletlerin ve hükümetlerin de göz ardı edemeyeceği somutlukta mahkûm edilmesi için değil aynı zamanda bütün olumsuzluğuyla var olan “insanlık durumunun” ve onunla bağlantılı olan statükonun olumsuzlanması ve yeni ve insani bir dünya için tarihi bir imkân da sunmaktadır. Buradaki statüko, sadece Batılı büyük devletlerin kontrolündeki bir düzenden veya onun küresel düzeydeki siyasi örgütlenmesini ifade eden BM örgütünden ve bu örgütün iç mekanizmalarından ibaret değildir. Gazze’deki soykırımı içine sindirebilen veya bu kötülüğe rağmen İsrail’e karşı anlamlı bir tepki vermeyen devletlerin yanı sıra bu siyasi durumu bütünleyen tüm beşerî faaliyetlerin şekillendirdiği küresel reel durumu da ifade etmektedir. Bu durum, Gazze vesilesiyle üzerinde düşünülmesi gereken ve bu anlamdaki statükoyu aşacak bir perspektifin geliştirilmesine ihtiyaç gösteren dünyanın gündelik haline işaret etmektedir. Büyük felaketlerin doğurduğu acılar, her şeyi değiştirecek insani hareketlerin doğuşuna da kaynaklık edebilir. Çevrimiçi (online) soykırımın doğurduğu küresel şaşkınlık, öfke ve sorgulama böyle bir potansiyeli ifade etmektedir; ki yapılması gereken bu potansiyeli aktüel hale getirmektir.

Bu yaklaşım ve duruş, doğal olarak onunla uyumlu ve onun mantıksal sonucu olan doğru ve makul bir söylem ve dili de beraberinde getirir. Bu dil, Gazze üzerinden dünyaya yeni bir barış ve esenlik getirecek bir dil olmalıdır. On iki aylık süre içinde gün be gün parçalanmış bebek ve çocuk bedenlerine dair görüntülerle karşılaşmamak için haberlerdeki “hassas içerik”i tıklamayanların bile orada korkunç bir şeyler yaşandığının farkında olduğu derin bir anlama durumunun ve 17.000’i aşkın çocuğun ölümünü seyretmek zorunda bırakılmanın yükünü hafifletecek bir arınmanın dili olabilir. Ancak belki de Gazze ve dünya için yeni bir dönemin başlangıcını ifade edecek böyle bir dilin yapay biçimde inşa edilmesini beklememek gerekir. Bu dil, Gazze üzerinden Filistin’in kurtuluşunu konuşurken, mücadele sürecinde doğal bir süreç içinde ve pratikle her an ilişki içinde şekillenecek bir dildir. Gazze’yi ve Filistin’i konuşurken dile yansıyan hataları ayıklayarak¹ ve böylece dili daha rafine hale getirerek bunu başarmak mümkündür.

5.1. Farkındalığı Korumak ve Doğru Yöne Kanalize Etmek

Küresel Gazze farkındalığı, dünyanın ve toplumların ondan sadece Filistin için değil tüm dünya için fark yaratıcı insani ve ahlaki bir kolektif perspektif ortaya çıkarmasını sağlayabilir. Bunun için farkındalığı korumak ve doğru yöne kanalize etmek gerekir.

Bir trajedinin tek başına sonuçlar üretmesini beklemek makul değildir. Bu farkındalığın muhafaza edilmesi, beslenmesi ve bu yöndeki çalışmalarla desteklenmesi de gerekir. Soykırım dehşeti vesilesiyle ortaya çıkan muazzam enerji hem Gazze ve Filistin hem de tarihin bundan sonrası için daha adil ve insani bir dünya yolunda ibret ve fırsat vesilesi olacak şekilde değerlendirilmelidir. Öyle ki, “bir daha asla” ahlaki seslenişi gerçek anlamına kavuşsun ve Yahudi veya Filistinli soykırımı için değil tüm soykırımlar için kategorik bir ret anlamına gelebilsin.

İsrail’in, istisnai konumunun insanlığı öğrenilmiş bir çaresizliğe sürüklemesini engellemek de ancak farkındalık ile mümkündür. Evet, uluslararası hukuki düzen bugün için güçlülere yana görünmektedir. Demokrasi ve insan haklarının şampiyonu olan devletler canlı yayınlanan soykırımı görmezden gelmekte, görenleri bunun bir soykırım olmadığına ikna etmeye çalışmakta hatta İsrail’i destekleyerek soykırım suçuna iştirak etmektedir. Bugün için küresel statükonun yakın zamanda değişeceğine dair işaretlerin olmaması, İsrail’i daha da pervasızlaştırmakta, savaşı başka coğrafyalara doğru genişletecek şekilde saldırı ve suikastlar için cesaretlendirmektedir.

İnsan hakları kavramı, tarihindeki en itibarsız günlerini yaşamaktadır. UAD kararları uygulanmamaktadır. Hatta Divan’ın, İsrail’e yönelik uyarılar içeren ara kararından sonra İsrail tedhişin boyutunu

1 Dildeki hatalar genellikle zihniyet ve bakış açısındaki bir sorunun yansımasıdır. Sadi Şirazi’nin “*Küp içindekini sızdırır*” sözünün anlamı budur. Dilde böyle bir sızıntı olduğunda, dönüp bakılması gereken yer zihniyet ve bakış açısı olmalıdır.

artırmıştır. UCM, Netanyahu gibi bir savaş suçlusunu hakkında hala karar almamıştır. Ancak, bugünün suçlu / suç ortağı devlet ve liderleri bu yapı ve işleyişin değişmeyeceğine güveniyor görünmekteyse de tarihin gittikçe hızlı akmaya başladığı bir devirdeyiz. Belki de Nürnberg benzeri mahkemelerin kurulacağı ya da Boşnaklara yönelik soykırımın faillerinin yargılandığı gibi Netanyahu ve suç ortaklarının da yargılanacağı günler sanıldığı kadar uzak değildir. Ancak bunun otomatik bir sonuç olduğunu ve kaçınılmaz biçimde gerçekleşeceğini düşünmektense, insanlığın ortak mücadelesinin ürünü olarak gerçekleşebilir olduğunu değerlendirmek daha doğru olur. Başka bir ifadeyle, Gazze’de biriken enerji, yapısal adaletsizliği en çarpıcı haliyle teşhir etmiş ve adaletsizlikle malul bir küresel düzeni aşmanın şimdiye kadar bu ölçüde var olmayan koşullarını hazırlamıştır. Filistin bu acı ve adaletsizlik üreten bir dünya düzeninin aşıl topuğu veya yumuşak karnı olarak onu aşmanın müdahale veya başlangıç noktasıdır; bunun başarılması mümkün olursa bu ancak ve ancak bilinçli bir kolektif çabanın ürünü olacaktır. Sağlayacağı bilinçle belki de insanlık için yeni bir dünyaya kapı aralayacak olan bu farkındalık bu yüzden çok kıymetlidir.

Bu amaçla farkındalığı korumak, doğru yöne kanalizasyon etmek ve onun yanlış mecralara akmasını önlemek için yapılması gerekenler üç başlık altında ele alınabilir:

5.1.1. Enerjiyi Korumak ve Onun Yanlış Mecralara Yönelmesini Önlemek

İsrail’in Gazze’de sergilediği ve tüm dünyanın dehşet içinde izlemek durumunda bırakıldığı zulüm ve onun ürünü olan devasa acının ortaya çıkardığı büyük enerjinin manipüle edilerek tam aksi amaçlarla kullanılması riskine karşı uyanık olmak gerekir. Bazı devletlerin, işledikleri zulümlerden kaynaklanan tepkileri kendilerinden uzaklaştırarak, kendilerine karşı ortaya çıkan devasa enerjiyi kendi kurdukları örgütler ve sahaya sürdükleri sahte kahramanlar aracılığıyla yine kendi hedefleri doğrultusunda kullanacaklarına dair kaygılar dünyanın farklı coğrafyalarında yaygın olarak paylaşılmaktadır.

ABD, İngiltere ve İsrail gibi bazı devletler, dünyanın farklı bölgelerinde insan haklarının ihlal edildiği, insanların zulme maruz bırakıldığı hadiselerdeki rollerinden dolayı dünyanın her yanında kendilerine yönelik şiddet eylemleri yapılacağı kaygısını taşıyor görünmemektedir. Oysa bu kaygıyı yoğun bir şekilde hissediyor olmaları beklenirdi; zira kimi zaman tüm ailesinin katledildiğini görmek ya da bir insanın dayanmasının çok zor olduğu zulümlere maruz kalmanın verdiği tarifsiz acılardan sonra, birilerinin kendi hayatlarından vazgeçip faillere zarar verme güdüsüyle insanlığın hiçbir şekilde tasvip etmeyeceği bir takım eylemlere girişmesi kaygı duyulması gereken bir ihtimaldir.

Uluslararası alandaki çıkarları için başka ülkelerin topraklarında ve o ülkenin insanlarına karşı şiddete dayalı ciddi müdahaleler gerçekleştiren ülkelerin bu tehditlerden çekinmiyor gibi davranmaları söz konusu örgütlerle aralarında bir takım karanlık ilişkilerin mevcudiyeti şüphesini doğurmaktadır. Bu tür devletler, kendi şiddetlerinin ürünü olan bir karşı-şiddetle karşı karşıya gelmemenin yollarından birini

de bu şekilde bulmuş olabilirler. Bu tür yaklaşımlara göre, ABD veya başka devletler, kendilerine karşı ortaya çıkabilecek kontrolsüz ve ciddi zarar verebilecek yapılardan korunmak için bu yapıları bizzat kurmuş ya da manipüle ediyor olabilirler. Sonuçta bu tür örgütler türedi biçimde ortaya çıkıp en gelişmiş Amerikan silahlarını bir şekilde “ele geçirip” başta yaşama hakkı olmak üzere her gruptan bireylerin insan haklarını yaygın biçimde ihlal ediyorlar ve şiddeti kendi coğrafyalarının gücünü tüketecek şekilde kullanıyorlar. Kendi topraklarında yaşanan zulümlerin faillerine karşı biriken öfkenin doğurduğu enerjiyi yine faillerin işini kolaylaştıracak şekilde ve kendi insanlarına zarar verecek şekilde kullanıyorlar.

Bu yorumlar ister “aşırı şüpheci bir zihnin ürünü” olsun isterse de aleyhinde görünmekle birlikte yaptığı eylemler bu tür örgütlerle ABD ve diğer bazı batılı devletler arasındaki “kafa karıştırıcı ilişkilere dair gözlemlerin ürünü”, devletlerle silahlı muhalif gruplar arasındaki karmaşık ilişkilerin varlığının bir gerçek olduğunu, dolayısıyla böyle bir riskin her zaman söz konusu olabileceğini, dolayısıyla bugün Gazze’de yaşanan soykırım sonrasında ortaya çıkan enerjinin yanlış mecralara akması için çaba sarf etmek gerektiğini söyleyebiliriz.

5.1.2. Kalıcı Kurumsal Yapılar Oluşturmak

Filistin için verilmesi gereken çok boyutlu mücadele çerçevesinde, öncelikle Filistin konusunda ortaya çıkan bu enerjinin geçici olmasına ve sönmesine izin vermeden, meseleyi takip ve temsil konusunda temel işlevleri ifa edecek kalıcı kurumsal yapılar oluşturulmalıdır.

Bu yapılar, Filistin’deki işgalin sona erdirilmesi, Filistinlilerin hayat, hürriyet ve mülkiyet hakları ile temel hukuki güvencelerinin sağlanması, ihlallerin belgelenmesi, ilgili platformlarda ileri sürülmesi, sınır aşan bir farkındalığın oluşturulması ve lobicilik gibi işlevler görmelidir.

Bu yapıların devlet dışı ve çok merkezli veya merkezsiz biçimde hareket etmesi, işlevsel bir bölümü çerçevesinde sınır aşan bir yapı ve işleyişe sahip olması yerinde olacaktır. Zira başarılı olmaları durumunda bu sivil yapıların ABD ve İsrail tarafından hedef haline getirilmesi, fiziksel bir saldırı veya devletlere baskı yaparak susturulmaları gibi yöntemlerin denenmesi pekâlâ mümkündür. Bu tür müdahalelerin başarılı olmaması için çok merkezli veya başka bir ifadeyle merkezsiz olmaları bir güvence olabilir. Bunun yanında Filistin meselesinin küresel bir adalet davası haline gelmeye başlamasından ötürü, bu davaya sahip çıkılması ve savunulması açısından küresel bir perspektif geliştirilmelidir.

İsrail devletinin kurulduğu günden itibaren hangi topraklara el koyduğu, hangi bireyleri katlederek veya başka şekillerde evlerinden ve yurtlarından ettiği kayda geçirilmelidir. Hali hazırda el konulan mülklerin, toprakların, evlerin unutturulmasını ve yaşananların oldubittiye getirilmesini engellemenin temel gereklerinden biri budur. Filistinlilerin mülksüzleştirilmeleri Osmanlı dönemine dair mülkiyet durumu, gasp edilen alanların ada ve parsel numaraları ve tapu kayıtları dâhil evrakı² bu konudaki hukuka

2 Bu konuda Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi tarafından online erişime açılan Filistin belgeleri, söz konusu mülkiyet haklarıyla ilgili çalışmak isteyen tüm kişi ve kurumlar için önemli bir kaynaktır.

aykırı edinimleri geriye doğru izlemeyi ve hali hazırda devam eden mülkiyet bağlantılı diğer hak ihlallerini belgelemeyi mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda hak konusunda bireysel davalara dair bir hafıza oluşturulması ve takip edilmesi yerinde olacaktır.

İşgalin sona erdirilmesi ve Filistin'in özgürleştirilmesi için siyasi, hukuki ve iktisadi alanlarda güçlendirilmesi doğrultusunda çalışırken, bu konudaki söylemi de küresel düzeyde hak temelli biçimde değiştirebilmek için, akademik, kültürel, sanatsal alanlardaki çalışmaların desteklenmesi de önemlidir.

5.1.3. Filistinliler Adına Değil Onlarla Birlikte Strateji Belirlemek ve Hareket Etmek

Bir sorunu en fazla hissedenlerin onu doğrudan yaşayanlar olduğunu, ahlaki anlamda kendi gelecekleri ve çıkış yollarıyla ilgili karar verme yetkisinin esas olarak o soruna maruz kalanlara düştüğünü ve inisiyatifin Filistin halkına ait olduğunu kabul etmek gerekir. Filistin halkının iradesinin demokratik biçimde tecelli etmesi için çaba sarf etmek de buna katkı sağlayacaktır.

Bununla birlikte Filistin'in kurtuluşu sorununun sadece Filistinlilerin sorunu olmadığını, Filistin'i özgürleştirmenin sembolik ve siyasi bakımlardan bölgesel ve küresel adalet arayışına da katkı sağlayacağını tespit etmek mümkündür.

5.2. Yeni Bir Perspektif, Dil ve Söylem Üretmek

Gazze ve Filistin bağlamında yeni bir perspektif, dil ve söyleme ihtiyaç duyulduğu aşîkârdır. Bu minvalde anlamayı, farkındalığı ve doğru yerde durmayı sağlayacak bir bilgi, argümantasyon ve ahlaki olanı tercih etmeyi kolaylaştırmak bakımından dil ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken hususlar şöyle sıralanabilir:

- **Dünyada akıl ve vicdan sahibi herkesi kucaklayıcı bir söylem inşa etmek: “Soykırımı şahit olmak herkesi sorumlu kılar.”**

Filistin konusundaki hak ve adalet mücadelesinin, ayrımsız bir perspektiften adalet ve vicdan sahibi herkese hitap edecek bir şekilde inşa edilmesi önemlidir. Filistinli veya başka bir ülkeden, Türk, Arap ya da Yahudi; adalet duygusuna sahip olan herkesin “bu benim dilim” diyebileceği bir dili tutturmak gerekmektedir.

Orta Doğu coğrafyasını Müslümanların, Hristiyanların, Yahudilerin ve diğer herkesin beraberce barış içinde yaşayacağı bir sosyo-politik tahayyül çerçevesinde ele almak ve esas olarak akıl ve vicdan sahibi insanlara ulaşmayı hedeflemek makul olacaktır.³

3 Filistin'in kurtuluşu için yürütülecek mücadelenin Yahudileri de içerecek kapsayıcı bir yaklaşıma (“akıl ve kalbe”) dayanması, hedefe ulaşma açısından onların da bir katkısını alma beklentisinden öte bir anlam taşımaktadır. Bu katkının boyutundan veya etkisinden bağımsız olarak varlığı, yaşananlardan dolayı Yahudileri kategorik olarak kötü görenlere verilmiş anlamlı bir cevabı ifade etmesi ve antisemitik fikir ve tutumlarla mücadeleyi çok daha etkili hale getirecek

Bu bağlamda Filistin için çaba sarf etmenin adaletsizlikle malul bir dünya düzenini değiştirmek için nasıl bir çıkış yolu olacağına dair anlatılar oluşturulmalı, bu anlatılar çarpıcı metinler ve sloganlarla yaygınlaştırılmalıdır.

“Filistin [için mücadele etmek] dünyayı [da] özgürleştirecek”, “Soykırım varsa herkes taraftır” veya “Soykırım varsa sessiz kalmak suç ortaklığıdır” gibi sloganlar, bu küresel sorumluluğa işaret edebilir. Türkiye’nin BM sistemini eleştirirken dile getirdiği “Dünya beşten büyüktür” ifadesine benzer biçimde “Dünya, soykırım lobisinden büyüktür”, “Dünya, İsrail ve ABD’den ibaret değildir” veya “Bu adaletsiz düzenin değişmesi isteniyorsa Dünya, ABD ve İsrail’den korkmamalıdır” gibi ifadeler; İsrail’in çölde bir demokrasi vahası olduğuna dair gerçekdışı propagandayı mahkûm etmek için “İsrail bir Apartheid demokrasisidir”, “Apartheid rejimi son bulmalıdır”, “İnsanlık onuru İsrail’i yenecek” ve “Apartheid düzeni Güney Afrika’da yenildi, Filistin’de de yenilecek” gibi ifadeler de örneklik teşkil edebilir.

- **Adaletin ve insan haklarının diliyle konuşmak: “Sekiz milyar insana hitap edebilmek”**

Filistin sorunu, siyasi ve hukuki olmaktan önce bir adalet meselesidir. Filistin halkını hayatta tutmaya çalışmak, onları soykırım, etnik temizlik, işkence ve diğer biçimleriyle şiddetten korumak ve bağımsız ve özgür bir ülkede yaşamaları için çaba sarf etmek, özgürlük, adalet ve barış gibi değerlere önem veren herkesin desteklemesi gereken ahlaki bir tutumu ifade eder.

Bu ahlaki tutum, öncelikle net bir biçimde, işgale uğrayan ve hakkı gasp edilen Filistin’in yanında olmayı ve hürriyet mücadelesini desteklemeyi gerektirdiği gibi, bu mücadelenin ahlaki sınırlar içinde yapılması konusunda onu teşvik etmeyi ve bu sınırları aştığı takdirde eleştirmeyi de kapsar. Filistinlilerin haklı bir mücadele yürütüyor olmaları, onun yürütülüş biçimini otomatik olarak haklı kılmaz. Bu bakımdan İsrail’in izlenmesi gerektiği gibi Filistin otoriteleri de izlenmeli, faaliyetleri periyodik olarak raporlanmalı ve dünya kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Hamas’ın Aksa Tufanı Operasyonu sürecinde sivil ve çocuk ölümleri ile başka ihlaller yaşandığına dair suçlamalar da tarafsız bir heyet tarafından incelenmelidir.⁴ Bu raporlarda insan hakları örgütlerinin raporlama dili kullanılmalıdır. Bunun en sağlıklı yolu, bölgeye giriş ve çıkışları kontrol altına tutan işgal yönetiminin 7 Ekim ve sonrasında İsrail ve Filistin’in

---

olması bakımından değerlidir. Filistin’in kurtuluşu için yürütülecek kolektif mücadeleye Yahudi bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının (STK), dini ve seküler organizasyonların katılımı, sonucu hiç değiştirmeyecek dahi olsa veya böyle bir katkıya hiçbir ihtiyaç duyulmasa bile, ayrımcı zihniyet ve dilin etkisinin olmayacağı kurtuluş sonrası dönemin Filistin ve Orta Doğu coğrafyası açısından anlamlıdır. Bu kapsayıcılık *fayda* temelli değil *ahlak* temellidir ve Filistin’i de açacak biçimde geleceğin daha iyi bir dünya tahayyülü açısından asıl değerli olan da budur.

4 Bu tür haberleri İsrail’in propagandası olarak tanımlayıp ciddiye almamak doğru olmaz. İsrail’in soykırımı karşısında bunu konuşmanın yersiz olduğu veya soykırımı meşrulaştırma amaçlı olarak kullanılabileceği de ileri sürülemez. Hak söz konusu olduğunda hiçbir mesele önemsiz değildir. Bu bakımdan bütün iddialar taraflardan birinin haklı diğerinin haksız olmasına ilişkin genel tespitten bağımsız olarak ciddiye alınmalıdır. Filistin’in ülkesini işgalden kurtarmak için yürüttüğü haklı savaşta bölgeye kontrol edemeyeceği yabancı savaşçıları kabul etmemekten esirlere insani davranmaya kadar etik kodlara uygun biçimde yürütme gayreti içinde olduğuna ilişkin genel tespitlerin haklı olması da bu gerçeği değiştirmez.

yaptıklarının bağımsız ve tarafsız bir uluslararası heyet tarafından incelenmesini engellemekten vazgeçmesidir.

Filistin meselesinin öncelikle bir hak ve adalet meselesi olarak ele alınması, onun için izlenecek yolda kullanılacak dilin hak ve adalet temelli olmasını gerektirir. Bu bağlamda, sekiz milyar insana hitap edecek temel dil olan adaletin dili kullanılmalıdır. Bunun anlamı Filistin'in işgalden kurtarılması meselesinin aynı zamanda evrensel bir insan hakları meselesi olduğunu vurgulamaktır. Meseleyi bir hak meselesi olarak ele almak, en doğru ve kapsayıcı zeminde durmayı ve insan haklarının dilini kullanmak da en doğru iletişim stratejisini ifade eder.

- **Sorunun odağını kaybetmemek: “Başlangıçta işgal vardı”**

Öncelikle sorunun doğru tanımlanması önemlidir.

Filistin sorunu, işgal ile başlayan ve Filistin halkının yıllar içinde kendi topraklarından sürülmesi ve canice katledilmesi şeklinde devam eden zamana yayılmış bir etnik temizlik ve Gazze örneğinde soykırımlara da sahne olan bir sorundur. Bu çerçevede sorunun odağında, Filistin'in kendi topraklarında bir devlet olarak özgürce yaşama hakkının İsrail tarafından katliamlar yapılarak gasp edilmiş olması vardır.⁵

Bu alanda üretilmesi gereken dil, “başlangıçta işgal vardı” veya “başlangıçta zulüm vardı” örneklerinde⁶ aşına olunan kalıplar ve çarpıcı ifadelerle dikkatleri 7 Ekim öncesine çekmeyi ihmal etmeyen ve Filistin ülkesinin işgalinden itibaren yaşananları göz önüne seren bir dil olmalıdır.

Bu bağlamda sorunu Hamas'ın 7 Ekim saldırısına indirgeyen, 1948'den ve onun öncesinden beri yaşananları görmezden gelen, Filistin'in Filistinlilerden arındırılması ve Filistinli ailelerin zor yoluyla topraklarından atılıp oraların İsrail topraklarına dönüştürülmesi anlamına gelen zamana yayılmış bir etnik temizliği, yani 6 Ekim'i ve öncesini hesaba katmayan yaklaşımın adaletsizliğine ve haksızlığına dikkat çekmek gerek. Sadece “7 Ekim”i konuşmak, eğer bir propaganda taktiği değilse bariz bir mantık ve muhakeme hatası demektir.

5 Filistin sorununu bir sömürgecilik sorunu olarak görenlere göre bu sorun, eski tarz sömürgeciliğin günümüzdeki anakronik bir örneği olarak da tanımlanabilir. İşgal ve sonrasında yaşananlardan hareketle böyle bir tanım yapılabilse de Filistin'in sömürgeleştirilmesi Afrika ve Uzakdoğu ülkelerindekinden çok Amerika'ya benzer görünmektedir. Çünkü İsrail'in Filistin'i insansızlaştırması, etnik temizlik yaparak topraklarının tamamını elinden alması, işgal altındaki topraklarda özel mülklere ve arazilere de sahiplerini sürerek, öldürerek, el koyarak Filistinlilere kalan toprakları zaman içinde sistematik biçimde küçültmesi ve Gazze'deki gibi soykırıma varan bir “öteki”lerden arındırma yapması bakımından Amerikan kolonicilerinin ve “yerleşimcilerin” işgal, sömürgeleştirme ve geniş çaplı bir soykırımla yerli halkın fiziksel varlığını ortadan kaldırma şeklinde cereyan eden Amerika'nın kolonizasyonu ve Kızılderili soykırımıyla benzeşmektedir.

6 Bu örnekteki aşına olunan ifade, meselenin en başını anlatmak için İncil'deki “*Başlangıçta söz vardı*” (Yuhanna 1/1) yaygın bilinen bir ifadeyi çağrıştırması bakımından tercih edilmiştir.

Sorunun kaynağına ve 7 Ekim öncesine dikkat çeken en çarpıcı değerlendirme, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından yapılan “7 Ekim bir boşlukta gerçekleşmedi” şeklindeki açıklamada somutlaşmıştı. Filistin’in trajik tarihini sadece 7 Ekim’den başlatmayı tercih eden yaklaşımın adaletsizliğine karşı her fırsatta çeşitli biçimlerde dile getirilmesi gereken en sağlıklı yaklaşım budur.

Filistin’in kurtuluşu meselesini konuşurken güvenli alanda kalmayı öngören siyaseten doğrucu (*politically correct*) yaklaşımların ürünü olan dil ve yargılar da eleştirilmelidir. Filistinlilerin kurtuluş için verdikleri mücadeleyi eleştiren ve günün sonunda işgali ve işgale uğrayanı, ihlalcı ile mağduru eşitleyen bir dilin haksızlığının da belirgin biçimde görülmesi için çaba sarf edilmelidir. Bu kapsamda Filistinlilerin işgale karşı mücadelesini mahkûm etmekle yetinen veya genel bir şiddet eleştirisiyle yetinip çözüm önermeyen yaklaşıma karşı sorulması gereken sorular şunlar olabilir:

“Silahlar sussun” diyelim, “şiddet kimden gelirse gelsin karşı çıkalım” diyelim. Peki, siz Filistin halkına ne öneriyorsunuz? Filistinlilerin silahsız biçimde yürütmeye çalıştığı barışçı protesto eylemleri İsrail tarafından göstericilerin üzerine ateş açılarak defalarca kana bulandı. Örneğin, 2018’de Filistinlilerin başlattığı “Büyük Geri Dönüş Yürüyüşü”nde İsrail ateş açarak 196 kişiyi öldürdü ve 11.000 kişiyi yaraladı. Bu arada işgaller, arazilere ve evlere el koymalar devam etti. Sizce İsraili “yerleşimciler” tarafından ailesiyle birlikte evinden atılan Filistinliler ne yapmalı? Sizin evinize devlet destekli silahlı “yerleşimciler” gelip el koysaydı sivil itaatsizlik mi yapardınız? Sivil itaatsizlik, devletin gözetim ve denetimi altında saldırı, öldürme, el koyma ve mülksüzleştirmeleri ifade eden sistematik pogromlar devam ederken ve bütün bunlar sadece Hamas’ın egemenliği altındaki Gazze’de değil, Batı Şeria ve Doğu Kudüs’te de aynı şekilde yaşanırken mümkün müdür? Soruna çözüm getirecek bir yöntem midir? Eğer İngiltere Hindistan’ı yerlilerden arındırarak onların yerine İngilizleri yerleştirmeyi amaçlamış olsaydı orada sivil itaatsizlik veya pasif direniş mümkün olabilir miydi? Şiddete karşı çıkalım, “ama” demeyelim. Peki siz etnik temizlik devam ederken Filistinlilere tam olarak ne yapmalarını öneriyorsunuz?”

- **Çoklu ve katmanlı bir mücadele yürütmek: “Aynı doğruları farklı alanlarla farklı sözlerle anlatmak mümkündür”**

Filistin konusunda odağı muhafaza etmeye ve dikkatleri sürekli olarak meselenin İsrail’de demokrasi veya insan hakları meselesi olmaktan öte temelde işgal meselesi olduğuna çekmeye çalışırken, farklı perspektif ve ona dayalı çözüm yöntemleriyle ilgili farklı önerilerin Filistin konusundaki enerjiyi azaltacak tartışmalara boğulmamasına özen gösterilmesi gerektiği yukarıda ifade edilmişti. Ancak bunu yaparken, başka tanımların -ve dolayısıyla başka çözüm önerilerinin de- söz konusu olabileceği, meseleyi ortaya koyuş biçimlerinin çeşitlilik arz edebileceği gerçeği de kabul edilmelidir. Bu bağlamda gerek tanımlarda ve gerekse de tartışmalarda sorunun odağını kaybetmemeye çalışmak için gayret sarf edilmesi önemlidir.

Filistin meselesinde farklı tanımlar; farklı çözüm önerilerini, farklı yöntem ve stratejileri de beraberinde getirecektir. Bunun ülkelere, toplumlara, siyasi ve kültürel aidiyetlere vb. göre farklılık arz etmesi sadece kaçınılmaz değil aynı zamanda sekterliğe hapsolmadıkça bir zenginlik olarak da görülmelidir. Birbirinden farklı alanlardan gelerek aynı amaç doğrultusunda çalışırken özen gösterilmesi gereken husus, bütün bu emeklerin birbirini nakzeden veya yavaşlatan değil birbirini bütünleyen bir nitelik taşıması için gayret sarf etmektir. Bu bağlamda nihai hedefin “özgür Filistin” olduğu göz önüne alınmalı, bütün bu farklı yolların başarılı bir orkestrasyonunun imkânları araştırılmalıdır.

Konunun anlatımında ve farkındalık oluşturulmasında, hitap edilen küresel toplumun hususiyetleri de öz önüne alınmalıdır. Bu anlamda katmanlı bir dil kullanımı işlevsel olabilir. En geniş katmanda insanlık ailesi vardır. İnsanlık ailesinin herhangi bir üyesine seslenirken her durumda ahlak ve adalet temelli bir zeminde kalmak ve onu akıl ve vicdan sahibi bir birey olarak kabul edip evrensel ahlaki argümanlarla konuşmak gerekir. Sonuçlarından bağımsız olarak, Filistin’e katkı veya zarar hesabı yapılmaksızın hakikatin diliyle konuşmak ve her katmanda buna uymak vazgeçilmez olmalıdır.

En geniş katmanda, örneğin İsrail’in Gazze’deki soykırımına destek veren firmalara yönelik boykotu savunmak için “soykırımda payımız olmasın” argümanı evrensel olarak aynı şekilde kullanılabilir. Bunun ötesinde Filistin’i anlatırken, yapısal adaletsizlikle malul bir dünyada Batı dışı toplumlarda seçilecek argümanlar ile Batıdaki, farklı inanç, ideoloji ve duyarlılıklarla ilgili alanlarında yer alan bireylere hitap ederken seçilecek argümanlar farklılık arz edebilir. Örneğin küresel adaletsizliğin sıkıntılarını üzerinde hisseden gruplardan bireylere hitap ederken “Filistin’in özgürleşmesi küresel özgürleşmenin bir parçasıdır” demek daha anlamlıyken,⁷ Amerikalı bireylere “ABD’li vergi mükelleflerinden alınan paralar sağlığa ve konuta değil soykırım için İsrail’e aktarılıyor” demek daha anlamlıdır. Çünkü bu tür argümanlar lokal olarak ikna edici olabilir; burada temel kriter, argümanın haklı ve ahlaki bakımdan ileri sürülebilir olmasıdır.

Öte yandan liberal, sol, sosyal demokrat, sosyalist ve muhafazakâr siyasi çizgilerden, farklı din ve inançlarla farklı iş, meslek ve faaliyet alanlarından Filistin konusunda farklı kavramsallaştırmalarla farklı savunma biçimleri gelmesi de doğaldır ve temel etik değerlerle çelişmediği ölçüde onların da konuyla ilgili müzakerenin bir parçası olması konuşmayı zenginleştiricidir.

- **Soyut ve spekülâtif tartışma tuzağına düşmemek; somut durum ve sorunlarla işgal ve haklar çıpasından ayrılmamak: “Sorun görüldüğünden daha karmaşık’ değil!”**

Filistin konusuyla ilgili olarak, sorunun net bir biçimde görülmesini sağlayacak dil ve söylemlerden uzaklaşmamak önemlidir. İsrail’in işgal politikasını meşrulaştırmak ya da soykırımı önemsizleştirmek

⁷ “Filistinlilerin özgürlüğü olmadan bizim özgürlüğümüz eksiktir” diyen Güney Afrikalı lider Nelson Mandela’nın bu konudaki yaklaşımı adaletin ve özgürlüğün ayrılmazlığını vurgulamak bakımından çok değerli olup, her zaman dile getirilmeyi hak etmektedir.

isteyen çevrelerin, tam da bu sorunun görünürlüğünü ve somutluğunu ortadan kaldırmaya yönelik bir propaganda yürüttükleri göz önüne alınarak, bu yöndeki bulanıklaştırma çabalarıyla mücadele edilmelidir. Bu propagandaların en yaygın olarak kullanılanlarından biri, meselenin karmaşık olduğunu vurgulamak ve sorunun somut biçimde görünmesini engellemek için onu flulaştırmaya çalışan bir dil kullanmaktır. “Sorun görüldüğünden daha karmaşık” türünden ifadelerin, pratik olarak insanların soykırım karşısında tutum almalarını ve haklı bir tepki göstermelerini önlemek için başvuru yollarından biri olarak kullanılabilmesi gözden uzak tutulmamalıdır.

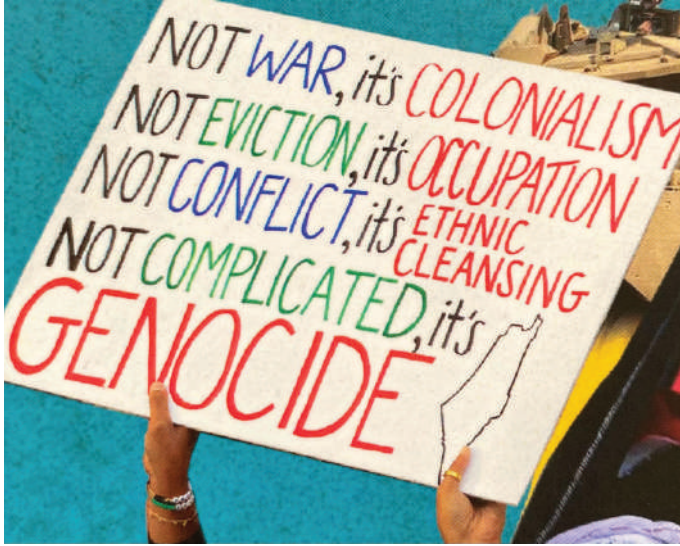
Burada dikkat edilmesi gereken husus, soykırım ve onunla bağlantılı olarak Filistinlilerin haklarıyla ilgili tartışmanın başka herhangi bir teorik tartışmaya ya da felsefi spekülasyona dönüşmesine izin vermemektir. Filistin’deki işgale ilişkin tartışmayı bir şekilde “İsrail’in var olma hakkını onaylıyor musunuz?” şeklindeki başka bir tartışmaya çekerek, hali hazırdaki soykırımı konuşmak yerine gündemde olmayan bir tartışmayla odak dağıtma çabası söz konusudur.

Demagojik bir tuzak olarak tarih, teoloji veya postmodern görecelilik tartışmaları, uygarlıklar ve kimlikler çerçevesinde yapılan konuşmalar, meseleyi kimliklerden bir kimliğin diğeri ile çatışmasına, ulusal davalara, dini metinlerin yorumlanmasına yöneltmek, meselenin insan hakları ve adaletle dair boyutundan ayrı sürdürülebilir. Başka düzlemde bu tartışmalarla ilgili konuşmak ve yazmak mümkünse de Filistin meselesi konuşulurken esas odağın hak meselesinden ve bu kapsamda tüm hakların en temelinde yer alan yaşama hakkı ihlallerinden ve güncel olarak da Gazze’deki soykırımdan başka bir yere kaydırılmasına izin vermemek gerekir.⁸

- **Kavramlara gerçek anlamlarını vererek konuşmayı tesis etmek: “Yerleşimci” değil “işgalci”**

Filistin’de BM tarafından “işgal altındaki topraklar” olarak adlandırılan yerlerdeki etnik temizlik yakından izlenmeli, bu konuda ihlalleri flulaştırılan dil de sorgulanmalı, örneğin “yerleşimciler” olarak adlandırılan insanlar “işgalciler” olarak adlandırılmalı ve onlar aracılığıyla İsrail tarafından gerçekleştirilen hak ihlalleri ve gasp faaliyetleri de sürekli olarak gündemde tutulmalıdır. Bu bağlamda “siviller” kavramı da yanlış tanımlanmamalı, İsrail tarafından silahlandırılan ve Filistinlilerin evlerine zorla girerek el koyan işgalciler “siviller” olarak değil “gasp çeteleri” olarak tanımlanmalıdır.

8 Filistin meselesinde haklı ile haksız arasındaki somut ayrımı gölgelemeye yönelik ya da sonuçlar bakımından gölgeleyen söylemlere kapılmadan bir mücadele yürütmek önemlidir. Filistin meselesinde “tarafın zihniyet kalıpları” veya “hegemonik dünya sistemi” gibi büyük okumaların, yaşanan soykırımı başka tartışmaların gölgesine itme gibi bir etki doğurmamasına gayret edilmelidir. Küresel güç dengelerine, dünya sistemine, ülkeler arasındaki egemenlik ilişkilerine, etnisiteye ve teolojiye dair tartışmalar farklı zeminlerde elbette yürütülebilir; ancak Filistin meselesinde hakkı ve ihlali somut bir biçimde tespit etmeyi engelleyici veya güçleştirici her tartışma, sonuçları bakımından ihlali otoritenin dezenformasyon amacına hizmet edecektir.

Fotoğraf: The Platform Current Muslim Affairs,
November-December 2023

Dilin düzeltilmesi gereken konulardan biri de “İsrail’in bölgedeki tek demokrasi” olduğu propagandasıyla ilgilidir. Filistinlileri ve onlara yapılanları paranteze alarak yapılan demokrasi ve özgürlük tanımlamaları reddedilmeli, bu türden “ülke değerlendirmeleri”ndeki ikiyüzlülük teşhir edilmelidir.⁹ ABD Başkanı Biden’ın İsrail’i eleştirirken onun bir demokrasi olduğundan söz etmesi “vahşiler”e karşı “medeni beyaz adam”a dair sömürgeci dilinin devamı olarak değerlendirilebilir. Etnik temizliği veya soykırımı bir demokrasi yapabilir mi tartışılır. Burada önemli olan, soykırımı yapanın bir demokrasi ol-

masıyla totaliter bir diktatörlük olmasının eylemlerin sonuçları bakımından bir farkının olmamasıdır. Liberal bir demokrasinin bunu yapamayacağı söylenebilir. Bu çerçevede ve buna eski Güney Afrika Cumhuriyeti’ndeki beyaz azınlığın ırkçı ayrımcılığına atıfla “Apartheid demokrasisi” gibi isimler verilmelidir.

- **Adil olmayan yaklaşımların dilde yer bulmaması için özen göstermek: “Siyonist ırkçılıkla mücadele, antisemitizmi mahkûm etmekten ayrılamaz”**

Bu çerçevede işgali, zamana yayılmış bir etnik temizliği, katliamları ve son olarak 7 Ekim sonrası yaşanan soykırımı konuşmak ve konuşmayı sürekli bu odaktan ayırmamak gerekir. İçerik olarak insan haklarının dilini konuşmak, Yahudi düşmanı ve antisemitist değil işgal ve soykırım karşıtı ve anti-siyonist bir dilin yerleşmesi için çaba sarf etmek gerekir. Bu bağlamda İsrail’in propagandaları ve siyonist çevrelerin dezenformasyonu ile mücadele ederken aynı şekilde Filistin konusundaki dilin de temiz olmasına gayret etmek antisemitist, ayrımcı ve adaletsiz herhangi bir yaklaşımın Filistin meselesinde kendisine bir yer bulmasını engellemek gerekir.

9 Örneğin Freedom House, 2023 Dünya Ülke Raporları’nda İsrail’e 100 üzerinden 77 puan vererek onu “Özgür” kategorisinde değerlendirirken bir tür metodolojik manipülasyonla “Yukarıda listelenen sayısal puanlar ve durum, ayrı raporlarda incelenen Gazze Şeridi veya Batı Şeria’daki koşulları yansıtmamaktadır” notunu düşmek durumunda kalmıştır. Freedom House, Freedom In The World 2023, Çevrimiçi, 2024, <https://freedomhouse.org/country/israel/freedom-world/2023> (E.T. 15/4/2024). Ancak bu “ayrı raporlar” İsrail’in “özgür ülke” kategorisinde yer almasını etkilememiş görünmektedir. İsrail’in Filistinlilerin hayat, hürriyet ve mülkiyet haklarını sistematik biçimde ihlal eden yapısal adaletsizlik üzerine kurulu ırkçı bir devlet olduğunu görmezden gelerek yapılan bu değerlendirmeler eleştirilmeli ve açık veya örtük biçimde değerlendirmelere yansıyan tarafgirlik mahkûm edilmelidir.

Filistin'in kurtuluşu için dili bu anlamda temiz tutma sorumluluğu, doğal olarak öncelikle o mücadeleyi verenlere düşer. Bu sorumluluk kapsamında, örneğin soykırım dolayısıyla tüm Yahudileri özcü bir yaklaşımla hedef alan ve “onların dünyadan temizlenmesi gerektiği”ni dile getirmeye varıncaya kadar ürkütücü başka türden bir soykırım ideolojisi oluşturmaya yönelen yaklaşımlarla da aynı şekilde mücadele edilmelidir. Örneğin, yakın geçmişte soykırımı yaşamış bir toplum olarak Yahudilerin yaşadıklarından ve bugün İsrail'in soykırımından söz etmek tarihe ve insana dair bir ders çıkarmak bakımından dile getirilebilir; ama bunu Yahudileri “özel kötüler” olarak kodlayarak yapanların dilinin mahkûm edilmesi de esas olarak Filistin'in dostlarına düşer. Burada kullanılacak dil ve söylem şöyle olabilir: “Holokost'u yaşamış bir kuşak çok kısa bir süre içinde başka bir coğrafyada başka bir topluma onların Holokost'u olan Nakbe'yi yaşatıyorsa bu onların Yahudi olmalarından değil insan olmalarından kaynaklanır. Çünkü insan tam da böyle bir varlıktır. Fırtınalı bir denizdeyken doğru düşünen kişi, kıyıya çıktığında aynı kişi değildir.¹⁰ Bu yüzdendir ki göçün bütün felaketli sonuçlarını yaşamış olan göçmenler çoğu kez başka göçmenlere karşı otokton toplumdan daha dışlayıcı olabilmektedirler.

Antisemitizmle mücadele ederken Filistin konusunda farkındalık oluşturmanın yollarından biri de bu konuda vicdanlı bir yerde duran Yahudi bireylerin bu konudaki emeklerinden herkesin haberdar olmasının sağlanmasıdır. Bunun için kurulacak müzelerin, sanat ve siyaset kurumlarının isimleri (*Rachel Corrie Foundation for Peace* gibi) gösterilen büyük fedakârlıkların sahiplerinin anısını yaşatmalıdır.

Bu konudaki tartışmalarda da dildeki ayrımcı ve ırkçı öğeleri cerrahi bir titizlikle ayıklamak gerekir. Hangi siyasi görüş veya çözüm dile getirilirse getirilsin, dili dikkatli bir biçimde mercek altına almak, ahlaka ve adalete aykırı fikir ve ifadeleri eleyerek yola devam etmek gerekir.

Ancak bunu yaparken, başka türden bir savrulmaya karşı da dikkatli olmak gerekir. Bu bağlamda dil konusunda kaçınılması gereken başka bir hata ise antisemitist olarak damgalanmama kaygısıyla abartılı bir ihtiyatlılık veya basınç altında konuşmaktır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası döneme damgasını vuran ve antisemitizmle mesafelenme ihtiyacının yanlış veya abartılı bir yansımasını teşkil eden apolojetik ruh halinin terk edilmesi gerekir. Oto sansüre zorlanmış bir zihnin, bu konuda söylenmesi gereken adil sözü gereği gibi söyleyebilmesi güçtür. İsrail'in insanlık dışı eylemlerini eleştirmeye “yanlış anlaşılmasın”, “antisemitist değilim ama” veya “benim de Yahudi arkadaşlarım var” diyerek başlayan kişilerin ruh hali tam olarak böyledir. Ancak ayrımsız insan hakları perspektifine sahip olmak, bu konuda kaygı duymaya ve eşyaya kendi ismiyle hitap etmeyi güçleştiren psikolojik bir baskı altında konuşmaya yer bırakmayacaktır.¹¹

10 Bu ruh halinin insana özgü olduğu konusunda Müslümanlar açısından ikna edici bir argüman Kuran'daki “*Onlar bir gemiye bindikleri zaman (fırtına korkusuyla) içten bir inanç ve bağlılıkla Allah'a yakarırlar; fakat sağ salim kıyıya çıkardığında bakarsın ki yine Allah'a ortak koşuyorlar*” (Ankebut: 66) ayetinde ifadesini bulmaktadır.

11 Türkçedeki “*abdestimden şüphem yok ki namazdan da şüphem olsun*” deyiminin anlamı tam da budur. İslam inancına göre abdest, ibadet öncesi suyla temiz hale gelmeyi ifade eder. Namaz ibadetinin kabul edilmesinin ön koşullarından biri

İnsan haklarının diliyle konuşmak, bu yönde bir söylemi inşa etmek, dili de özgürleştirecektir. Bunu başarmak, dünyadaki milyonlarca insanın da tereddütlerini gidermeye, üzerindeki psikolojik bariyerleri aşmaya ve daha net bir biçimde meseleyi neyse o olarak ifade etmelerine katkı sağlayacaktır. Bu bakımdan mizahın da özel bir önemi vardır. İsrail karşıtı her eleştiriyi antisemitizm olarak damgalayarak susturmaya çalışan çevrelerin psikolojik baskısına karşı direnmenin ve sindirilip susturulmuş adalet duygusunun açığa çıkmasının önemli bir yolu da mizah olacaktır.¹²

- **Soykırımcı zihniyet, ideoloji ve söylemin yapısını çözmek: “Dehümanizasyonun da ötesi: Filistin ülkesinde hayata dair unsurların yok edilmesi ve soykırımın nekrofilik meşrulaştırımı”**

7 Ekim saldırıları sonrasında İsrail’den gelen açıklamalar, bütün soykırımlarda mevcut olan bir ideolojik meşrulaştırmayı da yansıtmaktadır. Filistinlilere yönelik olarak İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant’ın sarf ettiği “insansı hayvanlar” veya daha önce eski başbakan Menahem Begin’in kullandığı “iki ayaklı hayvan”¹³ türünden ifadeler, “Gazze’de masum insan yoktur” türünden sivillerin ve çocukların da terörist ve hedef olarak görüldüğünü ifade eden açıklamalar, *BM Soykırım Suçunun Önlenmesi Sözleşmesi*’nde tanımlanan soykırım suçunu teşkil eden tüm unsurlar bakımından (öldürme, aç bırakma, topraklarından etme ve çocuklara yönelik tutum gibi göstergelerde somutlaşan uygulamalar) örtüşmektedir.

Nazi Almanyasında Yahudi algısı ile İsrail’in en üst düzey yöneticilerinin açıklamalarına yansıyan Filistinli algısı arasındaki benzerlikler ve aynılıklarla, ötekileştirme, şeytanlaştırma ve hedef gösterme biçimleri şaşırtıcı ölçüde birbiriyle örtüşmektedir. Pratiği yansıtan eski ve yeni fotoğrafları yan yana gösteren çalışmalar da bu can sıkıcı örtüşmeyi gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla eski katliamların ve soykırımların meşrulaştırılması için üretilen dil, kalıp ve ifadelerle bugünküler arasındaki paralelliklerin tespit edilmesi ve vurgulanması bu açıdan ikna edici olabilir. Ancak hiçbir tarihi olayın birebir aynı şekilde tekrarlanmasının mümkün olmadığı ve mutlaka her olayın özgün yanları olabileceği gerçeğini de göz önüne almak gerekir. Örneğin Nazi Almanyasından farklı olarak İsrail, 7 Ekim tarihine kadar düşmanlaştırdığı grubun fiziksel varlığını ortadan kaldırmak için daha sabırlı ve zamana yayılmış bir strateji takip ederken Netanyahu yönetimindeki İsrail’in acelesi var gibi görünmektedir. Yine Hitler Almanyasından farklı olarak Netanyahu İsrail’i soykırım gerçekleştirirken liberal demokrasilerin de desteğini almaktadır.

---

abdestli olmaktır. Tıpkı abdestli olduğundan emin olanların namaz ibadetinin yerine getirildiğinden şüphe duymamaları gibi, benliğini ve zihnini ayrımcı önyargıdan temizleyenlerin de dili ve konuşmayı bozacak bir psikolojik baskıdan kendilerini azade etmeleri gerekir.

12 Sosyal medyada bunun çarpıcı örnekleri görülmeye başlamıştır. İnsanların topraklarını çalmaya atıfla “birinin size ait olanı kendisinin sayıp gasbetmesi” veya “sana ait olmayan bir şeyi alıp, sonra da utanmadan o şey sana aitmiş gibi davranıp mağduru oynamak” fiillerinin karşılığı olarak “İsraillemek” kelimesi üretilmiştir. Bkz. “Israeled” (22/10/2023). Urban Dictionary, <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Israeled> (E.T. 15/4/2024).

13 John Rose, *Israel: Hijack State America’s Watchdog in the Middle East*, Social Workers Party, London, 2003, s. 12.

İsrail ordusu Şifa Hastanesinden tamamen yıkarak çekildi

İsrail güçleri Gazze Şeridi'nin en büyük sağlık kompleksi Şifa Hastanesini işgal ettikten 14 gün sonra hastanenin tamamını yıkarak ve geride onlarca ölü bırakarak çekildi

Şifa Hastanesi

Gazze Kenti

Akdeniz

MISIR

0 Km 6 Km

01.04.2024

AA

- **İsrail**
- **14 gün** süren saldırılarında
- Hastane ve çevresinde **200'den fazla Filistinliyi** öldürdü
- **900'den fazla Filistinliyi** alıkoydu

Öte yandan böyle bir kıyaslama, bugün için çok daha endişeli olmayı gerektirecek sonuçlar içerebilir. İsrail Başbakanının diline yansıyan “Amalek halkı” gibi, Nazilerin “nihai çözüm”ünün de (endlösung) ötesinde, yaşayan tüm varlıkları imha etmeye yönelik nekrofilik atıflar, bir halkın topluca yok edilmesinin teorik veya fikri açıdan çok tipik ve tüm soykırımların öncesinde yer alan gayri insanileştirme ve şeytanlaştırma ve böylece yaşatılmak istenen durumun ötesinde bir meşrulaştırma biçimini ifade etmektedir. Önceki tüm ırkçı ve soykırımcı zihniyetten ayrılan ve onların daha ötesine geçen tarafı, sadece insanları dehümanize edip onları yok edilmesi gereken varlıklar olarak gösteren Nazi tarzı soykırımın ideolojik meşrulaştırımında somutlaşmaktadır. Netanyahu'nun Gazze'den söz ederken Tevrat kaynaklı olan ve Tanrı'nın “Amalek halkı”nı sadece insanlarıyla tamamen kırmayı değil hayvanları da öldürmeyi emretmesine atıflar yapması, bilinen ırkçı fanatizmin dışında veya ötesinde, çok daha derin ve ürkütücü bir nefreti ve zihniyeti ifade etmektedir. Bu çerçevede “Netanyahu'nun Amalek halkıyla ilgili sözlerini sıkça hatırlatarak, onun hemen altına, “Nekrofilik zihniyete karşı yaşamı savunalım” gibi paylaşımlar, insanlığın nasıl bir tehditle karşı karşıya olduğunu göstermek bakımından yararlı olabilir.

- **Sözün ve eylemin kapsamını Batı'yı ikna etmeye hasretmemek: “Küresel bir sanal yuvarlak masa kurmak”**

Filistin konusunda BM'nin harekete geçirilmesinin veya insani müdahale dahil çözüm getirecek bazı adımların atılmasının anahtarının bugün için Batılı devletlerde görünmesi, bu konuda sürdürülecek çalışmaların sadece bu coğrafyaya özgülenmesini gerektirmez. Sadece Batılı toplumlardan bireyler için değil ama onların da duyabileceği ve katılabileceği şekilde konuşmak gerek. Öte yandan, Batılı bireyleri ikna etmeye ve onlar adım atınca takip etmeye ilişkin birçok Batı dışı toplum aydınında görülen ruh halinin de dışına çıkabilmek, Latin Amerika'dan Avustralya kıtasına, Çin'den Afrika'ya tüm coğrafyalardaki bireylere seslenebilmek gerekir. Filistin'in dostlarının tüm kozmopolisi muhatap almanın ve küresel anlamda 8 milyar insana hitap etmenin yollarını bulması gerekir. Her dilde bilgilendirme ve farkındalık oluşturma çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Sorunun tüm dünyayı ilgilendirdiği ve asıl muhatabının ise bölge toplumları olduğu göz önüne alınarak, Batı dâhil dünyanın her yanından insanların katılabileceği geniş bir müzakereyi inşa ederken, bölge halklarının sınır aşan bir tartışmayı gerçekleştirebilmesinin yollarını ve araçlarını da oluşturmak gerekir. İngilizce ve diğer dillerde, bölgesel ve küresel sanal yuvarlak masalar oluşturmak ve sınır aşan diğer meselelerle beraber Filistin'i de konuşmak gerekir.

- **Adil bir hafıza oluşturmak: “Soykırım sürecinde bugün kim ne yaptı?”**

Filistin'in işgalinden Gazze soykırımına uzanan çizgide yaşananları kayda geçirmek kadar, bu konuda herkesin bugüne kadar yaşananları ve mevcut durumu net bir biçimde anlayabileceği ve gelişmeleri izleyebileceği medya platformlarını da içeren bilgi kaynakları oluşturulmalıdır. Filistin konusunda herkesin güvenerek takip edeceği bir adil hafıza oluşturulmalıdır. Bunun hem hukuki ve akademik hem de siyasi ve herkese hitap eden yüzleri olmalıdır.

Filistin konusunda olumlu ve olumsuz gelişmelerin unutulmasını önlemeyi, insanların soykırım sürecinde neler yaptıklarını ve nerede durduklarını evrensel ölçüde kayda geçirmeyi, olumlu tutumları teşvik ve olumsuz tutumları teşhir etmeyi mümkün kılacak “Utanç ve Onur Tablosu” gibi başlıklar altında sürekli güncellenen yayınlar yapılmalı ve sosyal medyada bunun yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Avrupa'daki Yahudi soykırımını anlatan Holokost müzeleri türünde, online erişimin mümkün olduğu yaşayan müzeler de bu konuda bir farkındalık oluşturulması açısından anlamlı bir katkı sağlayabilir.

Son söz

İnsanın insana reva gördüğü zalimliklerin uzun bir tarihi vardır. Failleri ve kurbanları değişse de trajediler birbirine benzer. Hepsinde benzer hatalar, benzer günahlar ve benzer pişmanlıklar vardır.

Geçen yüzyılın acılar ve pişmanlıklarla dolu bir yüzyıl olmasını engelleyememiştik. Bugün de zaman adaletin lehine akıyor ve tarihin kendisini tekrarlamaması için bir şeyler yapmamız gerektiği çok açık. Buradaki “biz”, dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, hangi soydan, inançtan olursa olsun, özgürlük, adalet ve barış gibi değerleri savunan herkesi ifade ediyor.

“Âdemoğlu neredesin?” Theodor Haecker’in bu sarsıcı sorusunun ve aynı zamanda ahlaki çağrısının bugünkü muhatapları dünya üzerindeki herkestir. Geçen yüzyıl geçerli olmayan, o kuşakları temize çıkarmaya yetmeyen mazeretler, bugün de geçerli değil. Bugün her şey gözümüzün önünde yaşanıyor ve “soykırım olurken neredeydin?” sorusundan kaçmak için mazeretimiz yok. Canlı yayında Gazze’nin baştan aşağıya yıkılışının izlendiği ve bu kitlesel cinayette ertesi gün ortalama kaç çocuğun öleceğinin tahmin edilebildiği bir ortamda, olan bitenden haberdar olmadığımızı veya hazırlıksız yakalandığımızı iddia edemeyiz.

Bugün temel mesele, gerekirse bir şeyleri riske etme veya kaybetme pahasına, soykırımı durdurmak ve yaşamı savunmak için elimizden geleni yapıp yapmadığımızdır. Bu anlamda ne yaparsak bugün yapacağız ve bu bizim kişisel sicilimizi oluşturduğu kadar tarihin nasıl akacağını da belirleyecek.

EK:1

TİHEK'İN GAZZE SOYKIRIMI SÜRECİNDEKİ ÇALIŞMALARI

Kurumumuz tarafından 7 Ekim sonrası süreçte gerçekleştirilen diğer faaliyetlere aşağıda yer verilmektedir:

- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi iş birliği ile İstanbul'da "İsrail'in Filistin/Gazze Topraklarında Sebep Olduğu İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlalleri Çalıştayı" (29 Ocak 2024) ¹
- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi iş birliği ile Sakarya'da "Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail'in Filistin'de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçları Çalıştayı" gerçekleştirildi. (18 Mayıs 2024) ²
- "Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Gazze'deki İnsani Kriz" başlıklı Uluslararası Webinar gerçekleştirildi. (10 Ocak 2024) ³
- "Küresel İnsan Hakları Siyaseti – İnsani Trajediler, Değerler Yitimi ve Sistemsel Çöküş" başlıklı sempozyum gerçekleştirildi. (7 Aralık 2023) ⁴

1 <https://www.tihek.gov.tr/-israilin-filistin-gazze-topraklarinda-sebep-oldugu-insan-haklari-ve-insancil-hukuk-ihlalleri-calistayi-gerceklestirildi>

2 <https://www.tihek.gov.tr/uluslararasi-hukuk-ve-insancil-hukuk-baglaminda-israilin-filistinde-gerceklestirdigi-hak-ihlalleri-ve-savas-suclari-calistayi-gerceklestirildi>

3 <https://www.tihek.gov.tr/uluslararasi-insan-haklari-hukuku-baglaminda-gazdedeki-insani-kriz-konusunda-uluslararasi-webinar-gerceklestirildi>

4 <https://www.youtube.com/watch?v=eATwzoowXj4&t=3s>

- “Gazze’de Yaşanan İnsani Trajediler Bağlamında İnsan Haklarının Sistemsel Çöküşü” başlıklı panel düzenlendi. (21 Aralık 2023)⁵
- “Uluslararası Adalet Divanı, UCM, Statüko ve İsrail Yönetiminin Cezai Sorumluluğu” başlıklı panel düzenlendi. (27 Aralık 2023)⁶
- “Filistinli Çocuklar Günü” başlıklı panel gerçekleştirildi. (5 Nisan 2024)⁷
- “Soykırımın Gölgesinde Barışı Konuşmak: Dünya Barış Günü Bağlamında Filistin” başlıklı panel düzenlendi. (20 Eylül 2024)⁸

Kurumumuzun YouTube hesabında “TİHEK Akademi: İnsan Hakları Söyleşileri” başlığı altında aşağıda katılımcı ve konuları belirtilen söyleşiler düzenlendi;

- “Uluslararası Hukuk Bağlamında Filistin Sorununun Geleceği”- Prof. Dr. Berdal Aral (23 Ekim 2023)⁹
- “Meşru Müdafaa Hakkı, Uluslararası İnsancıl Hukuk ve İsrail’in Eylemleri”- Profesör Dr. Yücel Acer (26 Ekim 2023)¹⁰
- “İsrail Bağlamında Güçlünün Hakkına karşı İnsani Hukuk”- Doç. Dr. Muhammed Demirel (2 Kasım 2023)¹¹
- “Uluslararası Kuvvet Kullanma Hukuku Bakımından Gazze’deki Savaş Suçları”- Doç. Dr. Hakkı Hakan Erkiner (8 Kasım 2023)¹²
- “Küresel İnsani Yönetişimde BM ’in Rolü: İsrail-Filistin Örneği”- Dr. Filiz Değer (29 Kasım 2023)¹³
- Ayrımcılıkla Mücadele İstişare Komisyonu toplantısında “İsrail’in Filistin’e Yönelik Saldırıları Bağlamında Savaş ve Çatışma Ortamlarında Savunmasız Gruplara Yönelik Hak İhlalleri” değerlendirildi ve “İstişare Komisyonu Sonuç Bildirisi” Kurum internet sitesinde yayımlandı. (22 Kasım 2023)¹⁴
- Periyodik Uluslararası İnsan Hakları İzleme Bülteni’nin 29’uncu sayısı “Gazze Özel Sayısı” olarak yayımlandı. Bu sayıda, Gazze’de yaşanmakta olan insani trajediyi gündemine alan uluslararası ve akran kuruluşların çalışmalarına yer verildi.¹⁵ (1 Aralık 2023)

5 <https://www.tihek.gov.tr/gazzede-yasanan-insani-trajediler-baglaminda-insan-haklarinin-sistemsel-cokusu-paneli--sonuc-bildirisi>

6 <https://www.tihek.gov.tr/uluslararasi-adalet-divani-uluslararasi-ceza-mahkemesi-statuko-ve-israil-yonetiminin-cezai-sorumlulugu-paneli-tamamlandi>

7 <https://www.tihek.gov.tr/kurumumuz-tarafindan-filistinli-cocuklar-gunu-paneli-duzenlenecektir>

8 <https://www.tihek.gov.tr/soykirim-golgesinde-barisi-konusmak-dunya-baris-gunu-baglaminda-filistin-paneli-duzenlendi>

9 <https://www.youtube.com/watch?v=ZL98uXIQa4c>

10 <https://www.youtube.com/watch?v=mBAAdQdBCCg>

11 <https://www.youtube.com/watch?v=-BufcOKrnew>

12 https://www.youtube.com/watch?v=QUOmyCDM_gY

13 <https://www.youtube.com/watch?v=LMSxFqwu1Ng>

14 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistinline-yonelik-saldirilari-baglaminda-savas-ve-catisma-ortamlarinda-savunmasiz-gruplara-yonelik-hak-ihlallerine-iliskin-istisare-komisyonu-sonuc-bildirisi>

15 <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/mlhFfdui.pdf>

- İngilizce bilgi notu (fact sheet) serisinin dokuzuncusu olan “Çatışma ve Çatışma Sonrası Durumlarda Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Rolü”, TİHEK internet sitesinde yayımlandı.¹⁶ (5 Aralık 2023)
- Gazze’de yaşanmakta olan insani krizi çok yönlü biçimde ele almak ve konuya ilişkin uluslararası duyarlılığı geliştirmek üzere akademisyenler ve uzmanların katkılarıyla hazırlanan “Gazze’deki Durumun Ele Alınmasına İlişkin Perspektifler Bülteni” yayımlandı.¹⁷ (3 Şubat 2024)
- Lise öğrencilerine yönelik “Filistin’de Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri ve Savaş Suçları” temalı resim yarışması düzenlendi.¹⁸ (1 Mart 2024)
- BM Filistin Özel Raportörü Francesca Albanese tarafından Gazze’de yaşanan sürece dair hazırlanan “Bir Soykırımın Anatomisi” isimli rapor Türkçeye tercüme edildi.
- ENNHRI bünyesindeki ulusal insan hakları kurumlarına, sivil yerleşim yerlerinin ayırım gözetmeksizin hedef alınmasının, gıda, enerji ve insani yardımın kesilmesinin ciddi etkilerini vurgulayan bir mektup gönderildi. Mektupta “Toplu cezalandırma” gibi insanlık dışı muameleler güçlü bir biçimde kınandı ve akran ulusal insan hakları kurumları, sivillerin her durum ve koşulda korunduğu adil ve diplomatik yöntemlerle problemi çözmekle ilgili farkındalık oluşturmaya davet edildi.¹⁹ (13 Ekim 2023)
- Küresel Ulusal İnsan Hakları Kurumları Ağı (GANHRI) üyesi 120 ulusal insan hakları kurumuna, Gazze’deki sivil halka yönelik savaş suçu teşkil eden sistematik saldırılara son verilmesi çağrısında bulunan bir mektup gönderildi. Mektupta, TİHEK’in Filistin Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu (ICHRP) dayanışması vurgulandı, tüm GANHRI üyeleri bu vahşete karşı daha duyarlı olmaya ve Gazze’deki insan hakları ihlallerinin sona ermesinde etkin rol oynamaya davet edildi.²⁰ (27 Ekim 2023)
- GANHRI Başkanı Maryam Abdullah Al Attiyah ile Ulusal GANHRI Akreditasyon Alt Komitesi Başkanı ve Filistin Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu (ICHRP) Başkanı Dr. Ammar Al Dwaik’e, Gazze’de sivil halka yönelik sistematik biçimde gerçekleştirilen ve savaş suçu teşkil eden saldırılara karşı uluslararası dayanışmanın güçlendirilmesine yönelik bir mektup gönderildi.²¹ (4 Kasım 2023)
- Uluslararası Adalet Divanı Başkanı Hâkim Joan E. Donoghue²², UCM Başkanı Hâkim Piotr Hofmański²³ ve UCM Savcısı Karim Khan’a²⁴, TİHEK tarafından Gazze’de yaşanmakta olan

16 <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/vkqzPnkf.pdf>

17 <https://www.tihek.gov.tr/kurumumuz-tarafindan-hazirlanan-gazzedeki-durumun-ele-alinmasina-iliskin-perspektifler-bulteni-yayimlanmistir>

18 <https://www.tihek.gov.tr/filistinde-yasanan-insan-haklari-ihlalleri-ve-savas-suclari-konulu-resim-yarismasi-sonuclari-aciklandi/>

19 <https://www.tihek.gov.tr/en/oficial-letter-on-ending-inhumane-treatments-in-gaza>

20 <https://www.tihek.gov.tr/letter-on-the-cessation-of-systematic-attacks-against-civilians-in-gaza-that-constitute-war-crimes/>

21 <https://www.tihek.gov.tr/chairman-prof-dr-muharrem-kilic-sent-a-letter-to-strengthen-international-solidarity-regarding-the-systematic-attacks-in-gaza/>

22 <https://www.tihek.gov.tr/letter-sent-to-judge-joan-e-donoghue-president-of-the-international-court-of-justice/>

23 <https://www.tihek.gov.tr/letter-sent-to-judge-piotr-hofmanski-president-of-the-international-criminal-court/>

24 <https://www.tihek.gov.tr/letter-sent-to-international-criminal-court-prosecutor-karim-khan/>

insani krize ilişkin yürütülen çalışmalar hakkında bilgi veren ve uluslararası işbirliğinin önemini vurgulayan bir mektup gönderildi. (1 Aralık 2023)

- 1967’den Bu Yana İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnsan Haklarının Durumu Özel Rapor-törü Francesca Albanese’ye mektup gönderildi.²⁵ (5 Ocak 2024)
- Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne mektup gönderildi.²⁶ (5 Ocak 2024)

Bu süreçte yayımlanan basın açıklamalarının başlıkları aşağıda yer almaktadır:

- “Filistin ve İsrail Arasında Yaşanan Çatışmaların Durdurulmasına Yönelik Basın Açıklaması”²⁷ (13 Ekim 2023)
- “Gazze’deki Bir Hastanenin İsrail Tarafından Hedef Alınmasına İlişkin Basın Açıklaması”²⁸ (18 Ekim 2023)
- “Gazze’de Sivillerin Bulunduğu Yerlerin İsrail Tarafından Hedef Alınmasına İlişkin Basın Açıklaması”²⁹ (22 Ekim 2023)
- “Türk-Filistin Dostluk Hastanesi’nin İsrail Güçlerince Vurulmasına Yönelik Basın Açıklaması”³⁰ (31 Ekim 2023)
- “Filistin’deki Soykırımın Durdurulması Çağrısında Bulunan Kişilerin Temel Haklarına Yönelik Gerçekleştirilen Müdahalelere İlişkin Basın Açıklaması”³¹ (13 Aralık 2023)
- “İsrail’in Filistinli Sivil Halka Yönelik Toplu Gözaltına Alma Eylemlerine İlişkin Basın Açıklaması”³² (14 Aralık 2023)
- “Gazze’nin Han Yunus Kentindeki Nasır Hastanesi Çevresinin Bombalanması Hakkında Basın Açıklaması”³³ (17 Ocak 2024)
- “Filistin’de Devam Eden İnsani Krize İlişkin Basın Açıklaması”³⁴ (14 Nisan 2024)
- “İsrail’in Gazze’de Ara Vermeksizin Devam Eden Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması”³⁵ (7 Mayıs 2024)
- “İsrail’in Yerlerinden Edilmiş Filistinlilerin Kaldığı Refah Bölgesine Düzenlediği Saldırı Hakkında Basın Açıklaması”³⁶ (27 Mayıs 2024)

25 <https://www.tihek.gov.tr/1967den-bu-yana-iskal-altindaki-filistin-topraklarinda-insan-haklarinin-durumu-ozel-raportoru-francesca-albanese-mektup-gonderildi>

26 <https://www.tihek.gov.tr/avrupa-akdeniz-insan-haklari-izleme-orgutune-mektup-gonderildi>

27 <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-cessation-of-conflicts-between-palestine-and-israel>

28 <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-the-targeting-of-a-hospital-in-gaza-by-israel>

29 <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-the-targeting-of-civilians-in-gaza-by-israel>

30 <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-the-targeting-of-the-turkish-palestinian-friendship-hospital-by-israeli-forces>

31 <https://www.tihek.gov.tr/filistindeki-soykirim-durdurulmasi-cagrisinda-bulunan-kisilerin-temel-haklarina-yonelik-gerceklestirilen-mudahalelere-iliskin-basin-aciklamasi>

32 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistinli-sivil-halka-yonelik-toplu-gozaltina-alma-eylemlerine-iliskin-basin-aciklamasi/>

33 <https://www.tihek.gov.tr/gazzenin-han-yunus-kentindeki-nasir-hastanesi-cevresinin-bombalanmasi-hakkinda-basin-aciklamasi>

34 <https://www.tihek.gov.tr/filistinde-devam-eden-insani-krize-iliskin-basin-aciklamasi>

35 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-gazgede-ara-vermeksizin-devam-eden-saldirilari-hakkinda-basin-aciklamasi>

36 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-yerlerinden-edilmis-filistinlilerin-kaldigi-refah-bolgesine-duzenledigi-saldiri-hakkinda-basin-aciklamasi>

- “İsrail’in Filistin’deki Mülteci Kamplarına Düzenlediği Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması”³⁷ (10 Haziran 2024)
- “İsrail’in Filistin’in Han Yunus Kenti’nde Sivillerin Bulunduğu Okullara Yaptığı Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması”³⁸ (10 Temmuz 2024)
- “İsrail’in Gazze Şeridi’ndeki El-Mevasi Bölgesine Yönelik Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması”³⁹ (13 Temmuz 2024)
- “Uluslararası Adalet Divanı’nın 19 Temmuz 2024 tarihli İstisari Görüşüne İlişkin Basın Açıklaması”⁴⁰ (20 Temmuz 2024)
- “İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu’nun ABD Kongresi’nde Konuşması Hakkında Basın Açıklaması”⁴¹ (25 Temmuz 2024)
- Hamas Siyasi Büro Şefi İsmail Heniye’ye Düzenlenen Suikast Hakkında Basın Açıklaması⁴²
- “İsrail’in Yerinden Edilmiş Filistinlilerin Sığındığı Okula Düzenlediği Saldırı Hakkında Basın Açıklaması”⁴³ (10 Ağustos 2024)
- “İsraili Radikaller Tarafından Mescid-i Aksa’ya Yönelik Gerçekleştirilen Baskın Hakkında Basın Açıklaması”⁴⁴ (13 Ağustos 2024)
- “İsrail Tarafından TRT Ekibine ve Basın Mensuplarına Yönelik Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması”⁴⁵ (27 Ağustos 2024)

Bu süreçte ayrıca Kurulumuz tarafından ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine dair önemli bir karar da verilmiştir. 6701 sayılı Kanunla ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek ve karara bağlamakla yükümlü kılınan Kurumumuza, bir vatandaş tarafından, elektronik ticaret platformu üzerinden satışı yapılan İsrail temalı ürünlerin satışına dair herhangi bir kısıtlama bulunmazken kendisinin satışını yaptığı Filistin temalı ürünlerin satışının durdurulmasının ayrımcılık yasağı ihlali teşkil ettiği iddiasıyla gerçekleştirilen başvuruya dair inceleme sonucunda, siyasi ve felsefi görüş temelinde ayrımcı muamelede bulunduğu, eşit muamele ilkesi ile ayrımcılık yasağının muhatap firma tarafından ihlal edildiği kanaatine varılarak ilgili şirkete üst sınırdan idari para cezası uygulanmasına Kurulumuz tarafından karar verilmiştir.⁴⁶ (14 Mart 2024)

37 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistindeki-multeci-kamplarina-duzenledigi-saldirilar-hakkinda-basin-aciklamasi>

38 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistin-in-han-yunus-kentinde-sivillerin-bulundugu-okullara-yaptigi-saldirilar-hakkinda-basin-aciklamasi>

39 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-gazze-seridindeki-el-mevasi-bolgesine-yonelik-saldirilari-hakkinda-basin-aciklamasi>

40 <https://www.tihek.gov.tr/uluslararasi-adalet-divaninin-19-temmuz-2024-tarihli-istisari-gorusune-iliskin-basin-aciklamasi>

41 <https://www.tihek.gov.tr/israil-basbakani-binyamin-netanyahunun-abd-kongresinde-konusmasi-hakkinda-basin-aciklamasi>

42 <https://www.tihek.gov.tr/hamas-siyasi-buro-sefi-ismail-heniye-ye-duzenlenen-suikast-hakkinda-basin-aciklamasi>

43 <https://www.tihek.gov.tr/israilin-yerinden-edilmis-filistinlilerin-sigindigi-okula-duzenledigi-saldiri-hakkinda-basin-aciklamasi>

44 <https://www.tihek.gov.tr/israili-radikaller-tarafindan-mescid-i-aksaya-yonelik-gerceklestirilen-baskin-hakkinda-basin-aciklamasi>

45 <https://www.tihek.gov.tr/israil-tarafindan-trt-ekibine-ve-basin-mensuplarına-yonelik-saldirilar-hakkinda>

46 <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/em1o51.pdf>

EK:2

YARALANMA YA DA HASTALIK SEBEBİYLE TÜRKİYE’DE TEDAVİ GÖRMEKTE OLAN FİLİSTİNLİLER VE REFAKATÇİLERİ İLE GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖRÜŞMELER

Bu bölümde yer alan görüşmelere katılan Gazzeli savaş mağdurlarının isimlerinin ve görüntülerinin kullanılmasına dair açık rızaları alınmış olmasına rağmen İsrail’in Gazze’de yer alan aile bireylerine cezalandırma saldırısı yapmasından endişe edildiği için isimleri gizlenmiştir.

Tutanak No: 1

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat: 10:00-10:35 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

D.E.K.- (Kadın) 47 yaşında, Öğretmen, Cebaliye bölgesinden.

F.T.- (Erkek) 6 yaşında, ilkokul 1. Sınıf öğrencisi. Cebaliye bölgesinden. Genel savaş yaraları mevcut ve çenesinden yaralı.

Y.D.K.- (Erkek) 17 yaşında, lise son sınıf öğrencisi. Cebaliye bölgesinden. Bacağından ve çenesinden yaralı.

Sorular:

Görüşmeci: *F., olaylar başladıktan sonra okula gidebildin mi?*

F.T.: Hayır.

Görüşmeci: *Siz cami, okul ve hastanelere doğrudan saldırıldığını gördünüz mü?*

D.E.K.: Tabii ki, özellikle bizim yaşadığımız Cebaliye bölgesinde tüm mescitler yıkıldı, bütün hayır kurumları yıkıldı ve aynı şekilde hastaneler de vuruldu. Biz evimizde 17.11.2023'te sabah 07:00'da vurulduk, füze tam isabet almadı ama ona rağmen iki çocuğum şehit oldu ve ben yaralandım. Ne ambulans ne elektrik vardı, hiçbir ışık yoktu, karanlığın içinde yaralıları hastaneye taşımaya çalıştık.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

D.E.K.: Biz hastanedeyken doğum kısmını görmedim ancak hastanelerin faaliyetleri tamamen durmuştu, ilaç yoktu, ambulanslara erişim yoktu, dolaylı olarak doğumlara engel olunuyordu.

Görüşmeci: *Sen kaç yaşındasın, eğitime devam edebiliyor musun?*

Y.D.K.: 17 yaşındayım, lise son sınıftaydım, gelecek yıl üniversiteye başlayacaktım. İsrail benim eğitim hakkımı elimden aldı. Sadece eğitim hakkımı değil, yaşam hakkımı elimden aldı. Bacağımdan ve

çenemden yaralandım, tedavim halen tamamlanmadı. Gelecekte büyük bir futbolcu olmak ve üniversitede spor bölümü okumak istiyordum, Gazze’de amatör bir takımda oyuncuydum ama şu an spor yapmaya imkânım kalmadı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı?*

Y.D.K.: Evet, spor kulübünde birlikte futbol oynadığımız 17 yaşında bir arkadaşımı yaralı olarak gözaltına aldılar, halen de içeride.

Görüşmeci: *Savaştan önce en çok korktuğun şey neydi? Savaştan sonra senin için ne değişti?*

Y.D.K.: Ben öncesinde de abluka altında yaşayan biriydim. Bütün korkularım işgalle ilgiliydi, bu zamana kadar sürekli tekrar eden savaşlar ve çatışmalar içinde yaşadık. Kendimizi hiçbir zaman güvende hissedemedik. Barış döneminde dahi kendimizi yeni savaşlara hazırlanırken buluyorduk. Eğitimimi tamamlamayı çok istiyordum ancak savaş çıktı eğitimim yarıda kaldı, ben yaralandım.

Görüşmeci: *Y., sana veya ailene doğrudan bir fiziki bir saldırı, zorla eve girme gibi olaylarla karşılaştın mı?*

Y.D.K.: Savaş başlarken sivillere herhangi bir zarar verilmeyecek dediler. Ancak bundan daha kötüsü bizim evimiz bombalandı, kardeşlerimden ikisi şehit oldu.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciye zorlandınız mı? Tedavi sırasında hastanelere saldırı olduğuna şahit olduğunuz mu?*

D.E.K.: Biz 18.11.2023 tarihinde Endonezya hastanesine gittik. Biz hastanedeyken, hastane iki gün kuşatma altına alındı. Sonra, İsrail askerleri hastaneye girdi ve yaralıları aldı; hastaymış, yaralıymış önemsemediler. Bizleri evlere gönderdiler, tedavi olmadık. Zaten doktor, ilaç ve malzeme eksikliği de vardı. Biz hastanede travmatoloji bölümündeyken bizim olduğumuz kısım bombalandı ve şans eseri dışarı çıktık.

Görüşmeci: *Arkadaşlarınızdan veya akrabalarınızdan yardımlara ulaşamadığı için açlıktan vefat eden oldu mu?*

D.E.K.: Ailemizden çok şükür yok ancak şehitlerin listelerine bakarken bu şekilde şehit olanlar olduğunu görüyoruz. Kuzeyde şu anda da hiçbir imkân yok, oradayken hepimizi Güneye yönlendirdiler ve güvenli geçiş koridoru üzerinden Güneye gitmemizi söylediler. Bu yolda da insanları öldürdüler, biz yaralı bir halde yürüyerek gittik bu yoldan, ona rağmen bizi defalarca engellediler. Kuzey Gazze’de kalan akrabalarımızla ayda bir ancak görüşebiliyoruz, ne yiyecekleri ne içecekleri var, çok zor durumdalar. Durum böyle giderse binlerce kişinin açlıktan ölümü gerçekleşecek. Gerçekleşen yardımlar da gerçekten çok az ve sınırlı. Ailemizin çoğunda A vitamini eksikliği vardı, aile fertlerimiz yetersiz beslenmeden hasta oldular. Biz hayvan yemlerini öğütüp yiyerek hayatta kalmaya çalışıyorduk. Tabii ki bu özellikle çocukların sağlığını çok bozuyor, hatta yetişkinler dahi sağlıksız beslenme nedeniyle ölmeye başladılar.

Görüşmeci: *Y., gelecekte ne olmak istiyorsun ve Filistin’i nasıl hayal ediyorsun?*

Y.D.K.: Gelecekte büyük ve meşhur bir futbolcu olmak istiyorum. Filistin'i özgür bir şekilde hayal ediyorum ve Mescid-i Aksa'da namaz kılmak istiyorum.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz bir şey var mı?*

D.E.K.: Tabii, biz de uluslararası kararların ve anlaşmaların uygulanmasını diliyoruz. Kâğıt üstünde kalacak bir şey istemiyoruz, temenni ederiz ki bu kararlar uluslararası insan hakları kurumları eliyle uygulansın ve İsrail sorumlu olsun. Ne yazık ki, ne uluslararası kararlar ne de BM kararları İsrail tarafından uygulanıyor. Biliyoruz ki 242 sayılı BMGK kararı İsrail'in 1967'de işgal edilmiş topraklardan çıkarılmasını içeriyor, BMGK'nin 194 sayılı kararı mültecilerin geri dönüşünü içeriyor, bunların hiç biri İsrail tarafından uygulanmadı. Son olarak ateşkes kararı da uygulanmadı. Tüm uluslararası kuruluşlardan, İsrail'e bu kararların uygulanması için yaptırımların uygulanmasını talep ediyoruz. Umarız ki bu iş de uygulamaya geçer ve sadece kâğıt üzerinde kalmaz.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 2

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat:10.41-11.10 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

V.T.E.- (Kız) 10 yaşında, 5. Sınıfa gidiyordu. Kuzey Gazze’de ikamet ediyordu. Bombardıman neticesinde sağ kolu yaralanmış ve yanık tedavisi alıyor.

N.S.I.-(Kadın) Doktor, 36 yaşında El Şati, Gazze’de ikamet ediyordu. Çocuğu evlat edinmiş.

Sorular:

Görüşmeci: *V., olaylar başladıktan sonra okula gidebildin mi?*

V.T.E.: Hayır. Okulda sığınan insanlar mevcut ve bombardıman nedeniyle kapandı.

Görüşmeci: *Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?*

V.T.E.: Evet, çok arkadaşım şehit oldu.

Görüşmeci: *İsrail çocuklara ne yapıyordu? Gördüklerinden bahseder misin?*

S.M.A: Hastanedeyken beni askerler boğmaya çalıştı, boğazımı sıktılar.

Görüşmeci: *Gelecekte Filistin’i nasıl hayal ediyorsun?*

V.T.E.: Türkiye gibi güvenli olmasını, savaştan öncesinden de iyi olmasını temenni ediyorum.

N.S.I.: Halen uçak sesleri duyduğu zaman korkup hemen saklanıyor.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

N.S.I.: Evet, bu tarz şeyler oluyor. İsrail’in ilaçlarla ve diğer yöntemlerle neslin kesilmesine yönelik müdahaleleri olduğunu duyuyoruz. Savaştan önce de bu mevcuttu, atılan fosfor bombaları ve diğer silahlar neticesinde kısırlığa sebep olan şeyler olduğu gibi insanlar, -akrabalarımız dahil- sebebini bilmediğimiz ve tedavisi olmayan hastalıklar nedeniyle ölüyorlardı. Yine hamilelere yönelik ilaçların ve üremeye

yönelik tedavi edici ilaçların Gazze Şeridi'ne girişi İsrail tarafından yasaklanıyordu. Ben de bu şekilde bir tedavi gördüm ancak bu süreçte dışarıdan ilaçları temin edemedik.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

N.S.I.: Evet, özellikle Kuzey'de bu oldu. Ben yaşayan insanlardan duydum. İnsanların sığındığı bir okula askerler baskın yaptı ve buradaki çocukların bazılarını bilinmeyen bir yere götürdüler. Bazı çocukları ebeveynlerinin gözü önünde infaz ettiler. Hatta bu suçlara şahit olan gazeteciler bile bunları nakletmesinler diye öldürüldüler.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?*

N.S.I.: Günden güne, işkence haberleri duyuyoruz. Ben küçükken babam uzun süre esirdi, yapılan muameleleri biliyoruz. Hücre hapsi, işkence, üremesini engelleyecek işkenceler, tecavüzler her şey mevcut.

Görüşmeci: *İsrail tarafından gözaltına alındıktan sonra hapiste öldürülen yakınınız var mı?*

N.S.I.: Evet, bununla ilgili haberler de çokça mevcut. Sadece 7 Ekim değil ondan önce de esirlerden içeride öldürülen çok oldu.

Görüşmeci: *Gazze'deki eviniz yıkıldı mı?*

N.S.I.: Evet.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?*

N.S.I.: Evet, ben evimden Refah'a, kampa tehcir edildim. Tehcir yolunda yaşlılar ve hamileler de vardı, askerler tehcir eden insanların özellikle hamilelerin üzerine ateş açıyordu. Biz yolda yürürken etrafta hep cesetleri görüyorduk, çocuklar da bizimleydi. Cesetleri köpekler yemeye başlamıştı, günlerdir orada olan cesetler çürümeye başlamıştı, cenazeleri almaya da izin verilmiyordu. Daha dün (27.03.2024) 70 yaşındaki babama ateş açıldı, annemi tedaviye götürüyordu.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

N.S.I.: Evet, ambulanslara ve hastaneye ulaşım engel olunuyor. Bu nedenle S'nin Şifa Hastanesi'ne ulaşımı ve tedavisi gecikti. Hastanelerin içerisinde de hizmet yoktu, her şey durmuştu.

Görüşmeci: *Saldırılarından sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?*

N.S.I.: Ne elektrik ne su, hiçbir şey yoktu. Zaten ilk olarak elektrik jeneratörleri vuruldu, hatta savaştan önce de günde bir saat elektrik ancak gelirdi. Aynı şekilde GSM şebekeleri ve internet de saldırılarla birlikte kesildi. Sadece bombardıman için atılan aydınlatma fişeklerinden nereye bomba düştüğünü görebiliyorduk, birbirimizle haberleşemiyorduk.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu? İsrail, dağıtılan yardımları engelliyor muydu?*

N.S.I.: İsrail, Refah üzerinden yardım girişlerini engelliyordu. Yardım dağıtan görevlileri de öldürdüler, bunu duydum. Hatta yardım almaya giden insanlara da ateş açıyorlardı, zaten sadece yürüyerek gitmelerine izin veriyorlardı. İnsanlar çok basit şeylerle karınlarını doyurabiliyordu. Ölmüş hayvan eti, hayvan yemleri, yerdeki otlar yenilebilen ne varsa yeniyor.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

N.S.I.: Bu savaşta hiçbir eve haber ulaşmadı. Zaten öncesinde haber verdiklerinde de hemen vuruyorlardı, aradan 4-5 gün geçtikten sonra insanları gaflet anında vuruyorlardı. Birisine telefon geliyordu bir anda herkes sokağa iniyordu, bekleniyor bekleniyor ev vurulmuyordu, sonra insanlar içerideyken vuruluyordu ve biz haber verdik deniliyordu.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 3

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat:11.37-11.55 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

G.D.H.-(Kadın) Ev hanımı, 34 yaşında, Han Yunus bölgesinden. Refakatçi.

O.L.H. - (Erkek) 11 yaşında, 6. Sınıfa gidiyor. Bacak ampute. Han Yunus bölgesinden.

Sorular:

Görüşmeci: *O., savaş başladıktan sonra okula gidebildin mi?*

O.L.H.: Gidemedim.

Görüşmeci: *Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?*

O.L.H.: Arkadaşlarım ve aileleri okula sığınmıştı, onlar vuruldu çoğu şehit oldu.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

G.D.H.: Bunu duymadım.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

G.D.H.: Komşularımızdan var

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?*

G.D.H.: Evet, amcam ve komşum işkence gördüler.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

G.D.H.: Evimizi bombaladılar, eşim ve oğlum şehit oldu. Bu şekilde göç etmek zorunda kaldık.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

G.D.H.: İsrail ambulansların girişini engelliyordu, ambulanslara da sıklıkla saldırı düzenleniyordu. Yine hastaneye ulaşımında zorluklar mevcuttu.

Görüşmeci: *Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

G.D.H.: Naser Hastanesi'ndeyken çok vahşi bir saldırıyla karşılaştık.

Görüşmeci: *Saldırılarından sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

G.D.H.: Hayatın kendisi dahi yoktu. Ne elektrik, ne su, ne internet, ne de yiyecek vardı; hatta ev bile yoktu.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

G.D.H.: Evet komşularımızdan çok çocuk gıda eksikliği nedeniyle şehit oldu.

Görüşmeci: *Gazze'den Refah'a giden yolda saldırı gerçekleşti mi?*

G.D.H.: Biz yolda tehcir esnasındayken kadınları, çocukları ve yaşlıları katlettiler. Aralarında komşularımız da vardı.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

G.D.H.: Hayır, evimiz biz içerisindeyken aniden vuruldu.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz bir şey var mı?*

G.D.H.: İsrail uluslararası anlaşmalarla yasaklanan fosfor bombası gibi silahları Gazze'de kullanıyor.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 4

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat: 12.16-12.50 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

Y.B.C.- (Erkek) 10 yaşında, 3. Sınıfa gidiyor. Bacak ampute, kafatası fraktür.

T.H.C. - (Kız) 15 yaşında, 9. Sınıfa gidiyor. Bacak ampute.

G.C.-(Kadın) 37 yaşında, Ev hanımı, Cebaliye bölgesinden.

Sorular:

Görüşmeci: *T., olaylar başladıktan sonra okula gidebildin mi?*

T.H.C.: Hayır.

Görüşmeci: *Okulunuz bombalandı mı? Bombalama sırasında okulda öğrenci var mıydı?*

T.H.C.: Bir kısmı bombalandı. Okula sığınan aileler ve çocukları vardı.

Görüşmeci: *Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?*

T.H.C.: Evet, 5-6 arkadaşım aileleriyle şehit oldu. 17 Ekim civarındaydı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındysa, işkence, kötü muamele veya tecavüze maruz kaldı mı?*

G.C.: Gözümüzün önünde üç kadını ve çocuklarını esir aldılar. Onlara siz bizim esirimizsiniz dediler. Bizi soğukta, çamurun içerisinde saatlerce beklettiler sonra onları esir aldılar. Kardeşimin hanımını, H.U., 33 yaşında, Kasım ayında onu esir aldılar, kucığında küçük kızı vardı, kızı alıp fırlattılar. 50 gün işkence altında kaldı, sonra onu Güney Gazze'ye attılar. İşkence nedeniyle psikolojisi bozuldu, hastalandı. Aynı tarihlerde onun kocası, benim kardeşim, işgal altındaki topraklarda işçi olarak çalışıyordu. 7 Ekim'den sonra ona da orada saldırdılar, dövüp işkence yaptılar, telefonunu, parasını aldılar sonra Gazze'ye gönderdiler. H. U., esir alındığında oruçmuş, zorla orucunu bozdurmuşlar, üzerine köpek salıp idrarını üzerine yaptırmışlar. Ona eşiyile alakalı birçok soru sormuşlar, her soru sonrası kafasını alıp

kapıya vurmuşlar. Kafası çok şişmişti çıktığında. Tecavüze maruz kalmadı ama gelip zorla üzerini çıkartmışlar, elbiselerini parçalamışlar. Sürekli küfür etmişler. Esirlerin birbiri ile konuşması yasakmış, konuşanlara tekrar işkence yapıyorlarmış. Su yok, ekmek yok... 24 saat dayak atmışlar. Yatacak yerleri yokmuş, yerlerde yatmışlar. Namaz kılmak istediklerinden elbiselerini üzerlerinden çekip alıyorlarmış, üstlerini kapatmalarını yasaklamışlar. Bir kez bile giyinememişler. Bazen de alıp dar bir mekâna sokup, iki büklüm bir şekilde saatlerce bekletmişler. Avukatın girmesi kesinlikle yasaktı, ben avukatla görüştüm ama Gazzeli esirlerin yanına avukat girmesinin yasak olduğunu söyledi.

Görüşmeci: *Hastanede tedavi görürken hastaneye saldırı neticesinde öldürülen yakınınız oldu mu?*

G.C.: Yakınımız değil ama biz Endonezya Hastanesi'ndeyken askerler içeri girip rastgele ateş açmaya başladılar. Önümüzde bir kadın vurulup şehit oldu. İki gün boyunca kimse ona yaklaşmadı. Pek çok genç de şehit oldu. Biz hastanedeysen hastanenin bir kısmı bombalandı. Öncesinde ben Rantisi Hastanesi'nde idim. Y. orada tedavi görüyordu, gözümün önünde hastane tamamen bombalandı. Ben oğlum kucağımda zor kurtuldum. Cesetler etrafa saçılmıştı.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

G.C.: Doğrudan şahit olmadım ancak söylentiler var, hatta Şifa Hastanesi'ndeyken askerler içeri girince konserve yiyecek verdiler ancak kadınlar almayı reddetti bu nedenle.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?*

G.C.: Evet, savaş ilk başladığında evimiz sınır bölgesine yakın olduğu için evden çıkalım dedik. Çıkaçağımız gün evimiz vuruldu, eşim şehit oldu, çocuklarım yaralandı.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

G.C.: Hayır, asla! Biz evimizde oturuyorduk, bir anda bomba düştü, ev yıkıldı, eşim şehit oldu. Asıl bombalamadan 4-5 gün önce evimiz yine vurulmuştu; bir kısmı hasar olsa da hala kullanılabilir şekildeydi. Eşimin herhangi bir örgülle ilgisi yoktu.

Görüşmeci: *İsrail'in beyaz fosfor vb. yasaklı kimyasal silahları kullandığınıza şahit oldunuz mu?*

G.C.: Evet, bizim üzerimize beyaz fosfor attılar. Boğuluyorduk, hastaneye gittik. Hamile olanlar düşük yaptı. Amcamın kızı savaşta doğum yaptı, 25 Ekim'de fosfor attılar, bebeği öldü. Evde doğmuştu, ambulans gelemedi, bir haftalıkken boğuldu şehit oldu.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz bir şey var mı?*

G.C.: Siz de takip ediyorsunuz, mesela gelip diyorlar ki evinizi terk edin, güvenli bölgeye gidin. Benim arkadaşım bu şekilde Kuzey Gazze'deki evini terk edip güvenli diye Refah'a gitti. Dünden önceki gün

(26.03.2024) eşi ve çocuklarıyla birlikte ailece şehit oldular. Refah güvenli diyorlar, nerede güvenlik? Hiçbir uyarı olmadan evleri vuruyorlar. R. ailesi 16 kişi birlikte şehit oldular. Hiçbir oluşumla bağlantıları yoktu, kendisi avukattı, eşi de mühendisti. Biz bu soykırımın durmasını istiyoruz, bu Hamas'a karşı savaş filan değil, bir soykırım. Kuzey Gazze'ye yardım girişine izin verilmiyor, orada hiçbir bina sağlam kalmadı. Su almak için toplanan insanları yine vurdular. Bizim çocuklarımız da sizin çocuklarınız kadar değerli, bu çocukların ne suçu vardı?

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 5

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat: 13.00-13.22 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

W.T.-(Kadın) Ev hanımı, 47 yaşında. Refakatçi-annesi.

B.F.E.- (Erkek), 2 yaşında. Bacakları ampute.

Sorular:

Görüşmeci: *B. ne zaman yaralandı?*

W.T.: 4 ay önce yaralandı. Evdeyken vuruldu, babasıyla birlikte yaralandılar. Babası Gazze’de, ancak sağlık durumu halen iyi değil, orada hastaneler çok kötü durumda. Temiz değil, sürekli enfeksiyon kapıyor.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

W.T.: Evet, örneğin B’nin annesi şu an hamile ama ilaç bulamıyor, hastaneye gidemiyor.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

W.T.: Çocukları alıyorlar, bilinmeyen bir yere götürüyorlar sonrasında ya ailelerine geri veriyorlar ya da kaçırıp esir alıyorlar. Bizim başımıza gelmedi ama bu olayları hep duydum.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?*

W.T.: Evet, bir akrabamız İsrail’de işçi olarak çalışıyordu, savaş başlayınca ona çok kötü işkence ettiler.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

W.T.: Hepimiz bir eve toplanıyorduk, sonra oraya saldırı olunca başka yere sığınıyorduk. Yakınımızda çok yoğun bombalamalar oluyordu, patlama sesleri çok şiddetliydi. Asıl evimiz bombalandı, ağır hasar aldı. Sonra kampta başka bir yere sığındık.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi? Sizin hastaneye erişmenize engel oldu mu?*

W.T.: Evet, ambulansların girişini engelliyorlardı. Tedavileri engelliyorlardı, ilaç girişini engelliyorlardı. Yani bu çocuk Gazze’de Avrupa Hastanesi’nde ameliyat olacakken narkoz bulunamadı ben de uyuşturmadan bacaklarının kesilmesini kaldıramadım. Türkiye’ye geldikten sonra ameliyat olabildi.

Görüşmeci: *Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

W.T.: Evet, Avrupa Hastanesi’ne çok saldırı gerçekleşti.

Görüşmeci: *Hastanede ne kadar doktor vardı?*

W.T.: Çok çok az doktor vardı bizim olduğumuz yoğun bakım binasında sadece bir doktor, bir hemşire vardı, yetişemiyorlardı. Ben de diğer hastalara yardımcı olmaya çalışıyordum.

Görüşmeci: *İsrail, doktorları ve sağlık görevlilerini hedef alıyor muydu?*

W.T.: Doktorların hastaneye girişini engellemek için Han Yunus ve Refah arasındaki yolu vuruyor, geçiş yerlerine saldırıyorlardı ki doktorlar hastanelere giremesin istiyorlardı. Doktorların araçlarını vuruyordu. Bu şekilde çok doktor şehit oldu.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?*

W.T.: İlk günden itibaren ne elektrik ne su verildi. Su bulmak çok büyük sıkıntıydı, su doldurma fiyatları fahiş şekilde yükseldi. Normalde 30-40 Şekel olan 1.000 litrelik su 3.000 Şekel’e yükseldi. İnsanlar satın alamaz oldu. Örneğin bebek bezi, 10 Şekel iken dün duydum ki 100 Dolar’a çıkmış. Halen fahiş fiyatlar devam ediyor.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

W.T.: Asla haber vermiyor. Bir anda evler bombalanıyor, insanlar habersiz bir şekilde vuruluyor. Her gün şehit listelerine bakıyoruz ki ailemizden, yakınlarımızdan biri şehit olmuş mu diye.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu?*

W.T.: Yardımların dağıtımında ve yardıma ulaşmada çok ciddi sorunlar vardı. Yardımı alanlar satmaya başlıyordu. Yani iki savaş var gibi biri İsrail’le diğeri de fırsatçılarla.

Görüşmeci: *İsrail yardım görevlilerine de saldırıyor muydu?*

W.T.: Evet, insanlar yardım için toplanınca saldırıyorlardı.

Görüşmeci: *İsrail’in saldırıyı planladığı hedeflere dair bir harita gördünüz mü?*

W.T.: Hayır. Kimse nereye saldıracaklarını bilmiyor. Zaten onlar için yaşayan her şey hedef. Gazze’de yürüyen ne varsa hedef. Her ev hedef, bilmiyoruz kimi hedefliyorlar kimi vurmak için saldırıyorlar?

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 6

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat: 13.32-13.55 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

D.L.I.-(Kadın) Ev hanımı, 33 yaşında. Bacağı ampute.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

D.L.I.: Tamamen sivillere yönelik.

Görüşmeci: İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

D.L.I.: Genel olarak tüm ilaçlara erişim engelleniyor. Hamile kadınlara ambulansların erişimi engelleniyor. Ambulansla hastaneye getirilen hamile kadınlar bile bekletiliyor, hastaneye girişine engel olunmaya çalışılıyor. Bu şekilde doğum esnasında ölümler çoğalıyor.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

D.L.I.: Evet, hem çocukların hem de kadınların esir alındığına şahit oldum.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?

D.L.I.: Esir alınanlar çıktıklarında görünüşlerinden ağır işkenceye uğradıkları belli oluyor. Amcamın oğlunu ismi Y. A., 7 Ekimden bir ay sonra esir aldılar 15 gün içeride işkence gördü, üzerlerine köpek salarak saldırtıyorlardı, tuvalete gitmelerine bile izin vermiyorlardı, ne yiyecek ne içecek veriliyordu. Çıktığında görünüşü gerçekten çok kötüydü, çuval geçirmişler, hortumla dövmüşler, bütün elbiseleri parçalanmıştı. Dayımın oğlu ise hâlâ içeride. Aralık ayında, biz Kuzey Gazze’deyken bizi hastaneden zorla çıkarıp otobüslere bindirdiler, o esnada dayımın oğlunu da esir aldılar, halen onların elinde. Ne Hamas’la ne başka bir şeyle ilişkisi vardı. Öldü mü yaşıyor mu bilmiyoruz.

Görüşmeci: *İsrail tarafından gözaltına alındıktan sonra hapiste öldürülen yakınınız var mı?*

D.L.I.: Ölenler var, dediğim gibi halen içeride olan tanıdıklarımız yaşıyor mu bilmiyorum.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

D.L.I.: Evet, biz Kuzey Gazze'deydik, bizi Refah'a sürdüler. Eşim ve çocuklarım halen Refah'ta. Zaten her şeye saldırıyorlar; okul, hastane, cami... Biz vurulduğumuzda güvenli yer diye bir okula sığınmıştık. Sığındığımız okulda 300 kişi şehit oldu. Daha sonra hastanedeiken yine hastaneyi de vurdular. Sonra bizi çıkardılar ve Güney'e sürdüler.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

D.L.I.: Evet, ambulansların geçişini engelliyorlardı.

Görüşmeci: *Siz ne zaman yaralandınız?*

D.L.I.: Savaştan bir ay sonra 8 Kasım'da sığındığımız Al-Fakhoora Okulu'nda vuruldum. Evimizin civarında yoğun bombardıman olunca okula sığındık. Sonra okulu da vurdular, oğlum şehit oldu, küçük oğlum yaralandı.

Görüşmeci: *Siz hastanedeiken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

D.L.I.: Evet, biz Endonezya Hastanesi'ndeiken saldırı gerçekleşti, pek çok yaralı şehit oldu, bizi Allah korudu.

Görüşmeci: *Hastanede ne kadar doktor vardı?*

D.L.I.: Hastanenin içerisi yaralılar, sığınanlar ve doktorlarla doluydu. Sayılarını hatırlayamıyorum ancak daha sonra hastaneye girdiklerinde doktorları da esir aldılar. Onları terörle itham ettiler, işkence uyguladılar. Bizimle birlikte bir doktor vardı, ona çok işkence yapmışlar, Hamas'la ilgili sorular sormuşlar.

Görüşmeci: *İsrail, hastanelerin Hamas tarafından kullanıldığını iddia ediyor. Siz hastaneyken Hamas, hastaneleri savunma veya saldırı amacıyla kullanıyor muydu?*

D.L.I.: Biz hastanedeiken Hamas'ın siyasi kanadına mensup sivil kişiler de aileleri ile birlikte hastaneye sığınmıştı. Bu kişiler tamamen sivil, ellerinde herhangi bir silah yoktu.

Görüşmeci: *Saldırılarından sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

D.L.I.: Hastanelerde oksijen dahi yoktu, pek çok kişi bundan dolayı öldü. Ne elektrik ne su vardı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

D.L.I.: Biz Refah'tayken, ne bulduysak onu yiyebildik. Yerdeki otları bile yedik, yiyecek bir şey yoktu. İnsanlar ölümün sınırında yaşıyorlar.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

D.L.I.: Hayır. Hamas operasyon düzenlediğinde çetin bir savaş geliyor dedik, akabinde evler haber verilmeden bombalanmaya başlandı.

Görüşmeci: *İsrail'in beyaz fosfor vb. yasaklı kimyasal silahları kullandığına şahit oldunuz mu?*

D.L.I.: Evet, beyaz fosfor atıyorlardı. Hastanelerde fosfordan zarar gören kişiler çoktu; evlere, arazilere her yere attılar. Bu savaş değil, büyük bir suç.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

D.L.I.: Vurulduğumuz anı hiç unutmuyorum, çocuğum vurulmuştu, bacaklarım kopmuştu, size o manzarayı tarif edemem, çok korkunçtu. Halen, eşim ve çocuğum çadırda kalıyorlar, sürekli bombalar yağıyor. Onlarla çok zor görüşebiliyorum, telefonları çekmiyor. Sadece oğlumu görmek istiyorum, 6 yaşında henüz, diğeri zaten şehit oldu. Ondan ayrı kalmanın acısı içerisindeyim.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 7

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat:14.00-14.20 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

R.U. -(Kadın) Ev hanımı,53 yaşında. Refakatçi.

Sorular:

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

R.U.: Sivil hedefler, askeri hedeflerden çok daha fazla.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

R.U.: Evet, onlar yeni bir nesil gelmesin, alttan gelenler büyümesin istiyorlar. Filistinli kadınların doğuracağını biliyorlar, o nedenle çocuk olsun kadın olsun neslin devamını sağlayan ne varsa imha etmek istiyorlar. Biz bunu görüyoruz, dünyanın neresinde kadın öldürülür, çocuk öldürülür?

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

R.U.: Benim diğer kızım çocukları ile bir okula sığınmıştı ve az önce gördüğümüz kızım yaralanıp hastaneye gidince de onun refakatçisi oldu. İsrail askerleri geldi ve hastanedeki hastaları çıkarıp zorla Güney’e gönderdi. Çocuklar babası ile Kuzey’de, anne Güney’de kaldı. 5 aydır çocuklarını göremiyor, 6 çocuğu var, en küçüğü 2 yaşında. Nerede çocuk hakları?

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?*

R.U.: İsrail tarafından gözaltına alınan akrabalarımız var, mutlaka işkence görüyorlardır. Televizyonda içeridekilere işkence yapıldığını görüyoruz. Siz de görmüşünüzdür nasıl işkence yapıldığını.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciire zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

R.U.: Bizim evimiz sınırda, çatışmalar saat 06.00'da başladı, biz 09.00'da evimizi terk ettik. Savaşın başladığı saatten şu ana kadar evimize dönemedik.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

R.U.: Evet, çok sayıda yaralı hastaneye ulaşamadığı için şehit oldu. Bize bırakın insan haklarını, hayvan hakları dahi uygulanmıyor.

Görüşmeci: *Siz ya da ailenizden birisi Gazze'de tedavi aldı mı?*

R.U.: Ben kanser hastasıyım aynı zamanda kızıma da refakatçi oluyordum. Orada ilaçlarıma erişemedim. Bizim hastanemiz Türkiye Dostluk Hastanesi Gazze'deki tek kanser hastanesiydi ve bombalandı.

Görüşmeci: *Hastanede ne kadar doktor vardı? Sağlık malzemeleri yeterli miydi?*

R.U.: Doktor vardı ama sayısı azdı. Savaştan önce de mesela benim gibi kanser hastalarının tedavisi için İsrail'e gitmesi gerekiyor dönem dönem, ama girişlerimize izin verilmiyordu, tedavi alamıyorduk.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

R.U.: Hayır, ateşle yemek yaptık, ekmek yaptık.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

R.U.: Şu ana kadar yok, ancak oradaki çocuklarımla konuştuğumda Türkiye'de durumumuz iyi demeye bile utanıyorum, yiyecek sadece bulurlarsa ful (bakla ezmesi) yiyorlar, yiyecek bir şey yok.

Görüşmeci: *İsrail yardım görevlilerine saldırıyor muydu?*

R.U.: Ben de sizin gibi haberlerden yardım görevlilerini vurduklarını görüyorum. Dün amcamın oğlu ailesine yardım almak için gittiğinde oğlu ile birlikte şehit edildi.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

R.U.: Asla uyarı yapılmadı. Hiç okul bombalanır mı? Benim kızım okulda yaralandı. Okuldan daha güvenli bir yer olur mu? Biz de güvenli diye oraya sığınmıştık.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

R.U.: Umuyorum ki bu insan hakları sadece yazıda kalmaz. Biz de sizler gibi insanlarız. Bizi sadece üç-dört tane çocuğu öldürülüp "Elhamdulillah" diyen insanlar olarak görmeyin, bizim içimiz yanıyor. Neden sadece biz bunlara maruz kalıyoruz? Hepinizin evlatları gibi bizim evlatlarımız da kıymetli. Bize bu derece yapılanlar hak mı? Biz de sizin gibi insanız. Türkiye'ye ve Recep Tayyip ERDOĞAN'a çok teşekkür ederiz, bizi getirdiniz, tedavi ettiniz.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 8

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat: 14.25-14.50 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

F.A. -(Kadın) 29 yaşında, Gazze Belediyesi'nde inşaat mühendisi.

K.A.-(Erkek) 8 yaşında, 2. Sınıfa gidiyor. Bacaklarında kırıklar mevcut.

Sorular:

Görüşmeci: *Muhammed, ne zaman yaralandın?*

K.A.: 30 Ekim'de.

Görüşmeci: *Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?*

K.A.: Kardeşim ve babam şehit oldu.

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

F.A.: Yüzde yüz sivillere yönelik.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

F.A.: Amcamın kızı hamileydi, Şifa Hastanesi'ne doğumlar yasak diyerek almadılar. Onlar da doğum için hastane arıyorlardı, daha sonra yolda karnından vurularak öldürülmüş bir şekilde bulundu, karnında çocuğu da vardı hamileydi. Kasım ayında gerçekleşti, biz o zaman Şifa Hastanesi'nde abluka altındaydık.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

F.A.: Evet, biz Şifa Hastanesi'ndeyken liseye ve üniversiteye giden gençler vardı, yaralı oldukları halde esir alındılar.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?*

F.A.: Amcamın oğlu, Şifa Hastanesi'nde doktordu, geçen hafta onu esir aldılar, haber alınamıyor.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciye zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

F.A.: Evet, biz savaşın dördüncü günü Kuzey Gazze'de evimizden çıkarıldık. Evimiz vurulduktan sonra Şifa Hastanesi'ne sığındık. Oradan çıkarıldıktan sonra ailemiz üç parçaya bölündü, bir kısmımız bir yerde diğer kısmımız başka yerde kaldık.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

F.A.: Biz Şifa Hastanesi'ndeyken, dışarıda yaralılar vardı. Kim onları almak için kapıya yönelirse vuruyorlardı.

Görüşmeci: *Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

F.A.: Evet, Şifa Hastanesi'ne çok saldırı oldu. Biz dördüncü kattaydık çatısı vuruldu.

Görüşmeci: *Hastanede ne kadar doktor vardı? Yeterli ilaç var mıydı?*

F.A.: Hayır, sadece 2 doktor vardı. Yaklaşık 144 hasta vardı. Zorla Şifa'dan çıkardılar. Han Yunus'a götürüldük.

Görüşmeci: *Saldırılardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

F.A.: Savaştan üç dört gün sonra elektrik tamamen kesildi.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

F.A.: Komşularımızdan var, hastanede bu şekilde ölen vardı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu? İsrail, dağıtılan yardımları engelliyor muydu? Yardım görevlilerine saldırı oluyor muydu?*

F.A.: Biz oradayken dağıtım başlamamıştı. Mısır'a geçerken sınırda bekleyen tırları gördük ancak girişlerine izin verilmiyordu. Kardeşimin bacanağı, bir ay önce yardım dağıtırken şehit oldu, kendisi ile birlikte on kişi şehit oldu.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

F.A.: Hayır. Biz aniden, habersiz bir şekilde bombalandık. 75 kişi şehit oldu, 3 füze atıldı.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 9

Tarih: 28 Mart 2024, Perşembe

Saat: 14.50-15.20 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

T.Y. -(Erkek). 19 yaşında, Mısır'da tıp fakültesi öğrencisi. Refakatçi.

E.Y. - (Erkek) 17 yaşında, lise son sınıf öğrencisi. Bacağı yaralı.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonra okula gidebildin mi?

E.Y.: Hayır, okul kapandı. İlk gün kapandı.

Görüşmeci: İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

T.Y.: Bunu duyuyoruz. Aynı zamanda ilaç da bulamıyor insanlar, şu an Gazze'de tıp hizmetleri çökmüş durumda. İnsanlar tedavi alamıyor.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

T.Y.: Evet, gözümle gördüm. Biz güvenli koridordan gidiyorduk ki hiç güvenli değil. Burada dayımı kaçırdılar 120 gündür haber yok. Çocukları da alıyorlardı 2-3 saat tutuyorlardı sonra salıyorlardı, bazen öldürdükleri de oluyordu.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?

T.Y.: Dayım E.A. çok şiddetli işkenceye maruz kaldı. 120 gün önce alındı.

Merve TEKİN: Çocukları gözaltına alırken ailelerine haber veriyorlar mıydı?

T.Y.: Normalde vermiyorlardı. Çoğu çocuğu güvenli koridor üzerinde ailelerinin yanında alıyorlardı zaten. Bazen aileyi Güney'e, çocuğu Kuzey'e gönderiyorlar, aileyi ayırıyorlar. Kuzey'de zaten hayat yok, açlıktan ölüyorlar.

Görüşmeci: *Gözaltına alınıp da öldürülen bir yakınınız var mı?*

T.Y.: Bir akrabamız ismi T.K., 120-130 gün önce alındı, öldü deniyor ama öldü mü sağ mı haber alamıyoruz.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciere zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

T.Y.: Evet, biz Şifa Hastanesi'ndeyken bombalandık. Sonrada Güney'e gönderildik, güvenli koridor üzerinden yürüyerek gittik. Yaklaşık 13 km yürüyerek gittik. Yolda günlerdir duran çürümüş cesetler vardı.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi İsrail tarafından engellendi mi?*

T.Y.: Evet, ambulansların girişine izin vermiyorlardı. Vadi bölgesine giremiyorlardı.

Görüşmeci: *Gazze'de tedavi aldınız mı? Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

T.Y.: Evet, kardeşimin bacağına Şifa Hastanesi'nde platin takıldı. Naser Hastanesi'nde de ikinci ameliyatı oldu. Şifa Hastanesi'ndeyken saldırı oldu. Naser Hastanesi'ndeyken de abluka altına alındık.

Görüşmeci: *Hastanelerde doktor sayısı ve malzemeler yeterli miydi? Doktorlara ve sağlık çalışanlarına yönelik saldırı oluyor muydu?*

T.Y.: Başlarda yeterliydi, sonra çok azaldı. Doktorlara da gazetecilere de saldırdılar. Tanıdığımız bir doktor, ismi İ.İ., 30.10.2023'te gece hastaneye bakmaya gitmişti, şehit edildi.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

T.Y.: Elektrik tek seferde gitti, elektrik olmayınca su da gitti. Yakıt da bitti.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

T.Y.: Kuzey'dekilerin durumu çok zor, oradaki akrabalarımız ne durumda bilmiyoruz. Yukarıdan atılan yardımlar oluyor, onlar da çoğunlukla denize düşüyor.

Görüşmeci: *Siz oradayken yardım dağıtımı oluyor muydu?*

T.Y.: Herkes yardıma ulaşamıyordu. Özellikle Kuzey'dekiler yardımlara ulaşamıyor. Yardım almaya gidenler de şehit ediliyor. İşgal güçleri yardım dağıtanları da vuruyordu, çok kişi şehit oldu.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

T.Y.: Hayır, habersiz saldırıyorlar. Biz de habersiz vurulduk. Evleri doğrudan hedef alıyorlar, hatta bir evi değil bütün bir mahalleyi vuruyorlar. İnsanların başına bomba yağıyor. Önceki savaşlarda haber verdiği olurdu ancak bu savaşta haber verilmiyor. Kardeşim ve annem şehit oldu.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

E.Y.: Türk halkına ve Recep Tayyip ERDOĞAN'a çok teşekkür ederiz.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 10

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat: 09.55-10.15 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişi:

U.D.E. - (Kadın) 30 yaşında, ev hanımı.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

U.D.E.: Bizim maruz kaldığımız saldırılar tamamen sivil hedeflere yönelikti. Sivillere yönelik bir toplu katliam, bir soykırım amacıyla yapılıyordu.

Görüşmeci: İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

U.D.E.: Haberlerden duydum.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

U.D.E.: Bunu hem gördüm hem yaşadım. Saldırı sonrasında çocuklarım yaralı olarak bir yere götürüldü, onlara ulaşmak istediğimde engellendim. Üzerime doğrudan silah doğrulttular, yere yatırdılar, geçişime izin vermediler. Kimliğimi kaldırılarak anneleri olduğumu söyledim ama yanlarına gitmeme izin vermediler. Bu olay biz vurulmadan önce yaşanmıştı. Haberlerden de evlere girip çocukları kaçırdıklarını duymuştum.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?

U.D.E.: Haberlerden böyle şeyler olduğunu biliyorum. Babam D.E. ve amcamın oğlu N.E. İsrail'de çalışıyordu, 7 Ekimden yaklaşık üç hafta sonra onları aldılar ve işkence ettiler, üzerlerini soyarak o şekilde boş bir araziye bıraktılar. Beş gün boyunca onlara ulaşmaya çalıştık daha sonra bu şekilde bulundular.

Görüşmeci: Gazze'deyken tedavi aldınız mı? Tedavi sırasında hastaneye saldırı oldu mu?

U.D.E.: Çocuğum Kamal Adwan Hastanesi'nde, oradan sonra Endonezya Hastanesi'nde ve Al Naser Hastanesi'nde tedavi gördü. Maalesef, Endonezya Hastanesi'ndeyken ben hastaneden kısa bir süre için ayrılmıştım, kardeşim çocukların yanındaydı. İsrail askerleri hastaneye saldırı düzenledi, hastaneyi 10 gün ablukaya aldıktan sonra çocukları otobüslere doldurdular hatta küçük oğlumu ayaklarının altına koydular, kardeşim buna şahit oldu.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciye zorlandınız mı?*

U.D.E.: Evet, evimizden Tal Al Hawa'dan Deraj bölgesine tehcir edildik.

Görüşmeci: *Saldırılardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

U.D.E.: 24 saat içerisinde elektrikler kesildi. Güneş panellerinden bataryalara önceden şarj ettiğimiz elektriği bir süre kullandık. Suya ulaşamadık.

Görüşmeci: *Yakınlarınızdan açlıktan ölen kimse oldu mu?*

U.D.E.: Hayır.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu? İsrail, dağıtılan yardımları engelliyor muydu?*

U.D.E.: Biz oradayken yardım dağıtımı yoktu ancak daha sonra Refah'ta yardım dağıtılmaya başlandı. Yardım görevlilerinin ve yardıma erişmek isteyenlerin öldürüldüğünü duyduk. Hatta komşumuzun iki çocuğu un almak için gittiklerinde öldürüldüler.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

U.D.E.: Yalan söylüyorlar, haber vermiyorlar. Ben ailemin yanına gitmiştim, bir hafta kadar onların yanında kaldım, yaşadığımız binanın vurulduğu haberi geldi. Bina bombalanmış ve yıkılmıştı, kocam A.E., kızım Y.E. (9 yaş) ve oğlum I.E. burada şehit oldular. Bize herhangi bir uyarı yapılmamıştı.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz bir şey var mı?*

U.D.E.: Bu savaşı Hamas'a karşı yürüttüklerini söylüyorlar ancak katledilenler hep kadınlar, çocuklar, yaşlı insanlar. Hatta hayvanlar dahi onların saldırıları karşısında korunamıyor. Benim katledilen çocuklarımın günahı neydi? Ne Hamas'a ne başka bir örgüte mensuptular, ne de büyüktüler. Kızımın bacakları parçalandı. Çocuklara onları parçalayacak silahlar kullandılar. Bunların ne suçu vardı?

Tutanak No: 11

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat:10.21-10.48 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

C.A. -(Kadın) Ev hanımı, 31 yaşında. Pelvis fraktürü var. Refakatçi.

Sorular:

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

C.A.: Bu saldırılar tamamen sivilleri katletmeye yönelik saldırılardır, askeri hedeflerle savaştıklarını iddia ediyorlar ancak bu iddiaları geçersiz, sadece sivilleri öldürüyorlar.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

C.A.: Evet, örneğin Şifa Hastanesi'nde çocukları bulunan aileleri çıkardılar, kimi aileler Kızılhaç/Kızılay vasıtasıyla çocuklarını geri aldı ama kimi çocuk da şehit olmuştu haberleri yoktu. Mesela bir baba çocuğuna 3 ay sonra Kızılhaç aracılığıyla ulaşmıştı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?*

C.A.: Evet, kardeşim ve akrabalarım. Kardeşimi Aralık ayında eşi ve çocukları ile aldılar, sonrasında bıraktılar. Üzerlerinde ne varsa çalmışlardı. Bırakıldıkları zaman elbisesiz olarak çıktılar.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciye zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

C.A.: Biz yaşamadık ama çoğu insanın evinden zorla çıkarıldığını duyuyoruz.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

C.A.: Evet, ambulansların girişini engelliyor veya ambulansları vuruyorlar, içindekileri öldürüyorlar.

Görüşmeci: *Siz ya da ailenizden birisi Gazze'de tedavi aldı mı?*

C.A.: Evet, Deir Al Balah'ta Shuhada Al-Aqsa Hastanesi'nde kızım iki hafta tedavi gördü.

Görüşmeci: *Siz hastanedeyseniz hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

C.A.: 15.12.2023'te hastanenin çok yakınına saldırı düzenlendi, elhamdülillah yaralanmadık.

Görüşmeci: *Hastanede ne kadar doktor vardı? Sağlık malzemeleri yeterli miydi?*

C.A.: İlk başlarda Aralık ayında biraz malzeme vardı, ancak sonrasında malzemeler tükendi. Eczanelerde dahi ilaç kalmamıştı.

Görüşmeci: *Saldırılardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?*

C.A.: 7 Ekim'den sonra yalnızca 2 kez elektrik geldi ama 3 saat sonra gitti. Yine suya erişim de çok zordu. Şu ana kadar da tedarik edilemiyor.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

C.A.: Çok şükür akrabalarımızdan yok. Gazze'de akrabalarımızın olduğu yerde az da olsa yiyecek var, diğer bölgeler gibi değil.

Görüşmeci: *İsrail yardım görevlilerine saldırıyor muydu?*

C.A.: Evet, yardım kamyonlarını vuruyordu, yardım için kamyonların etrafına toplanan insanların üzerine bomba atıyordu.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

C.A.: Hayır, maalesef.

Görüşmeci: *Eklemek istediğiniz başka bir husus var mı?*

C.A.: Biz 13.10.2023'te evimizden çıktık, Deir Al Balah'a amcamın kızının evine gittik. Güvenli bir mekândı ne askeri ne siyasi oluşumlar vardı. 02.12.2023'te saat 11.00 sıralarında hiçbir uyarı olmadan yanımızdaki ev vuruldu ve amcamın kızının evi de yıkıldı. Hepimiz enkazın altında kaldık. Toz duman kalktıktan sonra etrafımızı görebildik, gözümü açtığımda kızımın üzerinde beton kolon vardı ve ben de yaralanmıştım. Üzerimizde taşlar vardı, sonrasında çıkıp çocukları kurtarmaya çalıştık. Amcamın kızının ve diğerlerinin üzerinde de kolon vardı. Kızım ağır yaralıydı, bacağı parçalanmıştı, gözünde de yara vardı. Allah'ın yardımıyla ve doktorların gayretleriyle daha iyi oldu. Diğer çocuklar molozlara gömülmüştü, amcamın çocukları şehit oldular, hepimiz yaralanmıştık. Evden çıktıktan sonra ambulans aramaya başladık, çocuklar elimizde koşuyorduk. Shuhada Al-Aqsa Hastanesi'ne geldik. Kızımın acilen ameliyat olması gerekiyordu. Shuhada Al-Aqsa Hastanesi'den, Han Yunus'a Avrupa Hastanesi'ne gitmemiz söylendi. Ancak, İsrail yolları tutmuştu Han Yunus'a ulaşamıyorduk. Shuhada Al-Aqsa Hastanesi'ne geri döndük, yarası temizlendi. Çok yoğun bombalama vardı, bulunduğumuz yerde hiçbir şeyi tedarik edemiyorduk. Başımıza gelen olaydan sonra ben diğer çocuklarımdan ayrı düştüm, kızımın yanında kalmam gerekiyordu. Kızım kendisini çok kötü hissediyordu, çaresiz bir şekilde yaşıyordu, hiçbir ilaç

bulamıyorduk, sadece yatarak ameliyatını bekliyordu. Bacağındaki yara ve belindeki kırıklar nedeniyle hareket edemiyordu. Tedavi imkânı yoktu, dışarıda tedavi için adımızı yazdırdık. 08.12.2024 tarihinde kardeşimin şehit olduğu haberi geldi ama ailemden ayrı düşmüştüm kimseyle görüşemedim. Çok şükür 14.12.2023'te çıkış için onay geldi ve Mısır'a geçtik, ilk olarak bir Fransız Gemisinde tedavi yapıldı. Önce yarası temizlendi, 5 gündür yarası açılmamıştı çok kötü kokuyordu. Sonraki gün platin takıldı. 18.12.2023 tarihinde de Türkiye'ye sevk edildik. Ben iyileştim ama kızım halen kötü durumda, çok ameliyat geçirdi. Saldırı gününden beri çocuklarımdan mahrum kaldım. Türkiye'de beş kez kapsamlı ameliyat oldu. Üç çocuğumun sesini duyamadım, arama yapmak çok zor, şebeke yok orada. Kızım o kadar yoruldu ve acı çekiyordu ki şehit olmayı diliyordu. İnşallah, Allah'ın yardımını, Türkiye'nin ve doktorların gayreti ile kızım iyileşecek, belki diğer çocuklar gibi koşup oynayamayacak ama en azından ayağa kalkabilecek. Kızım bir şey yiyemediği için çok zayıfladı. Bir yandan kalbimiz Gazze'de her gece kötü bir haber duyma korkusuyla yaşıyoruz. Gazze'deki durum gerçekten çok kötü, haber duymaya dayanamıyoruz, ailemiz için çok korkuyoruz. İsrail'in yanında duran devletler zulme ortak oluyorlar, Gazze'de insanlar öldürülüyor, çocuklar öldürülüyor, çocuklar parçalanıyor. Yaşlı insanlar öldürülüyor. Amcamın çocukları şehit oldu, onları çok severdim, dostluğumuz çok iyiydi.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 12

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat:10.52-11.12 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

G.D.-(Kadın) Ev hanımı, 41 yaşında. Refakatçi. Kuzey Gazze'den.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

G.D.: Bu savaş başından beri sivilleri hedefliyor özellikle de kadın ve çocukları. Tabii çocuklar ve kadınlar onların doğal hedefleri; çocuklar büyüyüp eline silah almasınlar, kadınlara olan düşmanlıkları da normal bir şey değil. Bu savaşta gördüklerimizi önceki savaşlarda görmedik. Eli silah tutmayan masum sivil halka karşı yürütülen bir savaş bu.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

G.D.: Evet, askerler size silahı doğrultup “ayrıl” diyor, karşı gelirsene ateş açıyorlar. Zaten çok iyi Arapça konuşuyorlar, açık bir emir haline geliyor, karşı koyamıyorsun. Gözümün önünde zorla kaçırma gördüm. Bundan da kötüsü Endonezya Hastanesi'nde gözümün önünde infaz edileni de gördüm. Terörist diyerek üç kişiyi uyarmadan, bir şey demeden, gelip doğrudan ateş edip öldürdüler. Bu şekilde, kendilerine direnenler görsün de korksun kaçınsınlar diye böyle yapıyorlar.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?

G.D.: İkinci derece yakınlarım, amcaoğlum, halaoğlum alındı. Bunlar için Kızılhaç'a başvurduk ancak hiç bir haber alamadık, öldürüldüler mi, hapisteler mi, yaşıyorlar mı bilmiyoruz. Bazı insanları gözaltına alıyorlar sonra infaz ediyorlar, daha sonra cesetleri bulunuyor. Yani onlarla iletişimimiz olmadığı için işkence görüp görmediklerini kesin olarak bilemiyoruz ancak örneğin kaldığımız okulda gözaltına alınan bazı kadınlar vardı onlar çıktıklarında işkence izleri vardı. Kadınların bazıları istismar edilmişti. Kadınlara vahşi ve barbarca işkence yapmışlardı. Kadınlara özellikle yapıyorlar. Aldıkları kişilere işkence yapıyorlar. Burada Etlik Hastanesi'nde benimle birlikte olan bir hasta var, onun olduğu okula İsrail askerleri gelip annesini götürmüş, halen de bir haber yok kendisinden.

Görüşmeci: *Siz veya çocuklarınız Gazze’de tedavi gördünüz mü?*

G.D.: Aslında ben tedaviyi reddettim. Orada kızıma amputasyon işlemi yapmak istediler. Ben bunu istemedim. Endonezya Hastanesi’ne girdiğimizde hastanede sistem çökmüştü, ameliyat odası kullanılamıyordu. Yerler kan ve tıbbi atıkla doluydu, doktorlar yaşayan enkaz gibiydi. Kızımın bacağını kaybetmesinden değil hayatını kaybetmesinden korktum. Tomografi çalışmıyordu, x-ray yoktu, tahliller yapılamıyordu. Bacağı kesmemiz lazım dediler, “hayır olmaz” dedim. Yarayı temizleyip, sarıp bize “Güney’e gidin orada hastaneler daha iyi durumda” dediler. Güney’e gelince dışarı çıkışlar olduğunu öğrendik, ismimizi yazdırdık. 10.01.2024’de Türkiye’ye geldik.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

G.D.: 7 Ekim saldırılarından sonra İsrail çok içinde olduğu için ilk 2-3 gün elektrik ve su sağlanabiliyordu. Şoku atlattıktan sonra her şeyi bombalamaya başladılar. Elektrik santralini, su şebekesini bombaladılar, jeneratörleri vurdular, güneş enerjisi panellerini vurdular. Güneş panelleri işimize yarıyordu, en azından telefonları şarj ediyorduk. Sonra onları da vurmaya başladılar. Bir binanın çatısında güneş paneli varsa direkt binayı vuruyorlardı, bina tamamen yıkılıyordu. Tek sebebi binanın çatısında güneş paneli olmasıydı, bu ilk defa oldu.

Görüşmeci: *Siz oradayken yardım dağıtılıyor muydu?*

G.D.: Evet, yardım gelmişti. Gıda kolisi dağıtıldı, 2-3 kilo sebze dağıtıldı, baklagiller dağıtıldı, içme suyu dağıtıldı.

Görüşmeci: *Oradaki çocuklarınızla ve yakınlarınızla iletişim kurabiliyor musunuz?*

G.D.: Şu an Gazze ikiye bölündü, Kuzey’de hiçbir şey kalmadı, orada şebeke çekmiyor. Sadece İsrail hattı çok zayıf çekiyor, bazen ona kontör bulabilirlerse iletişim kurabiliyoruz ama çok zor oluyor. Ben en son Ocak ayında görüşmüştüm.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

G.D.: Bu savaşta hayır. 2021’deki savaşta benim evim bombalanmıştı. O zaman İsrail istihbaratı bize evi terk etmemiz için haber vermişti, ama bu savaşta asla haber vermiyorlar.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

G.D.: Türkiye’ye, Sayın Cumhurbaşkanına ve Türk halkına çok teşekkür ederiz. Çocuklarımızın davası, yardımları ve devamıza sahip çıktığınız için müteşekkirimiz. Türk halkıyla bizim bağımız bugün Türkiye bize yardım etti diye başlamadı, bizim geçmişten gelen çok derin bağlarımız var. Bizim müfredatımızda Sultan Abdülhamid’in Filistin’i Yahudilere vermediği öğretilir. Bu nedenle Filistin’de herkes Türkleri çok çok sever.

Tutanak No: 13

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat: 11.37-11.55 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

Z.A.F.- (Kadın) Ev hanımı, İsrail'in verdiği bilgiler nedeniyle ailesini öldürmesinden korktuğunu belirterek sadece, ses kaydının ve isminin baş harflerinin kullanılmasını istedi.

Kız çocuğu- 1,5 yaşında, fosfor bombası nedeniyle beyni zarar görmüş ve felç kalmış.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

Z.A.F.: Sivil hedefler askeri hedeflerden daha fazlaydı. Çocuklar, kadınlar, evler her şeyi bombalıyorlardı.

Görüşmeci: İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

Z.A.F.: Bunu duymadım ama kadınların namusuna dokunuyorlar, zorla ırzına geçiyorlar. Devletler daha neyi bekliyor?

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

Z.A.F.: Evet, duydum. Çocuğu alıyorlar annesinden 1-2 gün sonra veriyorlar.

Görüşmeci: Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?

Z.A.F.: Bizi evimizdeyken bombaladılar, enkaz altında kaldık. Bu çocuk (kız çocuğunu göstererek) beyni zarar gördü. Bize fosfor bombası attılar, kızın beyni su toplamış, felçli kaldı.

Görüşmeci: Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?

Z.A.F.: Doğru, biz vurduğumuzda oğlum yaralıydı, ambulans aradık bulamadık. Babası onu hastaneye kadar 4 saat yürüyerek taşıdı.

Görüşmeci: Çocuğunuz Gazze'de tedavi gördü mü?

Z.A.F.: Evet, Naser Hastanesi'nde tedaviye başlamıştı ki hastaneye saldırdılar, tedavi yarım kaldı. Doktorlar, hastalar şehit düştü.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?*

Z.A.F.: Hayır, her şeyi yasakladılar. Fiyatlar da aşırı arttı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

Z.A.F.: Evet, çocukların açlıktan öldüğünü duyduk. Gazze'de çocuklar hayvan yemlerini yiyerek yaşamaya çalışıyor.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

Z.A.F.: Hayır.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

Z.A.F.: Yaralılarımızın şu an hiçbir tedavi imkânı yok. Eşim zaten mide kanseri, oğlum yaralı, buradaki kızım bu şekilde felçli. Ailem orada çadırda kalıyor. Bizim ne suçumuz vardı, niye çocuklarımdan mahrum kaldım? Bu kızın ne suçu vardı da bu hale geldi?

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 14

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat:11.58-11.09 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

I.A. -(Kadın) Ev hanımı, 33 yaşında. Han Yunus bölgesinden. Refakatçi.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

I.A.: Her şey hedefti, bütün binalar, evler hatta dışarıdaki bir tuvalet bile onlar için hedefti.

Görüşmeci: İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

I.A.: Kendim görmedim ama televizyonda gördüm.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

I.A.: Bunu da televizyondan gördüm, çocukları alıyorlar, aileleri evlerinden çıkarıyorlar, onları dövüyorlar, işkence ediyorlar.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?

I.A.: Dayım, dayımın oğulları ve amcamın oğlu gözaltına alındı, halen de içerideler. Onlara kimse ulaşmadığı için ne haldeler bilmiyoruz ancak İsrail aldığı birisine mutlaka işkence eder.

Görüşmeci: Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?

I.A.: Yani biz evden çıkarıldığımızda zaten Han Yunus’ta ev kalmamıştı artık.

Görüşmeci: Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?

I.A.: Evet, saldırı olduğu zaman ambulansların girişi yasaktı. Çoğu şehit ambulans olmadığı için şehit oldu. Biz abluka altındaydık yani.

Görüşmeci: *Siz ya da ailenizden birisi Gazze’de tedavi aldı mı?*

I.A.: Biz kardeşimin evinde vurulduktan sonra kızımı doğrudan Türkiye’ye getirdik. Orada Naser Hastanesi vardı ama hastanede hiçbir şey yoktu.

Görüşmeci: *Doktorlara yönelik doğrudan bir saldırı var mıydı?*

I.A.: Dayımın oğlunun ameliyatı için Naser Hastanesi’ne gitmiştik, İsrail askerleri hastaneye girdi ve babasını götürdüler. Çocuk orada bir başına kaldı. Sonra da doktorları gelip aldılar, tedavinin ortasında doktorlar götürüldü, hastalar öylece kaldı.

Görüşmeci: *Saldırılardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

I.A.: Ne su, ne elektrik, ne de yiyecek sağlandı. Bizim olduğumuz yere yardım da gelmedi. Bir sürü çocuk açlıktan ölüyor, televizyonda siz de görüyorsunuz, açlıktan ölüyorlar.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

I.A.: Kuzey’de çocuklar açlıktan ölüyor, komşularımızdan da var.

Görüşmeci: *İsrail yardım görevlilerine saldırıyor muydu?*

I.A.: Yardım dağıtımı geldiğinde, halk başına toplanınca saldırı düzenliyorlar.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

I.A.: Hayır, kardeşimin evi habersiz vuruldu, buraya getirdiğim kızımı enkazdan kurtarıp getirdik. Kardeşimi günlerce çıkaramadık, yardım edecek kimse yoktu, iki gözünü de kaybetti. Şu an tedavi de almıyor, buraya getirebilmeyi istiyorum.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

I.A.: Kardeşim yüzü yanık ve gözleri görmez bir şekilde şu an çadırda yaşıyor, o da getirilip tedavisi sağlanırsa çok memnun olurum.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 15

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat: 12.15-12.40 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

B.Z.-(Kadın) Ev hanımı, 36 yaşında, refakatçi. Han Yunus bölgesinden.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

B.Z.: Hayır, ben bu zamana kadar askeri hedeflere yönelik bir saldırı görmedim. Hepsi sivil hedeflere yönelikti. Özellikle de kadın ve çocuklara yönelikti.

Görüşmeci: İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu? Bu şekilde nüfusu azaltmaya yönelik eylemlerde bulunuyor mu?

B.Z.: Tabii, kadınları, çocukları, hamile kadınları öldürüyorlar. Gazze'de öldürülenlerin büyük çoğunluğunu bu nedenle kadınlar ve çocuklar oluşturuyor.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

B.Z.: Çocukları değil ancak erkekleri bu şekilde toplu şekilde esir alarak götürdüklerine şahit oldum. 17 yaşın üzerindeki erkekleri alıp götürdüler, nereye götürüldüklerine dair bilgi verilmedi. Bizi de güvenli koridora yönlendirdiler ancak güvenli hiçbir şey yoktu.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?

B.Z.: Kızımın eşinin ailesi, kayınpederi J.A., eşi, çocukları ve torunları ile birlikte esir alındılar. Bunlar herhangi bir oluşumla ilgisi olmayan insanlar. J.A., (resmini göstererek, bacakları ampute) tedavi alamıyor, kendi başına ne yemek yiyebilir ne tualete gidebilir. İki bacağı kesik, iki eli de tutmuyor, mutlaka kendisine yardımcı olunması gerekir.

Görüşmeci: Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?

B.Z.: Evet, bizi evlerimizden çıkardılar, okullara yerleştik. Okullardan da çadırlara sürüldük. İsraililer evlerimize girip, tabak çanağa kadar, televizyonlarımıza kadar kırdılar. Evimizde tenceredeki yemeğimizi dahi alamadık. Evlerimizi kullanılamaz hale getirdiler. Kayınpederimin üst katımızdaki evini bombaladılar, evimiz ağır hasar gördü. Evimizde bir şey kalmadı. Oğlum motorla giderken yaralandı, onu Mısır'a götürdük. Kızım halen Gazze'de, eşim savaş öncesinde iş için Birleşik Arap Emirliklerine gitmişti, ben de Türkiye'deyim, ailemiz dört parçaya bölündü. Ben de burada tedavi gören oğlumun tedavisinin ardından BAE'ye eşimin yanına geçmek istiyorum.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

B.Z.: Evet, saldırı bölgelerine ambulansların girişi yasaktı. Biri şehit olduğunda veya yaralandığında bisikletle taşımaya çalışıyorlardı. Yerlere kanları akarak taşınyordu.

Görüşmeci: *Gazze'de tedavi gördünüz mü?*

B.Z.: Hastanelerde ne ilaç ne doktor var, hepsi boş, bu nedenle tedavi göremedik.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

B.Z.: Ne elektrik ne de su veriliyordu. Temel ihtiyaçların hiçbirine erişim sağlayamadık. Ne yiyecek ne içecek vardı, hatta kızım savaşta doğum yaptı, ne karnımı doyurabildik ne bir şey içirebildik. Bebek için de ne süt vardı ne süt tozu vardı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

B.Z.: İnternette, açlıktan ölen insanların olduğunu duydum. Hepimiz açlığı yaşadık

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu? Yardım görevlilerine yönelik saldırı var mıydı?*

B.Z.: Bizim olduğumuz yerde biz yardıma ulaşamadık ama başka yerlerde yardım alanlar oldu. Yardım almaya gidenlere saldırıyorlardı, benim oğlum da bu şekilde yardım almaya giderken saldırıya uğradı ve yaralandı.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

B.Z.: Hayır. Gazze Şeridi'nde uyarı verilerek vurulan tek bir ev bile yoktur. İnsanlar evlerinin içerisinden tepelerine füze düşüyor; ölürse ölür, yaşarsa yaşarlar. Hatta kalanlar da günlerce enkaz altında can çekişerek şehit oluyorlar.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

B.Z.: Arap devletleri nerede? Neden Gazze'deki savaşı durdurmak için bir şey yapmıyorlar? Biz kadın, çocuk, yaşlı demeden öldürülüyoruz. Kudüs sadece bizim değil ki, tüm devletlerin bizim yanımızda durması gerekir.

Tutanak No: 16

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat:13.46-14.07 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

L.H.E. -(Kadın) Ev hanımı, 53 yaşında. El Şati bölgesinden. Refakatçi.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

L.H.E.: Hem askeri, hem sivil, hepsini hedef alıyorlardı.

Görüşmeci: İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

L.H.E.: Kadınların doğum için hastaneye gitmesi imkansızdı, ne ilaç ne kan bulunuyordu.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü? Ailelerinden ayrıldıklarını gördünüz mü?

L.H.E.: Evet, tabii ki çocukları alınıp başka yere nakledildiğini gördük. Bizim olduğumuz yerde on beş evi aynı anda vurdular. Aileler enkazın altında kalıp da çocukları çıkardıkları çok oldu, bu şekilde çocuklar ailelerinden ayrı düştüler. Bazı aileler halen enkazın altında, çıkarılamadılar. Bizim bölgemiz toplu mezarlığa dönüştü. Bizim evimizi de vurdular, eşim ve çocuklarım yaralandı

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?

L.H.E.: Oğlumu aldılar, çocuklarından ayrı kaldı. Şifa Hastanesi’ni kuşattıklarında onu hastaneden çıkarıp gözaltına aldılar. Yaralı çocuklarını daha sonra eşi Avrupa Hastanesi’ne götürdü. O işkence görmedi, aldılar, sonra geri bıraktılar.

Görüşmeci: Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?

L.H.E.: Evlerimiz bombalandı, yıkıldı, insanların üzerine uçaklardan bomba atılıyor ve şehit oluyorlar.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

L.H.E.: Birisi vuruldu mu insanlar gidip onu almaya korkuyordu, insanlar o şekilde şehit oluyordu. Ambulansların girişi yasaktı, çok kişi böyle şehit oldu. Savaş ilk olarak El Şati bölgesinde başladı. Tam bir yıkımdı, biz böyle bir şey görmemiştik. Ne ev kaldı ne başka bir şey.

Görüşmeci: *Siz ya da ailenizden birisi Gazze’de tedavi aldı mı? Tedavi sırasında hastaneye yönelik saldırı gerçekleşti mi?*

L.H.E.: Evet, çocuklarım Şifa Hastanesi’nde tedavi görüyordu, sonra onları kuşatmadan sonra çıkardılar ve Avrupa Hastanesi’ne götürdüler. Şifa Hastanesi saldırı altındaydı biz içindeyken, dışarıdan kuşatılmıştı. Oğlum, Şifa Hastanesi’nde 500 şehidi toplu mezara gömdüklerini söyledi.

Görüşmeci: *Doktorlara yönelik doğrudan bir saldırı var mıydı?*

L.H.E.: Kimisini dövüyorlardı, kimisi nasibi varsa şehit oluyordu. Onlara suçlama yöneltmeye çalışıyorlardı.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

L.H.E.: Hiçbir şey yoktu. Altyapı yoktu, su yoktu, hayat yoktu. Zaten savaştan önce de bize elektrik ve su düzenli verilmiyordu ki, Gazze fakirlik noktasında yaşıyordu. Savaşla fiyatlar çok arttı zaten. İnsanlar fasulye konservesi, bezelye konservesi bulursa onunla yaşamaya çalışıyor. Kan bile bulunamıyor, insanlar salgın hastalıklar, yaralar içinde yaşamaya çalışıyor. Pis su tüketiyorlar. Biz Avrupa Hastanesi’ne sığınmıştık, oraya bir çadır kurmuştuk. Oradaki yaralıları görüyorduk, yerde yatıyorlardı. Yatacak yer bile yoktu, doktorlar yaralıların çokluğundan tedavi edemiyordu.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

L.H.E.: Bizim ailemizden 60 kişi şehit oldu ama açlıktan ölen yok. Ölenler çoğu kan yetmezliğinden öldü, benim oğluma kan bulamadık, o kadar duyuru yaptık ama onun kanından bulamadık ve oğlum öldü. Çocuklarım tedaviden mahrum kaldı. Dört çocuğum vardı, kızımın oğlum Mısır’da tedavi görüyor biri de benimle buraya geldi.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

L.H.E.: Hayır, biz vurduğumuzda haber verilmedi. Bir anda büyük bir patlama ve ev yıkıldı. Bir an içerisinde mahalle yıkıldı, büyük bir deprem gibiydi. Arap devletleri bizim arkamızda durmuyor ki İsraililer neden çekinsin? Bizimle duran kimse yok, bizi destekleyen kimse yok. Gerçekten çok yorulduk, bu savaş değil soykırım. Artık kaldıramıyoruz. Bakıyorsun kızın yaralanmış, diğeri şehit olmuş, her yer yıkılmış, yorulduk artık. Bıktık artık savaştan, kaldıramıyoruz yeter! Savaş, açlık, yıkıldık artık, psikolojik olarak çok yorulduk. Biz yalnız başımıza bir halk olarak kaldık. Kudüs sadece bizim mi? Tüm Müslümanların değil mi?

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

L.H.E.: Kudüs sadece bizim mi? Tüm Müslümanların değil mi? Çocuklarımız öldürülüyor, yaralanıyor, psikolojileri çok yoruldu. Yiyecek bir lokma bulunamıyor. Ne hukuk var ne hayat var. Çocuklarımız böyle bir savaşa maruz kalıyor, hayat enerjileri kalmadı. Kendimi onların yerine koyuyorum, biz o yaşlarda öğrenciydik; biz ömrümüzde böyle bir savaş görmemiştik, savaş onları değiştiriyor artık çocukluktan çıkıyorlar, çocuk yaşta bu savaşı görüyorlar. Siz televizyonda izliyorsunuz biz gözümüzle görüyoruz.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 17

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat: 14.36-14.55 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

J.S.E.-(Kadın) Ev hanımı, 32 yaşında, Nuseyrat'ta yaşıyor.

B.H.T.-(Erkek) 7 yaşında, ilkokul 1. sınıfa gidiyordu, kafada, yüzde ve vücut genelinde yaralanma mevcut, sağ kulak yok.

Sorular:

Görüşmeci: *B, olaylar başladıktan sonra okula gidebildin mi?*

B.H.T.: Hayır. Okul kapandı.

Görüşmeci: *B'nin arkadaşlarından yaralanan ya da şehit olanlar var mı?*

J.S.E.: Savaş başladıktan sonra okula gidemedik ancak mutlaka şehit olanlar vardır. Mahalleden birlikte oyun oynadıkları komşumuzun çocuğu şehit oldu. Oğlum da evimizin bombalanması sonucunda kafasından ve vücudundan ciddi yara aldı. Pek çok arkadaşı da şehit oldu.

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

J.S.E.: Sivillere yönelikti, yani ben sivilim, komşularım sivildi... Her şeyi vurdular. Onlar için asker sivil fark etmiyor.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

J.S.E.: Evet, pek çok hamile kadın düşük yaptı. Savaş öncesinde de böyle oluyordu. Kadınları öldürüyorlar. Örneğin benim kız kardeşim Anne Evi'nde şehit oldu, hepsi kadındı. Anne ve çocuklar orada kalıyordu, hepsi şehit oldular. Hepsi sivildi tabii.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

J.S.E.: Ben şahit olmadım ancak insanlar bunu konuşuyordu. Aynı zamanda çocukları infaz da ettiler.

Hastanelerde çocukları infaz ettiler, yetimhaneden çocukları kaçırdılar ve İsrail'e götürdüler.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehciye zorlandınız mı? Tehcir esnasında saldırıya uğradınız mı?*

J.S.E.: Evet, Gazze Şeridi'ni boşaltmak için insanları tehciye zorluyorlar. İnsanlar Gazze'den göç etmeye başladılar. Biz orta bölgedeyken (Nuseyrat) bize gelip Güney'e gideceksiniz dediler. Yine bombalamalar da oluyordu. Güvenli bölge olan Güney'e gittiğimizde de yine bombalandılar.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

J.S.E.: Bazı yerlerde, örneğin işgal kuvvetleri bir yeri ele geçirmişse girişe izin verebiliyordu ama bombalamaların olduğu yerlerde ambulanslara izin verilmiyordu. Yaralılar kendilerine ambulans ulaşamadığı için şehit oluyordu. Ambulansları da zaten İsrail ordusu vuruyordu.

Görüşmeci: *Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

J.S.E.: B. Avrupa Hastanesi'ndeyken, hastanenin bitişiğine bir saldırı oldu, yaralıların ve refakatçilerin üzerine taşlar, alçılar vs. düştü.

Görüşmeci: *Saldırılarından sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

J.S.E.: Savaşın başlaması ile elektrik, su, tüp, gıda ve hatta ilaç temini tamamen kesildi.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

J.S.E.: Yakınlarımızdan yok ancak internetten gördüm, açlıktan ölen insanların isimleri ve resimleri paylaşılıyordu. Tabii bizim içtiğimiz sular da pisti, yediğimiz yemekler de bozulmuştu ve sağlıksızdı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu? İsrail, dağıtılan yardımları engelliyor muydu? Yardım görevlilerine saldırı oluyor muydu?*

J.S.E.: Çıkmadan önce, Avrupa Hastanesi'ne yardım dağıtmaya gelmişlerdi. Halk Komitesi üyelerini yardım dağıtırken vurdular. Onlardan çok kişi şehit oldu, yine yardım araçlarını Reşid Caddesi üzerinde bombalandılar.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

J.S.E.: Hayır, biz bombalanma gününde evimize normal bir şekilde oturuyorduk. 04.11.2023 öğlen saat 11:30 gibi ev birden üzerimize çöktü, bizimle birlikte komşumuzun evi de vuruldu. Vurduklarında tek bir evi vurmuyorlar, pek çok evi aynı anda vuruyorlar ki daha çok insan ölsün. Sonrasında tabii hepimiz enkaz altında kaldık. Komşularımızdan çok kişi şehit oldu.

Görüşmeci: *Eklemek istediğiniz başka bir husus var mı?*

J.S.E.: Teşekkür ederim, sadece çocuğumun tedavisinin tamamlanmasını istiyorum. Türkiye'ye, Sayın Cumhurbaşkanı'na ve Türk halkına çok teşekkür ederiz.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 18

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat:14.45-15.03 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

K.R.- (Kız) 9 yaşında,

I.L.R.-(Kadın) 31 yaşında, ev hanımı.

Sorular:

Görüşmeci: *K., olaylar başladıktan sonra okula gidebildin mi?*

K.R.: Gidemedim.

Görüşmeci: *Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?*

I.L.R.: Bilmiyoruz, arkadaşları şehit mi oldu, yaralandı mı, yaşıyorlar mı? İletişim yoktu bilmiyoruz.

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

I.L.R.: İkisini de hedef alıyordu, sivil ve askeri hedefler.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

I.L.R.: Ben görmedim çünkü evimiz vurulana kadar evden hiç çıkmamıştık. Sonra komşumuzun evi vuruldu, biz de onlarla birlikte zarar gördük. İki kızım yaralandı, şehit olanlar oldu. Komşumuz kendi halinde biriydi, askeri bağlantısı olup olmadığını bilmiyorum. Bizler evimizde otururken vurulduk.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındı larsa işkenceye maruz kaldılar mı?*

I.L.R.: Hayır olmadı, biz hiçbir gruptan değiliz, kendi halimizdeyiz.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?*

I.L.R.: Evet, Kuzey'den Güney'e tehcir edildik. Savaşın başında biz Güney'e sığındık, sonra Kuzey'e geri döndük. 21.11.2023'te tekrar Güney'e gittik.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

I.L.R.: Evet, engelliyordu. Bir yere saldırdıklarında oraya hiçbir hizmetin girişine izin vermiyorlardı. Ambulansların da gidip yaralılara müdahale etmelerine izin vermiyorlardı. Ambulansları vuruyorlardı, doktorları dahi öldürüyorlardı.

Görüşmeci: *Gazze'deyken tedavi aldınız mı? Tedavi sırasında hastaneye saldırı oldu mu?*

I.L.R.: Kızım Endonezya Hastanesi'nde ameliyat oldu. Ameliyattan sonra hastaneyi terk etmemiz için uyarı geldi. Biz hastanedeyseniz, hastanenin etrafı bombalandı. Çocuklarım için korktum ve hastaneden çıktım. Sonra Güney'e gittik, daha sonra Türkiye'ye geldik.

Görüşmeci: *Hastanedeyseniz yeterince doktor var mıydı? İlaç ve malzemeler yeterli miydi?*

I.L.R.: Yeterli değildi, çok az doktor vardı. Doktorlar başka yerlere sığınmak zorunda kalmıştı. 19.11.2023'te İsrail askerleri, hastaneye girdi. Sabah 11'de biz hastaneden çıktık, akşam 8'de İsrail askerleri hastaneye girdi, doktorların da çoğu kaçmak zorunda kaldı. Ne tedavi ne de diğer hizmetler sağlanabildi.

Görüşmeci: *Saldırılarından sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

I.L.R.: Hayır, ne su ne elektrik ne de telekomünikasyon hizmeti vardı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu?*

I.L.R.: Kuzey'de o zaman yardım yoktu.

Görüşmeci: *Yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen bir yakınınız var mı?*

I.L.R.: Biz eşimle Güney'e sığınmıştık. Eşimin ailesi Kuzey'de kaldı, orada ne yiyecek ne içecekleri var; hayatlarını devam ettirebilecek hiçbir şeyleri yok. Açlık nedeniyle çok bitap düştüler.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

I.L.R.: Hayır, uyarı verilmiyor. Bizim ve komşularımızın üzerine dört varil bombası atıldı, üçü patladı biri patlamadı. Bir blokta 6 ev birden vuruldu.

Görüşmeci: *İsrail, beyaz fosfor bombası gibi yasaklı kimyasal silahları kullanıyor muydu?*

I.L.R.: Evet, kullanıyor. Her çeşit silahı üzerimizde kullanıyor.

Tutanak No: 19

Tarih: 29 Mart 2024, Cuma

Saat: 15.10-15.28 arası

Yer: Ankara İl Sağlık Müdürlüğü

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Merve TEKİN- Uzman Yardımcısı (Psikolog)

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Görüşülen Kişiler:

S.Y.A. -(Kadın) Gazze İslam Üniversitesi öğrencisi, 20 yaşında. Refah bölgesinden.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

S.Y.A.: Sivil ve askeri hedeflere, hepsine saldırıyor. Siviller çoğunlukta tabii ki, bir evi tek başına vuruyor, bütün bir bloğu vuruyorlar.

Görüşmeci: İsrail, Filistin’de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?

S.Y.A.: Savaş öncesinde normaldi, sadece abluka vardı. Savaş sırasında da böyle bir şey duymadım ama hamile kadınları hedef alıyorlardı. Örneğin Şifa Hastanesi’nde özellikle hamile kadınlara ateş açtılar.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

S.Y.A.: Bunu internette gördüm. Bunlar genelde Kuzey’de ve Han Yunus tarafında oluyor, Refah tarafında görmedim.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?

S.Y.A.: Hayır.

Görüşmeci: Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?

S.Y.A.: Biz tehcire maruz kalmadık ama insanları evlerinden çıkarmadan zaten onlar evlerinin içindeyken vuruyorlar. Kuzey’dekileri ve Han Yunus’takileri güvenli bölgelere göç ettirdiler ama Gazze’de aslında güvenli bölge diye bir yer yok ki. Buralardaki insanları Güney’e Refah’a yönlendirdiler, sonra Refah’ı da vurdular. Bütün Gazze Şeridi hedef alınıyor. Ben Han Yunus’ta yaralıyken, “çıkın” diye

broşür atıyorlardı. Çıktığımızda da yol bölünmüştü, ana yol üzerinden gidemedik, içeriden sokak aralarından gittik. Biz yoldayken patlama seslerini duyuyorduk, ana yol bizden önce bombalanmıştı, arabalar gidemiyordu.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

S.Y.A.: Saldırıların olduğu yere ambulans girişlerine izin vermiyorlardı, insanlar yaralıları ellerinde taşıyorlardı. Ambulansları vurdukları da çok oldu.

Görüşmeci: *Siz ya da ailenizden birisi Gazze’de tedavi aldı mı? Tedaviniz sırasında hastanelere yönelik saldırı var mıydı?*

S.Y.A.: Hastanelerde tedaviler durmuştu, ben tedavi göremedim. Kardeşim benim için eczaneleri dolaştı, ilaç bulmaya çalıştı. Ancak karaborsa şeklinde bulunabiliyordu. Ben savaşın başında, 30.10.2023’te yaralanmıştım. Ben Han Yunus’ta Avrupa Hastanesi’ndeydim, oradan Refah’a gönderildim. Sürekli dolaştığım için de tedavim tamamlanamadı. Avrupa Hastanesi’ndeyken etrafı bombalanmıştı.

Görüşmeci: *Hastanelerde doktorlar yeterli miydi? Doktorlara yönelik doğrudan bir saldırı var mıydı?*

S.Y.A.: Açıkçası ben hastanedeyken iki hafta komadaydım, o nedenle ne kadar doktor vardı göremedim. İnsanlar koridorlarda tedavi görüyordu. Doktor sayısının azlığı tedavilerin yetersizliğinden anlaşılıyordu.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

S.Y.A.: Elektrik ilk üç gün içinde kesildi. Su da haftada bir gelse bile insanların depolarını dolduracak kadar gelmiyordu. İnsanlar depolarını aşağı indirmişti, su yukarı çıkacak kadar güçlü değildi.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım ulaşıyor muydu?*

S.Y.A.: Başlangıçta yardım girişlerine izin verilmiyordu, sonra gelen yardımlar da asla halkın ihtiyaçlarını karşılayacak kadar değildi. Yani Gazze Şeridi büyük bir yer, 10 kamyon, 5 kamyon yardım geliyordu. Ne marketlerde ne de çarşıda yiyecek bir şey vardı. Ramazan yardımları gelmişti ama yeterli değildi.

Görüşmeci: *İsrail yardım görevlilerine saldırıyor muydu?*

S.Y.A.: Refah’tan giren yardım görevlilerini, İsrail tarafında uzun süre bekletip yoruyorlardı. Saldırıların kendi gözümle görmedim ama internette gördüm.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım ulaşmadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

S.Y.A.: Doğrudan ölen bilmiyorum, internette görüntüler var ama insanlar iftar edecek bir şey bulamıyor. Yiyecek bir şey bulamıyor, hastalanıyorlar.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

S.Y.A.: Hayır, asla uyarı vermiyorlardı. Eğer uyarı verselerdi insanlar evden çıkardı. Vurulanların yüzde biri bile uyarı almamıştı. İnsanlar evdeyken vuruluyorlardı.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 20

Tarih: 5 Nisan 2024, Cuma

Saat:10.40-11.00 arası

Yer: Bilkent Şehir Hastanesi

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Aylin ÖZTABUR-Psikolog

Görüşülen Kişiler:

H.R.Z.-(Erkek) Terzi, 64 yaşında, Beyt Hanun'da yaşıyor. Bacağı yaralı.

T.H.Z.- (Erkek) Terzi, Beyt Hanun'da yaşıyor. Refakatçi.

Sorular:

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

H.R.Z.: Çoğunlukla sivil hedeflerdi. Örneğin ben sivilim, herhangi bir askeri faaliyetim yok, oğlum da yolda giderken şehit edildi.

Görüşmeci: *İsrail, Filistin'de meydana gelecek doğumları engellemeye yönelik bir şey yapıyor mu? Doğrudan ya da dolaylı olarak bunları engellemeye çalışıyor mu?*

T.H.Z.: Tabii ki, bir hamile kadını gördüklerinde özellikle ona saldırıyorlar, öldürüyorlar ki Filistinlilerin devamı gelmesin. Şifa Hastanesi'nde gözümün önünde beş aylık hamile bir kadını infaz ettiler, cenini de öldürdüler. Bu insan aklının kabul edemeyeceği bir suç.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

H.R.Z.: Evet, çocukları ailelerinden alıyorlardı, bir kısmını geri veriyorlardı, bir kısmını da bir süre tuttuktan sonra geri veriyorlardı.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?*

T.H.Z.: Akrabalarımızdan bu şekilde alınan ve sonrasında haber alamadığımız kişiler mevcut. Mutlaka işkence görüyorlardır. 5 aydır İsraililerin elindedir. H.I., Ekim ayının sonunda gözaltına alındı, halen kendisinden haber alınamıyor.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi İsrail tarafından engellendi mi?*

T.H.Z.: Engelliyordu, bazı zamanlar yaralı taşıyan ambulansları da vuruyordu.

H.R.Z.: Ben vurulduğumda beni sivil bir araçla hastaneye götürdüler, ambulans bulamadık.

Görüşmeci: *Doktorları da doğrudan hedef alıyorlar mıydı?*

H.R.Z.: Bu savaş bir soykırım, bir intikam savaşı; doktor, sivil ayrımı yapmadan herkesi vuruyorlar.

Görüşmeci: *Gazze'de tedavi aldınız mı? Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

H.R.Z.: Ben 22 gün hastanede yattım ancak gerekli tedaviyi alamadım çünkü yeteri kadar doktor yoktu, 15 gün hastane işgal altında kaldı ne doktor ne de tedavi vardı, doktorların girişini yasakladılar. Ben şahsen İsrail askerleri ile konuştum, 15 gündür tedavi alamıyorum, yaralarımın artık kurtçuk çıkmaya başladı dedim. Bana sizi gelip buradan çıkaracağız dediler. Hastanenin etrafı bombalanıyordu, 22 gün kaldım, ne doktor ne hemşire vardı. Yiyecek, içecek olmadığı için iyice halsiz kalmıştım.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

H.R.Z.: İlk günden hepsi kesildi. Eşim ve çocuğumdan 20 gün ayrı kaldım, şebeke olmadığı için iletişim kuramadık. Temel gereksinimlerin hiçbiri yok, ne su ne elektrik. Kamu kurumları ilk olarak vuruldu, elektrik merkezi, su merkezi, internet merkezi direkt vuruldu.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

T.H.Z.: Tabii biz açlığı yaşadık, ben ailem ve iki çocuğumla birlikte Kuzey'deydim. Çocuklarım açlıktan hayvan yemleri ve otları yemeye başladı. Çay vb. ne bulduysak onu yedik. İsrail Kuzey Gazze'yi 4 ay kuşatma altına aldı, herhangi bir şeyin girişi yasaktı.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

H.R.Z.: Ben oğlumla birlikte ailemize su bulabilmek için dışarı çıkmıştım, bizi yoldayken aniden vurdular. Oğlum şehit oldu. Evler de hiçbir uyarı olmadan vuruluyordu.

Görüşmeci: *Ekleme istediğiniz başka bir husus var mı?*

H.R.Z.: Bu anlattıklarımız sadece bir bölgede değil Gazze Şeridi'nin tamamında geçerli. Şu an ailemiz orada, günlerce onlarla iletişim kuramıyoruz.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 21

Tarih: 5 Nisan 2024, Cuma

Saat: 11.10-11.28 arası

Yer: Bilkent Şehir Hastanesi

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Aylin ÖZTABUR-Psikolog

Görüşülen Kişiler:

U.F.R.-(Erkek) 21 yaşında, otele çalışıyor ve aynı zamanda lise okuyordu. Zeytun bölgesinden. Bacağında yaralı.

Sorular:

Görüşmeci: 7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?

U.F.R.: Sivilleri hedef alıyordu.

Görüşmeci: Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?

U.F.R.: Bunu görmedim ama çocukları da öldürüyorlar zaten.

Görüşmeci: Bulduğunuz yerde, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındılarsa işkenceye maruz kaldılar mı?

U.F.R.: Yakınlarımdan gözaltına alınan olmadı ancak gözümün önünde insanlara işkence yaptıklarına şahit oldum. Ben Şifa Hastanesi'ndeyken, yanımda benim gibi bacağı platinli birisi vardı. Onu dövdüler, eziyet ettiler. Yine yanımdaki başka bir hastayı aldılar çok ağır küfürler ettiler, başka üç hastayı daha aldılar, kötü muamelede bulundular. Kadınlara da saldırdılar.

Görüşmeci: Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi İsrail tarafından engellendi mi?

U.F.R.: Mesela bir saldırı oluyordu, ambulansların olay yerine gidip yaralıyı hastaneye getirmesine izin verilmiyordu, yaralı orada şehit oluyordu.

Görüşmeci: Doktorları da doğrudan hedef alıyorlar mıydı?

U.F.R.: Ne doktor, ne gazeteci, ne sivil ayırt ediyorlardı. Bildiğiniz gibi son olarak World Central Kitchen üyesi altı yabancıyı da öldürdüler.

Görüşmeci: *Gazze’de tedavi aldınız mı? Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

U.F.R.: 29.10.2023’de yaralandım, Şifa Hastanesi’nde üç ameliyat geçirdim, bacağıma platin takıldı. Daha sonra İsrail hastaneyi kuşattı, ondan sonra her şey değişti. Bacağıma kurtlandı hatta. Bacak kaslarım zarar görmüştü. Sonrasında Avrupa Hastanesi’ne götürüldüm. Orada da yaklaşık bir ay kaldım. Ancak tedavi yetersizdi, bir ameliyat daha olmam lazımdı ancak olmadım. Sonrasında çıkarıldım önce Mısır’a oradan da 12.12.2023’te Türkiye’ye getirildim. Türkiye’de beş ameliyat daha geçirdim. Bacağıma ikinci bir cihaz takıldı.

Görüşmeci: *Siz hastanedeyken hastaneye yönelik bir saldırı gerçekleşti mi?*

U.F.R.: Biz Şifa Hastanesi’ndeyken, ameliyathanelerin bulunduğu dördüncü ve beşinci katları vuruldu. Hastanenin etrafında yoğun çatışmalar oldu. Bu saldırılar en az 14 gün sürdü. Hastanenin içerisine buldozerlerle girdiler. Bir yakınım Şifa Hastanesi’nden ambulansla Mısır’a nakledilecekti, ambulansın içerisindeyken ambulans vuruldu daha hastaneden çıkmamışlardı bile.

Görüşmeci: *Hastanelerde doktor sayısı ve malzemeler yeterli miydi?*

U.F.R.: Biz saldırıların yoğunluğundan doktorları göremedik bile, bizi tedavi için götürüyor sonra geri getiriyorlardı. Her gün programda değişiklik oluyordu, ancak yaşanan saldırılardan ötürü tedaviler gerçekleşmiyordu.

Görüşmeci: *Saldırılarından sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınız karşılayabildiniz mi?*

U.F.R.: Hayır, Şifa Hastanesi’ndeki son günümüzde elektrik de kesildi.

Görüşmeci: *Bulunduğunuz bölgede yardımlara ulaşamadığı için açlıktan ölen oldu mu?*

U.F.R.: Açlık çok yaygındı, ben Şifa Hastanesi’ndeyken yiyecek bir şey yoktu. Bütün gün sadece bir şişe su vardı. Annemle telefonda görüştüğümde üzülmesin diye yemek yedim diyordum. Açlık epeydir var Gazze’de.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

U.F.R.: Hayır, örneğin ben biraz yiyecek alabilmek için dışarı çıkmıştım sonra kendimi vurulmuş bir şekilde hastanede buldum. Ne bir uyarı ne bir haber verildi.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

Tutanak No: 22

Tarih: 5 Nisan 2024, Cuma

Saat: 11.30-11.46 arası

Yer: Bilkent Şehir Hastanesi

Heyet:

Muhammet Ecevit CARTİ- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu Üyesi

Görüşmeci- Doç. Dr. İslam Safa KAYA (Öğretim Üyesi)

Ezgi KAŞKAVAL OKYAY- Koordinatör

Muhammed Tarık ÜNALDI- Uzman Yardımcısı (Tercüman)

Aylin ÖZTABUR-Psikolog

Görüşülen Kişiler:

B.F.E.- (Erkek), 11 yaşında. 5. Sınıfa gidiyordu. Şucaie Mahallesi'nden

T.D.E.-(Erkek), 35 yaşında. Ticaretle uğraşıyordu.

Sorular:

Görüşmeci: *B., nasıl yaralandın?*

B.F.E.: Hepimiz odada oturuyorduk, koltukta oturmuş telefona bakıyordum, bir anda füze isabet etti. Bacağım yaralandı

Görüşmeci: *Okulundaki veya mahallendeki arkadaşlarından kimse şehit oldu mu?*

B.F.E.: Arkadaşlarımın çoğu şehit oldu. Uğradığım saldırı nedeniyle isimlerini hatırlayamıyorum.

Görüşmeci: *7 Ekimden sonraki İsrail saldırılarına baktığınızda, saldırılar çoğunlukla sivil hedeflere mi yoksa askeri hedeflere mi yönelikti?*

T.D.E.: Sivilleri hedef alıyordu, bir soykırım bu, ağacı, taşı da her şeyi hedef alıyorlar.

Görüşmeci: *Çocukların zorla başka bir yere nakledildiğini gördünüz mü?*

T.D.E.: Evet, ailesi şehit olmuş küçük yaşta 10-12 tane çocuk vardı onları kaçırdılar. Buna Şifa Hastanesi'nde şahit olduk, çocukların ailelerini öldürdüler ve çocukları kaçırdılar. Nereye götürüldükleri bilinmiyor.

Görüşmeci: *Bulduğunuz yerde, aileniz, arkadaşlarınız veya akrabalarınız gözaltına alındı mı? Alındıysa işkenceye maruz kaldılar mı?*

T.D.E.: Akrabalarımızdan bazıları gözaltına aldılar. İsimleri A.R. ve E.Y. A.R., çok ağır işkenceye maruz kaldı. Elbiselerini çıkartmışlar, üzerine köpek salmışlar, elektrik vermişler, dövmüşler, her şeyi yapmışlar. Mesela gözlerini bağlayıp büyük bir çukura doğru yürütmeye başlamışlar, sonra birden çukurun içine düşmüş.

Görüşmeci: *Siz ya da akrabalarınız tehcire zorlandınız mı?*

T.D.E.: Evet, Şucaie Mahallesi tamamen tehcir edildi. Refah'a gönderildik. Evimiz uyarı verilmeden vuruldu. Biz iki kez tehcire mecbur bırakıldık.

Görüşmeci: *Saldırıların olduğu yerde ambulansların girişi engellendi mi?*

T.D.E.: Evet, bizi vurduklarında B.'yi ambulans bulamadığımız için kendi arabamla hastaneye yetiştirdim.

Görüşmeci: *Tehcir esnasında size karşı İsrail askerlerinin muamelesi nasıldı?*

T.D.E.: Tabii bu zoraki bir göçtü o nedenle muameleler kötüydü. Ben B.'ile başlarda çıktığım için ambulansla geçebildim ancak ailemin kalanı için kolay olmadı. Mesela geçiş noktasında belirledikleri kişileri gözaltına alıyorlardı, cep telefonlarını alıyorlardı, kadınların takılarını alıyorlardı. Erkekleri elbiselerini çıkarttırarak kontrol ediyorlardı.

Görüşmeci: *Gazze'de tedavi gördünüz mü? Hastaneye yönelik saldırı oldu mu?*

T.D.E.: Evet, önce Şifa Hastanesi'ndeydik sonra oradan Han Yunus'ta Avrupa Hastanesi'ne sevk edildik. Şifa Hastanesi'ndeyken hastanenin olduğu bölge bombalandı.

Görüşmeci: *Özellikle doktorlara yönelik bir saldırı var mıydı?*

T.D.E.: Evet, Şifa Hastanesi'nde doktorlara saldırdılar, onları tutukladılar.

Görüşmeci: *Saldırlardan sonra, elektrik, su, ısınma gibi temel ihtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?*

T.D.E.: Maalesef, temel ihtiyaçları tedarik edemedik; elektrik yok, su yok, altyapı yok. Gazze'de hayat yok şu an.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede açlık nedeniyle ölen yakınınız var mı?*

T.D.E.: Şu an akrabalarımız açlıkla boğuşuyor maalesef, hastalandılar ancak ölen yok, fakat Kuzey'de açlıktan ölen aileler var.

Görüşmeci: *Bulduğunuz bölgede yardım dağıtılıyor muydu?*

T.D.E.: Gazze'de başta vardı ama Şifa Hastanesi'ndeki durum şiddetlenince kesildi. Güney'de de de zor ve az bir miktar dağıtılıyordu.

Görüşmeci: *Uluslararası sözleşmelere göre bir devlet sivil yerleşim yerlerine bombalama yapmadan önce sivillerin mekânı terk etmesi için uyarı yapmalıdır. İsrail bombardıman öncesinde haber veriyor muydu?*

T.D.E.: Hayır, binaları doğrudan vuruyorlar. Şucaie'de bir komşumuz ailece halen enkaz altında. Akrabalarımızdan 7-8 aile halen enkaz altında kimse çıkarmaya gidemedi. Yani çok acımasızca saldırıyorlar, evlerde çocuklar var, kadınlar var, hamileler var, doğrudan bomba iniyor üzerlerine.

Görüşmeci: Teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- AA Kitap, (2024), Kanıt – The Evidence, Anadolu Ajansı, İstanbul.
- Al-Azza, N., (2022), Survey of Palestinian Refugees and Internally Displaced Persons, BADIL Resource Center for Palestinian Residency and Refugee Rights.
- Aydın, D. O., Sarıbeyoğlu, M., Erkiner, H.H., (2010), Mavi Marmara Olayının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, Güncel Hukuk Dergisi, 32-34.
- Bâbüâli Hariciye Nezareti, Filistin Meselesi-Siyonizm Davası, İstanbul 1334.
- Bartal, S., (2017), The Peel Commission Report of 1937 and the Origins of the Partition Concept, Jewish Political Studies Review, 100 Years Since the Balfour Declaration Vol. 28, No. ½.
- Bar-Yousef, E., (2003), Christian Zionism and Victorian Culture, Israel Studies , Indiana University Press., Vol. 8, No. 2.
- Başer, M., (2014), *İnsancıl Hukuk, Yeni Savaşlar, Yapısal Sorunlar ve Korunmayan İnsan Hakları*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Beckerman-Boys, C., (2016), The Reversal of the Passfield White Paper, 1930-1 A Reassessment, Journal of Contemporary History, Vol. 51, No. 2, 213-233.
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, (2022), 'Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied Since 1967, A/HRC/49/87.
- Birleşmiş Milletler İşgal Altındaki Filistin Toprakları İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHAOPT), (2005), Humanitarian Monitoring Report.
- Birleşmiş Milletler, (1960), Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, A/RES/1514(XV).
- Birleşmiş Milletler, (1966), Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.
- Birleşmiş Milletler, (1966), Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi.
- Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 10 Aralık 1948.
- Birleşmiş Milletler, Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme, 9 Aralık 1948.
- BM Genel Kurulu, 17 Mayıs 2004, A/RES/58/292.
- BM Genel Kurulu, 194 (III) Sayılı Kararı, 11 Aralık 1948, A/RES/194.
- BM Genel Kurulu, 29 Kasım 2012, A/RES/67/19.
- BM Genel Kurulu, 4 Mart 2008, A/RES/62/146.
- BM Güvenlik Konseyi, 1 Mart 1980, S/RES/465(1980).
- BM Güvenlik Konseyi, 21 Mayıs 1968, S/RES/252(1968).
- BM Güvenlik Konseyi, 22 Kasım 1967, S/RES/242(1967).
- BM Güvenlik Konseyi, 22/11/1967 tarihli 242 sayılı kararı.
- BM Güvenlik Konseyi, 14/06/1967 tarihli 237 sayılı kararı.
- BM Güvenlik Konseyi, 22/03/1979 tarihli 446 sayılı kararı.
- BM Güvenlik Konseyi, 22/11/1967 tarihli 242 sayılı ve
- BM Güvenlik Konseyi, 22/10/1973 tarihli 338 sayılı kararı.

Boling, G.J., (2007), The 1948 Palestinian Refugees and the Individual Right of Return: An International Law Analysis, 2. Baskı, BADIL Resource Center for Palestinian Residency and Refugee Rights, 17-47.

Böll, H., (1966), Âdemoğlu Nerdeydin?, İskender Matbaası, İstanbul.

Bölme, S. M., (2012), İsrail'in Değişime Direnci 2012 Gazze Saldırısı, Seta Analiz, sayı 55, s. 4.

British National Archive Colonial Office (CO) 733/18/47.

Butt, K. M., Butt, A. A., (2016), Blockade on Gaza Strip: A Living Hell on Earth, Journal of Political Studies, Volume 23 No.1, 157-182.

Buzpınar, Ş.T., (2020), The Ottoman Response to Laurance Oliphants Project of Jewish Settlement in Palestine (1879-1882), Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies, LVI, 259-286.

Bülbül, H. B., (2023), Uluslararası Hukukta Filistinli Mültecilerin Hukuki Statüsü ve Geri Dönüş Hakkı, Uluslararası Hukukta Filistin Meselesi, (der.) Ali Osman Karaoğlu ve Ali Kerem Kayhan, Adalet Yayınları, 299-332.

Corten, O., (2008), Le droit contre la guerre: l'interdiction de recours a la force en droit international contemporain, Pedone, Paris.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Cumhuriyet Arşivi 2706-23846-4, 1922.05.29.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), , İ.MMS 123/5276.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), , Y.PRK.BŞK 6/77.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), DH.İ.UM 26/4-8.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.İD 16/46.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.SYS 1779/44.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.SYS 2291/4.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.SYS 2443/47.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.SYS 2470/91.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.TH 35/38.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), HR.TO 35/36

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), İ. HUS 1/41.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), İ.MMS 38/1593.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), MB. İ 67/198

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), MV 64/15.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), Y.A.RES 5/58;

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), Y.PK.MYD 1747

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), Y.PRK.BŞK 80/55.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (CBOA), Y.PRK.SRN 3/43.

Dalar, M., (2009), Gazze Savaşı: Filistin Direnişi, İsrail Yayılmacılığı ve Uluslararası Hukuk, Dora Yayıncılık, Bursa.

DeGuzman M. M., Amann, D.M. (der.), (2018), Arcs of Global Justice: Essays in Honour of William A. Schabas, Oxford University Press, Oxford.

Doebbler, C. F. J., (2011), Human Rights and Palestine: The Right to Self-Determination in Legal and Historical Perspective, Beijing Law Review, 111-118.

- Erkiner, E.E., (2023), *Uluslararası Terörizme Karşı Meşrû Müdâfaa*, Seçkin, Ankara, 232-287.
- Erkiner, H.H., (2017), *Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Kararlarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Aracılığıyla Uygulanması*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 23(2), 87-102.
- Erkiner, H.H., (2023), *Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu*, Seçkin, Ankara.
- Filistin Davasının Hakikat Cephesi: Ayrımcılık, İkiyüzlülük ve Çifte Standartla Mücadele, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2024.
- Fraihat, I., (2014), *Palestine's Right to Defend Itself*, Brookings.
- Gaeta, P. (der.), (2009), *The UN Genocide Convention: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford.
- Garfinkle, A. M., (1991) *On the Origin, Meaning, Use and Abuse of A Phrase*, Middle Eastern Studies, London, 27 (4):, 539–550.
- Goldschmidt, Jr A.- Dawidson L., (2007), *Kısa Ortadoğu Tarihi*, İstanbul.
- Gümüş, E., (2020), *Alliance Israelite Universelle: Osmanlı Yahudilerinin Dönüşümünde Bir İtici Güç*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 40, Denizli.
- Hyamson, A. M., (1942), *Palestine A Policy*, London, 38-42.
- Jaber I.A., Bantekas, I., (2023), *The Status of Gaza as Occupied Territory Under International Law*, International and Comparative Law Quarterly, 72(4), 1069-1088.
- Kamto, M., (2010), *L'agression en droit international*, Pedone, Paris.
- Karaman, M. L., (1991), *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Kayyali, AW., (1977), *Zionism and Imperialism: The Historical Origins*, Journal of Palestine Studies, University of California Press, Vol. 6, No. 3.
- Keskin, F., (1998), *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları*, Ankara, 50-51.
- Kitching, P., (2019), *Britain's Jews in the First World War*, UK, 124-125.
- Kodaman, B.- İpek, N., (1993), *Yahudilerin Filistin'e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak II. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Layiha*, Belleten, Cilt 57, Sayı 219, Ankara.
- Kolp, R., (2009), *Ius contra bellum le droit international relatif au maintien de la paix : précis*, Helbing Lichtenhahn, Brüksel.
- Kolp, R., (2018), *International Law on the Maintenance of Peace: Jus Contra Bellum*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Kul, M. C., (2016), *Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Tecavüz (Saldırı) Suçu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Kul, M. C., (2020), *Exploring the Anatomy of the Syrian Armed Conflicts*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Misli, S., (2014), *Açık Denizlerin Serbestliği, Gemilerin Uyraklığı ve Bayrak Devleti Münhasır Yargı Yetkisi Arasındaki İlişkinin Teamül Hukuku*, Konvansiyonlar Ve Mahkeme Kararları Işığında İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 1.
- Newman, A., (1962), *Father of the Third Return to Zion, Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought*, Vol. 5, No. 1, 76-89.
- Pappe, I., (2007), *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oneworld Publications.
- Ravitzky, A., (1996), *Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism*, Chicago: The References University of Chicago Press.

- Rose, J., (2003), *Israel: Hijack State America's Watchdog in the Middle East*, Social Workers Party, London.
- Ruchames, L., (1975), *Mordecai Manuel Noah and Early American Zionism*, American Jewish Historical Quarterly, Th John Hopkins University Press, Vol. 64, No. 3.
- Saint-Paul, F. R., (2006), *L'exécution des décisions de la Cour international de Justice: Faiblesses et malentendus*, Faculté de Droit Université de Montréal, Montreal.
- Salmon, J., (2001), *Dictionnaire de Droit International Public*, Bruylant/AUF, Bruxelles.
- Sanger, A., (2010), *The Contemporary Law of Blockade and the Gaza Freedom Flotilla*, Yearbook of International Humanitarian Law, Cilt 13, 409-414.
- Sevinç, S., (2014), *Abluka, Savaş, Direniş: Gazze*, Anadolu Ajansı, Ankara.
- Silvy, V., (2013), *Le Recours a la légitime défense contre le terrorisme international*, Connaissances et Savoirs, 67-79.
- Taylor, A. R., (2001), *İsrail'in Doğuşu: 1897-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Topal, A. H., *İsrail'in Gazze Ablukası ve Mavi Marmara Saldırısı*, Public and Private International Law Bulletin, Cilt 32, Sayı 1, 105-110.
- Topuz, Z. ve Arafat M, (2023), 'Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi', Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 78, No.2, s. 363.
- Treaty of Peace between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan, 26 Ekim 1994, 2042 U.N.T.S. 351.
- Uluslararası Adalet Divanı, (2003), *Affaire des Plates formes pétrolières, Iran c. États-Unis*, arrêt du 6 Kasım 2003, Recueil.
- Uluslararası Adalet Divanı, (2004), *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Danışma Görüşü)*.
- Uluslararası Adalet Divanı, (2005), *Affaire des Activités armées sur le territoire du Congo, RDC c. Ouganda*, arrêt du 19 Aralık 2005, Recueil.
- Uluslararası Adalet Divanı, (2019), *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965 (Danışma Görüşü)*.
- Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü, (1998), 7'nci ve 8'nci maddeler.
- UNICEF, (2024), *Children's lives in the balance: 6 months of conflict and restricted humanitarian access in the State of Palestine*, UNICEF/UNI541839/Elder.

Yararlanılan Mahkeme Kararları

- Uluslararası Adalet Divanı, *Doğu Timor Portekiz v. Avustralya Kararı*, 30 Haziran 1995.
- Uluslararası Adalet Divanı, *Güney Afrika v. İsrail, Request for the Indication of Provisional Measures*, 26 Ocak 2024. <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf>, (E. T.: 17.03.2024).
- Uluslararası Adalet Divanı, *Legal Consequences arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem*, (Danışma Görüşü-Özet), 19 Temmuz 2024.
- Uluslararası Adalet Divanı, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Danışma Görüşü)*, 2004.
- Uluslararası Adalet Divanı, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Danışma Görüşü, 1996. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-BI.pdf>

İnternet Kaynakları

Al Ain Turk. “BM’nin 242 sayılı kararı: Gazze savaşına son verebilecek 56 yıllık çözüm arayışı”

<https://tr.al-ain.com/article/bm-nin-242-say-l-karari#:~:text=G%C3%BCvenlik%20Konseyi%2C%2022%20Kas%C4%B1m%201967,bir%20ortam%C4%B1n%20sa%C4%9Flanmas%C4%B1n%C4%B1%20taah-h%C3%BCt%20etti>. (E.T.: 25/06/2024)

Al Jazeera, “What is UNRWA and why is it important for Palestinians?”, 1 Şubat 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2024/2/1/what-is-unrwa-and-why-it-is-important-for-palestinians>

Al Jazeera, “Israel’s war on Gaza live: Netanyahu vows to ‘finish the job’ in Rafah”, <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2024/3/13/israels-war-on-gaza-live-netanyahu-vows-to-finish-the-job-in-rafah> (E.T. 21.08.2024).

Al Jazeera, “Massacre: Dozens killed by Israeli fire in Gaza while collecting food aid”, <https://www.aljazeera.com/news/2024/2/29/dozens-killed-injured-by-israeli-fire-in-gaza-while-collecting-food-aid> (E.T. 21.08.2024).

Albanese, Francesca. “This is precisely what I was thinking today.” X, 25.07.2024. (E.T. 21.08.2024)

Amerikan Dostluk Hizmet Komitesi, “Palestinian Refugees and the Right of Return”. <https://www.afsc.org/resource/palestinian-refugees-and-right-return> (E.T. 21.08.2024).

Anadolu Ajansı, “ABD, bir kez daha BMGK’de Gazze’de acil insani ateşkes talep eden karar tasarısını veto etti”

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-bir-kez-daha-bmgkde-gazgede-acil-insani-ateskes-talep-eden-karar-tasarisini-veto-etti/3143092#:~:text=ABD%20daha%20%C3%B6nce%2016%2C%2018,kullanan%2010%20%C3%BCkeden%20biri%20olmu%C5%9Ftu> (E.T.: 03/06/2024)

Anadolu Ajansı, “Filistinli kadınlara çirkin saldırı”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistinli-kadinlara-cirkin-saldiri/111253> (E.T. 12.09.2024)

Anadolu Ajansı, “ABD Temsilciler Meclisinin Evanjelik başkanı, İsrail’e neden ‘sonuna kadar’ destek verdiğini açıkladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-temsilciler-meclisinin-evanjelik-baskani-israile-neden-sonuna-kadar-destek-verdigini-acikladi/3037758> (E.T. 21.08.2024).

Anadolu Ajansı, “Afrika Birliği Bakanlar Komitesi UCM’den çekilme kararı aldı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-birligi-bakanlar-komitesi-ucmden-cekilme-karari-aldi/735588> (E.T. 21.08.2024).

Anadolu Ajansı, “BMGK, İsrail’in Gazze’de yardım bekleyenlere saldırısı için “derin endişe” duyduğunu açıkladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmgk-israilin-gazgede-yardim-bekleyenlere-saldirisi-icin-derin-endise-duyduğunu-acikladi/3153639> (E.T. 21.08.2024).

Anadolu Ajansı, “Gaza death toll tops 39,000 as Israel kills dozens of Palestinians”, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/gaza-death-toll-tops-39-000-as-israel-kills-dozens-of-palestinians/3282266> (E.T. 21.08.2024).

Anadolu Ajansı, “İsrail güçlerinin askeri aracın önüne bağlayıp canlı kalkan olarak kullandığı Filistinli hastanede hayatını kaybetti”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-guclerinin-askeri-aracin-onune-baglayip-canli-kalkan-olarak-kullandigi-filistinli-hastanede-hayatini-kaybetti/3312671> (E.T.: 27.08.2024)

Anadolu Ajansı, “İsrail’in BM temsilcisi, “BM binalarının yeryüzünden silinmesi gerektiğini” söyledi”. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-bm-temsilcisi-bm-binalarinin-yeryuzunden-silinmesi-gerectigini-soyledi/3308692> (E.T. 27.08.2024)

Anadolu Ajansı, “İsrail’in Gazze’de alıkoyduğu Filistinli genç: Bizi canlı kalkan olarak kullandılar”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazgede-alikoydugu-filistinli-genc-bizi-canli-kalkan-olarak-kullandilar/3299806> (E.T. 21.08.2024).

Anadolu Ajansı, “Top UN diplomat resigns citing ‘text-book case of genocide’ in Gaza”, <https://www.aa.com.tr/en/world/top-un-diplomat-resigns-citing-text-book-case-of-genocide-in-gaza/3040387> (E.T.: 19.08.2024)

Anadolu Ajansı, Dışişleri Bakan Yardımcısı Yıldız: İsrail, insan haklarını, uluslararası hukuku ihlal eden eylemlerden sorumlu tutulmalı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakan-yardimcisi-yildiz-israil-insan-haklarini-uluslararası-hukuku-ihlal-eden-eylemlerden-sorumlu-tutulmalı/3147754>

Anadolu Ajansı, Dışişleri Bakan Yardımcısı Yıldız: İsrail’ in ihlal etmediği bir hukuk kuralı yok, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/disisleri-bakan-yardimcisi-yildiz-israilin-ihlal-etmediği-bir-hukuk-kurali-yok/3148779>

Anadolu Ajansı, Filistinli aktivist Hassan, İsrail’ in kasıtlı olarak Filistinlilerin gıda sistemini hedef aldığını belirtti, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistinli-aktivist-hassan-israilin-kasitli-olarak-filistinlilerin-gida-sistemini-hedef-aldigini-belirtti/3164028>

Anadolu Ajansı, Gazze başlıklı haberler. <https://www.aa.com.tr/tr/search/?s=gazze> (E.T.: 26.08.2024)

Anadolu Ajansı, İsrail, son 20 yılda Filistinlilere ait 800 bin zeytin ağacını yok etti, <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/israil-son-20-yilda-filistinlilere-ait-800-bin-zeytin-agacini-yok-etti/1819400>

Anadolu Ajansı, Top UN diplomat resigns citing ‘text-book case of genocide’ in Gaza, <https://www.aa.com.tr/en/world/top-un-diplomat-resigns-citing-text-book-case-of-genocide-in-gaza/3040387>

Anadolu Ajansı. “TBMM Başkanı Kurtulmuş: Filistin meselesi bizim için milli bir davadır” <https://www.aa.com.tr/tr/politika/tbmm-baskani-kurtulmus-filistin-meselesi-bizim-icin-milli-bir-davadir/3304610> (E.T. 27.09.2024)

Arnavut A., Çağrı K., “Doğu Kudüs’te İsrail güçlerinin saldırılarının odağındaki tarihi mahalle: Şeyh Cerrah”, 14 Mayıs 2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dogu-kuduste-israil-guclerinin-saldirilarinin-odagindaki-tarihi-mahalle-seyh-cerrah/2240980>,

Aydemir, M., “İsrail saldırılarından 1 yıl sonra Gazze’de savaşın etkileri hala sürüyor”, 16 Mayıs 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-saldirilarindan-1-yil-sonra-gazgede-savasin-etkileri-hala-suruyor/2589227>,

Aydın. Cemil. “ABD Üniversitelerindeki Gazze Protestolarının Düşünsel Arka Planı”, İSAM Bülteni. <https://bulten.isam.org.tr/abd-universitelerindeki-gazze-protestolarinin-dusunsel-arka-planı/>

Balfour Deklerasyonu, Kasım 1917. <http://www.balfourproject.org/wp-content/uploads/2016/11/The-Balfour-Declaration.pdf> (E.T.: 29.02.2024).

Balfour Deklerasyonu: Deklerasyon Metni, Jewish Virtual Library. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/text-of-the-balfour-declaration>, (E.T.: 17.03.2024).

Bianet, İsrail Yerleşimlerinin Beşte Biri Filistinlilerin Özel Mülkiyeti, <https://bianet.org/haber/israil-yerlesimlerinin-beste-biri-filistinlilerin-ozel-mulkiyeti-123265>(E.T. 21.08.2024).

BBC, “ICC chief prosecutor defends Netanyahu arrest warrant in BBC interview”. <https://www.bbc.com/news/articles/c303y5m1p19o> (E.T. 06.09.2024)

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, 87’nci madde. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/part7.htm

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 7 Haziran 2010, A/HRC/13/53/Rev.1. <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/2ee9468747556b2d85256cf60060d2a6/33f2a0a73ab185db8525773e00525d05?OpenDocument>

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği 31 Mayıs 2010 Mavi Marmara Olayının Araştırılması Raporu. <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-205969/>

Birleşmiş Milletler Goldstone Raporu, A/HRC/12/48. <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/special-sessions/session9/fact-finding-mission>

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, “Over one hundred days into the war, Israel destroying Gaza’s food system and weaponizing food, say UN human rights experts”, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/01/over-one-hundred-days-war-israel-destroying-gazas-food-system-and> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, UN Human Rights Chief deploras new moves to expand Israeli settlements in occupied West Bank, 8 Mart 2024. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/03/un-human-rights-chief-deploras-new-moves-expand-israeli-settlements-occupied>, (E. T.: 18/03/2024).

Birleşmiş Milletler İşgal Altındaki Filistin Toprakları İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHAOPT), “Gaza crossings: movement of people and goods”. <https://www.ochaopt.org/data/crossings> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler İşgal Altındaki Filistin Toprakları İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHAOPT), “Gaza Strip | The humanitarian impact of 15 years of the blockade - June 2022”, <https://www.ochaopt.org/content/gaza-strip-humanitarian-impact-15-years-blockade-june-2022> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler İşgal Altındaki Filistin Toprakları İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHAOPT), “Humanitarian Monitoring Report – January 2005 Bertini Commitments”. <https://www.ochaopt.org/sites/default/files/ochaHumMonRpt0105.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Şartı, 1945, madde 51. http://www.uhdigm.Adâlet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli/soz/bm/bm_01.pdf

Birleşmiş Milletler Şartı, 1945, madde 51. <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, “Developments in the economy of the Occupied Palestinian Territory”, https://unctad.org/system/files/official-document/tdbex72d2_en.pdf (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı, “Economic Impact of The Destruction in Gaza and Prospects for Economic Recovery”, https://unctad.org/system/files/official-document/osginf2024d1_en.pdf (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Türkiye. “BM Güvenlik Konseyi’nden Gazze’de ‘acil ateşkes’ kararı” <https://turkiye.un.org/tr/264315-bm-g%C3%BCvenlik-konseyi%E2%80%99nden-gazgede-acil-ate%C5%9Fkes-karar%C4%B1> (E.T.: 03/06/2024)

Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu, “Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts”, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), “Joint Statement By 28 Ngos: Unrwa Cuts Threaten Palestinian Lives In Gaza And Region”, <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/norwegian-refugee-council-joint-statement-unrwa-funding-cuts-threaten> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), “Letter From UNRWA Commissioner-General Philippe Lazzarini to the UN General Assembly President Mr. Dennis Francis”, <https://www.unrwa.org/resources/un-unrwa/letter-unrwa-commissioner-general-philippe-lazzarini-un-general-assembly> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), “UNRWA’s Lifesaving Aid may End due to Funding Suspension”, <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa%E2%80%99s-lifesaving-aid-may-end-due-funding-suspension> (E.T. 21.08.2024).

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), 2014 Gazze Çatışması. <https://www.unrwa.org/2014-gaza-conflict>,

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), Great March of Return: Scores of People Killed and Injured Over One Year, 29 Mart 2019. <https://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/great-march-return-scores-people-killed-and-injured-over-one-year>, (E. T.: 18/03/2024).

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), "Urgent Funding Required to Address Unprecedented Destruction in the Gaza Strip", 18 Aralık 2014. <https://www.unrwa.org/newsroom/press-releases/urgent-funding-required-address-unprecedented-destruction-gaza-strip>

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), UNRWA Situation Report #90 on the Situation in the Gaza Strip and The West Bank, Including East Jerusalem, 15 Mart 2024. <https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-situation-report-90-situation-gaza-strip-and-west-bank-including-east-jerusalem>, (E. T. 18/03/2024).

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), "Palestine Refugees". <https://www.unrwa.org/palestine-refugees>.

Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA), "UNRWA's Lifesaving Aid May End Due To Funding Suspension". <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa%E2%80%99s-lifesaving-aid-may-end-due-funding-suspension>

BM Genel Kurulu, 181 Numaralı Kararı, 29 Kasım 1947, [https://undocs.org/A/RES/181\(II\)](https://undocs.org/A/RES/181(II))

BM Güvenlik Konseyi, 478 Numaralı Kararı, 20 Ağustos 1980. <http://unscr.com/en/resolutions/doc/478>

British White Paper of 1939. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1939.asp

Cankara, Y., Cankara, P. Ö. (2012), Batı Şeria Duvar İnşasının Filistin Halkına Ekonomik ve Kültürel Et-kileri, Batman University Journal of Life Sciences, Volume 1, Number 1. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/313650>

CBS News, "Trump and Biden neck and neck nationally and in battlegrounds". <https://www.cbsnews.com/news/poll-trump-biden-neck-and-neck-06-09-2024/> (E.T. 06.09.2024)

Çetin, Ş. "BM, UNRWA çalışanlarına ilişkin iddialarla ilgili İsrail'in henüz belge sunmadığını duyurdu", 30 Ocak 2024 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-unrwa-calisanlarina-iliskin-iddialarla-ilgili-israilin-henuz-belge-sunmadigini-duyurdu/3123383> (E. T.: 17.03.2024).

Denizdeki Silahlı Çatışmalara Uygulanabilir Uluslararası Hukuka İlişkin San Remo El Kitabı. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/san-remo-manual-1994?activeTab=undefined>

Deveci, M., "Bir milletin özgürlük mücadelesi: Büyük Dönüş Yürüyüşü", 30 Mart 2019. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bir-milletin-ozgurluk-mucadelesi-buyuk-donus-yuruyusu/1435223>

Dost, S., (2018), Uluslararası Hukukta Orantılılık İlkesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Y. 6, Sa. 12. <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/596206>

Duman, F., (2016), Gazze Deniz Ablukası, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, sayı1, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/342874>

Dünya Bankası, "Economic Monitoring Report to the Ad Hoc Liaison Committee", <https://www.worldbank.org/en/country/westbankandgaza/publication/economic-monitoring-report-to-the-ad-hoc-liaison-committee-april-2019> (E.T. 21.08.2024).

Dünya Bankası, "Impacts of the Conflict in the Middle East on the Palestinian Economy", <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/7600aee6c75eff4cf9b71ea1fe4016db-0280012023/original/NoteWBG-dec11-CLEAN.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Dünya Sağlık Örgütü, Doğu Akdeniz Bölgesi, <https://www.emro.who.int/emhj-volume-22-2016/volume-22-issue-12/water-usage-in-the-gaza-strip-recommendations-from-a-literature-review-and-consultations-with-experts.html>

Dünya Sağlık Örgütü. “oPt Emergency Situation Update” https://www.emro.who.int/images/stories/Sitrep_45b.pdf?ua=1 (E.T. 27.09.2024)

Dweik, M., (1997), Settlements and the Palestinian Right to Self-Determination, Palestine-Israel Journal, Volume 4, No.2. <http://www.pij.org/details.php?id=478>

Edward, N. Z. (Edit.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy, War maddesi, (4.4) Proportionality. <https://plato.stanford.edu/entries/war/>

Episcopal Church Foundation. https://ecf.org.il/media_items/1473 (E.T.: 19.03.2024).

Episcopal Church Foundation. https://ecf.org.il/media_items/398

Falk, R., “Understanding the Gaza Catastrophe, Huffington Post.”, 25 Mayıs 2011. https://www.huffingtonpost.com/richard-falk/understanding-the-gaza-ca_b_154777.html

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, “Filistin Mülkiyet Projesi”, <https://palestinepropertyproject.fsm.edu.tr/> (E.T. 21.08.2024).

Filistin Kraliyet Komisyonu Raporu, UNISPAL. <http://unispal.un.org/pdfs/Cmd5479.pdf>

Filistin Mandası. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/palmanda.asp (E.T.: 29.02.2024).

Forensic Architecture, “Herbicide Warfare In Gaza”, <https://forensic-architecture.org/investigation/herbicide-warfare-in-gaza/> (E.T. 21.08.2024).

Freedom House, “Freedom In The World 2023”, <https://freedomhouse.org/country/israel/freedom-world/2023> (E.T. 21.08.2024).

Gill, T. D., Tibori-Szabó, K., (2019), Twelve Key Question on Self-Defense against Non-State Actors, International Law Studies, vol. 95. <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2914&context=ils>

Gisha, “Gaza Up Close” , <https://features.gisha.org/gaza-up-close/> (E.T. 21.08.2024).

GİSHA, “Low-hanging Fruit”, <https://gisha.org/en/low-hanging-fruit/> (E.T. 21.08.2024).

HAARETZ, “Dead Palestinian Babies and Bombed Mosques - IDF Fashion 2009”, <<https://www.haaretz.com/2009-03-19/ty-article/dead-palestinian-babies-and-bombed-mosques-idf-fashion-2009/0000017f-e11a-d568-ad7f-f37b4fd90000> (E.T. 21.08.2024).

HAARETZ, “IDF Killed Civilians in Gaza Under Loose Rules of Engagement” <https://www.haaretz.com/2009-03-19/ty-article/idf-killed-civilians-in-gaza-under-loose-rules-of-engagement/0000017f-e4b4-d804-ad7f-f5fecf500000> (E.T. 21.08.2024).

HAARETZ, “Massive Artillery, Aerial Bombardment Precedes Invasion by IDF Ground Forces” <https://www.haaretz.com/2009-01-04/ty-article/massive-artillery-aerial-bombardment-precedes-invasion-by-idf-ground-forces/0000017f-df23-df9c-a17f-ff3b84980000> (E.T. 21.08.2024).

Harvard Kennedy School Ash Center, Crowd Counting Consortium: An Empirical Overview of Recent Pro-Palestine Protests at U.S. Schools, <https://ash.harvard.edu/articles/crowd-counting-blog-an-empirical-overview-of-recent-pro-palestine-protests-at-u-s-schools/> (E.T. 21.08.2024)

Henry Foy ve diğerleri, Israel’s Netanyahu Lobbied EU to Pressure Egypt into Accepting Gaza Refugees, 30 Ekim 2023. <https://www.ft.com/content/75971d8b-e2fd-4275-8747-0bd443673483>, (E. T.: 21.11.2023).

Herzl, T., The Jewish State, The Project Gutenberg EBook. (<https://www.gutenberg.org/files/25282/25282-h/25282-h.htm>).

Hope Simpson Report -Body English (1930). https://ecf.org.il/media_items/1462 (E.T.:19.03.2024).

<https://x.com/franceskalbs/status/1816234719412932965?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

<https://x.com/usambhrc/status/1816749008859074975?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

Human Rights Watch, “I lost Everything : Israel’s Unlawful Destruction of Property during Operation Cast Lead”,<https://www.hrw.org/report/2010/05/13/i-lost-everything/israels-unlawful-destruction-property-during-operation-cast-lead> (E.T. 21.08.2024).

Independent Türkçe, “Gazze’nin gıda deposu” Han Yunus’u hedef alan İsrail, 120 bin dönüm tarım arazisini yok etti, <https://www.indyrturk.com/node/680421/d%C3%BCnya/gazzenin-g%C4%B1da-deposu-han-yunusu-he-def-alan-i%CC%87srail-120-bin-d%C3%B6n%C3%BCm-tar%C4%B1m-arazisini>

Independent Türkçe, Yeni anket: Z kuşağı hariç ABD’lilerin çoğunluğu İsrail’i destekliyor, <https://www.indyrturk.com/node/667261/d%C3%BCnya/yeni-anket-z-ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1-hari%C3%A7-abdlilerin-%C3%A7o%C4%9Funlu%C4%9Fu-i%CC%87srailli-destekliyor>

İNSAMER, İsrail İşgalinin Farklı Bir Boyutu: Gıda Güvenliği ve Su Sorunu, <https://www.insamer.com/tr/israil-isgalinin-farkli-bir-boyutu-gida-guvenligi-ve-su-sorunu.html>

İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı, Adalet Bakanlığı, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093827bm_11.pdf

İnsan Hakları İzleme Örgütü, “Deprived and Endangered: Humanitarian Crisis in the Gaza Strip”, 13 Ocak 2009. <https://www.hrw.org/news/2009/01/13/deprived-and-endangered-humanitarian-crisis-gaza-strip>

İsrail Ulaştırma ve Yol Güvenliği Bakanlığı, Basın Açıklaması No. 1/2009, Gazze Şeridi Ablukası. <https://www.gov.il/en/departments/publications/reports/mariners-1-2009> (E.T.: 03.03.2024).

Jewish Encyclopedia: Zionsism, <https://jewishencyclopedia.com/articles/14339-territorialists>

Middle East Monitor, “South Africa president: ‘I’ve never felt as proud as today’”, <https://www.middleeast-monitor.com/20240113-south-africa-president-ive-never-felt-as-proud-as-today/> (E.T. 21.08.2024).

Milletler Cemiyeti Sözleşmesi, madde 22. https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art22

Mokhiber, Craig. “History is always watching.” X, 25.07.2024. (E.T. 21.08.2024) (<https://x.com/CraigMokhiber/status/1816220453347766659>)

NBC NEWS, Poll: Biden’s standing hits new lows amid Israel-Hamas war, <https://www.nbcnews.com/politics/2024-election/poll-bidens-standing-hits-new-lows-israel-hamas-war-rcna125251>

NPR, There’s a water crisis in Gaza that the end of fighting might not solve, <https://www.npr.org/2023/12/29/1221571110/gaza-water-israel-crisis-hamas#:~:text=Satellite%20images%20show%20Israeli%20forces,Activities%20in%20the%20Territories%20office>

NYU, University’s Expectations on Conduct, <https://www.nyu.edu/students/student-information-and-resources/student-community-standards/nyu-guidance-expectations-student-conduct.html> (E.T. 29.08.2024)

OpinioJuris, “The ICC Prosecutor’s Double Standards in the Time of an Unfolding Genocide”, <https://opiniojuris.org/2024/01/03/the-icc-prosecutors-double-standards-in-the-time-of-an-unfolding-genocide/>(E.T. 21.08.2024).

Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi, Filistin’de İsrail’in Mülksüzleştirme ve Kimliksizleştirme Politikaları Paneli, <https://ordam.fsm.edu.tr/>

Orta-Dogu-ve-Afrika-Arastirmalari-Uygulama-ve-Arastirma-Merkezi-Faaliyetler-Panel--Filistinde-Israillin-Mulksuzlestirme-ve-Kimliksizlestirme-Politikalari-Paneli

Palestinian Central Bureau of Statistics. https://pcbs.gov.ps/site/lang_en/1405/Default.aspx. (E.T. 25.09.2024)

Pew Research Center, Younger Americans stand out in their views of the Israel-Hamas war, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/04/02/younger-americans-stand-out-in-their-views-of-the-israel-hamas-war/>

Philip Earl Steele, “British Cristian Zionism (Part 2) The Work of Laurance Oliphant”. <https://124.im/c6KP2Z>

Premiere Urgence Internationale, “The Impacts of The Enforcement of The Access Restricted Areas at Land and Sea in The Gaza Strip” <https://www.premiere-urgence.org/wp-content/uploads/2023/04/Access-Restricted-Area-Study-EN.pdf> (E.T. 21.08.2024).

President Woodrow Wilson’s 14 Points (1918). <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-woodrow-wilsons-14-points>

Projet d’articles sur la responsabilité de l’État pour fait internationalement illicite et commentaires y relatifs, (2001). https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/french/commentaries/9_6_2001.pdf

Reliefweb, “Palestinian Organisations Welcome Landmark ICJ Provisional Measures Order Finding That Israel’s Actions in Gaza are Plausibly Genocidal”, <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/palestinian-organisations-welcome-landmark-icj-provisional-measures-order-finding-israels-actions-gaza-are-plausibly-genocidal-enar> (E.T. 21.08.2024).

Relief Web. “Reported impact snapshot | Gaza Strip, 25 September 2024 at 15:00” <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/reported-impact-snapshot-gaza-strip-25-september-2024-1500> (E.T. 27.09.2024)

Savaş Zamanında Sivillerin Korunması Hakkında 4 Numaralı Cenevre Sözleşmesi, 12 Ağustos 1949, Cenevre. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.33_GC-IV-EN.pdf (E.T.: 29.02.2024).

Security Council Report, “In Hindsight: The Security Council and the International Court of Justice”, http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2017-01/in_hindsight_the_security_council_and_the_international_court_of_justice.php?print=true (E.T. 21.08.2024).

Senior Israel Ministers Call for “Voluntary Emigration” of Palestinians, Building of Jewish Settlements in Gaza’. (2 Ocak 2024), <https://www.middleeastmonitor.com/20240102-senior-israel-ministers-call-for-voluntary-emigration-of-palestinians-building-of-jewish-settlements-in-gaza/>, (E. T.: 04/01/2024).

SETA, “Seçimler Sonrası Filistin-2006”, <https://www.setav.org/secimler-sonrasi-filistin/> (E.T. 21.08.2024).

Tahhan, Z., (2017), Israel’s Settements: 50 years of land theft explained, Aljazeera. <https://interactive.aljazeera.com/aje/2017/50-years-illegal-settlements/index.html>

Tams, C. J., Devaney, J.G., (2012), Applying Necessity and Proportionality to Anti-Terrorist Self-Defence, Israel Law Review, vol. 45 (1). <https://doi.org/10.1017/S0021223711000033>

Taylor, Michele. “UN Special Rapporteur @FranceskaAlbs’s comparison of Benjamin Netanyahu to Adolf Hitler...”, X, 26.07.2024. (E.T. 21.08.2024)

TBMM. “FİLİSTİN DEVLET BAŞKANI ABBAS, FİLİSTİN KONULU OLAĞANÜSTÜ OTURUM’DA TBMM GENEL KURULU’NA HİTAP ETTİ” <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=f973ad52-17db-44ba-9c22-019157b7c2c2> (E.T. 27.09.2024)

The Electronic Intifada, “Gaza fishermen protest as Israel breaks pledge to stop attacks”, <https://electronicintifada.net/content/gaza-fishermen-protest-israel-breaks-pledge-stop-attacks/12251> (E.T. 21.08.2024).

The Guardian, “Gaza fishermen swamped by Israeli gunboats and water cannon”, <https://www.theguardian.com/world/2011/jul/24/gaza-fishermen-gunboats-israel-navy> (E.T. 21.08.2024).

The Guardian, “We are witnessing a pandemic of inhumanity: to halt the spread, we must cling to the law”, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/nov/10/law-israel-hamas-international-criminal-court-icc> (E.T. 21.08.2024).

The Harvard Crimson, “Harvard President Claudine Gay Resigns, Shortest Tenure in University History”, <https://www.thecrimson.com/article/2024/1/3/claudine-gay-resign-harvard/> (E.T. 21.08.2024).

The Sydney Morning Herald, “Palestinian patients pressured to spy”, <https://www.smh.com.au/world/palestinian-patients-pressured-to-spy-20080805-3q5h.html> (E.T. 21.08.2024).

Thomas-Greenfield,Linda. “There is no place for antisemitism from UN-affiliated officials tasked with promoting human rights...” 26.07.2024. (E.T. 21.08.2024) <https://x.com/usambun/status/1816906822361731166?s=48&t=PeyaDHFeOaqyCfipiXP5Fw>

TİHEK. “İsrail’in Filistin/Gazze Topraklarında Sebep Olduğu İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlalleri Çalışmayı Gerçekleştirildi”

<https://www.tihkek.gov.tr/-israilin-filistin-gazze-topraklarinda-sebep-oldugu-insan-haklari-ve-insancil-hukuk-ihlalleri-calistayi-gerceklestirildi>

TİHEK. “Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İsrail’in Filistin’de Gerçekleştirdiği Hak İhlalleri ve Savaş Suçları Çalışmayı Gerçekleştirildi”

<https://www.tihkek.gov.tr/uluslararasi-hukuk-ve-insancil-hukuk-baglaminda-israilin-filistinde-gerceklestirdigi-hak-ihlalleri-ve-savas-suclari-calistayi-gerceklestirildi>

TİHEK. “Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Bağlamında Gazze’deki İnsani Kriz Konusunda Uluslararası Webinar Gerçekleştirildi”

<https://www.tihkek.gov.tr/uluslararasi-insan-haklari-hukuku-baglaminda-gazdedeki-insani-kriz-konusunda-uluslararasi-webinar-gerceklestirildi>

TİHEK. “Gazze’de Yaşanan İnsani Trajediler Bağlamında İnsan Haklarının Sistemsel Çöküşü Paneli Sonuç Bildirisi”

<https://www.tihkek.gov.tr/gazdede-yasanan-insani-trajediler-baglaminda-insan-haklarinin-sistemsel-cokusu-paneli-sonuc-bildirisi>

TİHEK. “Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Statüko ve İsrail Yönetiminin Cezai Sorumluluğu Paneli Tamamlandı”

<https://www.tihkek.gov.tr/uluslararasi-adalet-divani-uluslararasi-ceza-mahkemesi-statuko-ve-israil-yonetiminin-cezai-sorumlulugu-paneli-tamamlandi>

TİHEK. “Kurumumuz Tarafından “Filistinli Çocuklar Günü Paneli” Düzenlenecektir”

<https://www.tihkek.gov.tr/kurumumuz-tarafindan-filistinli-cocuklar-gunu-paneli-duzenlenecektir>

TRT Haber, “BM Raportörü: UNRWA’ya desteği kesen ülkeler soykırımı yardımcı oluyor” <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-raportoru-unrwaya-destegi-kesen-ulkeler-soykirima-yardimci-oluyor-832490.html> (E.T. 21.08.2024).

TRT Haber, “BM Raportörü: UNRWA’ya desteği kesen ülkeler soykırımı yardımcı oluyor”. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/bm-raportoru-unrwaya-destegi-kesen-ulkeler-soykirima-yardimci-oluyor-832490.html>,

TRT Haber, “İngiliz diplomat ülkesinin İsrail’e silah satışları nedeniyle istifa etti”. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ingiliz-diplomat-ulkесinin-israile-silah-satislari-nedeniyle-istifa-etti-873438.html> (E.T.: 19.08.2024)

TRT Haber, “Starbucks CEO’su Narasimhan görevinden ayrıldı”, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/starbucks-ceosu-narasimhan-gorevinden-ayrildi-872770.html> (E.T. 21.08.2024).

TRT Haber, Gazze’de kişi başına düşen su miktarı 90 litreden 2 litreye indi, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/gazgede-kisi-basina-dusen-su-miktari-90-litreden-2-litre-indi-843392.html>

TRT Haber, İngiliz diplomat ülkesinin İsrail’e silah satışları nedeniyle istifa etti, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ingiliz-diplomat-ulkесinin-israile-silah-satislari-nedeniyle-istifa-etti-873438.html>

TRT Haber, İsraililerin su tüketimi Filistinlilerden 3 kat daha fazla, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israillilerin-su-tuketimi-filistinlilerden-3-kat-daha-fazla-754704.html#:~:text=Бir%20Filistinlinin%20su%20t%3%BCketiminin%20g%3%BCnl%3%BCk,21%2C3%20litreye%20geriliyor.%22>

TİHEK, <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1MSqXzEN.pdf> (E.T. 15.08.2024)

Türkiye Ulusal Araştırma ve İnceleme Komisyonu (2011), İsrail’in 31 Mayıs 2010 Tarihinde Uluslararası İnsani Yardım Konvoyuna Saldırısı Hakkında Rapor, Ankara. <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/report-israeli-attack-humanitarian-aid-convoy-gaza-31-may-2010>

Uluslararası Adalet Divanı, “Application instituting proceedings and request for the indication of provisional measures”, <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/193/193-20240301-app-01-00-en.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Adalet Divanı, “Application instituting proceedings and request for the indication of provisional measures”, <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20231228-app-01-00-en.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Adalet Divanı, “Güney Afrika v. İsrail, Request for the Indication of Provisional Measure”, <https://icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240126-ord-01-00-en.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Adalet Divanı, “Güney Afrika v. İsrail, Request for the modification of the Order of 28 March 2024”, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/192/192-20240524-sum-01-00-enc.pdf>, (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Af Örgütü, İsrail apartheid ve sistematik insan hakları ihlallerini körüklemeye son vermek için Filistin’deki işgalini sonlandırmalı, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/israil-apartheid-ve-sistematik-insan-haklari-ihlallerini-koruklemeye-son-vermek-icin-filistindeki-iskalini-sonlandirmali>

Uluslararası Af Örgütü, İsrail’in Filistinlilere uyguladığı ‘apartheid’ rejimidir ve insanlığa karşı suçtur, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/israilin-filistinlilere-uyguladigi-apartheid-rejimidir-ve-insanliga-karsi-suclur>

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “Advisory Opinion Concerning Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory” <https://www.refworld.org/jurisprudence/caselaw/icj/2004/en/35595> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “Decision on the ‘Prosecution request pursuant to article 19(3) for a ruling on the Court’s territorial jurisdiction in Palestine”, ICC-01/18-143, <https://www.icc-cpi.int/court-record/icc-01/18-143> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “Situation in Palestine | Summary of Preliminary Examination Findings”, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/210303-office-of-the-prosecutor-palestine-summary-findings-eng.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “State of Palestine”, <https://www.icc-cpi.int/palestine> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “State Party Referral in Accordance with Article 14 of the Rome Statute of International Criminal Court”, <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-11/ICC-Referral-Palestine-Final-17-November-2023.pdf> (E.T. 21.08.2024).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, “Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan KC from Cairo on the situation in the State of Palestine and Israel”, <https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-khan-kc-cairo-situation-state-palestine-and-israel> (E.T. 21.08.2024).

Urban Dictionary, “Israeled”, <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Israeled> (E.T. 21.08.2024).

Yeni Şafak, ” Hamas İsrail’in iftira propagandalarını çürüten bir video yayınladı”, <https://www.yenisafak.com/video-galeri/dunya/hamas-israilin-iftira-propagandalarini-curuten-bir-video-yayinladi-4567144>(E.T. 21.08.2024).

TİHEK. “İsrail’in Filistin’e Yönelik Saldırıları Bağlamında Savaş ve Çatışma Ortamlarında Savunmasız Gruplara Yönelik Hak İhlalleri’ne İlişkin İstişare Komisyonu Sonuç Bildirisi” <https://www.tih.gov.tr/israilin-filistine-yonelik-saldirilari-baglaminda-savas-ve-catisma-ortamlarinda-savunmasiz-gruplara-yonelik-hak-ihlallerine-iliskin-istisare-komisyonu-sonuc-bildirisi> (E.T. 13.03.2024)

TİHEK. “PERIODICAL INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS MONITORING BULLETIN SPECIAL ISSUE ON GAZA” <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/mIhFfdi.pdf> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “THE ROLE OF NATIONAL HUMAN RIGHTS INSTITUTIONS IN CONFLICT AND POST-CONFLICT SITUATIONS” <https://www.tih.gov.tr/public/editor/uploads/vkqzPnkf.pdf> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Kurumumuz Tarafından Hazırlanan “Gazze’deki Durumun Ele Alınmasına İlişkin Perspektifler Bülteni” Yayınlanmıştır”<https://www.tih.gov.tr/kurumumuz-tarafindan-hazirlanan-gazzedeki-durumun-ele-alinmasina-iliskin-perspektifler-bulteni-yayinlanmistir> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. ““Filistin’de Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri ve Savaş Suçları” Konulu Resim Yarışması Sonuçları Açıklandı”<https://www.tih.gov.tr/filistinde-yasanan-insan-haklari-ihlalleri-ve-savas-suclari-konulu-resim-yarismasi-sonuclari-aciklandi/> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Official Letter on Ending Inhumane Treatments in Gaza” <https://www.tih.gov.tr/en/official-letter-on-ending-inhumane-treatments-in-gaza> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Letter on The Cessation of Systematic Attacks Against Civilians in Gaza That Constitute War Crimes”<https://www.tih.gov.tr/letter-on-the-cessation-of-systematic-attacks-against-civilians-in-gaza-that-constitute-war-crimes/> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Chairman Prof. Dr. Muharrem Kılıç, Sent a Letter to Strengthen International Solidarity Regarding The Systematic Attacks in Gaza” <https://www.tih.gov.tr/chairman-prof-dr-muharrem-kilic-sent-a-letter-to-strengthen-international-solidarity-regarding-the-systematic-attacks-in-gaza/> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Letter Sent to Judge Joan E Donoghue, President of the International Court of Justice” <https://www.tih.gov.tr/letter-sent-to-judge-joan-e-donoghue-president-of-the-international-court-of-justice/>(E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Letter Sent to Judge Piotr Hofmanski, President of the International Criminal Court” <https://www.tih.gov.tr/letter-sent-to-judge-piotr-hofmanski-president-of-the-international-criminal-court/> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Letter Sent to International Criminal Court Prosecutor Karim Khan” <https://www.tih.gov.tr/letter-sent-to-international-criminal-court-prosecutor-karim-khan/> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “1967’den Bu Yana İşgal Altındaki Filistin Topraklarında İnsan Haklarının Durumu Özel Raportörü Francesca Albanese’e Mektup Gönderildi” <https://www.tihek.gov.tr/1967den-bu-yana-ısgal-altındaki-filistin-topraklarında-insan-haklarının-durumu-ozel-raportoru-francesca-albanesee-mektup-gonderildi> (E.T. 30.04.2024)

TİHEK. “Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne Mektup Gönderildi” <https://www.tihek.gov.tr/avrupa-akdeniz-insan-haklari-izleme-orgutune-mektup-gonderildi> (E.T. 30.04.2024)

TİHEK. “Press Release on Cessation of Conflicts Between Palestine and Israel” <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-cessation-of-conflicts-between-palestine-and-israel> (E.T. 30.04.2024)

TİHEK. “Press Release on the Targeting of a Hospital in Gaza by Israel” <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-the-targeting-of-a-hospital-in-gaza-by-israel> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Press Release on The Targeting of Civilians in Gaza by Israel” <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release-on-the-targeting-of-civilians-in-gaza-by-israel> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Press Release on the Targeting of the Turkish-Palestinian Friendship Hospital by Israeli Forces” <https://www.tihek.gov.tr/en/press-release--on-the-targeting-of-the-turkish-palestinian-friendship-hospital-by-israeli-forces> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Filistin’deki Soykırımın Durdurulması Çağrısında Bulunan Kişilerin Temel Haklarına Yönelik Gerçekleştirilen Müdahalelere İlişkin Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/filistindeki-soykirim-durdurulmasi-cagrisinda-bulunan-kisilerin-temel-haklarına-yonelik-gerçekleştirilen-mudahalelere-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “İsrail’in Filistinli Sivil Halka Yönelik Toplu Gözaltına Alma Eylemlerine İlişkin Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistinli-sivil-halka-yonelik-toplu-gozaltina-alma-eylemlerine-iliskin-basin-aciklamasi/> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Gazze’nin Han Yunus Kentindeki Nasır Hastanesi Çevresinin Bombalanması Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/gazzenin-han-yunus-kentindeki-nasir-hastanesi-cevresinin-bombalanmasi-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “Filistin’de Devam Eden İnsani Krize İlişkin Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/filistin-de-devam-eden-insani-krize-iliskin-basin-aciklamasi> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “İsrail’in Gazze’de Ara Vermeksizin Devam Eden Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-gazgede-ara-vermeksizin-devam-eden-saldirilari-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 15.05.2024)

TİHEK. “İsrail’in Yerlerinden Edilmiş Filistinlilerin Kaldığı Refah Bölgesine Düzenlediği Saldırı Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-yerlerinden-edilmis-filistinlilerin-kaldigi-refah-bolgesine-duzenledigi-saldiri-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 18.06.2024)

TİHEK. “İsrail’in Filistin’deki Mülteci Kamplarına Düzenlediği Saldırılar Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistindeki-multeci-kamplarına-duzenledigi-saldirilar-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 18.06.2024)

TİHEK. “İsrail’in Filistin’in Han Yunus Kenti’nde Sivillerin Bulunduğu Okullara Yaptığı Saldırılar Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-filistin-in-han-yunus-kenti-nde-sivillerin-bulundugu-okullara-yaptigi-saldirilar-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “İsrail’in Gazze Şeridi’ndeki El-Mevasi Bölgesine Yönelik Saldırıları Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-gazze-seridindeki-el-mevasi-bolgesine-yonelik-saldirilari-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “Uluslararası Adalet Divanı’nın 19 Temmuz 2024 tarihli İstisari Görüşüne İlişkin Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/uluslararasi-adalet-divaninin-19-temmuz-2024-tarihli-istisari-gorusune-iliskin-basin-aciklamasi-> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu’nun ABD Kongresi’nde Konuşması Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israil-basbakani-binyamin-netanyahunun-abd-kongresinde-konusmasi-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “Hamis Siyasi Büro Şefi İsmail Heniye’ye Düzenlenen Suikast Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/hamas-siyasi-buro-sefi-ismail-heniye-ye-duzenlenen-suikast-hakkinda--basin-aciklamasi> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “İsrail’in Yerinden Edilmiş Filistinlilerin Sığındığı Okula Düzenlediği Saldırı Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israilin-yerinden-edilmis-filistinlilerin-sigindigi-okula-duzenledigi-saldiri-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “İsraili Radikaller Tarafından Mescid-i Aksa’ya Yönelik Gerçekleştirilen Baskın Hakkında Basın Açıklaması” <https://www.tihek.gov.tr/israili-radikaller-tarafindan-mescid-i-aksaya-yonelik-gerceklestirilen-baskin-hakkinda-basin-aciklamasi> (E.T. 14.08.2024)

TİHEK. “İsrail Tarafından TRT Ekibine ve Basın Mensuplarına Yönelik Saldırıları Hakkında” <https://www.tihek.gov.tr/israil-tarafindan-trt-ekibine-ve-basin-mensuplarina-yonelik-saldirilar-hakkinda> (E.T. 01.09.2024)

TİHEK. 2024/314 Sayılı ve 02.05.2024 tarihli Kurul Kararı. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/em1o51.pdf> (E.T. 01.09.2024)

Youtube. “TİHEK - Küresel İnsan Hakları Siyaseti -İnsani Trajediler, Değerler Yitimi ve Sistemsel Çöküş” <https://www.youtube.com/watch?v=eATwzoowXj4&t=3s>

Youtube. “TİHEK AKADEMİ İNSAN HAKLARI SÖYLEŞİLERİ-DOÇ. DR. HAKKI HAKAN ERKİNER” https://www.youtube.com/watch?v=QUOmyCDM_gY (E.T. 13.03.2024)

Youtube. “TİHEK AKADEMİ İNSAN HAKLARI SÖYLEŞİLERİ-DR. FİLİZ DEĞER” <https://www.youtube.com/watch?v=LMSxFqwu1Ng> (E.T. 13.03.2024)

Youtube. “TİHEK AKADEMİ İNSAN HAKLARI SÖYLEŞİLERİ PROF. DR. BERDAL ARAL” <https://www.youtube.com/watch?v=ZL98uXIQa4c>

Youtube. “TİHEK AKADEMİ İNSAN HAKLARI SÖYLEŞİLERİ PROF. DR. YÜCEL ACER” <https://www.youtube.com/watch?v=mBAdQqdBCCg>

Rapor'da yer alan arşiv belgeleri, fotoğraf ve infografiklerin
kullanımı için verdikleri izin ve katkılarından dolayı;

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE

ve

ANADOLU AJANSI'NA

teşekkür ederiz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Mithatpaşa Cad. No: 52 | 06420 | Kızılay-ANKARA

+90 312 422 78 00

baskanlik@tihek.gov.tr

www.tihek.gov.tr